

वीर सेवा मन्दिर दिल्ली

११४२

क्रम संख्या

०३०.४

C10L

काल नं०

मार्ग

वि. सं. १९५७-५८

AMARASARA

OR

AN ABRIDGMENT OF AMARAKOŚHA

BEING A

SANSKRIT-ENGLISH

AND

ENGLISH-SANSKRIT

POCKET DICTIONARY

BY

LATE. M. S. GOLE, M. A.

THIRD EDITION

Revised & rearranged

BY

K. G. OKA

L. Sanskrit Teacher, N. E. S.

POONA CITY.

1915.

*Printed and published by S. N. Joshi
at the Chitrashala Press 818
Sadashiva Peth
Poona City,*

PREFACE TO THE FIRST EDITION.

The Sanskrit language possesses one special advantage over all the modern languages, viz., that the language easily lends itself to being moulded into verse and thus makes it easy for learners to get anything by heart and retain it in their memory. This is the reason why most of the ancient Sanskrit works, which were intended for study, are written in the form of verses. In beginning the study of Sanskrit, the old custom was to learn by heart the Amarakosha, which contains nearly all those words which it is necessary for an ordinary student of Sanskrit literature to know. This custom now prevails only among the *Sāstris*, and that too, not as widely as before ; while most of the students of English

schools and colleges follow the modern method introduced by Prof. Bhandarkar in his First and Second Book of Sanskrit. There is no doubt that the modern method possesses several advantages over the old one ; it has, however, one defect, viz., that the student does not know any words beyond the vocabularies of the prescribed Sanskrit texts. Whenever, therefore, he attempts to read independently any of the works of the Sanskrit poets, he is forced every now and then to ~~to~~ to the Sanskrit-English dictionaries of Prof. Benfey and others, even for the interpretation of the simplest S'lokas. It occurred to me that this defect could, to a certain extent, be removed by introducing in a modified form the old system of learning by heart the Amarakosha, The original Amarakosha contains about 1600 S'lokas ; it is impossible for any

student of our High Schools to spare, from his numerous studies, sufficient time to commit to memory the whole of this mass, and even if he could, his labours would be, to a large extent, vainly spent. For the Amarakosha contains many words which are rarely met with in classical Sanskrit literature.

In preparing this Abridgment of Amarakosha, it has been my sole endeavour to select only such words as occur in the works of the generally read Sanskrit poets and dramatists and to put them in as few Slokas as possible. I have succeeded in thus reducing the number of Slokas to 530. The Slokas are taken, where possible, from the original Amarakosha, but in many places, I have been compelled to form new Slokas. The method followed in forming them is the same as that of the original.

I have also introduced all those modern improvements, by which reference to the words can be made easy, and the whole work made more intelligible and useful. Thus the Index to English words, which has been appended to this book, will serve the purpose of an English-Sanskrit dictionary for all the wants of an ordinary student. There is also an Index to Sanskrit words.

M. S. G.

POONA.

PREFACE TO THE SECOND EDITION.

Several important additions and modifications are made in the present edition.

Nearly half as much more matter as in the first edition has been introduced. More than a thousand new Sanskrit words are added to the vocabulary; and the English vocabulary has been, therefore, considerably enlarged. Notes have been added throughout the book giving verbs with their Conjugation and *Pada*, and also their meanings in connection with various prepositions. More than two hundred verbs will be found in the book. Another improvement made is with reference to compound words. Most of such words have been dissolved and the compounds named; synonymous compound words are also given from

which others can be easily formed. These additions and improvements will, it is hoped, increase the usefulness of the book.

M. S. G.

POONA.

ABBREVIATIONS.

m.=Masculine.

f.=Feminine.

n.=Neuter.

adj.=Adjective.

adv.=Adverb.

Indecl.=Indeclinable.

pl.=Plural only.

du.=Dual only.

प० त० = षष्ठी तत्पुरुष.

नञ् त० नञ् तत्पुरुष.

उ० त०=उपपद तत्पुरुष.

ब०=बहुव्रीहि.

क०=कर्मधारय.

इ० = &c.

Syn. = Synonyms.

A. = Atmanepada.

P. = Parasmaipada.

(The numbers preceding A. & P. show Conjugation).

pass. = Passive.

pp. = Past participle.

Cau. or *Caus.* = Causal.

Desid. = Desiderative.

अथामरसारः ।

परिभाषा ।

OR

THE RULES. OF INTERPRETING THE SLOKAS.

प्रायशो रूपभेदेन साहचर्याच्च कुत्रचित् ॥

स्त्रीपुंनपुंसकं ज्ञेयं तद्विशेषविधेः क्वचित् ॥ १ ॥

Generally the *gender* of a word *i. e.* whether it is *masc.*, *fem.*, or *neuter*, should be inferred from its form in the sloka:—

E. g.—शान्तिस्तितिक्षा । भीभीतिर्दरस्त्रासश्च साध्वसम् ।

Here the words शान्ति, तितिक्षा, भी and भीति are obviously, from their very form,

fem.; दर and त्रास are obviously *masc.*; and साध्वस in the same way is *neuter*.

In some cases the gender of a word should be inferred from the gender of the accompanying words:—

E. g.—जनुर्जननजन्मानि जनिरुत्पत्तिरुद्भवः ।

Here जनुम्, जनन and जन्मन् are grouped together and the plural form at the end of the compound indicates the *neuter* gender; all these words are therefore *neuter*; जनि accompanies उत्पत्ति which is *fem.* from its form; जनि is therefore *fem.*, उद्भव is by its very form *masc.*

In some rare cases the gender is distinctly specified. The following words are chiefly used in order to specify the genders:—

पुंसि	}	= Masc.
ना		
पुमान्		
स्त्री	}	= Fem.
स्त्रियाम्		

कृबि = *Neut.*

(भूम्नि in the same way shows that the word is to be declined only in the plural.)

Examples—

चक्रं रथाङ्गं नेमिः स्त्री प्रधिः पुंस्यथ धूः स्त्रियाम् ।

Here नेमि is *fem.*, प्रधि *masc.*, धू *fem.*

निधिर्ना शेवधिः ।

That is निधि and शेवधि are *masc.*

शपनं शपथः पुमान् ।

That is शपथ is *masc.*

सुरलोको द्योदिवौ द्वे स्त्रियां कृबि त्रिविष्टपम् ।

That is द्यो and दिव् are both *fem.*, and त्रिविष्टप is *neut.*

आपः स्त्री भूमि वार्वारि ।

अप् *fem.* declined in the plural only.

N. B.—For the convenience of metre, other words of the same meaning as above are sometimes used in their stead to indicate the respective genders:—

E. g.—सूत्राणि नरि तन्त्रः । here नरि=पुंसि and shows that तन्त्रु is *masc.*

त्रिलिङ्ग्यां त्रिव्रिति पदं मिथुने तु द्वयोरिति ।

निषिद्धलिङ्गं शेषार्थं त्वन्तायादि न पूर्वभाक् ॥२॥

The word त्रिषु, accompanying a word, shows that it can be declined in all the three genders: (such words, in most cases, are adjectives).

E. g.—कोष्णं कवोष्णं मन्दोष्णं कंदुष्णं त्रिषु तद्व्रिति ।

That is, कोष्ण, &c. are declined in all the three genders according to the noun they qualify, all of them being adjectives.

त्रिषु स्कुलिङ्गोऽग्निकणः ।

Here स्कुलिङ्ग is declined in all the three genders; thus, *Nom. sing.* स्कुलिङ्गः, स्कुलिङ्गा, or स्कुलिङ्गम्.

The word द्वयोः (or others meaning the same thing, as उभयोः, स्त्रीपुंसयोः, &c.) when it accompanies a word, shows that the word can be declined in the *masc.*, as well as in the *fem.*

E. g.—वह्नेर्द्वयोर्ज्वालकीलौ ।

That is ज्वाल and कील are both *masc.*

and *fem.* ; thus *Nom. sing.* ज्वालः, कीलः, or ज्वाला, कीला.

भानुः करो मरीचिः स्त्रीपुंसयोर्दीर्घितिः स्त्रियाम् ।

Here मरीचि is both *masc.* and *fem.*

N. B.— In this and the above cases, the words must be made, before declining them, to assume the proper form of the gender.

When in the case of a word a particular gender is excepted, that word can be declined only in the remaining genders:—

E. g.— कुलिशं वज्रमस्त्री स्यात् ।

That is, वज्र is *masc.* and *neuter*, but not *fem.* Other forms of excepting a gender are — न पुंसि, न ना, न स्त्रीष्वे, &c.

पेशी कोशो द्विहीनेऽण्डम् ।

द्विहीने= न स्त्रीपुंसयोः, therefore अण्ड is only *neuter*.

Sometimes such forms as पुंसि वा, स्त्रियां वा, &c. accompany a word; in such cases,

these forms indicate that the word which they accompany can be declined optionally in the gender shown by them (as well as in the gender which is obvious from its form in the sloka.)

E. g.- वृन्दारका दैवतानि पुंसि वा देवताः स्त्रियाम् ।

घस्रो दिनाहनी वा तु क्लीबे दिवसवासरौ ।

Thus दैवत from its form is obviously *neuter*; it is also optionally *masc.* दिवस and वासर are from their forms *masc.*, but they are optionally *neuter* also.

When तु follows a word, that word is to be taken (1) as synonymous with, or (2) as connected with the *succeeding* word or group of words, and not with the words that precede it.

E. g.— निधिर्ना शेवधी रंहस्तरसी तु रयः स्यदः ।

(1) Here रंहस्तरसी, a compound word, is followed by तु; this word, therefore, is synonymous with रय and स्यद and not with निधि and शेवधि. रंहस्तरसी a *Dvandva* comp.

means रहस् and तरस् both *neut.*; the meaning, therefore, is that the four words रहस्, तरस्, रय and स्यद् are synonymous, the last two being *masc.*

वियद्विष्णुपदं वा तु पुंस्याकाशविहायसी ।

(2) Here तु indicates that वा is to be taken as connected with the succeeding word पुंसि, which goes with आकाशविहायसी. The meaning of the line, therefore, is that आकाश and विहायस् are optionally *masc.* (See the preceding Rule.)

अथ (or अथो) is sometimes used to separate two words or groups of words, which differ from each other in their meaning; in other words, with अथ begins a new group of words with different meaning:—

E. g.— नित्यानवरताजस्रमप्यथातिशयो भरः ।

Here अथ stands between two groups of words, viz., नित्य, अनवरत and अजस्र on one side, and अतिशय and भर on the other;

these groups of words, therefore, have different meanings; in other words with अथ begins a new group of words having a different meaning.

इति परिभाषा ।

स्वरव्ययं स्वर्गनाकत्रिदिवत्रिदशालयाः ।

सुरलोको द्योदिवौ द्वे स्त्रियां क्लीबे त्रिविष्टपम् ॥ ३ ॥

Heaven, Paradise.—स्वर् *indecl.*; स्वर्ग, नाक, त्रिदिव, त्रिदशालय, सुरलोक *m.*; द्यो, दिव् *f.*; त्रिविष्टप *n.* (त्रिदश+ आलय=३० त०; सुर+ लोक=५० त०) .

अमरा निर्जरा देवास्त्रिदशा विबुधाः सुराः ।

सुपर्वाणः सुमनसस्त्रिदिवेशा दिवौकसः ॥ ४ ॥

आदितेया दिविषदो गीर्वाणा दानवारयः ।

वृन्दारका दैवतानि पुंसि वा देवताः स्त्रियाम् ॥५॥

Gods, Heavenly beings, Immortals.—अमर, निर्जर, देव, त्रिदश, विबुध, सुर, सुपर्वन, सुमनस्, त्रिदिवेश, दिवौकस, आदितेय, दिविषद्, गीर्वाण, दानवारि, वृन्दारक *m.*; दैवत *m. & n.*; देवता *f.* (न म्रियत इत्यमरः ३० त०=अमर्त्यः from मृ 6 A. to die; त्रिदिव+दश= ३० त०; दिव्+ओकस्= २०; आदितेरपत्यं

पुमान्=आदित्येयः=अदितिसुतः; (अदिति *f.* the mother of gods.) दिवि सीदति दिविषद्=३० त० from सद् (सीद्) 1 P. to move; दानव+अरि= ४० त०.)

विद्याधराप्सरोयक्षरक्षोगन्धर्वकिन्नराः ।

पिशाचो गुह्यकः सिद्धो भूतोऽग्नी देवयोनयः ॥ ६ ॥

Different kinds of demi-gods.—विद्याधर *m.* ; अप्सरस् *f.* ; यक्ष *m.* ; रक्षस् *m.* ; गन्धर्व, किन्नर, पिशाच, गुह्यक, सिद्ध, भूत *m.*

आदित्या द्वादश प्रोक्ता विश्वेदेवास्त्रयोदश ।

वसवश्चाष्ट संख्याता रुद्रा एकादश स्मृताः ॥ ६ ॥ अ

आदित्य *m.* A kind of demigods 12 in number.

विश्वेदेवाः (विश्व *m.*) A kind of demi-gods 13 in number.

वसवः (वसु *m.*) A kind of demigods 8 in number.

रुद्राः (रुद्र *m.*) A kind of demigods 11 in number.

असुरा दैत्यदैतेयदनुजेन्द्रारिदानवाः ।

शुक्रशिष्या दितिसुताः पूर्वदेवाः सुरद्विषः ॥ ७ ॥

Demons.—असुर, दैत्य, दैतेय, दनुज, इन्द्रारि, दानव, शुक्रशिष्य, दितिसुत, पूर्वदेव, सुरद्विप् *m.*

(न सुरः=असुरः नञूत०; दितेरपत्यं पुमान् दैत्यः, दैतेयः, दितिसुतः; (दिति, दनु *f.* the mothers of the demons); इन्द्रारि, शुक्रशिष्य=ष० त०; (सुरान् द्वेष्टि इति सुरद्विष्ट उ० त०).

ब्रह्मात्मभूः सुरज्येष्ठः परमेष्ठी पितामहः ।

हिरण्यगर्भो लोकेशः स्वयंभूश्चतुराननः ॥ ८ ॥

धाताब्जयोनिर्द्रुहिणो विरिञ्चिः कमलासनः ।

स्रष्टा प्रजापतिर्वेधा विधाता विश्वसृष्ट्विविधिः ॥ ९ ॥

The god Brahmā, the creator.—ब्रह्मन्, आत्मभू, सुरज्येष्ठ, परमेष्ठिन्, पितामह, हिरण्यगर्भ, लोकेश, स्वयंभू, चतुरानन, धातृ, अब्जयोनि, द्रुहिण, विरिञ्चि, कमलासन, स्रष्टृ, प्रजापति, वेधम्, विधातृ, विश्वसृज्, विधि *m.*

(आत्मना भवति=आत्मभूः; स्वयं भवति=स्वयंभूः (the Self-existent) उ० त०; चत्वारि आननानि यस्य सः व०; अब्ज+योनि=व०; कमल+आसन=व०; syn. चतुर्भुज, कमलोद्भव, सरसिजासन, इ०; विश्वं सृजति उ० त०.)

पीताम्बरोऽच्युतः शार्ङ्गी गोविन्दो गरुडध्वजः ।

उपेन्द्र इन्द्रावरजश्चक्रपाणिश्चतुर्भुजः ॥ ९ ॥ अ

पद्मनाभो मधुरिपुर्वासुदेवास्त्रिविक्रमः ।

देवकीनन्दनः शौरिः श्रीपतिः पुरुषोत्तमः ॥ १० ॥ आ

वनमाली बलिध्वंसी कंसारातिरधोक्षजः ।

विश्वंभरः कैटभजिद् विधुः श्रीवत्सलाञ्छनः ॥ ११ ॥ इ

जलशायी विश्वरूपो मुकुन्दो मुरमर्दनः ।

Krishna or Vishnu.---पीताम्बर, अच्युत, शार्ङ्गीन्, गोविन्द, गरुडध्वज, उपेन्द्र, इन्द्रावरज, चक्रपाणि, चतुर्भुज, पद्मनाभ, मधुरिपु, वासुदेव, त्रिविक्रम, देवकीनन्दन, शौरि, श्रीपति, पुरुषोत्तम, वनमालिन्, बलिध्वंसिन्, कंसाराति, अधोक्षज, विश्वंभर, कैटभजिन्, विधु, श्रीवत्सलाञ्छन, जलशायिन्, विश्वरूप, मुकुन्द, मुरमर्दन ।।।

[पीत+अम्बर=ब०, syn. पीतवसन, पीतवासस्; इ०; गरुड+ध्वज=ब०; चक्रं पाणौ यस्य सः=ब०; पद्मनाभौ यस्य सः=ब०; मधु+रिपु=ब० त०, syn. मधुद्विष, देवकी+नन्दन=प० त०, syn. देवकीसुत, इ०; श्रिय, पतिः=प० त०, syn. लक्ष्मीपति, इ०; बलि ध्वंसयति बलिध्वंसी उ० त०; कंस+अराति=प० त०, syn. कंसारिः इ०; कैटभं जयति=उ० त०; जले शैते=उ० त०, also शेषशायिन्; मुरं मर्दयति=उ० त०, syn. मुरारि, इ.]

वसुदेवोस्य जनकः स एवानकदुन्दुभिः ॥९॥ ई
 Father of Krishna.—वसुदेव, आनकदुन्दुभि *m.*

रेवतीरमणो रामो बलदेवो हलायुधः ।

नीलाम्बरः सीरपाणिर्बलश्च मुसली हली ॥ ९ ॥ उ

Krishna's elder brother.—रेवतीरमण,
 राम, बलदेव, हलायुध, नीलाम्बर, सीरपाणि, बल, मुसलिन्,
 हलिन् *m.* (रेवती+रमण=ब० त०, syn. रेवतीपति;
 हल+आयुध=ब०=हलिन्; सीरपाणि like चक्रपाणि).
 (रमण *m.* -जो *f.* a lover, a beloved.)

मदनो मन्मथो मारः प्रद्युम्नो मीनकेतनः ।

कंदर्पो दर्पकोऽनङ्गः कामः पञ्चशरः स्मरः ॥१०॥

शंबरारिर्मनसिजः कुसुमेषुरनन्यजः ।

पुष्पधन्वा रतिपतिर्मकरध्वज आत्मभूः ॥ ११ ॥

Love; the god of love.—मदन, मन्मथ, मार,
 प्रद्युम्न, मीनकेतन, कंदर्प, दर्पक, अनङ्ग, काम, पञ्चशर,
 स्मर, शंबरारि, मनसिज, कुसुमेषु, अनन्यज, पुष्पधन्वन्,
 रतिपति, मकरध्वज, आत्मभू *m.*

[मीन+केतन=ब०, also मकरध्वज, syn. झषके-
 तन; पञ्च+शर=ब०, syn. पञ्चबाण; मनसि जायते=
 उ० त० अनुक्, syn. मनोभव, चित्तजन्मन्; कुसुम+
 श्पु=ब०, syn. पुष्पबाण, कुसुमायुध; पुष्प+धनुस्=ब०,

syn. कुसुमचाप; आत्मना भवति आत्मभूः, syn. अनन्यजन्मन्].

लक्ष्मीः पद्मालया पद्मा कमला श्रीर्हरिप्रिया ।

इन्दिरा लोकमाता मा क्षीरोदतनया रमा ॥ १२ ॥

Lakshmi, the goddess of wealth.—लक्ष्मी, पद्मालया, पद्मा, कमला, श्री, हरिप्रिया, इन्दिरा, लोकमाता, मा, क्षीरोदतनया, रमा *f.* [पद्म+आलय=३०, also पद्मजा; क्षीरोद+तनया=४० त०].

शंखो लक्ष्मीपतेः पाञ्चजन्यश्चक्रं सुदर्शनः ।

कौमोदकी गदा खड्गो नन्दकः कौस्तुभो मणिः ॥

चापः शार्ङ्गं मुरारेस्तु श्रीवत्सो लाञ्छनं स्मृतम् ॥ १२ ॥ अ

The conch-shell of V. पाञ्चजन्य *m.*

The discus of V. सुदर्शन *m.*

The mace of V. कौमोदकी *f.*

The sword of V. नन्दक *m.*

The jewel worn by V. कौस्तुभ *m.*

The bow of V. शार्ङ्ग *n.*

The mark on the breast of V. श्रीवत्स *m.*

शंभुरीशः पशुपतिः शिवः शूली महेश्वरः ।
 ईश्वरः शर्व ईशानः शंकरश्चन्द्रशेखरः ॥ १३ ॥
 भूतेशः खण्डपरशुर्गिरीशो गिरिशो मृडः ।
 मृत्युञ्जयः कृत्तिवासाः पिनाकी प्रमथाधिपः ॥ १४ ॥
 वृषध्वजोऽष्टमूर्तिश्च धूर्जटिश्च त्रिलोचनः ।
 हरः स्मरहरो भर्गस्यम्बकास्त्रिपुरान्तकः ॥ १५ ॥
 गङ्गाधरश्च श्रीकण्ठः स्थाणू रुद्र उमापतिः ।

The god Siva.—शंभु, ईश, पशुपति, शिव, शूलिन्, महेश्वर, ईश्वर, शर्व, ईशान, शंकर, चन्द्रशेखर, भूतेश, खण्डपरशु, गिरीश, गिरिश, मृड, मृत्युञ्जय, कृत्तिवासस्, पिनाकिन्, प्रमथाधिप, वृषध्वज, अष्टमूर्ति, धूर्जटि, त्रिलोचन, हर, स्मरहर, भर्ग, स्यम्बक, त्रिपुरान्तक, गङ्गाधर, श्रीकण्ठ, स्थाणू, रुद्र, उमापति ।।।

[चन्द्र+शेखर = ब० like चक्रपाणि; syn. भालचन्द्र, चन्द्रचूड; कृत्ति+वासस् = ब०; पिनाको ऽस्यास्तीति पिनाकिन्, so also शूलिन्, syn. पिनाक-पाणि, शूलपाणि. (पिनाक the bow of Siva). अष्टौ मूर्तयां यस्य सः अष्ट० one having eight manifestations or forms; त्रि+लोचन=ब०; त्रि+अम्बक=ब०. (अम्बक n. the eye), स्मरं हरति=उ० त०, syn. स्मरारि, मदनान्तक, so also गङ्गाधर].

उमा कात्यायनी गौरी काली हैमवतीश्वरी ।

अपणा पार्वती दुर्गा गिरिजा चण्डिकाम्बिका ॥१६॥

Parvati, the wife of Siva.—उमा, कात्यायनी, गौरी, काली, हैमवती, ईश्वरी, अपर्णा, पार्वती, दुर्गा, गिरिजा, चण्डिका, अम्बिका *f.*

[हिमवत अपत्यं स्त्री हे० from हिमवत् *m.* the Himalaya mountain].

अथैकदन्तहेरम्बलम्बोदरगजाननाः ।

विनायको विघ्नराजद्वैमातुरगणाधिपाः ॥१७॥,

Ganapati.—एकदन्त, हेरम्ब, लम्बोदर, गजानन.

विनायक, विघ्नराज, द्वैमातुर, गणाधिप *m.* [गण + अधिप = ष० त०, syn. गणपति; गज + आनन = ब०, syn. गजमुख].

षाण्मातुरः कार्तिकेयः शरजन्मा षडाननः ।

पार्वतीनन्दनः स्कन्दः सेनानीरग्निभूर्गुहः ॥ १८ ॥

Karttikeya, the eldest son of Siva.—

षाण्मातुर, कार्तिकेय, शरजन्मन्, षडानन, पार्वतीनन्दन, स्कन्द, सेनानी, अग्निभू, गुह *m.*

इन्द्रो मरुत्वान्मघवा बिडौजाः पाकशासनः ।

शक्रः पुरंदरो वज्री वासवो वृत्रहा वृषा ॥

आखण्डलः सहस्राक्षस्तुरापाणमेघवाहनः ॥ १९ ॥

पुरुहूतः सुरपतिर्वलारातिः शचीपतिः ।

Indra.—इन्द्र, मरुत्वत्, *मघवन्, बिडौजस्, पाक-
शामन, शक्र, पुरंदर, वज्रिन्, वासव, *वृषहन्, वृषन्,
आखण्डल, सहस्राक्ष, *तुरासाह्, मेघवाहन, पुरुहूत, बला-
राति, सुरपति, शचीपति *m.*

पुलोमजा शचीन्द्राणी नगरी त्वमरावती ॥ १९॥ अ
ह्य उच्चैःश्रवाः सूतो मातलिर्नन्दनं वनम् ।

ऐरावतोभ्रमातङ्गो जयन्तः पाकशासनिः ॥ १९॥ आ

Indra's wife or queen.—पुलोमजा, शची,
इन्द्राणी *f.*

Indra's capital.—अमरावती *f.*

Indra's horse.—उच्चैःश्रवस् *m.*

Indra's charioteer.—मातलि *m.*

Indra's garden, or Paradise.—नन्दन *n.*

Indra's elephant.—ऐरावत, अभ्रमातङ्ग *m.*

Indra's son.—जयन्त, पाकशासनि *m.*

व्योमयानं विमानोऽस्त्री स्ववैद्यावश्विनीसुतौ ।

Balloon, air-chariot.—व्योमयान *n.*, विमान
m. n.

Heavenly physicians.—स्ववैद्य, अश्विनीसुत
m. du.

उर्वशीमेनकारम्भेत्याद्या अप्सरसो दिवि ॥ १९ ॥ इ

Heavenly damsels.—उर्वशी, मेनका, रम्भा *f.*

इत्यादयो दिव्यप्सरसः.

कुलिशं वज्रमस्त्री स्यात् पविः पुंस्यशनिर्द्वयोः ।

Indra's thunderbolt.—कुलिश *n.*, वज्र *m.* *n.*, पवि *m.*, अशनि *m. f.*

मन्दाकिनी वियद्गङ्गा पीयूषममृतं सुधा ॥ २० ॥

Galaxy, the Ganges of heaven.—मन्दाकिनी, वियद्गङ्गा *f.*

(वियत्+गङ्गा=ष० त०, syn. स्वर्णदी, आकाशगङ्गा.)

Nectar.—पीयूष *n.*, अमृत *n.*, सुधा *f.*

अग्निवैश्वानरो वह्निः कृशानुः पावकोऽनलः ।

रोहिताश्वो वायुसखो हुतभुग्दहनः शिखी ॥ २१ ॥

तनूनपाज्जातवेदा ज्वलनो हव्यवाहनः ।

Fire. —अग्नि, वैश्वानर, वह्नि, कृशानु, पावक, अनल, रोहिताश्व, वायुसख, हुतभुज्, दहन, शिखिन्, तनूनपात्, जातवेदस्, ज्वलन, हव्यवाहन *m.* (वायु+सखि= ष० त० or व०; हुतं भुङ्क्ते इति हु० =उ० त०; शिखाः (ज्वालाः) अस्य सन्तीति शि०. syn. मरुत्सहाय, हुताशन,

शिखावत्, अर्चिष्मत्, इ०; हव्य+वाहन=प० त०.)

वह्नेर्द्वयोर्ज्वालीलावर्चिर्हेतिः शिखा स्त्रियाम् ॥

Flame.—ज्वाल *m.* & *f.* (-लः, ला), कील *m.* & *f.* (-लः, ला), अर्चिस् *f.* & *m.*, हेति *f.*, शिखा *f.*

त्रिषु स्फुलिङ्गोऽग्निकणः संतापः संज्वरः समौ ॥२२॥

Spark.—स्फुलिङ्ग *m. f. n.*, अग्निकण *m.*

Heat, burning heat.—संताप, संज्वर *m.*

उल्का स्यान्निर्गतज्वाला भूतिर्भसितभस्मनी ।

क्षारो रक्षा च दावस्तु दवो वनहुताशनः ॥

A fire-brand.—उल्का *f.*=निर्गतज्वाला.

Ashes.—भूति *f.*, भसित *m.*, भस्मन् *m.*, क्षार *m.*, रक्षा *f.*

Forest-conflagration.—दाव, दव, वनहुताशन *m.* (वन+ हुताशन=प० त०).

राक्षसः कौणपः क्रव्यात्कर्बुरो यातुरक्षसी ॥ २३ ॥

Demon, giant.—राक्षस, कौणप, क्रव्याद्, कर्बुर *m.*, यातु, रक्षम् *n.*

कालोऽन्तकः कृतान्तश्च धर्मराजः परेतराट् ।

यमः पितृपतिश्चैवो वाडवो वडवानलः ॥२३॥ अ

The god of death.—काल, अन्तक, कृतान्त, धर्मराज, परेतराज्, यम, पितृपति *m.*

Submarine fire.—और्व, वाडव, वडवानल *m.*
(परेत+राज्=१० त०. वडवा+अनल. वडवा, in my-
thology, a being consisting of flame but
with the head of a mare, who sprang from
उर्व and was received by the ocean, and
therefore also called और्व.)

प्रचेता वरुणः पाशो यादसांपतिरप्पतिः ।

The god Varuna.—प्रचेतस्, वरुण, पाशिन्, यादसां-
पति, अप्पति *m.*

अनिलः श्वसनो वायुर्मातारश्चा सदागतिः ॥२४॥

समीरमारुतमरुद्गन्धवाहसमीरणाः ।

नभस्वद्वातपवनपवमानप्रभञ्जनाः ॥ २५ ॥

Wind, air.—अनिल, श्वसन, वायु, मातरिश्वन्,
सदागति, समीर, मारुत, मरुत, गन्धवाह, समीरण, नभस्वत्,
वात, पवन, पवमान, प्रभञ्जन *m.* (गन्ध वहति=३० त०).

प्रकम्पनो महावातो झञ्झावातः सवृष्टिकः ।

Violent wind.—प्रकम्पन, महावात *m.*

Storm, tempest.—झञ्झावात *m.*= सवृष्टिको
महावातः ।

कुबेरः किन्नरेशः स्या क्षराद् गुह्यकेश्वरः ॥ २६ ॥

मनुष्यधर्मा धनदो राजराजो धनाधिपः ।

The god of wealth.—कुबेर, किन्नरेश, यक्षराज्, गुह्यकेश्वर, मनुष्यधर्मन्, धनद, राजराज, धनाधिप *m.* (किन्नर+ईश=ष० त०; तथा यक्षराज्, ३०.)

स्यात्किन्नरः किंपुरुषस्तुरंगवदनो मयुः ॥ २७ ॥

Kinnara.—किन्नर, किंपुरुष, तुरंगवदन, मयु *m.* (तुरंगस्येव वदनं यस्य=ब०; syn. अश्वमुख).

निधिर्ना शेवधी रंहस्तरसी तु रयः स्यदः ।

जवोऽथ शीघ्रं त्वरितं लघु क्षिप्रमरं द्रुतम् ॥ २८ ॥

सत्वरं चपलं तूर्णमविलम्बितमाशु च ।

Treasure.—निधि, शेवधि *m.* Speed, swiftness.—रंहस्, तरस् *n.*; रय, स्यद, जव *m.* Quick, speedy, rapid, swift, &c. or the corresponding adverbs, *i. e.* quickly, &c.—शीघ्र, त्वरित, लघु, क्षिप्र, अर, द्रुत, सत्वर, चपल, तूर्ण, अविलम्बित, आशु *adj.* or *adv.* (*n. sing.*) [लम्ब् 1 A. to hang downwards; विलम्ब् to tarry, to delay.]

सततेऽनारताश्रान्तसंतताविरतानिशम् ॥ २९ ॥

नित्यानवरताजस्रमप्यथातिशयो भरः ।

Constant, continual, usual, eternal, &c. or the corresponding adverbs, *i. e.* constantly, always, &c.—सतत, अनारत, अश्रान्त,

संतत, अविरत, अनिश, नित्य, अनवरत, अजस्र *adj.* or *adv.* (*n. sing.*) [श्रम् (श्राम्यति) 4 P. to be wearied, tired, fatigued; विश्रम् to repose, to take rest, to cease; *p. p.* श्रान्त *adj.* fatigued, weary, &c. विश्रान्त=reposing, taking rest, calm.]

Excess, much, excessive, replete.—अतिशय *m.* (or *n. sing.* when *adv.*), भर *m.*

अतिवेलभृशाल्यर्थातिमात्रोद्गाढनिर्भरम् ॥ ३० ॥

तीव्रैकान्तनितान्तानि गाढबाढदृढानि च ।

Much, excessive, full, very.—अतिवेल, भृश, अत्यर्थ, अतिमात्र, उद्गाढ, निर्भर, तीव्र, एकान्त, नितान्त, गाढ, बाढ, दृढ *adj. or adv.* (*n. sing.*).

कृषि शीघ्राद्यसत्त्वे स्यात्त्रिज्वेषां सत्त्वगामि यत् ॥ ३१ ॥

[The words from शीघ्र to दृढ in the above, when they are used as adverbs take the form of *neut. sing.* ; when they are used as adjectives, they take the same gender, number and case as the nouns they qualify].

इति स्वर्गवर्गः ।

द्योदिवौ द्वे स्त्रियामभ्रं व्योम पुष्करमम्बरम् ।

नभोऽन्तरिक्षं गगनमनन्तं सुरवर्त्म खम् ॥ ३२ ॥

वियद्विष्णुपदं वा तु पुंस्याकाशविहायसी ।

तारापथोऽपि नाकोऽपि द्युरपि स्यात्तदव्ययम् ॥ ३३ ॥

Sky, heavens, atmosphere.—द्यो, दिव्, *f.*,
अभ्र, व्योमन्, पुष्कर, अम्बर, नभस् अन्तरिक्ष, गगन,
अनन्त, सुरवर्त्मन्, ख, वियत्, विष्णुपद *n*, आकाश *m.*
& *n.*, विहायस् *m. & n.*; तारापथ, नाक *m.*; द्युः *adv.*
(सुर+वर्त्मन् = प० त०; विष्णु+पद=प० त०; ताराणां
पन्थाः= प० त०).

दिशस्तु ककुभः काष्ठा आशाश्च हरितश्च ताः ।

प्राच्यवाचीप्रतीच्यस्ताः पूर्वदक्षिणपश्चिमाः ॥ ३४ ॥

उत्तरा दिगुदीची स्याद्विश्यं तु त्रिषु दिग्भवे ।

क्लीबाव्ययं त्वपदिशं दिशोर्मध्ये विदिक् स्त्रियाम् ॥

Direction, quarter, region. —दिश् (or
दिशा), ककुभ्, काष्ठा, आशा, हरित् *f.* East —प्राची,
पूर्वा *f.* South —अवाची, दक्षिणा *f.* West —प्रतीची,
पश्चिमा *f.* North— उदीची, उत्तरा *f.*

An intermediate point of the compass.--

अपदिशम् . (*adv.*), विदिश *f.* What is produced in a direction.— दिश्य, दिग्भव *adj.*

अभ्यन्तरं त्वन्तरालं चक्रवालं तु मण्डलम् ॥ ३५ ॥

Space included, interior.—अभ्यन्तर, अन्तराल *n.* Circle, horizon.—चक्रवाल, मण्डल *n.*

अभ्रं मेघो वारिवाहो जीमूतोपि बलाहकः ।

धाराधरो जलधरो जलमुग्वारिदो घनः ॥ ३६ ॥

Cloud.—अभ्र *n.*; मेघ, वारिवाह, जीमूत, बलाहक, धाराधर, जलधर, जलमुच्च, वारिद, घन *m.*

(वारि वहति इति वा०=उ० त०, *syn.* अम्बुद, इ०, also तडित्वत्, स्तनयितु, इ०).

स्तनितं गर्जितं मेघनिर्घोषे रसितादि च ।

The prattling, roaring or grumbling of thunder.—स्तनित, गर्जित, रसित *n.* (इत्यादि) =मेघनिर्घोषः।

तडित्सौदामनीविद्युच्चञ्चलाश्च शतहदा ॥ ३७ ॥

Lightning.—तडित्, सौदामनी (or -मिनी), विद्युत्, चञ्चला, शतहदा *f.*

इन्द्रायुधं शक्रधनुस्तदेव ऋजु रोहितम् ।

Rain-bow.—इन्द्रायुध, शक्रधनुस्, रोहित *n.*

(इन्द्र+आयुध=प० त०, शक्र+धनुस्=प० त०).

वृष्टिर्वर्षं तद्विधातेऽवग्राहावग्रहौ समौ ॥ ३८ ॥

Rain.—वृष्टि *f.*, वर्ष *n.* [वृष् १ P. to rain, to shower].

Drought.—अवग्राह, अवग्रह *m.* = वृष्टिविधातः ।
(विधात *m.* Destruction, failure, impediment.)

धारासंपात आसारः शीकरोऽम्बुकर्णाः स्मृताः ।

Shower.—धारासंपात, आसार *m.* Drop of water.—शीकर, अम्बुकर्ण *m.*

वर्षोपलस्तु करका मेघच्छन्नेऽहि दुर्दिनम् ॥ ३९ ॥

Hail.—वर्षोपल *m.*, करका *f.* A cloudy day.—दुर्दिन *n.* = मेघच्छन्नमहः ।

अपिधानतिरोधानपिधानाच्छादनानि च ।

Covering, enveloping.—अपिधान, तिरोधान, पिधान, आच्छादन *n.*

हिमांशुश्चन्द्रमाश्चन्द्र इन्दुः कुमुदिनीप्रियः ॥ ४० ॥

विधुः सुधांशुः शुभ्रांशुरोषधीशो निशापतिः ।

अब्जो जैवातृकः सोमो ग्लौर्मृगाङ्कः कलानिधिः ॥ ४१ ॥

द्विजराजः शशधरो नक्षत्रेशः क्षपाकरः ।

The moon.—हिमांशु, चन्द्रमस्, चन्द्र, इन्दु,

कुमुदिनीप्रिय, विधु, सुधांशु, शुभ्रांशु, ओषधीश, निशापति, अब्ज, जैवातुक, सोम, ग्लौ, मृगाङ्क, कलानिधि, द्विजराज, शशधर, नक्षत्रेश, क्षपाकर *m.*

(हिमांशु, सुधांशु & शुभ्रांशु are similarly dissolved:-हिमाः अश्वः यस्य=ब०, syn. तुहिनरश्मि, इ०; कुमुदिनी+प्रिय=ष० त० or ब०, syn. कुमुदिनीपति, कुमुदबान्धव, इ०; ओषधि+ईश=ष० त०, syn ओषधिपति (ओषधि= a plant, an herb); so also निशापति, नक्षत्रेश and द्विजराज; मृग इव अङ्कः or मृग एव अङ्कः यस्य=ब०, so also शशाङ्क; कला+निधि =ष० त०; शशस्य धरः, शशं धारयति वा श०; तथैव क्षपाकरः; (शश *m.* a hare); syn. मृगलान्छन, शशलान्छन, कलानाथ, इ०).

कला तु षोडशो भागो, बिम्बोऽस्त्री मण्डलं त्रिषु ॥४१॥अ.

A phase of the moon.—कला *f.* Disc of the sun or moon.—बिम्ब *m. n.*, मण्डल *m. f. n.*

भित्तं शकलखण्डे वा पुंस्यऽर्धेऽर्धे समशके ।

A part, piece, bit.—भित्त *m.*, शकल, खण्ड *m. & n.* अर्ध *m.* A half, half.—अर्ध *n.* or *adj.*

[खण्डं 10 P. to cut to pieces, to break, to bite, to destroy].

चन्द्रिका कौमुदी ज्योत्स्ना प्रसादस्तु प्रसन्नता ॥ ४२॥

Moonlight.--चन्द्रिका, कौमुदी, ज्योत्स्ना *f.*
Clearness, brightness, favour.--प्रसाद *m.*,
प्रसन्नता *f.*

कलङ्काङ्कौ लान्छनं च चिह्नं लक्ष्म च लक्षणम् ।

Spot, mark, stigma.--कलङ्क, अङ्क *m.*;
लान्छन, चिह्न, लक्ष्मन्, लक्षण *m.*

सुषमा परमा शोभाऽभिख्या कान्तिर्द्युतिश्छविः ॥ ४३॥

Exquisite beauty.--सुषमा=परमा शोभा *f.*

Beauty.--शोभा, अभिख्या, कान्ति, द्युति, छवि *f.*

[द्युत् 1 A. to shine; उदद्युत् to beam forth; विद्युत् to flash like lightning. शुभ् 1 A. to shine, to be splendid].

अवश्यायस्तुषारश्च प्रालेयं तुहिनं हिमम् ।

Frost, snow.--अवश्याय, तुषार *m.*; प्रालेय,
तुहिन, हिम *m.*

तुषारः शीतलः शीतो हिमोऽपि शिशिरो जडः ॥ ४४॥

Cold, frigid, cool.--तुषार, शीतल, शीत,
हिम, शिशिर, जड *adj.*

नक्षत्रमृक्षं भं तारा तारकाऽप्युडु वा स्त्रियाम् ।

ध्रुव औत्तानपादिः स्यादगस्त्यः कुम्भसंभवः ॥ ४५ ॥

A star.—नक्षत्र, ऋक्ष, भ *n.*; तारा, तारका *f.*

उडु *f.* *n.* The polestar.—ध्रुव, औत्तानपादि *m.*

The star canopus.—अगस्त्य, कुम्भसंभव *m.*

बुधः शुक्रो मही भौमो गुरुः सौरिरिमे ग्रहाः ।

ब्रह्म *m.* A planet. बुध *m.* Mercury; शुक्र *m.* Venus; मही *f.* The earth; भौम *m.* Mars; गुरु *m.* Jupiter; सौरी *m.* Saturn.

अङ्गारकः कुजो भौमः समौ सौरिशनैश्चरौ ॥

The planet Mars.—अङ्गारक, कुज, भौम *m.*

The planet Saturn.—सौरि, शनैश्चर *m.*

बृहस्पतिः सुराचार्यो गीष्पतिर्धिषणो गुरुः ॥ ४६ ॥

Jupiter, the preceptor of gods.—

बृहस्पति, सुराचार्य, गीष्पति, धिषण, गुरु *m.*

शुक्रो दैत्यगुरुः काव्य उशना भार्गवः कविः ।

Venus, the preceptor of demons.—शुक्र, दैत्यगुरु, काव्य, उशनस्, भार्गव, कवि *m.*

सूरसूर्यार्कमार्तण्डविकर्तनदिवाकराः ॥ ४६ ॥ अ

भास्वद्विवस्वत्ससाश्वहरिदश्रोष्णरश्मयः ।

भास्करस्तरणिः पूषा तपनः सविता रविः ॥ ४७ ॥

भानुर्मित्रो दिनमणिः सहस्रांशुर्विभावसुः ।

इनश्चण्डांशुरादित्यश्चांशुमाल्यब्जिनीपतिः ॥ ४७ ॥ अ

The sun.-सूर, सूर्य, अर्क, मार्तण्ड, विकर्तन, दिवाकर, भास्वत्, विवस्वत्, सप्ताश्व, हरिदश्व, उष्णरश्मि, भास्कर, तराणि, पूषन्, तपन, सवित्, रवि, भानु, मित्र, दिनमणि, सहस्रांश, विभावसु, इन, चण्डांशु, आदित्य, अशुमालिन्, अब्जिनीपति *m.*

सूरसूतोऽरुणोऽनूरुः काश्यपिर्गुह्यग्रजः ।

The charioteer of the sun.-सूरसूत, अरुण, अनूरु, काश्यपि, गरुडाग्रज *m.* (सूर+सूत=ष० त०, न ऊरु विद्येते यस्य सः नञ्ब०, गरुड + अग्रज=ष० त०).

परिवेषस्तु परिधिरुपसूर्यकमण्डले ॥ ४८ ॥

Circumference, the disc of the sun or moon; a halo.-परिवेष, परिधि *m.*; उपसूर्यक, मण्डल *n.*

किरणोत्तमयूखांशुगभस्तिघृणिरश्मयः ।

भानुः करो मरीचिः स्त्रीपुंसयोर्दीधितिः स्त्रियाम् ॥ ४९ ॥

Ray.-किरण, उत्त, मयूख, अंश, गभस्ति, घृणि, रश्मि, भानु, कर *m.*, मरीचि *m. f.*, दीधिति *f.*

स्युः प्रभा रूचिस्त्विद् भा भाश्छविद्युतिदीप्तिः ।

रोचिः शोचिरुभे क्लीबे प्रकाशो द्योत आतपः ॥ ५०॥

Light, splendour, brightness, lustre.-
प्रभा, रुच्, रुचि, त्विप्, भा, भास्, छवि, द्युति, दीप्ति *f.*,
रोचिस्, शोचिस् *n.*, प्रकाश, द्योत, आतप *m.* [काश्
1 A. to shine; प्रकाश to be visible, to ap-
pear, to shine; प्रकाशय Cau. to show, to
light, to illuminate; दीप् 4 A. to shine;
with उत् Cau. (उद्दीपय) to excite, to kindle,
to inflame; with सम् to blaze, to kindle. भौ
2 P. to shine, to appear.]

कोष्णं कवोष्णं मन्दोष्णं कदुष्णं त्रिषु तद्वति ।

Warmth, warm.-कोष्ण, कवोष्ण, मन्दोष्ण
कदुष्ण *n. & adj.*

तिग्मं तीक्ष्णं खरं तद्वन्मृगतृष्णा मरीचिका ॥ ५१॥

Hot, sharp, keen.-तिग्म, तीक्ष्ण, खर *adj.*

Mirage.-मृगतृष्णा, मरीचिका *f.*

इति व्योमादिग्वर्गः ।

कालो दिष्टोऽप्यनेहाऽपि समयोऽपि च पुंसि ते ।

Time.--काल, दिष्ट, अनेहस्, समय *m.*

घस्रो दिनाहनी चा तु क्लीबे दिवसवासरौ ॥ ५२ ॥

Day.--घस्र *m.* ; दिन, अहन् *n.* ; दिवस, वासर *m. & n.*

प्रत्यूषोऽहर्भुखं कल्यमुपःप्रत्युपसी अपि ।

Morning, dawn.--प्रत्यूष *m.* ; अहर्भुख, कल्य, उपस्, प्रत्युपस्, प्रभात *n.*

प्रभातं च दिनान्ते तु सायं संध्या पितृप्रसूः ॥ ५३ ॥

Evening, twilight.--दिनान्त *m.*, सायम् *indecl.*, संध्या, पितृप्रसू *f.*

प्राह्णापराह्णमध्याह्नास्त्रिसंध्यमथ शर्वरी ।

निशा निशीथिनी रात्रिस्त्रियामा क्षणदा क्षपा ॥ ५४ ॥

विभावरीतमस्विन्यौ रजनी यामिनी तमी ।

(1) Forenoon, (2) afternoon, & (3) noon, respectively.-- १ प्राह्ण, २ अपरा, ३ मध्याह्न *m.*

Night.--शर्वरी, निशा, निशीथिनी, रात्रि, त्रियामा, क्षणदा, क्षपा, विभावरी, तमस्विनी, रजनी, यामिनी, तमी *f.*

तमिस्त्रा तामसी रात्रिः प्रदोषो रजनीमुखम् ॥ ५५ ॥

Dark night.—तमिस्रा *f.* = तामसी रात्रिः ।

The first part of the night, evening.—
प्रदोष *m.*; रजनीमुख *m.*

अर्धरात्रनिशीथौ द्वौ द्वौ यामप्रहरौ समौ ।

Midnight.—अर्धरात्र, निशीथ *m.*

A watch, or a period of three hours.—
याम, प्रहर *m.*

पक्षौ पूर्वापरौ शुक्लकृष्णौ मासस्तु तावुभौ ॥५५॥ अ

Fortnight.—पक्ष *m.*

First or bright fortnight.—शुक्लपक्ष *m.*

Second or dark fortnight.—कृष्णपक्ष *m.*

Month.—मास *m.*

“ द्वौ द्वौ माघादिमासौ स्यादृतुस्तैरयनं त्रिभिः ।

A season, or two months.—ऋतु *m.* =
माघादारभ्य द्वौ द्वौ मासौ ।

Half year, the time between two equi-
noxes.—अयन *m.* = तैस्त्रिभिः (ऋतुभिः),

पूर्णिमा स्यात् पौर्णमासी पूर्णे राका निशाकरे ।

अमावास्या त्वमावस्या दर्शः सूर्येन्दुसंगमः ॥५५॥ आ

Day of the full moon.—पूर्णिमा, पौर्णमासी,
राका *f.*

Day of the new moon, day of conjunction of the sun and moon.—अमावस्या, अमावस्या *f.*, दर्श, सूर्येन्दुसंगम *m.*

उपरागो ग्रहः पुंसि हेमन्तः शिशिरोऽस्त्रियाम् ।

Eclipse of the sun or moon.—उपराग, ग्रह *m.*

The two seasons of the year together equal to winter.—हेमन्त *m.*; शिशिर *m.* & *n.*

वसन्ते पुष्पसमयः सुरभिर्ग्रीष्म ऊष्मकः ॥ ५६ ॥

निदाघ उष्णोपगम उष्ण ऊष्मागमस्तपः ।

Spring (season).—वसन्त, पुष्पसमय, सुरभि *m.* (पुष्प+समय=प० त०, syn. कुसुमकाल.)

Summer.—ग्रीष्म, ऊष्मक, निदाघ, उष्णोपगम, उष्ण ऊष्मागम, तप *m.*

स्त्रियां प्रावृट् स्त्रियां भूम्नि वर्षा अथ शरत्स्त्रियाम् ।

Autumn.—प्रावृष् *f.*, वर्षा *f.* *pl.*

End of autumn.—शरद् *f.*

संवत्सरो वत्सरोऽब्दो हायनोऽस्त्री शरत्समाः ॥ ५७ ॥

Year.—संवत्सर, वत्सर, अब्द *m.*; हायन *m.* *n.*; शरद् *f.*; समा *f.* *p.*

संवतः प्रलयः कल्पः क्षयः कल्पान्त इत्यपि ।

The time of the destruction of the universe.—संवर्त, प्रलय, कल्प, क्षय, कल्पान्त *m.*

अस्त्री पङ्कं पुमान्पाप्मा पापं किल्बिषकल्मषम् ।

कलुषं वृजिनैर्नोघमंहो दुरितदुष्कृतम् ॥ ५८ ॥

Sin.—पङ्क *m. n.*, पाप्मन् *m.*; पाप *n.* & *adj.*; किल्बिष, कल्मष, कलुष, वृजिन, एनस्, अघ, अंहस्, दुरित, दुष्कृत *n.*

स्याद्धर्ममस्त्रियां पुण्यश्रेयसी सुकृतं वृषः ।

Merit, good act.—धर्म *m. & n.*, पुण्य *n. & adj.*; श्रेयस्, सुकृत *n.*; वृष *m.*

मुत्प्रीतिः प्रमदो हर्षमोदानन्दाः सुखं तथा ॥ ५९ ॥

Joy, delight, pleasure, happiness.—मुद्, प्रीति *f.*; प्रमद, हर्ष, मोद, आनन्द *m.*; सुख *n.* [नन्द् 1 P. to be pleased, to be glad. अभिनन्द् to salute, to receive kindly; to approve. आनन्द् to be glad. प्रतिनन्द् to salute, to show one's satisfaction, to favour.]

श्वःश्रेयसं शिवं भद्रं कल्याणं मङ्गलं शुभम् ।

शस्तं च भावुकं भव्यं कुशलं क्षेममस्त्रियाम् ॥ ६० ॥

Good fortune, happiness, prosperity.—श्वःश्रेयस्, शिव, भद्र, कल्याण, मङ्गल, शुभ, शस्त,

भावुक, भव्य, कुशल *n.*; क्षेम *m.* & *n.* All these are also *adj.*

दैवं दिष्टं भागधेयं भाग्यं स्त्री नियतिर्विधिः ।

Fate, destiny, fortune, luck.—दैव, दिष्ट, भागधेय, भाग्य *n.*, नियति *f.*; विधि *m.*

हेतुर्ना कारणं बीजं निदानं त्वादिकारणम् ॥ ६१ ॥

Cause, reason.—हेतु *m.*, कारण, बीज *n.* First or primary cause.—निदान, आदिकारण *n.*

क्षेत्रज्ञ आत्मा पुरुषः प्रधानं प्रकृतिः स्त्रियाम् ।

विशेषः कालिकोऽवस्था गुणाः सत्त्वं रजस्तमः ॥ ६१ ॥ अ

The soul, the spirit.—क्षेत्रज्ञ, आत्मन्, पुरुष *m.*

Nature, the material cause of the world—प्रधान *n.*, प्रकृति *f.*

State, condition of age or position.—अवस्था *f.* = कालिको विशेषः ।

Any of the three fundamental qualities of the mind.—गुण *m.*

Virtue or goodness.—सत्त्वं *n.*

Passion.—रजस् *n.*

Ignorance or vice.—तमस् *n.*

जनुर्जननजन्मानि जनिरूपतिरुद्भवः ।

Birth, rise, production.—जनुस्, जनन, जन्मन् *n.*; जनि, उत्पात्ति *f.*; उद्भव *m.*

प्राणी तु चेतनो जन्मी जन्तुजन्युशरीरिणः ॥ ६२ ॥

A living being, animal, creature.—प्राणिन्, चेतन, जन्मेन्, जन्तु, शरीरिन् *m.* [अन् २ P. to breathe, to live.]

जातिर्जातं च सामान्यं व्यक्तिस्तु पृथगात्मता ।

Kind, class, species — जाति *f.*; जात, सामान्य *n.*, Individuality.—व्यक्ति, पृथगात्मता *f.*

चित्तं तु चेतो हृदयं स्वान्तं हन्मानसं मनः ॥ ६३ ॥

Mind, heart.—चित्त, चेतस्, हृदय, स्वान्त, *हृद्, मानस, मनस् *n.*

इति कालवर्गः ।

बुद्धिर्मनीषोपलब्धिर्धीः प्रज्ञा चेतना मतिः ।

Understanding, intellect, wisdom, knowledge.—बुद्धि, मनीषा, उपलब्धि, धी, प्रज्ञा, चेतना, मति *f.*

धीर्धारणावती मेधा संकल्पः कर्म मानसम् ॥ ६४ ॥

A comprehensive mind. — मेधा= धारणावती धीः ।

Will, intention, resolve.—संकल्प *m.* = मानसं कर्म ।

(कृप् 1 A. to resolve upon, to design; with अनु Cau. to give faith; with उप to be suitable; with प्र Cau. to prepare; with वि to change, to doubt; With सम् to desire).

चित्ताभोगो मनस्कारश्चर्चा संख्या विचारणा ।

Reflection, consideration, deliberation—चित्ताभोग, मनस्कार *m.*; चर्चा, संख्या, विचारणा *f.*

अध्याहारस्तर्क ऊहो विचिकित्सा तु संशयः ॥ ६५ ॥

संदेहद्वापरौ चाथ समौ निर्णयनिश्चयौ ।

Discussion, reasoning, argument.—अध्याहार, तर्क, ऊह *m.* (ऊह् 1 A. to reason, to apprehend, to infer. तर्क् 10 P. to suppose, to reflect, to bear in mind; with प्र to search, to investigate, to infer.)

Doubt, uncertainty.—विचिकित्सा *f.*; संशय, संदेह, द्वापर *m.*

Determination, certainty, decision—निर्णय, निश्चय *m.*

समौ सिद्धान्तराद्धान्तौ भ्रान्तिर्मिथ्यामतिभ्रमः ॥६६॥

Establishment of truth.—सिद्धान्त, राद्धान्त *m.*

Error, mistake, illusion.—भ्रान्ति, मिथ्यामति
; भ्रम *m.*

(भ्रम १ & ४ P. to turn round, to whirl, to roam, to wander, to surround, to mistake, to be unsteady; with परि to walk round about; with वि to play; with सम् to be agitated or confused).

संविदागूः प्रतिज्ञानं नियमाश्रवसंश्रवाः ।

अङ्गीकाराभ्युपगमप्रतिश्रवसमाधिः ॥ ६७ ॥

Promise, assent, agreement, contract—
संविद, आग *f.*; प्रतिज्ञान *n.*, नियम, आश्रव, संश्रव,
अङ्गीकार, अभ्युपगम, प्रतिश्रव, समाधि *m.*

मुक्तिः कैवल्यनिर्वाणश्रेयोनिःश्रेयसामृतम् ।

मोक्षोऽपवर्गोऽथाज्ञानमविद्याहंमतिः स्त्रियाम् ॥ ६८ ॥

Absolution, final, beatitude.—मुक्ति *f.*;
कैवल्य, निर्वाण, श्रेयस्, निःश्रेयस, अमृत *n.*; मोक्ष,
अपवर्ग *m.*

Ignorance, spiritual ignorance, illusion.—अज्ञान *n.*, अविद्या, अहंमति *f.*

रूपं शब्दो गन्धरसस्पर्शाश्च विषया अमी ।

गोचरा इन्द्रियार्थाश्च हृषीकं विषयीन्द्रियम् ॥६८॥(अ)

An object of sense.— विषय, गोचर,
इन्द्रियार्थ *m.*

Colour, figure.—रूप *n.*

Sound.—शब्द *m.*

Smell.—गन्ध *m.*

Taste.—रस *m.*

Touch.—स्पर्श *m.*

A sense i. e. eye, ear, nose, palate,
skin.—हृषीक, विषयिन्, इन्द्रिय *n.*

(रूप 10 P. to form, to perform, to as-
sume the form of; with नि to perceive, to
consider, to search; with वि to disfigure, to
deform).

तुवरस्तु कषायोऽस्त्री मधुरो लवणः कटुः ।

तिक्तोऽम्लश्च रसाः पुंसि तद्वत्सु षडमी त्रिषु ॥ ६९ ॥

Astringent taste or astrigent.—तुवर,
कषाय *m. & n.* (both *adj.* also).

Sweet taste or sweet.—मधुर *m. & adj.*

Salt taste or salt.—लवण *m. & adj.*

Pungent taste or pungent.—कटु *m. & adj.*

Bitter taste or bitter.—तिक्त *m. & adj.*

Sour taste or sour.—अम्ल *m. & adj.*

अथामोदः परिमलो सुरभिघ्राणतर्पणः ।

इष्टगन्धः सुगन्धिः स्याद् दुर्गन्धं पूतिगन्धि च ॥७०॥

Exquisite scent, fragrance.—आमोद, परि-
मल *m.*

Fragrant, sweet-scented.—सुरभि, घ्राणतर्पण,
इष्टगन्ध, सुगन्धि *adj.*

Stinking.—दुर्गन्ध, पूतिगन्धि *adj.*

शुक्लशुभ्रशुचिश्चेतविशदश्येतपाण्डराः ।

अवदातः सितो गौरोऽवलक्षो धवलोऽर्जुनः ॥ ७१ ॥

White, fair.—शुक्ल, शुभ्र, शुचि, धेत, विशद,
श्येत, पाण्डर, अवदात, सित, गौर, अवलक्ष, धवल,
अर्जुन *a j.*

हरिणः पाण्डुरः पाण्डुर्धूम्रः स्यात्कृष्णलोहिते ।

Pale, yellowish white.—हरिण, पाण्डुर, पाण्डु
adj.

Reddish black, smoky.—धूम्र *adj.* = कृष्णलोहित.

कृष्णे नालीसितश्यामकालश्यामलमेचकाः ।

Black, dark, blue.—कृष्ण, नील, असित, श्याम,
काल, श्यामल, मेचक *adj.*

पीतो गौरो हरिद्राभः पालाशो हरितो हरित् ॥ ७२ ॥

Yellow.—पीत, गौर, हरिद्राभ *adj.*

Green.—पालाश, हरित, हरित् *adj.*

लोहितो रोहितो रक्तः श्वेतरक्तस्तु पाटलः ।

Red, scarlet.—लोहित, रोहित, रक्त *adj.*

Pink.—पाटल, श्वेतरक्त *adj.*

अव्यक्तरागस्वरुण ईषत्पाण्डुस्तु धूसरः ॥ ७३ ॥

Reddish, tawny.—अरुण, अव्यक्तराग *adj.*

Grey.—धूसर, ईषत्पाण्डु *adj.*

कडारः कपिलः पिङ्गपिशङ्गौ कद्रुपिङ्गलौ ।

Brown.—कडार, कपिल, पिङ्ग, पिशङ्ग, कद्रु, पिङ्गल *adj.*

चित्रं किर्मिरकल्माषशबलैताश्च कर्तुरे ॥ ७४ ॥

Variegated, spotted.—चित्र, किर्मिर, कल्माष, शबल, एत, कर्तुरे *adj.* (चित्र 10 P. to variegated, to diversify.)

इति धीवर्गः ।

ब्राह्मी तु भारती भाषा गीर्वाणा सरस्वती ।

Goddess of speech, language.—ब्राह्मी, भारती, भाषा, गिर, वाच, वाणी, सरस्वती *f.*

व्याहार उक्तिर्लपितं भाषितं वचनं वचः ॥ ७५ ॥

Speaking, a speech.—व्याहार *m.*; उक्ति *f.*;
लपित, भाषित, वचन, वचस् *n.*

अपभ्रंशोऽपशब्दः स्यादोङ्कारप्रणवौ समौ ।

Corruption of a word.—अपभ्रंश, अपशब्द *m.*
'The holy syllable.—ओङ्कार, प्रणव *m.*

स्थियामृक् सामयजुषी वेदाग्नायौ श्रुतिस्त्रयी ॥

The Rig-Veda.—ऋक् *f.*

The Sama-Veda. — सामन् *n.*

The Yajur-Veda.—यजुस् *n.*

The Vedas.—वेद, आग्नाय *m.*; श्रुति, त्रयी *f.*

इतिहासः पुराणं च कथा चाख्यायिका पृथक् ॥ ७६ ॥

History.—इतिहास *m.*

Mythology.—पुराण *n.*

Novel, story, narration.—कथा *f.*

Tradition, legend.—आख्यायिका *f.*

आन्वीक्षिकी दण्डनीतिस्तर्कविद्यार्थशास्त्रयोः ।

Logic or metaphysics.—आन्वीक्षिकी, तर्क-
विद्या *f.*

The science of politics.—दण्डनीति *f.*; अर्थ-
शास्त्र *m.*

समाहतिः संग्रहश्च किंवदन्ती जनश्रुतिः ॥

Collection, abridgment, summary.—समाहति *f.*; संग्रह *m.*

Rumour, report.—किंवदन्ती, जनश्रुति *f.*

वार्ता प्रवृत्तिर्वृत्तान्त उदन्तः स्यादथाह्वयः ॥ ७७ ॥

आख्याह्व अभिधानं च नामधेयं च नाम च ।

News, intelligence, tidings.—वार्ता, प्रवृत्ति *f.*;
वृत्तान्त, उदन्त *m.*

Name, appellation, title.—आह्वय *m.*;
आख्या, आह्वा *f.*; अभिधान, नामधेय, नामन् *n.*

हूतिराकारणह्वानं शपनं शपथः पुमान् ॥ ७८ ॥

Calling, summoning, invitation.—हूति,
आकारणा *f.*; आह्वान *n.*

Oath; curse.—शपन *n.*; शपथ *m.*

उपोद्घात उदाहार उपन्यासश्च बाङ्मुखम् ।

Introduction, preface, prologue, beginning.—उपोद्घात, उदाहार, उपन्यास *m.*; बाङ्मुख *n.*

प्रश्नोऽनुयोगः पृच्छा च प्रतिवाक्योत्तरे समे ॥ ७९ ॥

Question.—प्रश्न, अनुयोग *m.*; पृच्छा *f.*

Answer.—प्रतिवाक्य, उत्तर *n.* [प्रच्छ् 6 P. (पृच्छ)
to ask; with आ *Atm.* to greet ; with सम्
Atm. to ask, to ask about.]

विवादो व्यवहारः स्यादुच्चैर्घुष्टं तु घोषणा ।

Dispute about business.—विवाद, व्यवहार *m.*

Noise, crying, proclamation.—घोषणा *f.* = उच्चैर्घुष्टम् ।

यशः कीर्तिः समाज्ञा च स्तवः स्तोत्रं स्तुतिर्नुतिः ॥

Fame, reputation.—यशस् *n.*; कीर्ति, समाज्ञा *f.*

Praise, eulogy, extolling.—स्तव *m.*; स्तोत्र *n.*; स्तुति, नुति *f.*

उपालम्भो जुगुप्सा च कुत्सा निन्दा च गर्हणे ॥ ८० ॥

Abuse, censure; reproach.—उपालम्भ *m.* जुगुप्सा, कुत्सा, निन्दा *f.*; गर्हण *n.*

[जुगुप्स् from गुप् 1 A. to disdain, to abuse, to censure.]

(निन्द् 1 P. to blame, to censure.)

आक्षेपस्त्वपवादः स्याद्भर्त्सनं त्वपकारगीः ।

Charge, allegation. — आक्षेप, अपवाद *m.*

Threat, menace, reproach. — भर्त्सन *n.* = अपकारगीः ।

स्यादाभाषणमालापः प्रलापोऽनर्थकं वचः ॥ ८१ ॥

Conversation, talk, addressing (to), discourse.—आभाषण *n.*; आलाप *m.*

Unmeaning speech, nonsense.—प्रलाप *m.*
=अनर्थकं वचः ।

अपलापो निह्ववश्च विलापः परिदेवनम् ।

Concealment or evasion.—अपलाप, निह्व *m.*

Lamentation, bewailing.—विलाप *m.*; परिदे-
वन *n.*

[हु 2 A. to conceal; अपहु the same; निहु
to deny.]

विप्रलापो विरोधोक्तिः संलापो भाषणं मिथः ॥

Quarrel, idle dispute.—विप्रलाप *m.*, विरो-
धोक्ति *f.*

Dialogue, conversation.—संलाप *m.* = मिथः
भाषणम् ।

अस्त्री चाटु चटु श्लाघा प्रेम्णा मिथ्याविकल्थनम् ॥८२॥

Flattery, agreeable speech.—चाटु, चटु *m.*
& *n.*, श्लाघा *f.* = प्रेम्णा मिथ्या विकल्थनम् ।

(श्लाघ् 1 A. to praise, to flatter; *Caus.* to
approve.)

संदेशवाग्वचिकं स्याद् वितथं त्वनृतं वचः ।

Message, errand.—संदेशवाच् *f.*, वाचिक *n.*

False, untrue.—वितथ, अनृत *adj.*

निष्ठुरं परुषं ग्राम्यमश्लीलं सूनृतं प्रिये ॥ ८३ ॥

Harsh, cruel.—निष्ठुर, परुष *adj.*

Coarse, vulgar, abusive, indecent.—ग्राम्य, अश्लील *adj.*

Agreeable, true.—सूनृत, प्रिय *adj.*

सत्यं तथ्यमृतं सम्यगमूनि त्रिषु तद्वति ।

Truth, reality; true, real, honest, sincere (speech).—सत्य, तथ्य, ऋत, सम्यच् *n. or adj.*

सोलुण्ठनं तु सोत्प्रासं विस्पष्टं प्रकटोदितम् ॥ ८४ ॥

Ironical, taunting, sarcastic.—सोलुण्ठन, सोत्प्रास *adj.*

Evident, distinct, [intelligible.—विस्पष्ट, प्रकटोदित *adj.*

शब्दे विरावनिर्घोषध्वनिनादरवस्वनाः ।

Sound, noise; cry.—शब्द, विराव, निर्घोष, ध्वनि, नाद, रव, स्वन *m.*

(ध्रुप् 1 P. to proclaim; with उत् to cry ध्वन्. 1 P. to sound, to roar; with प्र or प्रति to resound.)

मर्मरो वस्त्रपर्णानां भूषणानां तु शिञ्जितम् ॥ ८५ ॥

Rustling sound of cloth or dry leaves.—

मर्मर *m.* = वस्त्रपर्णानां शब्दः ।

Tinkling.—शिञ्जित *n.* = भूषणानां शब्दः ।

कोलाहलः कलकलः कूजितं वाशितं रुतम् ।

Noise, great shouting.—कोलाहल *m.*, कल-
कल *m.*

Cry (of birds.)—कूजित, वाशित, रुत *n.* =
तिरश्चां शब्दः ।

(कृ १ P. to make an inarticulate sound,
to buzz, to chirp. रु २ P. to sound, to hum;
with आ to make noise, to cry; with वि to
lament.)

स्त्री प्रतिश्रुत्यतिध्वाने गीतं गानमिमे समे ॥ ८६ ॥

Echo, resounding.—प्रतिश्रुत *f.*; प्रतिध्वान *m.*

Singing, music.—गीत, गान *n.*

इति शब्दादिवर्गः ।

निषादर्पभगान्धारपङ्कजमध्यमधैवताः ।

पञ्चमश्चेत्यमी सप्त तन्त्राकिण्ठोत्थिताः स्वराः ॥ ८६ ॥ अ

A note in music, tune.—स्वर *m.* (The
following are the notes of the musical

scale:—षड्ज, ऋषभ, गान्धार, मध्यम, पञ्चम, धैवत, निषाद *m.*)

The string of a lute.—तन्त्री *f.*

विपञ्ची वल्लकी वीणा ध्वनौ तु मधुरास्फुटे ।

कलो मन्द्रस्तु गम्भीरे तारोऽत्युच्चैस्त्रयस्त्रिषु ॥ ८७ ॥

Lute.—विपञ्ची, वल्लकी, वीणा *f.*

Low and indistinct (sound, as humming).—कल *adj.* = मधुरास्फुटो ध्वनिः ।

Deep, hollow or grave (tone).—मन्द्र *adj.* = गम्भीरो ध्वनिः ।

High, loud (tone)—तार *adj.* = अत्युच्चैर्ध्वनिः ।

वाद्यं वादित्रमातोद्यं मृदङ्गमुरजौ समौ ।

A musical instrument.—वाद्य, वादित्र, आतोद्य *n.*

Musical drum.—मृदङ्ग, मुरज *m.*

आनकः पटहोऽस्त्री स्याद् भेरी स्त्री दुन्दुभिः पुमान् ॥ ८८ ॥

A drum or kettle-drum.—आनक *m.*; पटह *m. n.*; भेरी *f.*, दुन्दुभि *m.*

तालः कालक्रियामानं लयः साम्यमथास्त्रियाम् ।

Musical time or measure.—ताल *m.* (ताल also means clapping the hands together.)

Harmony.—लय *m.*

ताण्डवं नटनं नाट्यं लास्यं नृत्यं च नर्तने ॥ ८८ ॥ अ

Dancing, dance.—ताण्डव *m. n.*; नटन, नाट्य, लास्य, नृत्य, नर्तन *n.*

[नट् 1 P. to dance; Caus. and 1 P. (नाट्य) to represent, as an actor; to act.]

भगिनीपतिरावुत्तो भावो विद्वानथावुकः ।

जनको युवराजस्तु कुमारो भर्तृदारकः ॥ ८८ ॥ (आ)

राजा भट्टारको देवस्तत्सुता भर्तृदारिका ।

देवी कृताभिषेकायामितरासु तु भट्टिनी ॥ ८८ ॥ (इ)

In dramatic language the ' brother-in-law ' is addressed as आवुत्त *m.*

„ a ' learned man ' as भाव *m.*

„ the ' father ' as आवुक. *m.*

„ the ' heir apparent or prince ' (युवराज) as कुमार, भर्तृदारक *m.*

„ the ' king ' as भट्टारक, देव *m.*

„ the ' princess ' as भर्तृदारिका *f.*

„ the ' crowned queen ' as देवी *f.*

„ any other queen as भट्टिनी *f.*

आर्यस्तु मारिष इति राजश्यालस्तु राष्ट्रियः ।

A respectable man as मारिष, आर्य *m.*

The brother-in-law of the king as राष्ट्रिय
m.=राजश्यालः।

हण्डे हञ्जे हलाह्वाने चिं चेटों सखीं प्रति ॥८८॥ (ई)

A female of inferior rank is addressed
 as हण्डे *voc.*

A female attendant or maid servant
 as हञ्जे *voc.*

A female friend as हला *voc.*

अब्रह्मण्यमवध्योक्तौ व्यञ्जकाभिनयौ समौ ।

Alas ! woe ! An exclamation of distress.

—अब्रह्मण्यम् *indecl.*=अवध्योक्तिः ।

Acting, gestures.—व्यञ्जक, अभिनय *m.*

शृङ्गारवीरकरुणाद्भुतहास्यभयानकाः ॥ ८९ ॥

बीभत्सरौद्रौ च रसाः कारुण्यं करुणा घृणा ।

कृपा दयाऽनुकम्पा स्यादनुक्रोशोऽप्यथो हसः ॥ ९० ॥

हासो हास्यं च बीभत्सं विकृतं त्रिष्विदं द्वयम् ।

The eight sentiments.—अष्टौ रसाः ।

Love or the sentiment of love.—शृङ्गार *m.*

The heroic sentiment.—वीर *m.*

The sentiment of sorrow or pathos.—

करुण *m.*

The sentiment of wonder.—अद्भुत *m.*

The comical sentiment.—हास्य *m.*

The sentiment of fear.—भयानक *m.*

The sentiment of disgust.—बीभत्स *m.*

The sentiment of anger.—रौद्र *m.*

Tenderness, pity, compassion, sympathy, mercy.—कारुण्य *n.*; करुणा, पृणा, कृपा, दया, अनुकम्पा *f.*; अनुक्रोश *m.*

Laughter.—हस, हास *m.*; हास्य *n.*

(हस् 1 P. to laugh; अपहस् to ridicule; उपहस् to mock; परिहस् to joke, to jest.)

Disgust; disgusting (*adj.*).—बीभत्स, विकृत *n.* & *adj.*

विस्मयोऽद्भुतमाश्चर्यं चित्रमप्यथ भैरवम् ॥ ९१ ॥

दारुणं भीषणं भीष्मं घोरं भीमं भयानकम् ।

भयंकरं प्रतिभयं रौद्रं तूग्रममी त्रिषु ॥ ९१ ॥ (अ)

Wonder, astonishment, surprise.—विस्मय *m.*; अद्भुत, आश्चर्यं, चित्र *n.* & *adj.*

Terrible, dreadful, fearful.—भैरव, दारुण, भीषण, भीष्म, घोर, भीम, भयानक, भयंकर, प्रतिभय *adj.*

Exceedingly terrible.—रौद्र, उग्र *adj.*

(भी 3 P. to fear, to be afraid of. भीष्य
Caus. of भी (A.) to terrify, to frighten.)

क्षान्तिस्तितिक्षा भीभीतिर्दरश्चासश्च साध्वसम् ।

Patience, forbearance—क्षान्ति, तितिक्षा *f.*
[तितिक्ष् from तिज् 1 A. to endure, to suffer.]

Terror, dread, fear.—भी, भीति *f.*; दर, त्रास
m.; साध्वस *n.*

दर्पोऽवलेपोऽवष्टम्भश्चित्तोद्रेकः स्मयो मदः ॥ ९२ ॥

गर्वोऽभिमानोऽहंकारो व्रीडा लज्जा च ह्रस्त्रिपा ।

Arrogance, pride, vanity, conceit.—दर्प,
अवलेप, अवष्टम्भ, चित्तोद्रेक, स्मय, मद, गर्व, अभिमान,
अहंकार *m.*

Shame, bashfulness.—व्रीडा, लज्जा, ह्री, त्रपा *f.*

[दृप् 4 P. to be mad, to be arrogant, to
be proud.]

अक्षान्तिरीर्ष्याऽसूया तु दोषारोपो गुणेष्वपि ॥ ९३ ॥

Envy, jealousy, rivalry, emulation.—
अक्षान्ति, ईर्ष्या (or ईर्षा) *f.*

। etraction, malice, — असूया *f.* = गुणेष्वपि
दोषारोपः ।

अनादरः परिभवः परीभावस्तिरस्किया ।

रीढावमाननावज्ञावहेलनमसूक्षणम् ॥ ९३ ॥ (अ)

Disrespect, contempt, humiliation.—

अनादर, परिभव, परीभाव *m.*, तिरस्किया, रीढा, अवमानना, अवज्ञा *f.*; अवहेलन, असूक्षण *n.*

वैरं विरोधो विद्वेषो मन्युशोकौ तु शुक् स्त्रियाम् ।

Enmity, hatred, opposition.—वैर *n.*; विरोध,

विद्वेष *m.*

Grief, sorrow, distress.—मन्यु, शोक *m.*; शुक् *f.*

[शुक् 1 P. to lament, to grieve, to bewail.]

पश्चात्तापोऽनुतापः स्यादुन्मादश्चित्तविभ्रमः ॥ ९४ ॥

Repentance; regret.—पश्चात्ताप, अनुताप *m.*

Madness, infatuation, ecstasy.—उन्माद, चित्तविभ्रम *m.*

कोपक्रोधामर्षरोषप्रतिघा रूक्कुधौ स्त्रियौ ।

Anger, resentment, fury. — कोप, क्रोध, अमर्ष, रोष, प्रतिघा *m.*; रूक्, कुध *f.*

(मृष् 4 & 10 P. to bear, to suffer, to endure patiently, to pardon; with वि to neglect. रूप् 1 & 4 P. to be angry; *Caus.* to irritate.)

शुचौ तु चरिते शीलं रोमाञ्चो रोमहर्षणम् ।

Virtuous conduct.—शील *n.* = शुचि चरितम् ।

Horripilation, the hair standing on end.—रोमाञ्च *m.*; रोमहर्षण *n.*

स्नेहः प्रेमाऽस्त्रियां हार्दं प्रियता चाथ दोहदम् ॥९५॥

इच्छा काङ्क्षा स्पृहेहा तृड् वाञ्छा लिप्सा मनोरथः ।

कामोऽभिलाषस्तर्षोऽथ पुंस्याधिर्मानसी व्यथा ॥९६॥

Affection; kindness, love.—स्नेह *m.*; प्रेमन् *m.* & *n.*; प्रियता *f.*; हार्द *n.*

Desire, wish, inclination, want.—दोहद *n.*; इच्छा, काङ्क्षा, स्पृहा, ईहा, तृप्, वाञ्छा, लिप्सा *f.*; मनोरथ, काम, अभिलाष, तर्ष *m.*

Mental agony, affliction, anxiety.—आधि *m.* = मानसी व्यथा. [काङ्क्ष् 1 P. to wish, to desire; with आ to expect. स्पृह् 10 P. A. to desire, to long for, to envy. वाञ्छ् 1 P. to wish.]

स्याच्चिन्ता स्मृतिराध्यानमुत्कण्ठोत्कालिके समे ।

Remembrance, recollection.—चिन्ता, स्मृति *f.*; आध्यान *n.*

Longing, pining (for)—उत्कण्ठा, उत्कालिका *f.*

उत्साहोऽध्यवसायः स्यात् प्रमादोऽनवधानता ॥९७॥

Energy, ardour, perseverance.—उत्साह, अध्यवसाय *m.*

Carelessness, want of precaution.—प्रमाद *m.*; अनवधानता *f.*

(ध्यै 1 P. to contemplate, to think, to meditate; with अभि to desire, to contemplate; with नि to be absorbed in meditation; with प्राणि to direct one's attention to.)

कपटोऽस्त्री व्याजदम्भौ शाठ्यं छद्मं च कैतवम् ।

Fraud, deceit, cheating,—कपट *m.* & *n.*; व्याज, दम्भ *m.*; शाठ्य, छद्मन्, कैतव *n.*

घर्मो निदाघः स्वेदः स्यात् कौतुकं तु कुतूहलम् ॥९८॥

Sweat, perspiration.—घर्म, निदाघ, स्वेद *m.*

Curiosity, interest, wonder.—कौतुक (or कुतुक), कुतूहल *n.*

(स्विद् 4 P. to perspire, to sweat.)

द्रवकेलिपरीहासाः क्रीडा लीला च नर्म च ।

Play, amusement.—द्रव, केलि, परीहास (or परिहास) *m.*; क्रीडा, लीला *f.*; नर्मन् *n.*

(क्रीड् 1 P. to play.)

व्याजोऽपदेशो लक्ष्यं च त्वरा संवेगसंभ्रमौ ॥ ९९ ॥

Pretext; disguise. — व्याज, अपदेश *m.*;
लक्ष्य *n.*

Hurry, haste, confusion. — त्वरा *f.*; संवेग,
संभ्रम *m.*

क्रन्दितं रुदितं कुष्टं जृम्भस्तु त्रिषु जृम्भणम् ।

Weeping, crying. — क्रन्दित, रुदित, कुष्ट *n.*

Gaping, yawning. — जृम्भ *m. f. n.*; जृम्भण *n.*

(क्रन्द् 1 P. A. to cry, to implore. रुद् 2 P. to weep, to cry, to bewail. कुश् 1 P. to cry, to call; with अनु to pity; with आ to lament. जृम्भ् 1 A. to yawn; to open; with उत् to open wide; with समुत् to endeavour; with वि to increase, to grow).

विप्रलम्भो विसंवादो रिङ्गणं स्वलनं समे ॥

Deceit, inconsistency. — विप्रलम्भ, विसंवाद *m.*

Falling from virtue. — रिङ्गण, स्वलन *n.*

(स्वलन or स्वलित also means making a mistake or blunder in speech, stum-

bling, tripping. स्वल् 1 P. to stumble, to stagger, to falter, to err.)

स्याग्निद्रा शयनं स्वापः स्वप्नः संवेश इत्यपि ॥ १०० ॥

Sleep.—निद्रा *f.*; शयन *m.*, स्वाप, स्वप्न, संवेश *m.*

स्वरूपं च स्वभावश्च निसर्गः प्रकृतिः स्त्रियाम् ।

Nature, disposition.—स्वरूप *m.*; स्वभाव, निसर्ग *m.*; प्रकृति *f.*

कम्पो वेपथुरुद्धर्षो मह उद्धव उत्सवः ॥ १०१ ॥

Trembling, shaking, shivering.—कम्प, वेपथु *m.*

Festival, celebration.—उद्धर्ष *m.*, मह *m.*, उद्धव *m.*, उत्सव *m.*

(वेप् 1 A. to shake, to tremble.)

इति नाट्यवर्गः ।

अधोभुवनपातालं नागलोको रसातलम् ।

The nether world, the region of serpents.—अधोभुवन, पाताल *m.*; नागलोक *m.*; रसातल *m.*

गर्तस्तु रन्ध्रं कुहरं श्वभ्रं च विवरं बिलम् ॥ १०२ ॥

A cavity, ravine, hole.—गर्त *m.*; रन्ध्र, कुहर, श्वभ्र, विवर, बिल *m.*

अन्धकारोऽस्त्रियां ध्वान्तं तमिस्त्रं तिमिरं तमः ।

Darkness, gloom.—अन्धकार *m.* & *n.*; ध्वान्तम् ।
तमिस्त्र, तिमिर, तमस् *n.*

ध्वान्ते गाढेऽन्धतमसं विष्वक् संतमसं तमः ॥१०३॥

Intense darkness.—अन्धतमस *n.* = गाढं ध्वान्तम्.

Utter or universal darkness.—संतमस *n.* =
विष्वक् तमः ।

वासुकिः सर्पराट् शेषोऽनन्तोऽथाजगरः शयुः ।

The king of snakes.—वासुकि, सर्पराज् *m.*

The chief of the serpent race.—शेष,
अनन्त *m.*

A large serpent.—अजगर, शयु *m.*

(सर्प+राज्=५० त०, syn. सर्पराज, नागराज.)

सर्पो भुजंगो भुजगो नाग आशीविपः फणी ।

दर्वीकरो द्विरसनो व्यालश्चक्षुःश्रवा अहिः ॥ १०४ ॥

उरगः पन्नगो भोगी जिह्मगः पवनाशनः ।

Snake, serpent.—सर्प, भुजंग, भुजग, नाग, आशी-
विप, फणिन्, दर्वीकर, द्विरसन, व्याल, चक्षुःश्रवस्, अहि,
उरग, पन्नग, भोगिन, जिह्मग, पवनाशन *m.*

(द्वे रसने यस्य सः=ब०; चक्षुषी एव श्रवसी यस्य=ब०;
भोगोऽस्यास्तीति; पवन+अशन=ब०, syn. द्विजिह्व,

भोगधर, वाताशन; भुजं+गच्छति इति=भुजगः, भुजंगः or भुजंगमः=उ० त०.)

[सृप् 1 P. to creep, to go; अपसृप् to go away; उपसृप् to approach; संसृप् to flow; विसृप् to creep along, to go along.]

अहेः शरीरं भोगः स्यात् स्फटायां तु फणा द्वयोः॥१०५॥

The body of a snake.—भोग *m.*=अहेः शरीरम् ।

The expanded hood of a cobra.—स्फटा, फणा *f.* or फण *m.*

समौ कञ्चुकनिर्मोकौ क्ष्वेडस्तु गरलं विषम् ।

The skin or slough of a snake.—कञ्चुक, निर्मोक *m.*

Poison.—क्ष्वेड *m.*; गरल, विष *n.*

विषवैद्यो जाड्गुलिको व्यालग्राह्यहितुण्डिकः॥१०६॥

A dealer in antidotes against poison.—विषवैद्य, जाड्गुलिक *m.*

Snake-catcher.—व्यालग्राहिन्, अहितुण्डिक *m.*

इति पातालभोगिवर्गः ।

नरको निरयश्चाथ यातना तीव्रवेदना ।

Hell, the infernal regions.—नरक, निरय *m.*

Agony, excessive pain.—यातना, तीव्रवेदना *f.*

पीडा बाधा व्यथा दुःखकृच्छ्रकष्टानि त्रिष्वपि ॥१०७॥

Pain, anguish, misery, affliction.—पीडा, बाधा, व्यथा *f.*; दुःख, कृच्छ्र, कष्ट *n.* & *adj.*

(पीड् 10 P. to give pain, to afflict, to squeeze; with नि to press, to embrace; with उप to eclipse. बाध् 1 A. to oppose, to annoy, to grieve, to torment. व्यध् 1 A. to tremble, to be afflicted, to fear; *Caus.* to afflict, to frighten.)

इति नरकवर्गः ।

समुद्रः सागरः सिन्धुः पारावारः सरित्पतिः ।

उदन्वानब्धिरुदाधिस्तथा रत्नाकरोऽर्णवः ॥ १०८ ॥

Ocean, sea.—समुद्र, सिन्धु, सागर, पारावार, सारि-
त्पति, उदन्वत्, अब्धि, उदाधि, रत्नाकर, अर्णव *m.*

[सरित्+पति=ष० त०; उदन्+क्त् (possessive termination); अपो दधाति, उदकं दधाति च=अब्धि.

रुदीधश्च; रत्न+आकर=प०ब०, syn. सिन्धुपाति; वाराशि
or वारिराशि, अम्बुधि, जलधि, जलनिधि, इ०] .

आपः स्त्री भूमिर्न वार्वारि सलिलं जीवनं जलम् ।

अम्भोऽर्णस्तोयपानीयनीस्क्षीराम्बुपुष्करम् ॥ १०९ ॥

उदकं च पयः पाथस्त्रिषु द्वे आप्यमम्मयम् ।

Water.—अप् *f. pl.*, वार, वारि, सलिल, जीवन,
जल, अम्मस्, अर्णस्, तोय, पानीय, नीर, क्षीर, अम्बु,
पुष्कर,* उदक, पयस्, पाथस् *n.*

Watery, aqueous.—आप्य, अम्मय *adj.*

(जीव् 1 P. to live; with अनु to depend
upon, to survive; with उप to maintain
oneself by, to subsist upon: with सम् *Caru.*
to animate, to revive.)

(पा 1 P. (पिब्) to drink, to swallow;
with नि to sip.)

मङ्गस्तारंग ऊर्मिर्वा स्त्रियां वीचिरथोर्मिषु ॥ ११० ॥

महत्सूलोलकलोलौ स्यादावर्तोऽम्भसां भ्रमः ।

Wave.—मङ्ग, तारंग *m.*; ऊर्मि *m. & f.*; वीचि *f.*

A large wave, surge.—उलोल, कलोल *m.* =
महानूर्मिः ।

Whirlpool.—आवर्त *m.* = अम्भसां भ्रमः ।

(भञ्ज 7 P. to split, to break, to be disappointed.)

पृषन्ति बिन्दुपृषताः पुमांसो विप्रुषः स्त्रियाम् ॥१११॥

A drop, spray.—पृषत् *n.*; बिन्दु, पृषत *m.*; विप्रुष *f.*

तीरं रोधस्तटं कूलं तीरयोः पात्रमन्तरम् ।

Bank, shore.—तीर, रोधस् *n.*; तट *n.* (also *m.*), कूल *n.*

Basin.—पात्र *n.* = तीरयोरन्तरम् ।

द्वीपोऽस्त्रियामन्तरीपं यदन्तर्वारिणस्तटम् ।

An island.—द्वीप, अन्तरीप *m.* *n.* = वारिणोऽन्तर्य-
तटं तत् ।

तोयोत्थितं तत्पुलिनं सैकतं सिकतामयम् ॥ ११२ ॥

A bank or island in a river.—पुलिन *n.* =
तोयोत्थितम् ।

Sand-bank.—सैकत *n.* = सिकतामयं तीरम् ।

जलोच्छ्वासाः परीवाहाः पङ्के जम्बालकर्दमौ ।

A channel made to carry off water
from an overflowing pond.—जलोच्छ्वास, परी-
वाह *m.*

Mud, mire.—पङ्क *m.* & *n.*; जम्बाल, कर्दम *m.*

उडुपं तु प्लवः पोतः स्त्रियां नौस्तरणिस्तारिः ॥ ११३ ॥

A raft or small boat.—उडुप *n.*; प्लव, पोत *m.*

Boat, ship.—नौ *f.*; तरणि (or तरणी) *f.*, तरि (or तरी) *f.*

(तृ 1 P. to pass over, to cross; to accomplish, to fulfil; *Caus.* to save, to relieve; *Desider.* तितीर्थ to desire to pass over, &c; with अव to descend, to be incarnate, to descend down from heaven (like gods); with प्र *Caus.* to persuade, to deceive; with वि to grant, to give, to favor with, to give away.)

नाव्यं त्रिलिङ्गं नौतार्ये कर्णधारस्तु नाविकः ।

Navigable.—नाव्य, नौतार्य *adj.*

Helmsman.—कर्णधार, नाविक *m.*

नौकादण्डः क्षेपणी स्यादरित्रं केनिपातकः ॥ ११३ ॥ अ

An oar.—नौकादण्ड *m.*; क्षेपणी *f.*

A rudder, helm.—अरित्र *m.*; केनिपातक *m.*

सांयात्रिकः पोतवणिक्कूपको गुणवृक्षकः ।

A merchant who trades by sea.—सांयात्रिक, पोतवणिज् *m.*

The mast of a ship.—कूपक, गुणवृक्षक *m.*

† त्रिष्वगाधात्प्रसन्नोऽच्छः कलुषोऽनच्छ आविलः ।

Clear, clean—प्रसन्न, अच्छ *adj.* Muddy, dirty.—कलुष, अनच्छ, आविल *adj.*

निम्नं गभीरं गम्भीरं गाधोत्तानं विपर्यये ॥ ११४ ॥

Deep.—निम्न, गभीर, गम्भीर *adj.*

Shallow.—उत्तान, गाध *adj.*

अगाधमतलस्पर्शं कैवर्तं दाशधीवरौ ।

Unfathomable.—अगाध, अतलस्पर्श *adj.*

A fisherman.—कैवर्त, दाश, धीवर *m.*

अथ मत्स्यो झषो मीनो यादांसि जलजन्तवः ॥ ११५ ॥

Fish.—मत्स्य, झष, मीन *m.*

Aquatic animal.—यादस् *n.*; जलजन्तु *m.*

स्यात्कुलीरः कर्कटकः कूर्मे कमठकच्छपौ ।

Crab.—कुलीर, कर्कटक *m.*

Tortoise.—कूर्मे, कमठ, कच्छप *m.*

नक्रो ग्राहः स्त्रियां शुक्तिः शंखः स्यात्कम्बुरस्त्रियौ ॥ ११६ ॥

A crocodile.—नक्र, ग्राह *m.*

A shell.—शुक्ति *f.*

A conch-shell.—शंख, कम्बु *m. & n.*

---

† त्रिष्वगाधात् *i. e.* from प्रसन्न to अगाध the words are *adj.*

भेके मण्डूकवर्षाभृशालूरप्लवददुर्गः ।

A frog.—भेक, मण्डूक, वर्षाभू *f.*; शालूर, प्लव, दुर्ग *m.*

जलाशया जलधारास्तत्रागाधजलो ह्रदः ॥ ११७ ॥

A tank, reservoir of water.—जलाशय, जला-
धार *m.*

A deep lake.—ह्रद *m.* = अगाधजलो जलाशयः ।

(आधार *m.* a bund, a canal.)

पद्माकरस्तडागोऽस्त्री कासारः सरसी सरः ।

A lake.—पद्माकर *m.*; तडाग *m.* & *n.*; कासार *m.*;
सरसी *f.*; सरस् *n.*

वेशन्तः पल्वलं चाल्पसरो वापी तु दीर्घिका ॥ ११८ ॥

Pond, pool.—वेशन्त *m.*; पल्वल, अल्पमरसू *n.*

A well with stops.—वापी, दीर्घिका *f.*

पुंस्येवान्धुः प्रहिः कूप उदपानं च पुंषि वा ।

A well—अन्धु, प्रहि, कूप *m.*; उदपान *m.* *m.*

खेयं तु परिखावाप आलवालं नदी सारित् ।

तरंगिणी शैवलिनी तटिनी निम्नगापगा ॥ ११९ ॥

Ditch, trench.—खेय *n.*; परिखा *f.*

A basin for water round a tree.—आवाप
m.; आलवाल *n.*

A river.—नदी, सरित्, तरंगिणी, शैवलिनी, तटिनी, निम्नगा, आपगा *f.*

भागीरथी त्रिपथगा त्रिस्त्रोता जाह्नवी तथा ।

The Ganges.—भागीरथी, त्रिपथगा, त्रिस्त्रोतस्, जाह्नवी *f.*

कालिन्दी सूर्यतनया यमुना शमनस्वला ॥

The Yamunā or Jamna river.—कालिन्दी, यमुना, सूर्यतनया, शमनस्वसृ *f.*

कृत्रिमाऽल्पा सरित्कुल्या संभेदः सिन्धुसंगमः ॥१२०॥

A small artificial channel.—कुल्या *f.* = अल्पा कृत्रिमा सरित् । (कृत्रिम *adj.* artificial.)

Mouth of a river; or confluence.—संभेद *m.* = सिन्धुसंगमः ।

स्यादुत्पलं कुवलयमथ नीलाम्बुजन्म च ।

इन्दीवरं च नीलेऽस्मिन् सिते कुमुदकैरवे ॥ १२१ ॥

A water-lily, lotus.—उत्पल, कुवलय *n.*
Blue lotus.—नीलाम्बुजन्मन्, इन्दीवर *n.*

White lotus.—कुमुद, कैरव *n.*

वा पुंसि पद्मं नलिनमरविन्दं सरोरुहम् ।

पङ्ककेरुहं तामरसं शतपत्रं कुशेशयम् ॥ १२२ ॥

कमलं चापि राजीवपुष्कराम्भोरुहाणि च ।

Lotus (in general).—पद्म *n.* & *m.*; नलिन, अरविन्द, सरोरुह, पङ्केरुह, तामरस, शतपत्र, कुशेशय, कमल, राजीव, पुष्कर, अम्भोरुह *n.*

(सरसि, पङ्के, अम्भसि वा रोहति इति सरोरुहादयः= उ० त०; शतं पत्राणां यस्य तत्=ब०, *syn.* सरसिज, सरोज, यङ्कज, सहस्रपत्र, अम्भोज, अब्ज.)

[रुह 1 P. to grow; आरुह to ascend; अवरुह to descend, to alight; अधिरुह to mount on.]

पुण्डरीकं कोकनदं शैवालं शैवलोऽपि तत् ॥ १२३ ॥

White lotus.—पुण्डरीक *n.*

Red lotus.—कोकनद *n.*

Moss.—शैवाल (or शै०) *m.*, शैवल *m.*

मृणालं तु बिसं नालमस्त्री किञ्जल्ककेसरौ ।

Fibres in a lotus.—मृणाल, बिस *n.*

Stalk of a lotus.—नाल *m.* & *n.*

Filaments or pollen of a lotus.—किञ्जल्क, केसर *m.*

कुमुद्वती कुमुदिनी नलिन्यां पद्मिनीमुखाः ॥ १२४ ॥

The plant of white lotus.—कुमुद्वती, कुमुदिनी *f.*

Common lotus plant.—नलिनी, पद्मिनी, कमलिनी इ० *f.*

इति वारिवर्गः ।

भूर्भूमिः पृथिवी क्षोणी रसा विश्वंभरा क्षितिः ।

धरा धरित्री धरणिः क्ष्माऽवनिर्मेदिनी मही ॥

वसुंधरोर्वी वसुधा जगती सागराम्बरा ॥ १२५ ॥

The earth.—भू, भूमि, पृथिवी (or पृथ्वी), क्षोणी, रसा, विश्वंभरा, क्षिति, धरा, धरित्री, धरणि, क्ष्मा, अवनि, मेदिनी, मही, वसुंधरा, उर्वी, वसुधा, जगती, सागराम्बरा *f.*

विश्वं बिभर्ति इति=उ० त०; वसूनि+धारयति इति=उ० त०, वसु *n.* a jewel; सागर एवाम्बरं यस्याः सा=ब०, *syn.* लोकधात्री, वसुमती, रत्नगर्भा, रत्नमू, समुद्रवसना इ०.

मृन्मृत्तिका चोर्वरा तु सस्याढ्याऽथोपरेतरा ।

Soil, earth.—मृद्, मृत्तिका *f.*

Fertile soil.—उर्वरा *f.* or *adj.*=सस्याढ्या ।

Barren or saline soil.—ऊषरा *f.* or *adj.*=सस्यविहीना ।

त्रिष्वथो जगती लोको विष्टपं भुवनं जगत् ॥ १२६ ॥

The world.—जगती *f.*; लोकं *m.*; विष्टप, भुवन, जगत् *n.*

नीवृजनपदो देशविषयौ तूपवर्तनम् ।

An inhabited country, kingdom.—नीवृत्, जनपद *m.*

A country, region.—देश, विषय *m.*; उपवर्तन *n.*

सुराजि देशे राजन्वान् स्यात्ततोऽन्यत्र राजवान् ॥१२७॥

(A country) governed by a good king.—राजन्वत् *adj.*

(A country) ruled by a king.—राज-वत् *adj.*

शाद्वलः शादहरिते सजम्बाले तु पङ्किलः ।

Green with grass, verdant.—शाद्वल, शादहरित *adj.*

Muddy, marshy.—सजम्बाल, पङ्किल *adj.*

गोष्ठं गोस्थानकं चैव बल्मीकं पुनर्पुंसकम् ॥१२७॥ अ

Cow-pen.—गोष्ठ, गोस्थानक *n.*

Ant-hill.—बल्मीक *m. & n.*

पर्यन्तभूः परिसरः सेतुरालौ स्त्रियां पुमान् ।

Skirts.—पर्यन्तभू *f.*; परिसर *m.*

Bridge, mound, bund.—सेतु *m.*; आलि *f.*

अयनं वर्म मार्गाध्वपन्थानः पदवी सृतिः ॥ १२८ ॥

सरणिः पद्धती रथ्या शृङ्गाटकचतुष्पथे ।

Road, path, way.—अयन, वर्त्मन् *m.*; मार्ग, अध्वन्, *पथिन् *m.*, पदवी, सृति, सरणि, पद्धति, रथ्या *f.*

Crossing of roads.—ङ्गाटक, चतुष्पथ *n.*

दुर्गमं वर्त्म कान्तारं विपथः कापथः समौ ॥ १२९ ॥

Wilderness, difficult pass.—कान्तार *m.* = दुर्गमं वर्त्म ।

Bad road.—विपथ, कापथ *m.*

गव्यूतिः स्त्री क्रोशयुगं सुपन्थास्त्वपि सत्पथः ।

Two koss.—गव्यूति *f.* = क्रोशयुग *n.*

(क्रोश *m.* = a koss).

Good road.—सुपथिन्, सत्पथ *m.*

द्यावापृथिव्यौ रोदस्यौ द्यावाभूमी च रोदसी ॥

The earth and the sky.—द्यावापृथिवी *f. du.*; द्यावाभूमि *f. du.*; रोदसी *f. du.*; रोदस् *n. du.*

इति भूमिवर्गः ।

पूः स्त्री पुरीनगर्यौ वा स्थानीयं पत्तनं तथा ॥ १३० ॥

Town, city.—पुर *f.*; पुरी *f.* or पुर *m.*; नगरी *f.* or नगर *m.*; स्थानीय. पत्तन *m.*

आपणस्तु निषद्यायां विपणिः पण्यवीथिका ।

Shop.—आपण *m.*; निषद्या *f.*

Market.—विपणि *f.* = पण्यवीथिका *f.*

वप्रं चयोऽथ प्राकारो भित्तिः स्त्री कुड्यमेव च ॥ १३१ ॥

A mud-wall.—वप्र *n.*; चय *m.*

An enclosure or rampart.—प्राकार *m.*

Wall, partition.—भित्ति *f.*; कुड्य *n.*

गृहं गेहं च सदनं भवनागारमन्दिरम् ।

निकेतनं वेदम सद्य निशान्तं निलयालयौ ॥ १३२ ॥

House, dwelling.—गृह, गेह, सदन, भवन, अगार, मन्दिर, निकेतन, वेदमन्, सद्यन्, निशान्त *n.*; निलय, आलय *m.*

(ली 1, 10, 9 P. to adhere, to dwell, to live; with नि to lie down, to hide oneself.)

वासः कुटी सभा शाला पर्णशालोदजोऽस्त्रियाम् ।

A house, hall, a shed.—वास *m.*; कुटी, सभा, शाला *f.*

Hermitage, hut.—पर्णशाला *f.*; उदज *m.* & *n.*

गर्भागारं वासगृहं वाजिशाला तु मन्दुरा ॥ १३३ ॥

The middle of a house, sleeping-room.—गर्भागार, वासगृह *m.*

Stable.—वाजिशाला, मन्दुरा *f.*

(वस् 1 P. to dwell, to live; with अधि to

inhabit; with उप to observe a fast, to fast; with निस् *Can.* to banish; with प्र to travel, to go abroad.)

मठश्छात्रादिनिलयो गञ्जा तु मदिरागृहम् ।

A school or building inhabited by students or ascetics; a monastery.—मठ *m.* = छात्रादीनां निलयः ।

A tavern.—गञ्जा *f.*; मदिरागृह *m.*

कुट्टिमोऽस्त्री निबद्धाभृश्चन्द्रशाला शिरोगृहम् ॥१३३अ

A floor or ground paved or plastered — कुट्टिम *m.* & *n.* = निबद्धा भूः ।

An apartment on the house-top, terrace.—चन्द्रशाला *f.*; शिरोगृह *m.*

आवेशनं शिल्पिशाला प्रपा पानीयशालिका ।

Workshop, manufactory.—आवेशन *n.*; शिल्पिशाला *f.*

A place where water is distributed, cistern.—प्रपा, पानीयशालिका *f.*

वातायनं गवाक्षोऽथ सौधोऽस्त्री भूपमन्दिरम् ॥१३४॥

Window.—वातायन *n.*; गवाक्ष *m.*

Palace.—सौध *m.* & *n.*; भूपमन्दिर *n.*

हर्म्यादि धनिनां वासः प्रासादो देवभूभुजाम् ।

Mansion.—हर्म्य *n.* = धनिनां वासः ।

Royal palace or temple.—प्रासाद *m.* = देवभू-
भुजां वासः ।

अन्तःपुरं तु शुद्धान्तश्चावरोधोऽथ देहली ॥ १३५ ॥

Harem.—अन्तःपुर *n.*; शुद्धान्त, अवरोध *m.*

Threshold.—देहली *f.*

गोपानसी तु वलभी चत्वरं त्वजिराङ्गने ।

Roof.—गोपानसी, वलभी *f.*

Compound, quadrangle.—चत्वर, अजिर, अङ्-
गन *n.*

स्त्री द्वाद्द्वारं प्रतीहारः स्याद्वितीर्दिस्तु वेदिका ॥ १३६ ॥

Door, entrance.—द्वा *f.*; द्वार *n.*; प्रतीहार *m.*

A raised seat.—वितीर्दि, वेदिका *f.*

तोरणोऽस्त्री बहिर्द्वारं पुरद्वारं तु गोपुरम् ।

A front door, an ornamental arch.—तोरण
m. & *n.* = बहिर्द्वारम् ।

A town-gate—पुरद्वार, गोपुर *n.*

कपाटमररं तुल्ये तद्विष्कम्भोऽर्गलं न ना ॥

The leaf or panel of a door.—कपाट, अरर *n.*

A wooden bolt to fasten the door.—अर्गल

f. & *n.*=कपाटस्य विष्कम्भः । (विष्कम्भ *m.* Obstacle, hindrance; & therefore the bolt of a door.)

आरोहणं स्यात्सोपानं ग्रामसंवसथौ समौ ॥ १३७ ॥

A staircase.—आरोहण, सोपान *m.*

A village.—ग्राम, संवसथ *m.*

संमार्जनी शोधनी स्यात्संकरोऽवकरस्तथा ।

Broom, brush.—संमार्जनी, शोधनी *f.*

Sweepings, dust.—संकर, अवकर *m.*

इति पुरवर्गः ।

महीध्रे शिखरिक्ष्माभृदहार्यधरपर्वताः ॥ १३८ ॥

अद्रिगोत्रगिरिग्रावाचलशैलशिलोच्चयाः ।

Mountain, hill.—महीध्र, शिखरिन्, क्ष्माभृत्, अहा, यं, धर, पर्वत, अद्रि, गोत्र, गिरि, ग्रावन्, अचल, शैल-शिलोच्चय *m.*

(महीं धारयति, क्ष्मां विभक्तिं, गां त्रायते, इ०=महीध्रा-
दयः उ० त०, syn. महीधर, भृधर, धराधर, भूभत्, महीभृत्.)

पाषाणप्रस्तरग्रावोपलाश्मानः शिला दृषद् ॥ १३९ ॥

Stone, rock.—पाषाण, प्रस्तर, ग्रावन्, उपल, अश्मन्
m.; शिला, दृषद् *f.*

कूटोऽस्त्री शिखरं शृङ्गं प्रपातस्वतटो भृगुः ।

Top, summit.—कूट *m.* & *n.*; शिखर, शृङ्ग *n.*

Cliff, precipice.—प्रपात, अतट, भृगु *m.*

कटकोऽस्त्री नितम्बोऽद्रेः स्नुः प्रस्थः सानुरस्त्रियाम् ॥१४०॥

The side or ridge of a mountain.—कटक *m.* & *n.* = अद्रेः नितम्बः ।

Table-land, level land on the top of a mountain.—स्नु, प्रस्थ *m.*; सानु *m.* & *n.*

धातुर्मनःशिलाद्यद्रेः पादाः प्रत्यन्तपर्वताः ।

उत्सः प्रस्त्रवणं वारिप्रवाहो निर्झरो झरः ॥ १४१॥

Ore, mineral, metal.—धातु *m.*

Foot of a mountain.—पाद *m.* = प्रत्यन्तपर्वतः ।

Cascade, waterfall.—उत्स *m.*; प्रस्त्रवण *n.*

Spring, fountain.—वारिप्रवाह, निर्झर, झर *m.*

दरी तु कन्दरो वा स्त्री गह्वरं तु गुहा स्मृता ।

Valley, vale.—दरी *f.*; कन्दर *m.* or कन्दरा *f.*

Cave, den.—गह्वर *m.*; गुहा *f.*

निकुञ्जकुञ्जौ वा क्लीबे खनिः खानी तथाकरः ॥१४२॥

Grove, bower.—निकुञ्ज, कुञ्ज *m.* & *n.*

A mine.—खनि, खानी *f.*; आकर *m.*

उपत्यकाद्रेरासन्ना भूमिरूर्ध्वमधित्यका ।

Land near the foot of a mountain.—
उपत्यका *f.* = अद्रेरासन्ना भूमिः ।

Land on the upper part of a mountain.—
अधित्यका *f.* = अद्रेरूर्ध्व भूमिः ।

इति शैलवर्गः ।

अटव्यरण्यं विपिनं गहनं काननं वनम् ॥ १४३ ॥

Forest, wilderness, jungle.—अटवी *f.*; अरण्य,
विपिन, गहन, कानन, वन *m.*

आरामः स्यादुपवनं कृत्रिमं वनमेव यत् ।

A garden, a grove.—आराम *m.*; उपवन *m.*

पुमानाक्रीड उद्यानमङ्कुरोऽभिनवोद्भिदि ॥ १४४ ॥

A royal or public garden.—आक्रीड *m.*;
उद्यान *m.*

A Sprout.—अङ्कुर *m.* = अभिनवोद्भिद ।

वीथ्यालिरावलिः पङ्क्तिः श्रेणी लेखास्तु राजयः ।

Row.—वीथी, आलि, आवलि, पङ्क्ति, श्रेणी (or
०णि) *f.*

Continuous or thick line.—लेखा, राजि *f.*

वृक्षो महीरुहः शाखी विटपी पादपस्तरुः ॥ १४५ ॥

अनोकहः कुटः शालः पलाशी द्रुमुमागमाः ।

Tree.—वृक्ष, महीरुह, शाखिन्, विटपिन्, पादप, तरु, अनोकह, कुट, शाल, पलाशिन्, द्रु, द्रुम, अगम *m.*

बन्ध्योफलोवकेशी च फलवान् फलिनः फली ।

Barren, fruitless.—बन्ध्य (बन्ध्य), अफल, अव-
केशिन् *adj.*

Bearing fruit, fruitful.—फलवत्, फलिन,
फलिन् *adj.*

(फल् 1 P. to produce, to bear fruits;
with प्रति to be reflected.)

त्रिषु फुल्ले विकसितोन्मीलितौ विकचस्फुटौ ॥ १४६ ॥

Blown, opened.—फुल्ल, विकसित, उन्मीलित, विकच,
स्फुट *adj.*

(फुल् 1 P. to blossom, to open. मील् 1 P. to
close, to wink, to close the eyes; मीलय
Quas. to close, to shut; उन्मील् to be opened
as eyes or a flower, to open; समुन्मील् to open
of itself, to spring up, to rise; निर्माल to
close, to shut, to be covered. स्फुट 6 P. & 1
A. to burst, to open, to expand.)

लता तु वल्ली व्रततिः सा वीरुषा प्रतानिनी ।

Creeper.—लता, वल्ली, व्रतति *f.*

A spreading creeper.—वीरुध् *f.* = प्रतानिनी लता ।

नगाद्यारोह उच्छ्राय उत्सेधश्चोच्छ्रायश्च संः ॥ १४७ ॥

Height; loftiness.—आरोह, उच्छ्राय, उत्सेध, उच्छ्राय *m.* = नगादीनामारोहः ।

अस्त्री प्रकाण्डः स्कन्धः स्यात् समे शाखालते तथा ।

The trunk of a tree.—प्रकाण्ड *m.* & *n.* स्कन्ध *m.*

Bough, branch.—शाखा, लता *f.*

शिरोग्रं शिखरं त्वक् स्त्री वल्कं वल्कलमस्त्रियाम् ॥ १४८ ॥

The top or crown of a tree.—शिरस्, अग्र, शिखर *m.*

Bark.—त्वक् *f.*; वल्क, वल्कल *m.* & *n.*

ग्रन्थिर्ना पर्वपरुषी स्तम्भगुल्मौ शिफाजटे ।

A knot, a joint in a cane or body.—ग्रन्थि *m.*; पर्वन्, परुस् *m.*

Shrub.—स्तम्भ, गुल्म *m.*

A fibrous root.—शिफा, जटा *f.*

काष्ठं दार्विन्धनं त्वेध इध्ममेधः समिस्त्रियाम् ।

Wood.—काष्ठ, दारु *m.*

Fuel, dry wood.—इन्धन, एधस्, इध्म *m.*; एध *m.*; समिध् *f.* (इन्ध् 7 A. to kindle.)

निष्कुहः कोटरं वा ना वैलरिर्मञ्जरिः स्त्रियौ ॥१४९॥

The hollow of a tree.—निष्कुह *m.*; कोटर *n.* & *m.*

Shoot, sprout, blossom.—वलरि, मञ्जरि or मञ्जरी *f.*

पत्रं पलाशं छदनं दलं पर्णं छदः पुमान् ।

Leaf, foliage.—पत्र, पलाश, छदन, दल, पर्ण *n.*; छद *m.*

पल्लवोऽस्त्री किसलयं विस्तारो विटपोऽस्त्रियाम् ॥१५०॥

A twig full of young leaves.—पल्लव *m.* & *n.*; किसलय *n.*

The extension of a tree.—विस्तार *m.*; विटप *m.* & *n.*

वृक्षादीनां फलं सस्यं वृन्तं प्रसववन्धनम् ।

Crops, harvest.—सस्य *n.* = वृक्षादीनां फलम् ।

Stalk, stem.—वृन्त *m.* = प्रसववन्धनम् ।

स्याद्गुच्छकस्तु स्तवकः कुङ्गलो मुकुलोऽस्त्रियाम् ॥१५१॥

Bunch, nosegay.—गुच्छक, स्तवक *m.*

An opening bud.—कुङ्गल *m.*, मुकुल *m.* & *n.*

स्त्रियः सुमनसः पुष्पं प्रसूनं कुसुमं सुमम् ।

Flower—सुमनस् *f. pl.*; पुष्प, प्रसून, कुसुम, सुम *n.*

मकरन्दः पुष्परसः परागः सुमनोरजः ॥ १५२ ॥

The nectar of a flower.—मकरन्द *m.* = पुष्परसः ।

Pollen.—पराग *m.* = सुमनसां रजः ।

कोरकः पुंसि कलिका मन्दारः पारिजातकः ।

Bud.—कोरक *m.*; कलिका *f.*

A kind of tree.—मन्दार, पारिजातक *m.*

आम्रश्चूतो रसालोऽपि सहकारोऽथ वेतसे ॥ १५३ ॥

शीतवञ्जुलवानीराः पलाशे पर्णकिंशुकौ ।

Mango tree.—आम्र, चूत, रसाल, सहकार *m.*

The Ratan reed.—वेतस, शीत, वञ्जुल, वानीर *m.*

The Palus'a tree.—पलाश, पर्ण, किंशुक *m.*

अतिमुक्तः पुण्ड्रकः स्याद्वासन्ती माधवी लता ॥ १५४ ॥

The creeper *Mogra*.—अतिमुक्त, पुण्ड्रक *m.*; वासन्ती, माधवी, लता *f.*

सुमना मालती जातिः सप्तला नवमालिका ।

The creeper jasmine.—सुमना (or सुमनस्), मालती, जाति *f.*

A creeper.—सप्तला, नवमालिका *f.*

मृद्वीका गोस्तनी द्राक्षा स्वाद्वी मधुरसेति च ॥ १५५ ॥

The vine; also grape.—मृद्रीका, गोस्तनी, द्राक्षा, स्वाद्री, मधुरसा *f.*

अस्त्री कुशं कुथो दर्भो वंशे वेणुश्च कीचकः ।

A kind of grass.—कुश *m.* & *n.*; कुथ, दर्भ *m.*
Bamboo tree, a bamboo.—वंश, वेणु, कीचक *m.*

शष्पं बालतृणं घासो यवसं तृणमर्जुनम् ॥ १५६ ॥

Young grass.—शष्प, बालतृण *n.*

Meadow or pasture grass.—घास *m.*; यवस *n.*

Grass in general.—तृण, अर्जुन *n.*

(घस 1 P. to devour, to eat).

अश्वत्थः पिप्पलो बिल्वः श्रीफलोऽथाप्युदुम्बरः ।

अम्लिका तिन्तिडी चिञ्चा कर्कन्धूर्वदरी तथा ॥ १५६ ॥

The Indian fig-tree.—अश्वत्थ, पिप्पल *m.*

The *Bel* tree or its fruit.—बिल्व, श्रीफल *m.*

The glomerous fig-tree.—उदुम्बर *m.*

The tamarind tree.—अम्लिका, तिन्तिडी, चिञ्चा *f.*

The jujube tree.—कर्कन्धू, बदरी *f.*

इङ्गुदी तापसतरुर्भूर्जे चर्मिमृदुत्वचौ ।

ताम्बूलवल्ली ताम्बूली नागवल्लथ्य केमरे ॥ १५६ ॥ आ

बकुलो वज्जुलोऽशोके समौ करकदाडिमौ ।

The name of a plant.—इङ्गुदी *f.*; तापसतरु *m.*

The birch-tree.—भूजै, चर्मिन्, मृदुत्वन् *m.*

The betel-plant.—ताम्बूलवल्ली, ताम्बूली, नाग-
वल्ली *f.*

The *Bakul* tree.—केसर, बकुल *m.*

The *Asoka* tree.—वज्जुल, अशोक *m.*

The pomegranate tree.—करक, दाडिम *m.*

नीपः कदम्बः प्रियको बन्धूको बन्धुजविकः ॥ १५६ ॥ इ

The *Kadamba* tree.—नीप, कदम्ब, प्रियक *m.*

The *Bandhuka* plant.—बन्धूक, बन्धुजविक *m.*

अथ शोणे कुरबकस्तथा पति कुरण्टकः ।

नालिकेरो नारिकेलस्तापिच्छस्तु तमालकः ॥ १५६ ॥ ई

A crimson species of Amaranth, its
flower (when neuter).—कुरबक *m. & n.*

The yellow species of Amaranth.—कुर-
ण्टक *m.*

The cocoanut tree.—नालिकेर, नारिकेल *m.*

The *tamala* tree, with dark blossoms.—
तापिच्छ, तमाल *m.*

रसालक्षू तुम्ब्यलाबू रम्भा तु कदली स्त्रियाम् ।

The sugar-cane.—रसाल, इक्षु *m.*

The gourd creeper.— तुम्बी, अलाबू *f.*

The plantain tree.— रम्भा, कदली *f.*

खदिरो रक्तसारश्च चम्पको हेमपुष्पकः ॥ १५६ ॥ उ

The *Khadira* tree.— खदिर, रक्तसार *m.*;

The *Champak* tree.— चम्पक, हेमपुष्पक *m.*

कुन्दं शिरीषं धत्तूरः केतकी मल्लिका जपा ।

प्रियङ्गुः पूग एरण्डः शमी चामलकी तथा ॥ १५६ ॥ ऊ

A kind of jasmine.— कुन्द *m.*

The *Sirisha* tree.— शिरीष *m.*

The *Dhattura* tree.— धत्तूर *m.*

The *Ketaka* tree.— केतकी *f.*

The *Mogri*-plant.— मल्लिका *f.*

The *jasvanda* plant.— जपा *f.*

The *Priganga*-plant.— प्रियङ्गु *m.*

The betel-nut tree.— पूग *m.*

The castor oil plant.— एरण्ड *m.*

The *Sami* tree.— शमी *f.*

A kind of tree.— चामलकी *f.*

पलाण्डुर्लशुनो मुस्ता दूर्वा श्यामाक एव च ।

An onion.— पलाण्डु *m.*

Garlic.— लशुन *m.*

A kind of grass.—मुस्ता *f.*

A kind of grass.—दूर्वा *f.*

A sort of grain.—श्यामाक *m.*

जम्बूः स्त्री पुंसि जम्बीरः कर्कटो शाल्मलिर्द्वयोः ॥ १५६ ॥ ऋ

A fruit tree.—जम्बू *f.*

The citron tree.—जम्बीर *m.*

The cucumber.—कर्कटी *f.*

The silk-cotton tree.—शाल्मलि *m.* & *f.*

इति वनौषधिवर्गः ।

शार्दूलद्वीपिनौ व्याघ्रे कण्ठीरवमृगद्विषौ ।

सिंहो मृगेन्द्रः पञ्चास्यो हर्यक्षः केसरी हरिः ॥ १५७ ॥

Tiger.—शार्दूल, द्वीपिन्, व्याघ्र *m.*

Lion.—कण्ठीरव, मृगद्विष, सिंह, मृगेन्द्र, पञ्चास्य, हर्यक्ष, केसरिन्, हरि *m.*

(मृग+द्विष, मृग+इन्द्र=प० त०; पञ्च आस्यं यस्य=ब०. पञ्च *adj.* spreading, wide. केसरा अस्य सन्ति इति के०. केसर *m.* the mane of the lion or horse, Syn. मृगराज, मृगपति, पञ्चानन.)

कपिलवर्गप्लवगशाखामृगवलीमुखाः ।

मर्कटो वानरः कीशो वराहः कोलसूकरौ ॥ १५८ ॥

Monkey.—कपि, पुवंग, पुवग, शाखामृग, बलीमुख,
मकंद, वानर, कीश *m.*

(पुवं गच्छति इति पुवगः, पुवंगः & also पुवंगमः=
उ० त०.)

Hog.—बराह, कोल, सूकर *m.*

भल्लुक ऋक्षो महिषे लुलायश्चाथ जम्बुके ।

शृगालो वञ्चकः क्रोष्टा कोकस्वीहामृगो वृकः ॥१५९॥

Bear.—भल्लुक, ऋक्ष *m.*

Buffalo.—महिष, लुलाय *m.*

Fox, jackal.—जम्बुक, शृगाल, वञ्चक, क्रोष्टु *m.*

Wolf.—कोक, ईहामृग, वृक *m.*

ओतुर्बिडालो मार्जारो वृषदंशक आखुभुक् ।

A cat.—ओतु, बिडाल, मार्जार, वृषदंशक, आखु-
भुक् *m.*

[दंश (दश) 1 P. to bite; with परि to bite
through, to bite violently; with सम् to
press together, to crush, to pinch.]

चमूरुकृष्णसारैणकुरङ्गहरिणा मृगे ॥ १६० ॥

Deer, antelope.—चमूरु, कृष्णसार (or ०शार),
एण, कुरङ्ग, हरिण, मृग *m.*

रूसारंगपृषता अन्याश्च मृगजातयः ।

Different kinds of deer or antelope.—

रुरु, सारंग, पुपत, इ० *m.*

कृमिकीटौ क्षुद्रजन्तौ वृश्चिकः शूककीटकः ॥ १६०॥ अ

Insect, worm.— कृमि, कीट *m.* = क्षुद्रजन्तुः ।

A scorpion, a caterpillar.— वृश्चिक, शूककीट *m.*

ऊर्णनाभस्तन्तुवाय आखुस्तन्दुरमूषकौ ।

A spider.— ऊर्णनाभ, तन्तुवाय *m.*

A mouse.— आखु, उन्दुर (or उन्दुरु), मूषक *m.*

(ऊर्ण 2 P. A. to cover. मूप् 1 P. or मुष् 1, 9 P. to steal.)

गरुडमान् गरुडस्ताक्षर्यो वैनतेयः खगेश्वरः ॥

The king of birds, eagle.— गरुडमत्, गरुड, ताक्षर्य, वैनतेय, खगेश्वर *m.*

पारावतः कलरवः कपोतोऽथ शशादनः ॥ १६१ ॥

पत्री श्येन उलूकस्तु वायसारातिपेचकौ ।

दिवान्धः कौशिको घृको दिवाभीतो निशादनः ॥ १६२ ॥

A pigeon, dove.— पारावत, कलरव, कपोत *m.*

A hawk, falcon.— शशादन, पत्रिन, श्येन *m.*

Owl.— उलूक, वायसाराति, पेचक, दिवान्ध, कौशिक, घृक, दिवाभीत निशादन *m.*

(निशायां अर्धति इति निशादनः; अट् 1 P. to

roam, to wander; With परि to wander about, to make a tour).

कृकवाकुस्ताम्रचूडः कुक्कुटश्चैरणायुधः ।

A cock.— कृकवाकु, ताम्रचूड, कुक्कुट, चरणायुध *m.*

चटकः कलविड्कः स्याद् बलाका विसकण्ठिका ॥१६३॥

Sparrow.— चटक, कलविड्क *m.*

A kind of crane.— बलाका, विसकण्ठिका *f.*

वनप्रियः परभृतः कोकिलः पिक इत्यपि ।

Cuckoo.— वनप्रिय, परभृत, कोकिल, पिक *m.*

(पर+भृत=तृ० त०, syn. परपुष्ट.)

काकस्तु बलिभुज् ध्वाङ्क्षो वायसो मौकुलिस्तथा ॥१६४॥

Crow.— काक, बलिभुज, ध्वाङ्क्ष, वायस, मौकुलि *m.*

(बलि भुङ्क्ते =उ० त०, syn. बलिपुष्ट.)

आतापिचिल्लौ दाक्षाय्यगृध्रौ कीरशुकौ समौ ।

A kite.— अतापिन्, चिल *m.*

A vulture.— दाक्षाय्य, गृध्र *m.*

A parrot.— कीर, शुक *m.*

कुङ्ग क्रौञ्चोऽथ बकः कह्लः पुष्कराहस्तु सारसः ॥१६५॥

Heron.— कुङ्ग, क्रौञ्च *m.*

A crane.— बक, कह्ल *m.*

A kind of crane.— पुष्कराह, सारस *m.*

कोकश्चक्रश्चक्रवाकः कादम्बः कलहंसकः ।

Ruddy goose.— कोक, चक्र, चक्रवाक *m.*

A kind of goose.— कादम्ब, कलहंस *m.*

हंसभेदो राजहंसो मल्लिकाक्षस्तथाऽपरः ॥ १६६ ॥

Flamingo; swan.— हंस *m.*

Kinds of swans.— राजहंस, मल्लिकाक्ष *m.*

समौ चातकसारंगौ दंशस्तु वनमक्षिका ।

The *chataka* bird.— चातक, सारंग *m.*

A gad-fly, a large wasp.— दंश *m.*;

वनमक्षिका *f.*

वरटा त्वपि गन्धोली सरघा मधुमक्षिका ।

Wasp.— वरटा, गन्धोली *f.*

Bee.— सरघा, मधुमक्षिका *f.*

समौ पतंगशलभौ खद्योतो ज्योतिरिङ्गणः ॥ १६७ ॥

A grass-hopper.— पतंग, शलभ *m.*

Glow-worm, firefly.— खद्योत, ज्योतिरि-

ङ्गण *m.*

मधुव्रतो मधुकरो मधुलिङ्गमधुपालिनः ।

द्विरेफपुष्पलिङ्गमृङ्गपट्पदभ्रमरालयः ॥ १६८ ॥

A bee.— मधुव्रत, मधुकर, मधुलिङ्ग, मधुप, अलिङ्ग,

द्विरेफ, पुष्पलिङ्ग, मृङ्ग, पट्पद, भ्रमर, अलि *m.*

मयूरो बहिणो बहीं नीलकण्ठो भुजंगभुज ।

शिखावलः शिखी केकी मेघनादानुलास्यपि ॥ १६९ ॥

A peacock.- मयूर, बहिण, बहिन्, नीलकण्ठ, भुजंगभुज, शिखावल, शिखिन्, मेघनादानुलासिन् ॥

(भुजंगान् भुङ्क्त इति=उ० त० the snake-eater; नलि+कण्ठ=ब०; शिखा, केका यथास्तीति=शिखी, केकी; मेघनादं अनुलसति इति=उ० त०; syn. भुजंगाशन, भुजंगद्विप, शितिकण्ठ, शिखण्डिन्.)

केका वाणी मयूरस्य समौ चन्द्रकमेचकौ ।

Cry of the peacock.- कका /.=मयूरस्य वाणी ।

The eye on peacock's feathers.- चन्द्रक, मेचक ॥

शिखा चूडा शिखण्डस्तु पिच्छबर्हे नपुंसके ॥ १७० ॥

Crest.- शिखा, चूडा ।

Feathers, tail.- शिखण्ड ॥, पिच्छ, बर्हे ॥

शकुन्तिरण्डजः पक्षी शकुन्तविहगद्विजाः ।

खगः पत्नी विहायाश्च विविक्किरपतत्रयः ॥ १७१ ॥

A bird.- शकुन्ति, अण्डज, पक्षिन्, शकुन्त, विहग, द्विज, खग, पतिन्, विहायम्, वि, विक्किर, पतत्रि (or पतत्रिन्) ॥

कारणवस्तित्तिरिश्च जीवजीवश्चकोरकः ।

Different kinds of birds.— कारण्डव *m.*;
तिस्तिरि *m.*; जीवर्जाव *m.*; चकोर *m.*

पक्षः पत्रं पतत्रं च चञ्चुस्त्रोटिरुभे स्त्रियौ ॥

A wing.— पक्ष *m.*; पत्र, पतत्र *m.*

Beak, bill.— चञ्चु, त्रोटि *f.*

पेशी कोशो द्विहीनेऽण्डं कुलायो नीडमास्त्रियाम् ॥ १७२ ॥

Egg.— पेशी *f.*; कोश *m.*; अण्ड *m.*

A nest.— कुलाय *m.*; नीड *m.* & *m.*

पोतः पाकोऽर्भको डिम्भः पृथुकः शावकः शिशुः ।

A young, a child.— पोत, पाक, अर्भक, डिम्भ,
पृथुक, शावक, शिशु *m.*

स्त्रीपुंसौ मिथुनं द्वन्द्वं युग्मं तु युगलं युगम् ॥ १७३ ॥

A couple, a pair (male and female).—
स्त्रीपुंस *m. du.*, मिथुन, द्वन्द्व *m.*

A pair.— युग्म, युगल, युग *m.*

समूहनिवहस्तोमसंदोहानिकरव्रजाः ।

समुदायश्च संघातः समवायश्च यो गणः ॥ १७४ ॥

स्त्रियां तु संहतिर्वृन्दं निकुरम्बं कदम्बकम् ।

A collection, group, flock, troop, herd,
crowd.— समूह, निवह, तोम, संदोह, निकर, व्रज, समु-

दाय, संघात, समवाय, चय, गण *m.*; संहति *f.*; वृन्द, निकुरम्ब, कदम्बक *m.*

वृन्दभेदाः समैर्वर्गः संघसार्थौ तु जन्तुभिः ॥ १७५ ॥

सजातीयैः कुलं यूथं तिरश्चां पुन्नपुंसकम् ।

A class, species.—वर्ग *m.* = समैर्वृन्दम् ।

Flock of animals.—संघ, सार्थ *m.* = प्राणिभिः सजातीयैर्विजातीयैर्वा वृन्दम् ।

A collection or flock of animals of the same kind.—कुल *m.*

Herd, flock.—यूथ *m.* & *m.* = तिरश्चां वृन्दम् ।

पुञ्जो राशिश्चोत्करश्च कूटं स्यात्पुन्नपुंसकम् ।

A heap.—पुञ्ज, राशि, उत्कर *m.*; कूट *m.* & *m.*

गृहासक्ताः पक्षिमृगाश्छेकास्ते गृह्यकाश्च ते ॥ १७६ ॥

Tame or domesticated (bird or beast).

—छेक, गृह्यक *adj.* = गृहासक्तः पक्षा मृगो वा ।

इति सिंहादिवर्गः ।

मनुष्या मानुषा मर्त्या मनुजा मानवा नराः ।

Man.—मनुष्य, मानुष, मर्त्य, मनुज, मानव, नर *m.*

स्युः पुमांसः पञ्चजनाः पुरुषाः पूरुषा नरः ॥ १७७ ॥

Male.—पुंस्, पञ्चजन, पुरुष, पूरुष, नृ *m.*

स्त्री योषिदबला योषा नारी सीमन्तिनी वधूः ।

प्रतीपदर्शिनी वामा वनिता महिला तथा ॥ १७८ ॥

Woman, female.—स्त्री, योषित्, अबला, योषा, नारी, सीमन्तिनी, वधू, प्रतीपदर्शिनी, वामा, वनिता, महिला *f.*

विशेषास्त्वङ्गना भीरुः कामिनी वामलोचना ।

प्रमदा मानिनी कान्ता ललना च नितम्बिनी ॥ १७९ ॥

सुन्दरी रमणी रामा कोपना सैव भामिनी ।

वरारोहा मत्तकाशिन्युत्तमा वरवर्णिनी ॥ १८० ॥

Words denoting varieties of women but now used in the general sense of a beautiful woman.—मानिनी *f.*=one indignant towards her lover. कोपना, भामिनी *f.*=Passionate or angry-tempered woman. (वामे लोचने यस्याः सा=व०; वरौ आरोहौ यस्याः सा=व० one of excellent hips. Syn. वामनयना, वराङ्गी.)

पत्नी पाणिगृहीती च द्वितीया सहधर्मिणी ।

भार्या जायाऽथ पुंभूम्नि दाराः स्यात्तु कुटुम्बिनी ॥ १८१ ॥

पुरन्ध्री सुचरित्रा तु सती साध्वी पतिव्रता ।

Wife.—पत्नी, पाणिगृहीती, द्वितीया, सहधर्मिणी, भार्या, जाया *f.*; दार *m. pl.*

Matron.—कुटुम्बिनी, पुरन्धी *f.*

A chaste or faithful wife.—सुचरित्रा, सती, साध्वी, पतिव्रता *f.*

कृताभिषेका महिषी कन्या तु स्यात्कुमारिका॥ १८२॥

A crowned queen.—मांढरी *f.* = कृताभिषेका नृपत्नी ।

A girl.—कन्या, कुमारी or कुमारिका *f.*

पुंश्चली धर्षिणी बन्धक्यसती कुलटेवरी ।

स्वैरिणी पांशुला च स्यात्तरुणी युवतिः समे ॥ १८३ ॥

An unchaste woman, harlot.—पुंश्चली, धर्षिणी, बन्धकी, अमर्ता, कुलटा, इवरी, स्वैरिणी, पांशुला *f.*

A young woman.—तरुणी, युवति *f.*

रजस्वला पुष्पवती स्याद्रजः पुष्पमार्तवम् ।

A woman in her courses.—रजस्वला, पुष्पवती *f.*

The menses.—रजस, पुष्प, आर्तव *m.*

पुनर्भूदिधिषूरूढा द्विस्तस्या दिधिषूः पतिः ।

A widow re-married.—पुनर्भू, दिधिषू *f.* = द्विरूढा ।

The husband of a re-married widow.—

दिधिषू *m.* = तस्याः पतिः ।

कान्तार्थिनी तु या याति संकेतं साभिसारिका ॥१८३॥ अ

A woman who makes or keeps an assignation.— अभिसारिका *f.* = या कान्तार्थिनी०. (संकेत *m.* assignation .)

पत्न्यौ देशान्तरगते यार्त्ता प्रेषितभर्तृका ।

A woman whose husband is gone to a distant country.— प्रेषितभर्तृका *f.*

आयात्यन्योपभोगाङ्कैर्यस्या उषसि तु प्रियः ॥१८३॥ आ
खण्डिता साऽथावमन्य पतिं या परितप्यते ।

कलहान्तरिता सा स्याद्विप्रलब्धा तु सा भवेत् ॥१८३॥ इ
अनालोक्य पतिं खिन्ना या संकेतनिकेतने ।

खण्डिता *f.* = A woman whose lover has been false to the appointment and is suspected of in chastity; a disappointed and offended woman.

कलहान्तरिता *f.* = A woman who has been angry with her lover, but afterwards repents for it; a penitent woman.

विप्रलब्धा *f.* = A woman whose lover is false to his appointment or engagement, a woman deceived by her lover.

वल्ग्विनि प्रिये चिन्ताव्याकुलोत्कण्ठिता भवेत् ।

उत्कण्ठिता *f.* = A woman whose lover has too long delayed going to the appointed place and is therefore full of anxiety and suspicion.

आज्ञापरः प्रियो यस्याः स्वाधीनपतिका च सा ॥१८३॥ ई

स्वाधीनपतिका *f.* = A woman who has much influence over her husband.

अद्य प्रियसङ्केतितदिनमिति शृङ्गारपूर्णसामग्रीम् ।

सजीकरोति या स्त्री वासकसज्जेति सा प्रोक्ता ॥१८३॥ उ

वासकसज्जा *f.* = A woman dressed with all her ornaments and making decorations to receive her lover on the appointed day.

समाः स्नुषाजनीवध्वो विश्वस्ता विधवा समे ।

A daughter-in-law. — स्नुषा, जनी, वधू *f.*

widow. — विश्वस्ता, विधवा *f.*

आलिः सखी वयस्याथ पतिवत्नी सभर्तृका ॥ १८४ ॥

A female friend. — आलि, सखी, वयस्या *f.*

A woman having her husband living. — पतिवत्नी, सभर्तृका *f.*

वृद्धा स्त्री तु पलिकनी स्याद् दृतीसंचारिके समे ।

An old woman.—वृद्धा, पलिकनी *f.*

A female messenger.—दूती, संचारिका *f.*

वारस्त्री गणिका वेश्या कुट्टिनी शम्भली समे ॥१८५॥

A public woman.—वारस्त्री, गणिका, वेश्या *f.*

A bawd, a go-between.—कुट्टिनी, शम्भली *f.*

आपन्नसत्त्वा स्याद् गुर्विण्यन्तर्वत्नी च गर्भिणीः।

A pregnant woman.—आपन्नसत्त्वा, गुर्विणी, अन्तर्वत्नी, गर्भिणी *f.*

पैतृष्वसेयः स्यात्पैतृष्वस्त्रीयश्च पितृष्वसुः ॥ १८६ ॥

सुतो मातृष्वसुश्चैव वैमात्रेयो विमातृजः ।

Paternal aunt's son, cousin.—पैतृष्वसेय, पैतृष्वस्त्रीय *m.*

Maternal aunt's son, cousin.—मातृष्वसेय, मातृष्वस्त्रीय *m.*

Step-brother.—वैमात्रेय, विमातृज *m.*

आत्मजस्तनयः सूनुः सुतः पुत्रः स्त्रियां त्वमी ॥१८७॥

आहुर्दुहितरं सर्वेऽप्यं तोकं तथा समे ।

Son.—आत्मज, तनय, सूनु, सुत, पुत्र *m.*

Daughter.—आत्मजा, तनया, सूनु, सुता, पुत्री, दुहितृ *f.*

Offspring (male or female.).-अपत्य,
 तोक *m.*

स्वजाते त्वौरसोरस्यौ तातस्तु जनकः पिता ॥ १८८ ॥

Legitimate son.- औरस, उरस्य *ulj.*

Father.- तात, जनक, पितृ *m.*

जनयित्री प्रसूमाता जननी भगिनी स्वसा ।

Mother.- जनयित्री, प्रसू, मातृ, जननी *f.*

Sister.- भगिनी, *स्वसृ *f.*

ननान्दा तु स्वसा पत्युर्नप्त्री पौत्री सुतात्मजा ॥ १८९ ॥

Husband's sister.- ननान्द *f.* = पत्युः स्वसा ।

Grand-daughter.- नप्त्री, पौत्री *f.*

भार्यास्तु भ्रातृवर्गस्य यातरः स्युः परस्परम् ।

Husband's brother's wife.- यातृ *f.*

पतिपत्न्योः प्रसूः श्वश्रूः श्वशुरस्तु पिता तयोः ॥ १९० ॥

Mother-in-law.- श्वश्रू *f.*

Father-in-law.- श्वशुर *m.*

पितुर्भ्राता पितृव्यः स्यान्मातुर्भ्राता तु मातुलः ।

Paternal uncle.- पितृव्य *m.* = पितुर्भ्राता ।

Maternal uncle.- मातुल *m.* = मातुर्भ्राता ।

श्यालः स्युर्भ्रातरः पत्न्याः स्वामिनो देवदेवरौ ॥ १९१ ॥

Wife's brother.- श्याल *m.* = पत्न्या भ्राता ।

Husband's brother.— देवृ, देवर *m.* = स्वामिनो
भ्राता ।

स्व त्रीयो भागिनेयः स्याज्जामाता दुहितुः पतिः ।

Sister's son, nephew.— स्वस्त्रीय, भागिनेय *m.*

Son-in-law.— जामातृ *m.* = दुहितुः पतिः ।

पितामहः पितृपिता तत्पिता प्रपितामहः ॥ १९२ ॥

मातुर्मातामहाद्येवं सपिण्डाश्च सनाभयः ।

(1) Paternal and (2) maternal grand-
father.— १. पितामह, पितृपितृ; २. मातामह *m.*

(1) Paternal and (2) maternal great
grand-father.— १. प्रपितामह; २. प्रमातामह *m.*

A kinsman upto seventh remove.—
सपिण्ड, सनाभि *m.*

समानोदर्यसोदर्यसगर्भ्यसहजाः समाः ॥ १९३ ॥

Born of the same parents, (brother or
sister).— समानोदर्य, सोदर्य, सगर्भ्य, सहज *adj.*

सगोत्रबान्धवज्ञातिबन्धुस्वस्वजनाः समाः ।

A relative.— सगोत्र, बान्धव, ज्ञाति, बन्धु, स्व,
स्वजन *adj.*

धवः प्रियः पतिर्भर्ता जारस्तूपतिः समी ॥

Husband.— धव, प्रिय, पति, भर्तृ *m.*

A paramour, gallant.— जार, उपपति *m.*

भ्रात्रीयो भ्रातृजो भ्रातृभगिन्यौ भ्रातराबुभौ ॥१९४॥

Brother's son.— भ्रात्रीय, भ्रातृज *m.*

Brother & sister.— भ्रातृ *m. dual.* (भ्रातृ *m.* brother.)

मातापितरौ पितरौ मातरपितरौ प्रसूजनयितारौ ।

Parents.— मातापितृ, पितृ, मातरपितृ प्रसूजनयितृ *m. du.*

श्वश्रूश्वशुरौ श्वशुरौ पुत्रौ पुत्रश्च दुहिता च ॥ १९५ ॥

Father and mother-in-law.— श्वश्रूश्वशुर, श्वशुर *m. du.*

Son and daughter.— पुत्र *m. du.*=पुत्रश्च दुहिता च.

दंपती जंपती जायापती भार्यापती च तौ ।

Husband and wife.— दंपती, जंपती, जायापती, भार्यापती *m. du.*

शिशुत्वं शैशवं बाल्यं तारुण्यं यौवनं समे ॥ १९६ ॥

Infancy, childhood.— शिशुत्व, शैशव, बाल्य *n.*

Youth.— तारुण्य, यौवन *n.*

स्यात्स्थाविरं तु वृद्धत्वं वृद्धसंघेऽपि वार्द्धकम् ।

old age.—स्थाविर, वृद्धत्व, वार्द्धक *n.*

An assemblage of old folks.—वार्द्धक *n.*

स्यादुत्तानशयो डिम्भः स्तनपश्च स्तनंधयः॥१९६॥(अ)

An infant, a child.—उत्तानशय, डिम्भ, स्तनप,
स्तनंधय *m.* or *adj.* [धे 1 P. to suck, to drink.]

पलितं जरसा शौक्ल्यं केशादौ विस्त्रसा जरा ।

Grayness of the hair.—पलित *n.* = जरसा
केशादौ शौक्ल्यम् ।

Oldage.—विस्त्रसा, जरा *f.*

बालस्तु स्यान्माणवको वयस्यस्तरुणो युवा ॥ १९७ ॥

Child, boy or girl.—बाल, माणवक *m.*

Young, adult.—वयस्य, तरुण, युवन् *adj.*

प्रवयाः स्थविरो वृद्धो जीनो जीर्णो जरन्नपि ।

Old, aged.—प्रवयस्, स्थविर, वृद्ध, जीन, जीर्ण, जरत्
adj.

[ज 1, 4, 9 P. to grow old, to wear
out.]

जघन्यजे स्युः कनिष्ठयवीयोऽवरजानुजाः ॥ १९८ ॥

Younger.—जघन्यज, कनिष्ठ, यवीयस्, अवरज,
अनुज *adj.*

पूर्वजस्त्वग्रजोग्रीयो बलवान्मांसलांसलः ।

Elder.—पूर्वज, अग्रज, अग्रीय *adj.*

Strong, robust.—बलवत्, मांसल, अंसल *adj.*

तुन्दिलस्तुन्दिभस्तुन्दी खर्वो ह्रस्वश्च वामनः ॥ १९९॥

Fat, bulky.—तुन्दिल, तुन्दिभ, तुन्दिन् *adj.*

Dwarfish.—खर्व, ह्रस्व, वामन *adj.*

कुब्जः पङ्गुः कुणिः खञ्जो बधिरोन्धश्च केकरः ।

इत्येते विकलाङ्गाः स्युः भिषग्वैद्यौ चिकित्सके ॥ २०० ॥

Hump-backed.—कुब्ज *m.*

Crippled, lame.—पङ्गु *m.*

Crippled in the arm.—कुणि *m. f.*

Lame or crippled in the leg.—खञ्ज *m.*

Deaf.—बाधेर *m. f.*

Blind.—अन्ध *m. f.*

Squint-eyed.—केकर *m.*

Doctor, physician.—भिषज्, वैद्य, चिकित्सक *m.*

अनामयं स्यादारोग्यं चिकित्सा रुक्प्रतिक्रिया ।

Health.—अनामय, आरोग्य *n.*

Healing, curing, administering or applying remedies.—चिकित्सा, रुक्प्रतिक्रिया *f.*

(चिकित्सु from कृत् 1 P. A. to administer

remedies, to cure; with वि to doubt, to inquire.)

भेषजौषधभैषज्यान्यगदो जायुरित्यपि ॥ २०१ ॥

Medicine.— भेषज, औषध, भैषज्य *n.*; अगद, जायु *m.*

रुजी रूज्जा चोपतापरोगव्याधिगदामयाः ।

Disease, illness.— रुज्, रुजा *f.*; उपताप, रोग, व्याधि, गद, आमय *m.*

क्षयः शोषश्च यक्ष्मा च कासस्तु क्षवथुः पुमान् ॥

Consumption.— क्षय, शोष, यक्ष्मन् *m.*

Cough.— कास, क्षवथु *m.*

(शुष् 4 P. to become dry, to be withered, to be afflicted.)

व्रणोऽस्त्रियामरुः क्लीबे पामपामे विचर्चिका ॥ २०१ ॥ (अ)

A wound.— व्रण *m.*, *n.*; अरुस् *m.*

Itch.— पामन्, पामा, विचर्चिका *f.*

कण्डूः खर्जूश्च कण्डूया विस्फोटः पिटकस्तथा ॥ २०२ ॥

Itch, itching, scratching.— कण्डू, खर्जू, कण्डूया *f.*

A boil, pustule.— विस्फोट, पिटक *m.*

वार्त्तो निरामयः कल्यो विकृतव्याधितातुराः ।

Recovered, cured.— वात्तं, निरायम, कस्य *adj.*

Sick, ill.— विकृत, व्याधित, आतुर *adj.*

शुक्रं तेजोरेतसी च बीजवीर्येन्द्रियाणि च ॥ २०३ ॥

Semen.— शुक्र, तेजस, रेतस, बीज, वीर्य, इन्द्रिय *n.*

मायुः पित्तं कफः श्लेष्मा स्त्रियां तु त्वगसृग्धरा ।

Bile.— मायु *m.*; पित्त *n.*

Phlegm.— कफ, श्लेष्मन् *m.*

Skin.— त्वच्, असृग्धरा *f.*

सृणिका स्यन्दिनी लाला नाडी तु धमनिः शिरा ॥ २०३ अ

Saliva, spittle.— सृणिका, स्यन्दिनी, लाला *f.*

An artery or vein.— नाडी, धमनि, शिरा *f.*

अन्त्रं पुरीतद् गुल्मस्तु प्लीहा पुंस्यथ वस्त्रसा ।

स्नायुः स्त्रियां कालखण्डयकृती तु समे द्वे ॥ २०४ ॥

The entrails.— अन्त्र, पुरीत *n.*

Spleen.— गुल्म, प्लीहन् *m.*

Muscles.— वस्त्रसा, स्नायु *f.*

The liver.— कालखण्ड, यकृत *n.*

पिशितं तरसं मांसं पललं कव्यमामिषम् ।

Flesh.— पिशित, तरस, मांस, पलल, कव्य, आमिष *n.*

रुधिरेऽसृग्लोहितास्त्ररक्तक्षतजशोणितम् ॥ २०४ ॥ अ

Blood.—रुधिर, *असृज्, लोहित, अस्त्र, रक्त, क्षतज, शोणित *n.*

मूत्रं प्रस्रावोऽथ विष्टा पुरीषं शमलं शकृत् ।

Urine.—मूत्र *n.*; प्रस्राव *m.*

Fæces, excrement.—विष्टा *f.*; पुरीष, शमल, शकृत् *n.*

बुक्काग्रमांसं हृदयं हन्मेदस्तु वपा वसा ॥

The substance of the heart.—बुक्का *f.*; अग्रमांस *n.*

Heart.—हृदय, * हृद् *n.*

Fat.—मेदस् *n.*; वपा, वसा *f.*

स्याच्छरीरास्थि कंकालः कपालः स्यात्तु कर्परः ॥२०५॥

Skeleton.—कंकाल *m.*=शरीरास्थि.

Skull.—कपाल, कर्पर *m.* (*अस्थि *n.* bone.)

अङ्गं प्रतीकोऽवयवोऽपघनोऽथ कलेवरम् ।

गात्रं वपुः संहननं शरीरं वर्ष्म विग्रहः ॥ २०५ ॥ अ

कायो देहः क्लीबपुंसोः स्त्रियां मूर्तिस्तनुस्तनूः ।

Limb, a member.—अङ्ग *n.*; प्रतीक, अवयव, अपघन *m.*

The body.—कलेवर, गात्र, वपुस्, संहनन, शरीर,

वर्धन् *n.*, विग्रह, काय *m.*; देह *m. n.*, मूर्ति, तनु, तनू *f.*

वामं शरीरं सव्य स्यादपसव्यं तु दक्षिणम् ॥ २०६ ॥

Left; left-hand side.—सव्य *adj.*=वामं शरीरम् ।

(वाम *adj.*=left.)

Right; right-hand side.—अपसव्य *adj.*=दक्षिणं शरीरम् ।

(दक्षिण *adj.*=right, on the right.)

सक्थि क्लीबे पुमान्रुः पदङ्घ्रिश्चरणोऽस्त्रियाम् ।

Thigh.—*सक्थि *n.*; ऊरु *m.*

Foot.—*पद *n.*; अङ्घ्रि *m.*; चरण *m. n.*; (पाद *m.*)

जङ्घाऽथ घुटिका जानु कटिः श्रोणिः स्त्रियां समे ॥ २०७ ॥

Leg.—जङ्घा *f.*

Ankle.—घुटिका *f.*

Knee.—जानु *n.*

Hip, loins.—कटि, श्रोणि *f.*

पश्चात्तितम्बः स्त्रीकट्याः क्लीबे तु जघनं पुरः ।

The hinder part of the loins of a woman, hip, buttocks.—नितम्ब *m.*

The front part of the loins of a woman,
hip, loins.—जघन *n.*

पिचण्डकुक्षी जठरोदरं तुन्दं स्तनौ कुचौ ।

The belly.—पिचण्ड, कुक्षि *m.*; जठर, उदर, तुन्द *n.*

The female breasts.—स्तन, कुच *m.*

(also उरोज, पयोधर, वक्षोज *d.c. m.*)

चुचुकं तु कुचाग्रं स्यान्न ना क्रोडं भुजान्तरम् ॥२०८॥

Nipple.—चुचुक, कुचाग्र *n.*

Chest.—क्रोड *m.* (or क्रोडा *f.*), भुजान्तर *n.*

उरो वत्सं च वक्षश्च पृष्ठं तु चरमं तनोः ।

बाहुमूले उभे कक्षौ पार्श्वमस्त्री तयोरधः ॥ २०९ ॥

The breast, bosom.—उरस, वत्स, वक्षस *n.*

Back.—पृष्ठ *n.* = तनोश्चरमम् ।

Arm-pit.—बाहुमूल *n.*; कक्ष *m.*

Sides.—पार्श्व *m. n.* = तयोः कक्षयोरधोभागः ।

स्कन्धोऽप्यसोऽवलग्नं तु मध्योऽस्त्री मध्यमं तथा ।

Shoulder.—स्कन्ध *m.*; अंस *m. & n.*

Waist.—अवलग्न *n.*; मध्य *m. & n.* मध्यम *n.*

दोर्दोषा च भुजो बाहुः पाणिर्हस्तः करस्तथा ॥२१०॥

Arm.—*दास, *दोषन्, भुज, बाहु *m.*

Hand.—पाणि, हस्त, कर *m.*

कूर्परोऽथ प्रकोष्ठोऽथ मणिवन्धोऽथ चाङ्गुली ।

Elbow.— कूर्पर *m.*

Fore-arm.— प्रकोष्ठ *m.*

Wrist.— मणिवन्ध *m.*

Finger, (toe also).— अङ्गुली *f.*

अङ्गुष्ठस्तर्जनीत्याद्यास्ता नखो नखरोऽस्त्रियाम् ॥२११॥

Thumb.— अङ्गुष्ठ *m.*

Index finger or fore-finger.— तर्जनी *f.*

(मध्यमा *f.* middle finger. अनामिका *f.* the ring-finger. कनिष्ठिका *f.* the little finger.)

Nail.— नख, नखर *m.* & *n.*

वितस्तिः स्त्री चपेटो ना मुष्टिः स्त्री चाञ्जलिः पुमान् ।

Span.— वितस्ति *f.*

Open hand or palm, with fingers extended.— चपेट *m.*

Fist.— मुष्टि *f.*

Hands joined (so as to form cavity.)
—अञ्जलि *m.*

कण्ठो गलोऽथ ग्रीवायां शिरोधिः कंधरेत्यपि ॥२१२॥

Throat.— कण्ठ, गल *m.*

Neck.— ग्रीवा, शिरोधि, कंधरा *m.*

वक्त्रास्ये वदनं तुण्डमाननं लपनं मुखम् ।

The mouth; face.—वक्त्र, आस्य, वदन, तुण्ड, आनन, लपन, मुख *n.*

क्रीबे घ्राणं गन्धवहा घोणा नासा च नासिका ॥२१३॥

Nose.—घ्राण *n.*; गन्धवहा, घोणा, नासा, नासिका *f.*

ओष्ठाधरौ तु रदनच्छदौ दशनवाससी ।

Lip.—ओष्ठ, अधर, रदनच्छद *m.*; दशनवासस् *n.*

अधस्ताच्चिबुकं गण्डौ कपोलौ तत्परो हनुः ॥ २१४ ॥

Chin.—चिबुक *n.*

Cheek.—गण्ड, कपोल *m.*

Jaw.—हनु *m.*

रदना दशना दन्ता रदास्तालु तु काकुदम् ।

Tooth.—रदन, दशन, दन्त, रद *m.*

Palate.—तालु, काकुद *n.*

रसज्ञा रसना जिह्वा प्रान्तावोष्ठस्य सृक्किणी ॥ २१५ ॥

Tongue.—रसज्ञा, रसना, जिह्वा *f.*

The corner of the mouth.—सृक्कि or सृक्किन *n.*; (सृक्किणी *f.*)

ललाटभालेऽथ भ्रूः स्त्री तारकाऽक्ष्णः कनीनिका ।

Forehead.—ललाट, भाल *n.*

Eye-brow.—*भ्रू *f.*

Pupil of the eye.— तारका, कर्नीनिका *f.*

लोचनं नयनं नेत्रमीक्षणं चक्षुरक्षिणी ॥ २१६ ॥

दृग्दृष्टी चासु नेत्राम्बु रोदनं चास्रमश्रु च ।

The eye, sight.— लोचन, नयन, नेत्र, ईक्षण, चक्षुस्, *अक्षि *m.*; दृश, दृष्टि *f.*

Tear.— अस्र, नेत्राम्बु, रोदन, अस्त्र, अश्रु *n.*

(लोच् 1 A. to see; आलोच्, समालोच् *Cau.* to consider, to regard.)

(चक्ष 2 A. to see, to perceive, to name; with आ to tell, to declare, to address; with प्रति & आ to repulse; with वि to explain.)

अपाङ्गो नेत्रयोरन्ता कटाक्षोऽपाङ्गदर्शने ॥ २१७ ॥

Corner of the eye.— अपाङ्ग *m.* = नेत्रयोरन्तः.

A side-long look.— कटाक्ष *m.* = अपाङ्गदर्शनम्.

कर्णशब्दग्रहौ श्रोत्रं श्रुतिः स्त्री श्रवणं श्रवः ।

Ear.— कर्ण, शब्दग्रह *m.*; श्रोत्र *n.*; श्रुति *f.*; श्रवण, श्रवस् *n.*

(कर्ण 10 P. A. to hear.)

उत्तमाङ्गं शिरः शीर्षं मूर्धा ना मस्तकोऽस्त्रियाम् ॥ २१८ ॥

Head.— उत्तमाङ्ग, शिरस्, शीर्ष *n.*; मूर्धन् *m.*; मस्तक *m.* & *n.*

(उत्तम+अङ्ग=कर्म०, syn. वराङ्ग.)

चिकुरः कुन्तलो बालः कचः केशः शिरोरुहः ।

Hair.—चिकुर, कुन्तल, बाल, कच, केश, शिरोरुह *m.*

शिखण्डकः काकपक्षोऽथालकाश्चूर्णकुन्तलाः ॥ २१९ ॥

Side-lock of hair.—शिखण्डक, काकपक्ष *m.*

Curled hair.—अलक, चूर्णकुन्तल *m.*

कबरी केशवेशोऽथ धम्मिल्लः संयताः कचाः ।

Braid of hair.—कबरी *f.*; केशवेश *m.*

Braided and ornamented hair.—धम्मिल्ल *m.*

=संयताः कचाः ।

शिखा चूडा केशपाशी व्रतिनस्तु सटा जटा ॥ २२० ॥

Crest of hair on the crown of the head.—

शिखा, चूडा, केशपाशी *f.*

Matted hair.—सटा, जटा *f.*=व्रतिनः शिखा.

पाशः पक्षश्च हस्तश्च कलापार्थाः कचात्परे ।

After words meaning hair, those words mean much or flowing hair.—पाश, पक्ष, हस्त, कलाप *m.*

तनूरुहं रोम लोम तद्बृद्धौ श्मश्रु पुंमुखे ॥ २२१ ॥

Hair on the body.—तनूरुह, रोमन्, लोमन् *n.*

Board.—श्मश्रु *n.*

आकल्पवेषौ नेपथ्यं प्रतिकर्म प्रसाधनम् ।

Dress, decoration.—आकल्प, वेष (or वेश) *m.* ; नेपथ्य, प्रतिकर्मन्, प्रसाधनम् *n.*

(साध् 5 P. to finish, to accomplish; *Caru.* साध् to go, to set out, to obtain; प्रसाधय् *Caru.* to dress, to adorn.)

प्रसाधितो मण्डितश्च भूषितश्च परिष्कृतः ॥ २२२ ॥

Adorned, decorated, decked.—प्रसाधित, मण्डित, भूषित, परिष्कृत *adj.*

विभ्राड् भ्राजिष्णुरोचिष्णू भूषणं स्यादलंक्रिया ।

Elegant, splendid, radiant in ornament or vesture.—विभ्राज्, भ्राजिष्णु, रोचिष्णु *adj.*

The act of adorning.—भूषण *n.* ; अलंक्रिया *f.*

अलंकारस्त्राभरणं परिष्कारो विभूषणम् ॥ २२३ ॥

मण्डनं चाथ मुकुटं किरीटं पुन्नपुंसकम् ।

An ornament.—अलंकार *m.* ; आभरण *n.* ; परिष्कार *m.* ; विभूषण, मण्डन *n.*

Crown.—मुकुट *m.* ; किरीट *m.* & *n.*

चूडामणिः शिरोरत्नं तरलो हारमध्यगः ॥ २२४ ॥

Crest-jewel.—चूडामणि *m.* = शिरोरत्न *n.*

† The central gem of a necklace.—तरल *m.*
=हारमध्यगो मणिः ।

कर्णिका तालपत्रं स्यात्कुण्डलं कर्णवेष्टनम् ।

An ornament of the ear, worn by women.—कर्णिका *f.*; तालपत्र *n.*

An ear-ring.—कुण्डल, कर्णवेष्टन *n.*

मुक्तावली तु हारः स्यात् कटको वलयोऽस्त्रियाम् ।

A garland of pearls.—मुक्तावली *f.*; हार *m.*

Bracelet, bangles, i. e., ornaments of the wrist.—कटक *m.*; वलय *m.* & *n.*

केयूरमङ्गदं तुल्ये अङ्गुलीयकमूर्मिका ॥ २२५ ॥

Bracelet on the arm.—केयूर, अङ्गद *n.*

Ring.—अङ्गुलीयक *m.*; ऊर्मिका *f.*

स्त्रीकट्यां मेखला काञ्ची सप्तकी रशना तथा ।

The girdle round the waist, zone.—मेखला, काञ्ची, सप्तकी, रशना *f.*

मञ्जीरो नूपुरोऽस्त्री तु किंकिणी क्षुद्रघण्टिका ॥ २२६ ॥

Ornament for the feet or toes.—मञ्जीर *m.*; नूपुर *m.* & *n.*

A small bell.—किंकिणी, क्षुद्रघण्टिका *f.*

वाल्कं क्षौमादि फालं तु कार्पासं बादरं च तत् ।

कौशेय कृमिकोशोत्थं राङ्कव मृगरोमजम् ॥ २२७ ॥

Cloth (made of the bark of trees).-

वाल्क *adj.* (e. g. क्षौम=linen).

Cloth (made of fibres derived from fruits).-फाल *adj.*

Cotton-made.-कापोस, बादर *adj.*

Silken (derived from insects).- कौशेय *adj.*=कृमिकोशोत्थम् ।

Woollen.- राङ्कव *adj.*=मृगरोमजम्.

तस्यादुद्गमनीयं यद्धौतयोर्वस्त्रयोर्युगम् ।

A pair of washed garments.- उद्गमनीय *n.*
=धौतवस्त्रयुगम् ।

क्षौमं दुकूलं स्याद् द्वे तु निवीतं प्रावृतं त्रिषु ॥ २२८ ॥

A very fine cloth or raiment of silk.-

क्षौम, दुकूल *n.*

Any thing worn on the body, as a veil, cloak, mantle.- निवीत, प्रावृत *adj.*

दैर्घ्यमायाम आरोहः परिणाहो विशालता ।

Length of a cloth.- दैर्घ्य *n.*; आयाम, आरोह *m.*

Width, breadth.- परिणाह *m.*; विशालता *f.*

पटोऽस्त्री वसनं वासश्चैलवस्त्राम्बरांशुकम् ॥ २२९ ॥

Cloth, clothing, garment.—पट *m.* & *n.*;
वसन, वासस्, चैल, वस्त्र, अम्बर, अंशुक *n.*

(वस् २ A. to put on clothes, to dress.)

चोलः कूर्पासकोऽस्त्री स्यात् समौ रल्लकम्बलौ ।

A bodice.—चोल *m.*; कूर्पासक *m.* & *n.*

A woollen blanket.—रल्लक, कम्बल *m.*

पटश्चरं जीर्णवस्त्रं समौ नक्तककर्पटौ ॥ २२९ ॥ अ

Worn out garment, rag.—पटश्चर, जीर्णवस्त्र *m.*;
नक्तक, कर्पट *m.*

अस्त्री वितानमुल्लोचो दूष्याद्यं वस्त्रवेश्मनि ।

Canopy.—वितान *m.* & *n.*; उल्लोच *m.*

A tent.—दूष्य *n.* = वस्त्रवेश्मन् *n.*

प्रतिसीरा जवनिका स्यात्तिरस्करिणी च सा ॥ २३० ॥

Curtain.—प्रतिसीरा, जवनिका, तिरस्करिणी *f.*

उत्तरीयं प्रावरणं स्यान्मार्ष्टिर्मार्जना मृजा ।

An upper or outer garment.—उत्तरीय,
प्रावरण *n.*

Cleaning (the body.)—मार्ष्टि, मार्जना, मृजा *f.*

(मृज् २ P. to wipe away, to rub, to clean
or cleanse, to sweep, to sprinkle; with अप
to remove; with अव to wash, to moisten;

with परि to touch; with प्र to rub, to polish, to brighten.)

अवगाहाप्लवौ स्नानेऽप्यथ चर्चानुलेपनम् ॥२३०॥ (अ)

Bath, bathing.—अवगाह, आप्लव *m.*; स्नान *n.*

Smearing the body with fragrant unguents.—चर्चा *f.*, अनुलेपन *n.*

(गाह् । A. to dive into, to enter; with अव to bathe; to betake oneself to.)

(स्ना २ P. to bathe; निष्णा to be perfect, to be skilful or conversant.)

उद्धर्तनोत्सादने द्वे परिकर्माङ्गसंस्क्रिया ।

Rubbing the body with fragrant unguents.—उद्धर्तन, उत्सादन *n.*

Personal decoration, dressing, painting or perfuming the body.—परिकर्मेन् *n.*; अङ्गसंस्कार *m.* or अङ्गसंस्क्रिया *f.*

चन्दनोऽस्त्री मलयजो लाक्षाऽलक्तस्तथा जतु ॥ २३१

The sandal tree or ointment.—चन्दन *m.* & *n.*, मलयज *m.*

Lac-die.—लाक्षा *f.*; अलक्त *m.*, जतु *n.*

मृगनाभिर्भृगमदः कस्तूरी चाथ कुङ्कुमम् ।

Musk.—मृगनाभि, मृगमद *m.*; कस्तूरी *f.*

Saffron.—कुङ्कुम *n.*

घनसारस्तु कर्पूरः क्षोदो ना चूर्णमस्त्रियाम् ।

Camphor.—घनसार, कर्पूर *m.*

Powder.—क्षोद *m.*; चूर्ण *m.* & *n.*

(क्षुद् 7 P. A. to pound; with अव to grind.

चूर्ण 10 P. to grind, to crush.)

वासितं त्रिषु वर्तिस्तु वर्णकं च विलेपनम् ॥ २३२ ॥

Perfumed, fragrant.—वासित *adj.*

Perfumes applied to the body.—वर्ति *f.*;

वर्णक, विलेपन *n.*

(लिप् 6 P. A., विलिप् to anoint, to besmear, to be polluted; अवलिप् to be proud, to be arrogant.

संस्कारो गन्धमाल्याद्यैर्यः स्यात्तदधिवासनम् ।

Perfuming by means of flowers, &c.—
अधिवासन *n.* = गन्धमाल्याद्यैर्यः संस्कारः सः.

(वाम् 10 P. to perfume; अधिवाम् to adorn.)

माल्यं मालास्रजौ मूर्ध्नि शिखास्वापीडशेखरौ ॥ २२३ ॥

A garland in general or wreath worn on the head.—माल्य *n.*; माला, स्रज् *f.*

Crest.—आपीड, शेखर *m.*

उपधानं तपद्वर्हः शय्यायां शयनीयवत् ।

शयनं मञ्चपर्यङ्कपल्यङ्काः खट्वया समाः ॥ २३४ ॥

Pillow, cushion.—उपधान *n.*; उपवर्ह *m.*

Bed, bedding.—शय्या *f.*; शयनीय, शयन *n.*

Couch, cot.—मञ्च, पर्यङ्क, पल्यङ्क *m.*; खट्वा *f.*

गेन्दुकः कन्दुको दीपः प्रदीपः पीठमासनम् ।

Ball.—गेन्दुक, कन्दुक *m.*

Lamp.—दीप, प्रदीप *m.*

Seat, stand.—पीठ, आसन *n.*

दर्पणे मुकुरादर्शौ व्यजनं तालवृन्तकम् ॥ २३५ ॥

Mirror, looking-glass.—दर्पण, मुकुर, आदर्श *m.*

A fan.—व्यजन, तालवृन्तक *m.*

प्रसाधनी कङ्कतिकाभोगस्तु परिपूर्णता ।

Comb.—प्रसाधनी, कङ्कतिका *f.*

Completion, fulness.—आभोग *m.*; परिपूर्णता *f.*

छत्रं तु स्यादातपत्रं संपुटस्तु समुद्रकः ।

An umbrella.—छत्र, आतपत्र *n.*

A small covered box.—संपुट, समुद्रक *m.*

इति मनुष्यवर्गः ।

संततिर्गोत्रिजननकुलान्यभिजनान्वयौ ॥ २३६ ॥

वंशोऽन्ववायः संतानो वर्णाः स्युर्ब्राह्मणादयः ।

Family, race, lineage.—संतति *f.*; गोत्र, जनन, कुल *m.*; अभिजन, अन्वय, वंश, अन्ववाय, संतान *m.*

Caste.—वर्ण *m.*=ब्राह्मणादयः।

महाकुलकुलीनार्यसभ्यसज्जनसाधवः ॥ २३७ ॥

Noble, high-born.—महाकुल, कुलीन, आर्य, सभ्य, सज्जन, साधु *adj.*

ब्राह्मणे द्विजविप्राग्रजन्मभूदेववाडवाः ।

A Brahmin.—ब्राह्मण, द्विज, विप्र, अग्रजन्मन्, भूदेव, वाडव *m.*

विद्वान्विपश्चिदोपज्ञः सन् सुधीः कोविदो बुधः ॥ २३८ ॥

धीरो मनीषी ज्ञः प्राज्ञो विदग्धः पण्डितः कविः ।

धीमान् सूरिः कृती कृष्टिलब्धवर्णो विचक्षणः ॥ २३९ ॥

दूरदर्शी दीर्घदर्शी श्रोत्रियश्छान्दसौ समौ ।

A learned, educated, wise, prudent or intelligent man.—विद्वस्, विपश्चित्, दोषज्ञ, सत्, *सुधी, कोविद, बुध, धीर, मनीषिन्, ज्ञ, प्राज्ञ, विदग्ध, पण्डित, कवि, धीमत्, सूरि, कृतिन्, कृष्टि, लब्धवर्ण, विचक्षण, दूरदर्शिन्, दीर्घदर्शिन्, श्रोत्रिय, छान्दस *m. & adj.*

छात्रान्तेवासिनौ शिष्ये गुरुरध्यापकः समौ ।

Pupil, student.— छात्र, अन्तेवासिन्, शिष्य *m.*

Preceptor, teacher, master.— गुरु, अध्या-
पक *m.*

यज्ञः सवोऽध्वरो यागः सप्ततन्तुर्मखः क्रतुः ॥२४०॥

Sacrifice.— यज्ञ, सत्र, अध्वर, याग, सप्ततन्तु, मख,
क्रतु *m.*

पाठो होमश्चातिथीनां सपर्या तर्पणं बलिः ।

Reciting the Vedas.— पाठ *m.*

Daily oblations to gods.— होम *m.*

Hospitality to guests.— सपर्या (अतिथीनाम्).

Daily oblations to the Manes.— तर्पण *m.*

Daily offerings to demons.— बलि *m.*

('These are called the पञ्च महायज्ञाः.)

सदस्तु परिषद्गोष्ठीसभासमितिसंसदः ॥ २४१ ॥

Meeting, assembly, company.— सदस् *n.*;
परिषद्, गोष्ठी, सभा, समिति, संसद् *f.*

सभासदः सभास्ताराः सभ्याः सामाजिकाश्च ते ।

One attending a meeting, member.—
सभासद्, सभास्तार, सभ्य, सामाजिक *m.*

वेदिः परिष्कृता भूमिः समे स्थण्डिलचत्वरं ॥२४३॥

An altar.— वेदि *f.* = परिष्कृता भूमिः ।

The square piece of ground, used for sacrifice.—स्थण्डिल, चत्वर *m.*

ब्रह्मचारी गृही वानप्रस्थो भिक्षुश्चतुष्टये ।

आश्रमोऽस्त्री तथा पादग्रहणं त्वभिवादनम् ॥२४२॥ अ

A bachelor, a religious student.—ब्रह्मचारिन् *m.*

A house-holder.—गृहिन् (or गृहस्थ) *m.*

A hermit.—वानप्रस्थ *m.*

An ascetic.—भिक्षु (संन्यासिन्) *m.*

A religious order, or one of the principal stages of life or modes of passing life.—आश्रम *m. n.*

(आश्रम *m.* also means hermitage.)

A respectful salutation.—पादग्रहण, अभिवादन.

गायत्रीप्रमुखं छन्दो हव्यपाके चरुः पुमान् ।

A metre.—छन्दस् *m.* = गायत्र्यादि ।

Boiled rice for oblations.—हव्यपाक, चरु *m.*

दानादि क्रतुकर्मैष्टं पूर्तं खातादि कर्म यत् ॥२४२॥ आ

Sacrificial presents.—इष्ट *m.* = दानादि क्रतुकर्म ।

Works of charity, such as digging wells, &c.—† पूर्त *n.*—खातादि कर्म ।

त्यागो निर्वपणं दानमुत्सर्जनविसर्जने ।

विश्राणनं वितरणं स्पर्शनं प्रतिपादनम् ॥ २४३ ॥

Gift, donation, giving.—त्याग *m.*: निर्वपण, दान, उत्सर्जन, विसर्जन, विश्राणन, वितरण, स्पर्शन, प्रतिपादन *n.*

(वप् 1 P. A. to sow, to shave; निवप् to offer a sacrifice; निर्वप् to give presents, &c.)

मृतार्थं तदहे दानं त्रिषु स्यादौर्ध्वदेहिकम् ।

पितृदानं निवापः स्याच्छ्राद्धं तत्कर्म शास्त्रतः ॥ २४४ ॥

Whatever is done or given on a person's decease, obsequies, funeral.—और्ध्वदेहिक *n.* or *adj.*

Offerings to the Manes.—पितृदान *n.*; निवाप.

† पुष्करिण्यः सभा वापी देवतायतनानि च ।

आरामश्च विशेषेण पूर्तं कर्म विनिर्दिशेत् ॥

A large artificial tank.—पुष्करिणी *f.*

A temple.—देवतायतन *n.*—देवता+आयतन=प० त०

The above given according to the rites prescribed by the *Sastras*.— श्राद्ध *n.*

याचनाऽर्थनाऽभिशस्तिश्चाऽन्वेषणा तु गवेषणा ।

Begging, asking.— याचना, अर्थना, अभिशस्ति *f.*

Investigation of duty by reasoning, research in general.— अन्वेषणा, गवेषणा *f.*

आतिथ्यमातिथेयं च पाद्यं चार्घ्यं च ते त्रिषु ॥२४५॥

Hospitable or hospitality.— आतिथ्य *adj.* or *n.*

One who is hospitable or kind to guests— आतिथेय *adj.*

Water given to a guest for washing feet.— पाद्य *n.* or *adj.*

The materials of worship.— अर्घ्य *n.* or *adj.*

स्युरावेशिक आगन्तुरतिथिर्ना गृहागते ।

One who comes as a guest (at the dinner time) — आवेशिक, आगन्तु *adj.*; अतिथि *m.*; गृहागत *adj.*

प्राघूर्णिकः प्राघुणकश्चाभ्युत्थानं तु गौरवम् ॥ २४६ ॥

A guest.— प्राघूर्णिक, प्राघुणक *m.*

Respect shown to a guest.-- अभ्युत्थान,
गौरव *n.*

पूजा नमस्याऽपचितिः सपर्यार्चार्हणाः समाः ।

Worship, reverence.-- पूजा, नमस्या, अपचिति,
सपर्या, अर्चा, अर्हणा *f.*

वरिवस्या तु शुश्रूषा परिचर्याऽप्युपासना ॥ २४७ ॥

Service, propitiation.-- वरिवस्या, शुश्रूषा, परि-
चर्या, उपासना *f.*

[शुश्रूष् A. (desider. of श्रु to hear) to
obey, to attend dutifully upon, to serve.]

उपस्पर्शस्वाचमनमथ मौनमभाषणम् ।

Rinsing the mouth.-- उपस्पर्श *m.*; आचमन *n.*

Silence, taciturnity.-- मौन, अभाषण *n.*

(आचम् 1 P. to sip water.)

आनुपूर्वी स्त्रियां वावृत्परिपाटी अनुक्रमः ॥ २४८ ॥

पर्यायश्चातिपातस्तु स्यात्पर्यय उपात्ययः ।

Order, method, custom.-- आनुपूर्वी *f.* or
आनुपूर्व्य *n.*; आवृत्, परिपाटी *f.*; अनुक्रम, पर्याय *m.*

Violation of the order.-- अतिपात, पर्यय,
उपात्यय *m.*

व्रज्या तु स्यात्पर्यटनं नियमस्तु व्रतं तथा ॥ २४९ ॥

Travelling.— व्रज्या *f.*; पर्यटन *n.*

A vow, penance.— नियम *m.*; व्रत *n.*

(व्रज् 1 P. to go, to undergo, to proceed, to obtain; अनुव्रज् to follow, to pursue; परिव्रज् to wander about as a mendicant; प्रव्रज् to travel.)

औपवस्तं तपवासो विवेकः पृथगात्मता ।

A fast, fasting.— औपवस्त *n.*; उपवास *m.*

Difference, distinction.— विवेक *m.*; पृथगात्मता *f.*

विधिः कल्पः क्रमश्चाथ वर्णिनो ब्रह्मचारिणः ॥२५०॥

A sacred precept, act, or rite prescribed by religion.— विधि, कल्प, क्रम *m.*

A religious student, an unmarried man.— वर्णिन्, ब्रह्मचारिन् *m.*

तपस्वितापसौ भिक्षुपरिव्राजौ यतिर्यती ।

A devout man, an ascetic, hermit.— तपस्विन्, तापस *m.*

A mendicant.— भिक्षु, परिव्राज् *m.*

A man having perfect self-control, an ascetic.— यति or यतिन् *m.*

पवित्रः प्रयतः पूतः पाखण्डाः सर्वलिङ्गिनः ॥२५१॥

Holy, pious, sacred.—पवित्र, प्रयत, पूत *adj.*

A heretic.—पाखण्ड, सर्वलिङ्गिन् *m.*

पालाशो दण्ड आषाढः कुण्डी त्वस्त्री कमण्डलुः ।

A staff of the wood of *palas'* a tree. carried by an ascetic.—आषाढ *m.* = पालाशो दण्डः ।

The ascetic's water-pot.—कुण्डी *f.*; कमण्डलु *m. n.*

अजिनं चर्म कृत्तिः स्त्री स्वाध्यायस्तु जपो भवेत् ।

Skin of deer.—अजिन, चर्मन् *n.*; कृत्ति *f.*

Reciting inaudibly or muttering prayers.—स्वाध्याय, जप *m.*

(जप् 1 P. to mutter, to speak in a low voice; with उप to bring over to one's party, to whisper to.)

उपवीतं ब्रह्मसूत्रं क्षौरं वपनमुण्डने ॥ २५२ ॥

The sacred thread of a Brahmin.—उपवीत, ब्रह्मसूत्र *n.*

Shaving.—क्षौर, वपन, मुण्डन *n.*

वाचंयमो मुनिः पुंषि विवाहोपयमौ समौ ।

तथा परिणयोद्वाहोपयामाः पाणिपीडनम् ॥ २५३ ॥

A sage who has made the vow of not speaking.—वाचंयम, मुनि *m.*

Marriage.—विवाह, उपयम, परिणय, उद्वाह, उपयाम *m.*; पाणिपीडन *n.*

(वह 1 P. A. to carry, to bear, to feel; वह् & प्रवह् to flow, to blow; आवह् to produce effect, to tend to, to bring on; उद्बह् to lift up; to marry; निर्वह् *Cau.* to support, to fulfil; विवह् to marry; संवह् *Cau.* to rub gently, to champoo.)

व्यवायो ग्राम्यधर्मो मैथुनं निधुवनं रतम् ।

Sensual intercourse.—व्यवाय, ग्राम्यधर्म *m.*; मैथुन, निधुवन, रत *n.*

त्रिवर्गो धर्मकामार्थैश्चतुर्वर्गः समोक्षकैः ॥

The pursuit of the three principal ends of life, viz. duty or religion, love, and money.—त्रिवर्ग *m.* = धर्मकामार्थाः. (धर्म *m. n.*, काम *m.*, अर्थ *m.*)

The pursuit of the four ends of life, viz. the three mentioned above and final

beatitude.—चतुर्वर्ग *m.* = धर्मार्थकाममोक्षाः. (मोक्ष *m.*)
इति ब्रह्मवर्गः ।

मूर्धाभिषिक्तो राजन्यो बाहुजः क्षत्रियो विराट्॥२५४॥

The warrior caste.—मूर्धाभिषिक्त, राजन्य,
बाहुज, क्षत्रिय, विराज् *m.*

(सिच् 6 P. A. (सिञ्च्) to sprinkle, to discharge; with अभि to sprinkle with water; to inaugurate with sacred water; with उत् to make haughty, to make proud.)

(राज् 1 P. A. to shine; to govern.)

राजा राट् पार्थिवः क्षमाभृन्नृपभूपमहीक्षितः ।

A king, a prince.—राजनृ, राज्, पार्थिव, क्षमाभृत्,
नृप, भूप, महीक्षित् *m.*

(क्षमां विभति इति क्षमाभृत् = उ० त०. नृन् भुवं च पालयति = नृपः, भूपः उ० त०. महीं क्षियति महीक्षित् = उ० त०, syn. भूभृत्, मर्द्दाभृत्, महीभुज्, नरपति, मनुजाधिप, भूपति, भूपाल, महीपाल, इ०).

राजा तु प्रणताशेषसामन्तः स्यादधीश्वरः ॥

A king paramount over all the neighbouring princes.—अधीश्वर *m.* = प्रणताशेषसामन्तः ।

(सामन्त *m.* = a neighbouring prince.)

चक्रवर्ती सार्वभौमो नृपोऽन्यो मण्डलेश्वरः ॥ २५५ ॥

An emperor, sovereign.—चक्रवर्तिन्, सार्व-
भौम *m.*

A tributary prince, a chief.—मण्डलेश्वर *m.* =
सार्वभौमादन्यो नृपः ।

मन्त्री धीसचिवोऽमात्यः पुरोधास्तु पुरोहितः ।

A minister, councillor.—मन्त्रिन्, धीसचिव,
अमात्य *m.*

The family priest, preceptor.—पुरोधस्,
पुरोहित *m.*

प्रतीहारो द्वारपालोऽथध्यक्षाधिकृतौ समौ ॥ २५६ ॥

Door-keeper.—प्रतीहार, द्वारपाल *m.*

Officer.—अध्यक्ष, अधिकृत *m.*

रक्षिवर्गस्त्वनीकस्थः षण्ढवर्षवरौ समौ ।

The royal body-guard.—रक्षिवर्ग, अनीकस्थ *m.*

(रक्षिन् *m.* a protector, defender.)

Eunuch.—षण्ढ, वर्षवर *m.*

स्थापत्याः स्युः कञ्चुकिनः सेवकार्यनुजीविनः ।

A chamberlain.—स्थापत्य, कञ्चुकिन् *m.*

Servant, dependant.—सेवक, अर्थिन्, अनुजीविन् *m.*

(सेव् 1 A. to follow, to enjoy, to serve, to gratify; निषेव् to observe.)

रिपौ वैरिसपत्नारिद्विषद्वेषणदुर्हृदः ॥ २५७ ॥

द्विद्विषक्षाहितामित्रदस्यशात्रवशात्रवः ।

अभिघातिपरारातिप्रत्यर्थिपरिपन्थिनः ॥ २५८ ॥

An enemy, one who hates, opposes or resists, a hostile party.—रिपु, वैरिन्, सपत्न, अरि, द्विषत्, द्वेषण, दुर्हृद्, द्विष्, विपक्ष, अहित, अमित्र, दस्यु, शात्रव, शत्रु, अभिघातिन्, पर, अराति, प्रत्यर्थिन्, परिपन्थिन् *m.*

स्निग्धो वयस्यः सवया अथ मित्रं सखासुहृद् ।

Friend, companion.—स्निग्ध, वयस्य, सवयम् *m.* or *adj.*

Friend, ally.—मित्र *n.*; *सखि *m.*, सुहृद् *m.*

सख्यं साप्तपदीनं स्यादनुरोधोऽनुवर्तनम् ।

Friendship.—सख्य, साप्तपदीन *n.*

Obligingness, serving, deference.—अनुरोध *m.*; अनुवर्तन *n.*

(रुध् 7 P. A. to obstruct, to stop, to con-

fine, to arrest; अनुरुध् to approve, to obey, to love; अवरुध् to restrain, to besiege.)

यथार्हवर्णः प्रणिधिरपसर्पश्चरः स्पशः ॥ २५९ ॥

चारश्च गूढपुरुषश्चासप्रत्ययितौ समौ ।

A spy, detective.—यथार्हवर्ण, प्रणिधि, अपसर्प, चर, स्पश, चार, गूढपुरुष *m.*

Confidential, trusty (person).—आप्त, प्रत्ययित *adj.*

सांवत्सरो ज्योतिषिको दैवज्ञगणकावपि ॥ २६० ॥

An astrologer or astronomer.—सांवत्सर, ज्योतिषिक, दैवज्ञ, गणक *m.*

लेखकः स्याल्लिपिकरो लिखितं तु लिपिलिबिः ।

A copyist; writer.—लेखक, लिपिकर *m.*

A writing in general, written characters.—लिखित *n.*; लिपि, लिबि *f.*

(लिख 1 P. to write, to touch, to scratch, to carve; अभिलिख to paint; आलिख to delineate; उलिख to polish, to rub.)

स्यात्संदेशहरो दूतो दूत्यं तद्भावकर्मणी ॥ २६१ ॥

A messenger, envoy.—संदेशहर *m.*; दूत *m.*

Profession of an envoy.—दूत्य *n.*—दूतभावः ।

Servant, dependant.— सेवक, अथिन्, अनुजी-
विन् *m.*

(सेत् 1 A. to follow, to enjoy, to serve, to gratify; निषेव् to observe.)

रिपौ वैरिसपत्नारिद्विषद्वेषणदुर्हृदः ॥ २५७ ॥

द्विद्विषक्षाहितामित्रदस्यशात्रवशात्रवः ।

अभिघातिपरारातिप्रत्यर्थिपरिपन्थिनः ॥ २५८ ॥

An enemy, one who hates, opposes or resists, a hostile party.— रिपु, वैरिन्, सपत्न, अरि, द्विषत्, द्वेषण, दुर्हृद्, द्विष्, विपक्ष, अहित, अमिल, दस्यु, शात्रव, शत्रु, अभिघातिन्, पर, अराति, प्रत्यर्थिन्, परिपन्थिन् *m.*

स्निग्धो वयस्यः सवया अथ मित्रं सखासुहृद् ।

Friend, companion.— स्निग्ध, वयस्य, सवयस् *m.* or *adj.*

Friend, ally.— मित्र *n.*; *सखि *m.*, सुहृद् *m.*

सख्यं साप्तपदीनं स्यादनुरोधोऽनुवर्तनम् ।

Friendship.— सख्य, साप्तपदीन *n.*

Obligingness, serving, deference.— अनु-
रोध *m.*; अनुवर्तन *n.*

(रुध् 7 P. A. to obstruct, to stop, to con-

fine, to arrest; अनुरुध् to approve, to obey, to love; अवरुध् to restrain, to besiege.)

यथार्हवर्णः प्रणिधिः अपसर्पश्चरः स्पशः ॥ २५९ ॥

चारश्च गूढपुरुषश्चासप्रत्ययितौ समौ ।

A spy, detective.—यथार्हवर्ण, प्रणिधि, अपसर्प, चर, स्पश, चार, गूढपुरुष *m.*

Confidential, trusty (person).—आप्त, प्रत्ययित *adj.*

सांवत्सरो ज्यौतिषिको दैवज्ञगणकावपि ॥ २६० ॥

An astrologer or astronomer.—सांवत्सर, ज्यौतिषिक, दैवज्ञ, गणक *m.*

लेखकः स्याल्लिपिकरो लिखितं तु लिपिलिखिः ।

A copyist; writer.—लेखक, लिपिकर *m.*

A writing in general, written characters.—लिखित *n.*; लिपि, लिखि *f.*

(लिख 1 P. to write, to touch, to scratch, to carve; अभिलिख to paint; आलिख to delineate; उलिख् to polish, to rub.)

स्यात्संदेशहरो दूतो दूत्यं तद्भावकर्मणी ॥ २६१ ॥

A messenger, envoy.—संदेशहर *m.*; दूत *m.*

Profession of an envoy.—दूत्य *n.*—दूतभावः ।

Message or embassy.—दूत्य *m.* = दूतकर्म ।

अध्वनीनोऽध्वगोऽध्वन्यः पान्थः पथिक इत्यपि ।

A traveller.—अध्वनीनि, अध्वग, अध्वन्य, पान्थ, पथिक *m.*

संधिर्ना विग्रहो यानमासनं द्वैधमाश्रयः ॥ २६२ ॥

Peace, alliance; or the policy of peace.—संधि *m.*

War, battle; or the policy of war.—विग्रह *m.*

Marching against, invading.—यान *n.*

Maintaining a post against an enemy.—आसन *n.*

Duplicity.—द्वैध *n.*

Seeking protection or help from other kings.—आश्रय *m.*

स्वौग्यमात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलानि च ।

राज्याङ्गानि प्रकृतयः पराणां श्रेणयोऽपि च ॥ २६२ अ

A requisite of regal administration, (of which seven are enumerated.)—प्रकृति *f.*, राज्याङ्ग *n.*

1 King, 2 minister, 3 an ally, 4 treasure,

5 territory, 6 fortresses, & 7 army, to which are sometimes added companies of citizens, making an 8th class.

(राज्य *n.* kingdom, administration.)

साहसं तु दमो दण्डः साम सान्त्वमथो समी ।

भेदोपजापवुपधा धर्मार्थैर्यत्परीक्षणम् ॥ २६३ ॥

Policy of kings.—उपाय *m.*

Subduing.—साहस *n.*; दम *m.*; दण्ड *m.*

Conciliation.—सामन्, सान्त्व *n.*

Disunion, sowing dissensions among confederates.—भेद, उपजाप *m.*

Test or trial of honesty by religious or other inducements.—उपधा *f.* = धर्मा०.

(दण्ड 10 P. to chastise, to punish. सान्त्व 10 P. to comfort, to console, to soothe.)

विविक्तविजनच्छन्ननिःशलाकान्तथा रहः ।

Privacy, lonely, secluded, concealed.—विविक्त, विजन, छन्न, निःशलाक *adj.*; रहस् *n.*

(विच् 7 & 3 P. A. to separate; विविच् to discriminate, to be solitary.)

रहश्रोपांशु चालिङ्गो रहस्यं तन्नवे सिधु ॥ २६४ ॥

Privately, secretly.—रहस्य *adv.*

What is done in privacy.—रहस्य *adj. & n.*

समी विश्रम्भविश्वासौ भ्रेषो भ्रंशो यथोचितात् ।

Confidence, trust.—विश्रम्भ, विश्वास *m.*

Falling from rectitude, betraying.—

भ्रेष *m.*—यथोचिताद् भ्रंशः ।

(स्रम्भ् or श्रम्भ 1 A. to be careless, to have faith in; with वि to trust, to confide in.)

(श्वस् 2 P. to breathe, to sigh; आश्वस् to recover, to revive, to take courage, to take heart; विश्वस् to rely upon, to confide in; निश्वस् to sigh; उच्छ्वस् to exhale, to breathe; to expand or open as a flower, to sigh.)

न्यायस्तु कल्पो न्याय्यं तु युक्तमौपयिकं त्रिषु ॥

Justice, law, rule.—न्याय, कल्प *m.*

Right, just.—न्याय्य, युक्त, औपयिक *adj.*

अववादस्तु निर्देशो निदेशं शासनं च सः ॥ २६५ ॥

शिष्टिश्चाज्ञा च संस्था तु मर्यादा धारणा स्थितिः ।

Command, order.—अववाद, निर्देश, निदेश *m.*;

शासन *n.*; शिष्टि, आज्ञा *f.*

Continuance in the right path, rectitude.— संस्था, मर्यादा, धारणा, स्थिति *f.*

[शास् २ P. to govern, to teach, to punish; (A.) to pray; अनुशास् to teach, to instruct, to regulate; आशास् (A.) to wish, to hope; प्रशास् to command.]

आगोऽपराधो मन्तुश्च भागधेयः करो बलिः॥ २६६ ॥

A crime, fault.— आगस *m.*; अपराध, मन्तु *m.*

Rents, tax, tribute.— भागधेय, कर, बलि *m.*

घट्टादि देयं शुल्कोऽस्त्री प्राभृतं तु प्रदेशनम् ।

उपायनमुपग्राह्यमुपहारस्तथोपदा ॥ २६७ ॥

Toll.— शुल्क *m. & n.*

Present, ransom, victim of an offering to a deity.— प्राभृत, प्रदेशन, उपायन, उपग्राह्य *m.*; उपहार *m.*; उपदा *f.*

सान्द्रष्टिकं फलं सद्य उदकं फलमुत्तरम् ।

Immediate gain or result.— सान्द्रष्टिक *n.* = सद्यः फलम् ।

Future result or gain.— उदकं *m.* = उत्तरं फलम् ।

प्रक्रिया त्वधिकारः स्यान्नामरं तु प्रकीर्णकम् ॥

Bearing of the royal ensigns, authority.
-प्रक्रिया *f.*; अधिकार *m.*

The *Chowrie* of the kings.- चामर, प्रकीर्णक *n.*

निवेशः शिविरं क्रीये सज्जनं तूपरक्षणम् ॥ २६८ ॥

Camp.- निवेश *m.*; शिविर *n.*

Watch, guard.- सज्जन, उपरक्षण *m.*

[विश् 6 P. to enter, to pierce, to set down; आविश् to approach; आविष्ट=overpowered, affected with, possessed (by a demon); उपाविश् to sit down, to encamp; अभिनिविश् (A.) to be endowed with; प्रतिनिविश् (A.) to be obstinate; निविश् to enjoy; प्रविश् to enter.]

मत्तंगजो गजो नागः कुञ्जरो वारणः करी ।

दन्ती स्तम्बेरमो हस्ती द्विरदेभद्विपास्तथा ॥ २६९ ॥

An elephant.- मत्तंगज, गज, नाग, कुञ्जर, वारण, करिन्, दन्तिन्, स्तम्बेरम, हस्तिन्, द्विरद, श्म, द्विप *m.*

गजशावस्तु कलभः करिणी धेनुका वशा ।

A young elephant.- गजशाव, कलभ *m.*

A she-elephant.- करिणी, धेनुका, वशा *f.*

गण्डः कटो मदो दानं कुम्भी शिरसि हस्तिनः ॥२७०॥

Cheeks of an elephant.—गण्ड, कट *m.*

Rut of an elephant.—मद *m.*, दान *n.*

The temple of an elephant.—कुम्भ *m.*

तोत्रे वेणुकमालानं बन्धस्तम्भेऽथ शृङ्खले । ॥२७१॥

अन्दुको निगडोऽस्त्री स्यादङ्कुशोऽस्त्री सृणिः स्त्रियाम्

A pike for driving an elephant or cattle.—तोत्र, वेणुक *n.*

The post to which it is tied.—आलान *n.* = बन्धस्तम्भः ।

Chains or fetters.—शृङ्खल *n.* & *f.*; अन्दुक *m.*; निगड *m.* & *n.*

The goad of an elephant.—अङ्कुश *m.* & *n.*, सृणि *f.*

[तुद् 6 P. A. to strike, to sting; with आ to push on.] (प्रतोद *m.* reins, a goad.)

दूष्या कक्ष्या वरत्रा स्यात् कल्पना सज्जना समे ।

The ropes by which an elephant is tied.—दूष्या, कक्ष्या, वरत्रा *f.*

Equipping or decorating (an elephant).
—कल्पना, सज्जना *f.*

वाजिवाहार्वतुरगहयसैन्धवसप्तयः ॥ २७२ ॥

अश्वे किशोरो बालोश्वा वाम्यश्वा वडवा समाः ।

A horse.—वाजिन्, वाह, *अर्वन्, तुरग, हय, सैन्धव, सप्ति, अश्व *m.*

A colt.—किशोर *m.* = बालोऽश्वः ।

A mare.—वामी, अश्वा, वडवा *f.*

[तुरं (त्वारितं) गच्छति इति तुरगः, *syn.* तुरंग, तुरंगम.]

प्रोथमस्त्री तु घोणास्य हेषा द्वेषा तु निस्वनः ॥ २७३ ॥

The nostrils of a horse.—प्रोथ *m.* & *n.* = अश्वस्य घोणा ।

Neighing.—हेषा, द्वेषा *f.* = अश्वस्य शब्दः ।

[हेष १ A. to neigh as a horse]

(द्वेष १ A. to neigh as a horse.)

कविका तु खलीनोऽस्त्री शफं क्लीबे खुरः पुमान् ।

Bridle, reins.—कविका *f.*; खलीन *m.* & *n.*

Hoofs.—शफ *n.*; खुर *m.*

पुच्छोऽस्त्री लूमलाङ्गूले बालहस्तश्च बालधिः ॥ २७४ ॥

Tail.—पुच्छ *m.* & *n.*; लूम, लाङ्गूल *n.*

Hairy part of the tail.—बालहस्त, बालधि *m.*

क्लीबेऽनः शफटोऽस्त्री स्याच्छताङ्गः स्यन्दनो रथः ।

A cart, carriage.—अनम् *n.*; शफट *m.* & *n.*

A cart, chariot.— शताङ्ग, स्यन्दन, रथ *m.*

शिबिका याप्ययानं स्याद्दोलाप्रेङ्खादिका स्त्रियाम् ॥२७५

A palanquin.— शिबिका *f.*, याप्ययान *m.*

A litter, swinging.— दोला, प्रेङ्खा *f.*

[दोलाय् *A.* (*denom. v.* from दोला) to swing, to fluctuate, to be unsteady.]

[या २ *P.* to go; अनुया to follow; अभिया to approach; आया to come; समाया to meet with; उद्या to rise; प्रत्युद्या to go to meet (a guest), to welcome; प्रया to march; निर्या to go out.]

चक्रं रथाङ्गं नेमिः स्त्री प्रधिः पुंस्यथ धूः स्त्रियाम् ।

Wheel.— चक्र, रथाङ्ग *m.*

Tire.— नेमि *f.*; प्रधि *m.*

Yoke.— धुर *f.*

पत्रं तु वाहनं यानं प्रासङ्गो ना युगाद्युगः ॥

A vehicle, a carriage.— पत्र, वाहन, यान *m.*

A yoke.— प्रासङ्ग, युगाद्युग *m.*

आधोरणा हस्तिपका हस्त्यारोहा निषादिनः ॥ २७६ ॥

An elephant-driver.— आधोरण, हस्तिपक, हस्त्यारोह, निषादिन् *m.*

सूतो यन्ता सारथिः स्यादश्वारोहास्तु सादिनः ।

A charioteer.—सूत, यन्तु, सारथि *m.*

A horseman.—अश्वारोह, सादिन् *m.*

रथिनः स्यन्दनारोहाः सेनानीर्वाहिनीपतिः ॥ २७७ ॥

A warrior fighting in a chariot.—रथिन्, स्यन्दनारोह *m.*

Commander, general.—सेनानी, वाहिनी-पति *m.*

भट्टा योधाश्च योद्धारः सैन्याः स्युः सैनिका हि ये ।

A warrior.—भट, योध, योद्धृ *m.*

A soldier, sepoy.—सैन्य, सैनिक *m.*

शीर्षण्यं तु शिरस्त्रे स्याद्धारबाणस्तु कञ्चुकः ॥ २७८ ॥

A helmet.—शीर्षण्य, शिरस्त्र *m.*

Breast-plate.—वारबाण, कञ्चुक *m.*

कवचो स्त्री कङ्कटकस्तनुत्रं वर्मं दंशनम् ।

Armour.—कवच *m. n.*; कङ्कटक *m.*; तनुत्र, वर्मन्, दंशन *n.*

पिनद्धामुक्तसंनद्धसज्जवर्मितदंशिताः ॥ २७९ ॥

Armed. equipped.—पिनद्ध, आमुक्त, संनद्ध, सज्ज, वर्मित, दंशित *adj.*

[नह् 4 P. A. to bind, to tie; with अप् to untie; with अपि or पि to tie; with उप् to cause to be dressed (as a wound); with परि (परिणह्) to span, to surround, to grow large; with सम् to dress, to put on, to prepare for, to be ready.]

[मुच् 6 P. A. (मुञ्च्) to abandon, to loosen, to release; उन्मुच्, विमुच्, १० to liberate, to set free.]

पदातिपत्तिपदगाः पताकी वैजयन्तिकः ।

A foot-soldier.— पदाति, पत्ति, पदग *m.*

A flag-bearer.— पताकिन्, वैजयन्तिक *m.*

धन्वी धनुष्मान् धानुष्को निषङ्ग्यस्त्री धनुर्धरः॥२८०॥

Archer.— धन्विन्, धनुष्मत्, धानुष्क, निषङ्गिन्, अस्त्रिन्, धनुर्धर *m.*

पुरोगाग्रेसरप्रष्ठपुरोगमपुरःसराः ।

One who is, or fights, in the front of an army; chief; leader.— पुरोग, अग्रेसर, प्रष्ठ, पुरोगम, पुरःसर *adj.*

स्यात्सहायस्त्वनुचरो मन्दगामी तु मन्थरः ।

A follower.— सहाय, अनुचर *adj.*

Slow, lazy.—मन्दगामिन्, मन्थर *adj.*

जङ्घालस्वरितो वेगी तरस्वी जवनो जवः ॥ २८१ ॥

Swift, quick, fleet.—जङ्घाल, त्वरित, वेगिन्, तरस्विन्, जवन, जव *adj.*

[त्वर् १ A. to make haste.]

शूरा वीरश्च विक्रान्तो जेता जिष्णुश्च जित्वरः ।

Brave, courageous.—शूर, वीर, विक्रान्त *adj.*

Victorious triumphant.—जेतृ, जिष्णु, जित्वर *adj.*

सांयुगीनो रणे साधुः पृतना वाहिनी चमूः ॥ २८२ ॥

सेना वरूथिनी सैन्यानीकचक्रबलानि च ।

Veteran soldier.—सांयुगीन *m.*

Army, forces.—पृतना, वाहिनी, चमू, सेना, वरूथिनी *f.*; सैन्य, अनीक, चक्र, बल *m.*

ऊर्जस्वलः स्यादूर्जस्वी य ऊर्जातिशयान्वितः ॥

Strong, energetic.—ऊर्जस्वल, ऊर्जस्विन् *adj.*

(ऊर्ज *m.*=strength, energy.)

संपत्तिः श्रीश्च लक्ष्मीश्च विपत्त्यां विपदापदौ ॥ २८३ ॥

Riches, wealth, prosperity.—संपत्ति, श्री, लक्ष्मी, संपद *f.*

Poverty, adversity.—विपत्ति, विपद, आपद *f.*

आयुधं तु प्रहरणं शस्त्रमस्त्रमथास्त्रियौ ।

धनुश्चापौ धन्वशरासनकोदण्डकार्मुकम् ॥ २८४ ॥

इष्वासः पुंसि चाथ स्त्री मौर्वी ज्या शिञ्जिनी गुणः ।

Weapon, missile.— आयुध, प्रहरण, शस्त्र, अस्त्र *n.*

A bow.— धनुस्, चाप *m.* & *n.*; धन्वन्, शरासन,
कोदण्ड, कार्मुक *n.*; इष्वास *m.*

The string of a bow.— मौर्वी, ज्या, शिञ्जिनी,
गुण *m.*

लक्षं लक्ष्यं शरव्यं च शरसायकमार्गणाः ॥ २८५ ॥

पत्रीषुबाणविशिखा अजिह्मगखगाशुगाः ।

Target, aim.— लक्ष, लक्ष्य, शरव्य *m.*

An arrow.— शर, सायक, मार्गण, पत्रिन्, इषु, बाण,
विशिख, अजिह्मग, खग, आशुग *m.*

तूणोपासङ्गतूणीरनिषङ्गा इषुधिर्द्वयोः ॥ २८६ ॥

तूण्यां खड्गस्तु निस्त्रिंशचन्द्रहासासिरिष्टयः ।

कौक्षेयको मण्डलाग्रः करवालः कृपाणवत् ॥ २८७ ॥

Quiver.— तूण, उपासङ्ग, तूणीर, निषङ्ग *m.*;
इषुधि *m. f.*; तूणी *f.*

A sword.— खड्ग, निस्त्रिंश, चन्द्रहास, असि, रिष्टि,
कौक्षेयक, मण्डलाग्र, करवाल, कृपाण *m.*

फलकोऽस्त्री फलं चर्म खड्गमुष्टौ स्तरुः पुमान् ।

A shield.—फलक *m.* & *n.*; फल, चर्मन् *n.*

The hilt of a sword.—त्सरु *m.* = खड्गमुष्टि *f.*

द्वयोः कुठारः स्वधितिः परशुश्च परश्वधः ॥ २८८ ॥

An axe.—कुठार *m.* (or कुठारी *f.*), स्वधिति,
परशु, परश्वध *m.*

स्याच्छस्त्री चासिपुत्री च छुरिका चासिधेनुका ।

A knife.—शस्त्री, असिपुत्री, छुरिका, असिधेनुका *f.*

प्रासस्तु कुन्तः शङ्कुर्ना शल्यमस्त्री गदा स्त्रियाम् ॥ २८९ ॥

A lance.—प्रास, कुन्त *m.*

The pointed end of an arrow.—शङ्कु *m.*;
शल्य *m.* & *n.*

A mace.—गदा *f.*

वैतालिका बोधकरा बन्दिनः स्तुतिपाठकाः ।

A bard whose duty is to awake a king
at dawn by music or singing.—वैतालिक, बोध-
कर *m.*

A panegyrist, bard.—बन्दिन्, स्तुतिपाठक *m.*

रेणुर्द्वयोः स्त्रियां धूलिः पांसुर्ना न द्वयो रजः ॥ २९० ॥

Dust.—रेणु *m.* & *f.*; धूलि *f.*; पांसु *m.*; रजस *n.*

पताका वैजयन्ती स्यात्केतनं ध्वजमस्त्रियाम् ।

Flag, banner.—पताका, बैजयन्ती, केतन *m.*;
ध्वज *m.* & *n.*

अहं पूर्वमहं पूर्वमित्यहंपूर्विका खियाम् ।

Emulation for precedence.—अहंपूर्विका *f.* =
अहं पूर्वमहं पूर्वमिति यया वदति सा ।

आहोपुरुषिका दर्पाद्या स्यात्संभावनात्मनि ॥ २९१ ॥

Self-exultation, boasting.—आहोपुरुषिका *f.* =
दर्पाद्यात्मनि संभावना सा ।

अहमहमिका तु सा स्यात्परस्परं यो भवत्यहंकारः ।

Rivalry, emulation.—अहमहमिका *f.* =परस्परं
प्रति योऽहंकारो भवति सः ।

द्रविणं तरस्सहोबलशौर्याणि स्थाम शुष्मं च ॥ २९१ ॥

शक्तिः पराक्रमः प्राणो विक्रमस्त्वतिशक्तिता ।

Bravery, daring, prowess.—द्रविण, तरस्,
सहस्, बल, शौर्यं, स्थामन्, शुष्म *m.*; शक्ति *f.*; पराक्रम,
प्राण *m.*

Extraordinary prowess.—विक्रम *m.* = अति-
शक्तिता.

(शक् ५ P. to be able, to endure.)

कलिर्ना प्रध्वं युद्धं संग्रामाहवसंयुगाः ॥

अस्त्रियां समरानीकरणाः कलहविग्रहौ ॥ २९२ ॥

संयत्समित्याजियुधो तुमुलं रणसंकुले ।

War, battle, fight, quarrel.—कल्लि *m.*;
प्रधन, युद्ध *n.*; संग्राम, आहव, संयुग *m.*; समर, अनीक,
रण *m.* & *n.*; कलह, विग्रह *m.*; संयत्, समिति, आजि,
युध *f.*

(युध् 4 A. to fight, to oppose.)

Confusion of battle.—तुमुल *n.* = रणसंकुलम् ।

(तुमुल *adj.* tumultuous, noisy.)

उत्पातस्नूपसर्गः स्याद्वलात्कारो हठस्तथा ॥ २३३ ॥

Omens, portent.—उत्पात, उपसर्ग *m.*

Violence, force.—बलात्कार, हठ *m.*

नियुद्धं बाहुयुद्धेऽथ बृंहितं करिगर्जितम् ।

Duel, boxing, wrestling.—नियुद्ध, बाहुयुद्ध *n.*

The cry or roaring of elephants.—बृंहित,
करिगर्जित *n.*

(गर्ज् 1 P. to roar, to thunder.)

व्यूहस्तु बलविन्यासो विस्फारो धनुषः स्वनः ॥ २९३ ॥ अ

Array of battle.—व्यूह *m.* = बलविन्यासः ।

(विन्यास *m.* arrangement.)

The twang of a bow-string.—विस्फार *m.* =
धनुषः स्वनः ।

मूर्च्छा तु कश्मलं मोहोऽप्यवमर्दस्तु पीडनम् ।

Swoon, fainting.—मूर्च्छा *f.*; कश्मल *n.*; मोह *m.*

Devastation, inflicting pain or punishment on an enemy by laying the country waste.—अवमर्द *m.*; पीडन *n.*

अभ्यवस्कन्दनं त्वभ्यासादनं विजयो जयः ॥ २९४ ॥

Assault, attack, besieging.—अभ्यवस्कन्दन, अभ्यासादन.

Victory, triumph, success.—विजय, जय *m.*

(स्कन्द् 1 P. to burst out, to jump; अवस्कन्द् to assail, to besiege; आस्कन्द् to attack.)

(जि 1 P. to conquer, to overpower, to win; with अभि to assail; with परा (Atm.) to defeat; with वि (Atm.) to be victorious. जिगीष *desid.* of जि to desire, to conquer.)

वैरशुद्धिः प्रतीकारो वैरनिर्यातनं च सा ।

Vengeance, retaliation.—वैरशुद्धि *f.*; प्रतीकार *m.*; वैरनिर्यातन *n.*

अपक्रमोऽपयानं च संदावो विद्रवो द्रवः ॥ २९५ ॥

Flight.—अपक्रम *m.*; अपयान *m.*; संदाव, विद्रव, द्रव *m.*

पराजयः पराभूतिस्त्रिषु नष्टतिरोहितौ ।

Defeat.— पराजय *m.*; पराभूति *f.*

Those who are lost or missing, or have disappeared.— नष्ट, तिरोहित *adj.*

(नश् ४ P. to disappear, to perish.)

निषूदनं निहननं क्षणनं च निहिंसनम् ॥ २९६ ॥

निर्वापणं विशसनं मारणं प्रतिघातनम् ।

उद्भासनप्रमथनक्रथनोज्जासनानि च ॥ २९७ ॥

आलम्भपिञ्जविशरघातोन्माथवधा अपि ।

Killing, destroying.— निषूदन, ...उज्जासन *n.*; आलम्भ, पिञ्ज, विशर, घात, उन्माथ, वध *m.*

[क्षण् ८ P. A. to wound. निषूद् १० P. to kill. शृ ९ P. to hurt, to wound; विशृ *Pass.* to fade away, to be divided. (*p. p.* शीर्ण). हिंस १ & ७ P. to destroy, to kill. मन्थ् ९ P. to churn; to crush, to kill; उन्मथ् to agitate.]

स्यात्पञ्चता कालधर्मो दिष्टान्तः प्रलयोऽत्ययः ॥ २९८ ॥

अन्तो नाशो द्वयोर्मृत्युर्मरणं निधनोऽस्त्रियाम् ।

Death, perishing.— पञ्चता *f.*; कालधर्म, दिष्टान्त, प्रलय, अत्यय, अन्त, नाश *m.*; मृत्यु *m. & f.*; मरण *n.*; निधन *m. & n.*

[ली ४ A. & ९ P. (also विली) to vanish, to die, to be dissolved, to be melted; with प्र to be destroyed.]

परासुप्राप्तपञ्चत्वपरेतप्रेतसंस्थिताः ॥ २९९ ॥

मृतप्रमीतौ त्रिष्वेते चिता चित्या चितिः क्षिबाम् ।

Dead, perished.— परासु, प्राप्तपञ्चत्व, परेत, प्रेत, संस्थित, मृत, प्रमीत *adj.*

A funeral pile.— चिता, चित्या, चिति *f.*
(मृ ६ A. to die).

कवन्थोली क्रियायुक्तमपमूर्ध कलेवरम् ।

A headless trunk.— कवन्थ *m. n.* = क्रियायुक्त इ०.

(अपमूर्ध *adj.* headless.)

श्मशानं स्यात्पितृवनं कुणपः शवमस्त्रियाम् ॥ ३०० ॥

A cemetery.— श्मशान, पितृवन *n.*

Corpse, dead body.— कुणप *m.*; शव *m. & n.*

प्रग्रहोपग्रहौ बन्धां कारा स्याद्वन्धनालये ।

Captivity; imprisonment; seizing, capturing. A prisoner, captive.— प्रग्रह, उपग्रह, *m.*; बन्दी *f.*

Prison.— कारा *f.* = बन्धनालय *n.*

पुंसि भूम्न्यसवः प्रणाश्चैवं जीवोऽसुधारणम् ॥ ३०१ ॥

Life, the vital winds, soul.— असु, प्राण *m.*
& *pl.*

Life, living.— जीव *m.*; असुधारण *n.*

आयुर्जीवितकालो ना जीवातुर्जीवनौषधम् ।

Life, age or duration of life.— आयुस् *m.*;
जीवितकाल *m.*

A drug for re-animating the dead.—
जीवातु *m.* = जीवनौषधम् *m.*

इति क्षत्रियवर्गः ।

ऊरव्या ऊरुजा अर्या वैश्या भूमिस्पृशो विशः ॥३०२॥

The Vaisya caste; a man of the agricultural or mercantile tribe.— ऊरव्य, ऊरुज, अर्य,
वैश्य, भूमिस्पृश, विश *m.*

आजीवो जीविका वार्त्ता वृत्तिर्वर्तनजीवने ।

Livelihood, profession.— आजीव *m.*; जीविका,
वार्त्ता, वृत्ति *f.*; वर्तन, जीवन *m.*

स्त्रियां कृषिः पाशुपाल्यं वाणिःयं चेति वृत्तयः ॥३०३॥

Agriculture.— कृषि *f.*

Profession of tending cattle, or herds.—
पाशुपाल्य *m.*

Trade.—वाणिज्य *n.*

याचन्याप्तं याचितकं स्यादणं पर्युदञ्चनम् ।

उद्धारोऽर्थप्रयोगस्तु कुसीदं वृद्धिजीविका ॥ ३०४ ॥

A borrowed thing, loan.—याचितक *n.*=
याचन्याप्तम् ।

Debt.—ऋण, पर्युदञ्चन *n.*; उद्धार *m.*

Usury, the profession of money-lenders.—अर्थप्रयोग *m.*; कुसीद *n.*; वृद्धिजीविका *f.*

उत्तमर्णाधमर्णौ द्वौ प्रयोक्तृग्राहकौ क्रमात् ।

Creditor, money-lender, banker.—उत्तमर्ण,
प्रयोक्तृ *adj.*

Debtor.—अधमर्ण, ग्राहक *adj.*

क्षेत्राजीवः कर्षकश्च कृषिकश्च कृषीवलः ॥ ॥

A farmer.—क्षेत्राजीव, कर्षक, कृषिक, कृषीवल *m.*
or *adj.*

पुनपुंसकयोर्वप्रः केदारः क्षेत्रमेव च ।

A field, farm.—वप्र *m.* & *n.*; केदार *m.*;
क्षेत्र *n.*

लोष्टानि लेष्टवः पुंसि सीत्यं कृष्टं च हल्यवत् ॥ ३०६ ॥

A clod of earth.—लोष्ट *n.*; लेष्ट *m.*

Ploughed, tilled.—सीत्य, कृष्ट, हल्य *adj.*

प्राजनं तोदनं तोत्रं खनित्रमवदारणे ।

A whip, a lash.—प्राजन, तोदन, तोल *n.*

Pick-axe.—खनित्र, अवदारण *n.*

(खन् १ P. A. to dig; with उत् to dig out, to destroy; with नि to bury).

दात्रं लवित्रं फालस्तु कृषको लाङ्गलं हलम् ॥३०७॥

गोदारणं च सीरोऽथ सीता लाङ्गलपद्धतिः ।

A scythe.—दात्र, लवित्र *n.*

Plough-share.—फाल, कृषक *m.*

A plough.—लाङ्गल, हल, गोदारण *n.*; सीर *m.*

A furrow.—सीता *f.*; लाङ्गलपद्धति *f.*

तिलगोधूमचणकयवनीवारशालयः ॥ ३०८ ॥

मसूरसर्षपाद्याश्च शमी शिम्बा त्रिपूतरे ।

रिद्धमावसितं धान्यं पूतं तु बहुलीकृतम् ॥३०८॥(अ)

Different kinds of corn.—तिल *m.* sesa-
mum; गोधूम *m.* wheat; चणक *m.* gram; यव *m.*
barley; नीवार *m.* rice growing wild; शालि
m. rice. मसूर *m.* A kind of pulse. सर्षप *m.*
Mustard.

A legume or pod.—शमी, शिम्बा *f.*

Winnowed & stored (grain &c.).- रिद्ध,
आवसित *adj.*

Threshed & winnowed.- पूत, बहुलीकृत *adj.*
धान्यं व्रीहिः स्तम्बकरिः कणिशं सस्यमञ्जरी ।

Corn, grain, seed.- धान्य, व्रीहि, स्तम्बकरि *m.*

Ear of corn.- कणिश *n.*=सस्यमञ्जरी.

कडङ्गरो बुसं क्लीबे धान्यत्वचि तुषः पुमान् ॥३०९॥

Husk.- कडङ्गर *m.*; बुस *n.*; तुष *m.*=धान्यत्वच् *f.*

किंशारुः सस्यशूकं स्यात् स्तम्बो गुच्छस्तृणादिनः ।

The beard or awn of corn.- किंशारु *m.*

Awn, a bristle.- शूक *n.*

A clump or cluster of grass, a sheaf of
corn, &c.- स्तम्ब *m.*=तृणादिनः गुच्छः ।

अयोम्रं मुसलोऽस्त्री स्यादुदूखलमुलूखलम् ।

Pestle for cleansing rice, &c.- अयोम्र *n.*;
मुसल *m.* & *n.*

Mortar for the same.- उदूखल, उलूखल *m.*

प्रस्फोटनं शूर्पमस्त्री चालनी तितउः पुमान् ॥३१०॥

A winnowing basket.- प्रस्फोटन *n.*; शूर्प *m.*
& *n.*

A sieve, colandar.- चालनी *f.*; तितउ *m.*

स्यूतोऽथ पिटकण्डोलौ पाकस्थानमहानसे ।

Gunny bag, sack.—स्यूत *m.*

A basket.—पिट, कण्डोल *m.*

A kitchen.—पाकस्थान, महानस *m.*

सूदास्तु सूपकाराश्च बल्लवाश्चुल्लिरन्तिका ॥ ३११ ॥

A cook.—सूद, सूपकार, बल्लव *m.*

Fire-place, oven.—चुल्लि, अन्तिका *f.*

हसन्त्यङ्गारशकटी चाङ्गारोऽलातमुल्मुकम् ।

A portable fire-place.—हसन्ती, अङ्गारश-
कटी *f.*

Charcoal (burning or not), a fireband.
—अङ्गार *m.*; अलात, उल्मुक *m.*

कलशस्तु घटो भाण्डे पात्रावपनभाजनम् ॥ ३१२ ॥

An earthen vessel.—कलश, घट *m.*

Vessel, pot.—भाण्ड, पात्र, आवपन, भाजन *m.*

क्रीबिम्बरीषं भ्राष्टो ना कन्दुर्वा स्वेदनी स्त्रियाम् ।

A frying-pan.—अम्बरीष *m.*; भ्राष्ट *m.*

A sauce-pan, a vessel for boiling or
distilling.—कन्दु *m.* & *f.*, स्वेदनी *f.*

पिठरः स्थाल्युखा कुण्डं मणिकः स्यादलञ्जरः ॥ ३१३ ॥ अ

Any cooking vessel.— पिठर *m.*; स्थाली, उखा *f.*; कुण्ड *n.*

A large earthen jar.— मणिक, अलजर *m.*

अस्त्री शाकं हरितकं वेपवार उपस्करः ।

Any leaf, flower, fruit, stalk, root &c. used as a vegetable.— शाक *m.* & *n.*; हरितक *n.*

A condiment, a spice, or seasoning.— वेपवार, उपस्कर *m.*

मरीचं कोलकं कृष्णमथ शुण्ठी महौषधम् ॥३१२॥आ

Pepper.— मरीच, कोलक, कृष्ण *n.*

Ginger.— शुण्ठी, महौषध *m.*

हरिद्रा काञ्चनी पीता लाजाः पुंभूम्नि चाक्षताः ।

'Turmeric.— हरिद्रा, काञ्चनी, पीता *f.*

Fried grain.— लाज, अक्षत *m. plu.*

सैन्धवं लवणं खण्डविकारः शर्करा सिता ।

Salt.— सैन्धव, लवण *m.*

Sugar, sugar-candy.— खण्डविकार *m.*; शर्करा, सिता *f.*

चिकणं मसृणं स्निग्धं समृष्टं शोधितं समे ॥ ३१३ ॥

Unctuous, oily, smooth.— चिकण, मसृण, स्निग्ध *adj.*

Clean, pure.—संमृष्ट, शोधित *adj.*

ओदनोऽस्त्री भक्तमन्नं पौल्यपूपादिकं तु तत् ।

Food, meals.—ओदन *m.* & *n.*; भक्त, अन्न *n.*

Bread of wheat.—पौलि *f.*

A kind of sweetmeat or food.—अपूप *m.*

घृतमाज्यं हविः सर्पिर्दुग्धं क्षीरं पयः समम् ॥ ३१४ ॥

Ghee.—घृत, आज्य, हविस्, सर्पिस् *n.*

Milk.—दुग्ध, क्षीर, पयस् *m.*

पयस्यं दधितक्रादि नवनीतं नवोद्धृतम् ।

Any thing made of milk.—पयस्य *adj.*

=दधि०. (दधि *n.* curds; तक्र *n.* sour milk.)

Butter.—नवनीत, नवोद्धृत *n.*

अक्षणाभ्यञ्जने तैलं गोविट् गोमयमस्त्रियाम् ॥ ३१५ ॥

Oil.—अक्षण, अभ्यञ्जन, तैल *n.*

Cow-dung.—गोविष् *f.*; गोमय *m.* & *n.*

अशनाया बुभुक्षा क्षुद् ग्रासस्तु कवलः पुमान् ।

Hunger, appetite.—अशनाया, बुभुक्षा, क्षुद् *f.*

A mouthful.—ग्रास, कवल *m.*

तर्षः पिपासा तृड् जग्धिराहारः पुंसि भोजनम् ॥ ३१६ ॥

Thirst.—तर्ष *m.*; पिपासा, तृष् *f.*

Dinner, meal.—जग्धि *f.*; आहार *m.*; भोजन *n.*

सपीति: स्त्री तुल्यपानं सग्धिः स्त्री सहभोजनम् ।

Drinking together with equals.—सपीति *f.*;
तुल्यपान *n.*

Eating together with equals.—सग्धि *f.*;
सहभोजन *m.*

कामं प्रकामं पर्याप्तं निकामेष्टं यथेप्सितम् ।

Sufficient, enough.—काम, प्रकाम, पर्याप्त,
निकाम, इष्ट, यथेप्सित *adj.* & *adv.*

गोपे गोपालगोसंख्यगोधुगाभीरबलवाः ॥ ३१७ ॥

A cow-herd, a milkman.—गोप, गोपाल,
गोसंख्य, गोदुह, आभीर, बलव *m.* & *f.*

(गां दोग्धि इति गोधुक् = उ० त०)

(दुह 2 P. A. to milk, to yield milk or
other desired object.)

उक्षा भद्रो बलीवर्द ऋषभो वृषभो वृषः ।

अनडान् सौरभेयो गौर्वृद्धोक्षस्तु जरद्ववः ॥

An ox, a bull.—उक्षन्, भद्र, बलीवर्द, ऋषभ,
वृषभ, वृष, अनडुह, सौरभेय, गो *m.*

An old ox.—जरद्वव, वृद्धोक्ष *m.*

सघोजातस्तर्णकः स्याद् दम्बवत्सतरौ समौ ॥ ३१८ ॥

A very young calf.—तर्णक *m.* =सद्यो जातो वत्सः ।

A young bullock.—दम्य, वत्सतर *m.*

धूर्वहे धुर्यधौरेयधुरीणाः सधुरंधराः ।

A beast of burden, one capable of bearing the yoke; prominent.—धूर्वह, धुर्य, धौरेय, धुरीण, धुरंधर *m.* & *adj.*

आपीनमूधो गौरुस्त्रा सौरभेयी च शृङ्गिणी ॥३१९॥

Udder.—आपीन, ऊधम *m.*

A cow.—*गां, उस्त्रा, सौरभेयी, शृङ्गिणी *f.*

वैशाखमन्थमन्थानोऽप्यथ संदानदामनी ।

A churning stick.—वैशाख, मन्थ, *मथिन् *m.*

A rope; the tether of an animal.—संदान, दामन् *m.*

करभाः स्युः शृङ्खलका उष्टुस्तु स्यात्क्रमेलकः ॥३२०॥

The young of a camel.—करभ, शृङ्खलक *m.*

A camel.—उष्ट्र, क्रमेलक *m.*

मेढोरभ्रोरणोर्णायुमेषवृष्णय एडके ।

Sheep, ram.—मेढ, उरभ्र, उरण, ऊर्णायु, मेष, वृष्णि, एडक *m.*

(ऊर्णायु from ऊर्णा *f.* wool.)

अजे छागोऽथ बालेया रासभा गर्दभाः खराः ॥३२१॥

A goat (he or she).- अज *m.* (अजा *f.*),
छाग *m.* (छागी *f.*)

An ass.- बालेय, रासभ, गर्दभ, खर *m.*

पण्याजीवः सार्थवाहो नैगमो वाणिजो वणिक् ।

A merchant, trader.- पण्याजीव, सार्थवाह, नैगम,
वाणिज, वणिज *m.*

विक्रेता कायिकस्तौ द्वौ मूल्यं वस्नोऽप्यवक्रयः ॥३२२॥

seller.- विक्रेतृ *m.*

Purchaser.- कायिक *m.*

Price, value.- मूल्य *m.*; वस्न, अवक्रय *m.*

[क्री ? P. A. to buy; विक्री (A.) to sell;
परिक्री (A.) to hire.]

नीवी परिपणो मूलधनं लाभोऽधिकं फलम् ।

Capital.- नीवी (or नीवि) *f.*; परिपण *m.*; मूल-
धन *m.*

Profit.- लाभ *m.* = अधिकं फलम् ।

नैमेयनिमयौ पण्यं विक्रेयं पणितव्यवत् ॥ ३२३ ॥

Barter, exchange.- नैमेय, निमय *m.*

Articles for sale, commodity.- पण्य, विक्रेय,
पणितव्य *adj.*

पुमानुपनिधिर्न्यासः प्रतिदानं तदर्पणम् ।

Deposit.— उपनिधि, न्यास *m.*

The return of a deposit.— प्रतिदान *n.* = न्यासस्यार्पणम् ।

[अर्प (*Ca.* of ॠ) to deliver, to restore.]

विपणो विक्रयः सत्यकारः सत्यापनं तथा ।

Sale.— विपण, विक्रय *m.*

Ratification of a bargain.— सत्यकार *m.* ; सत्यापन *n.*

मानं तुलाङ्गुलिप्रस्थैः संख्या एकादयस्तथा ॥ ३२४ ॥

Measure.— मान *n.*

तुलामान *n.* measure of weight; अङ्गुलिमान *n.* measure of length and area; प्रस्थमान *n.* measure of capacity.

Number.— संख्या *f.*

पादस्तुरीयो भागः स्यादंशभागौ तु वण्टके ।

A quarter.— पाद *m.* = तुरीयो भागः ।

A part, fraction, share.— अंश, भाग, वण्टक *m.*

(भज् 1 P. A. to divide; विभज् to distribute; to divide amongst, to distinguish.)

द्रव्यं वित्तं स्वापतेयं रिक्तमृक्यं धनं वसु ॥ ३२५ ॥

हिरण्यं द्रविणं धुम्नमर्थरैर्विभवा अपि ।

Riches, wealth, money.—द्रव्य, वित्त, स्वाप-
तेय, रिक्थ, ऋक्थ, धन, वसु, हिरण्य, द्रविण, धुम्न *n.*;
अर्थ, रै, विभव *m.*

स्यात्कोशश्च हिरण्यं च हेमरूप्ये कृताकृते ॥ ३२६ ॥

Treasure, hoard, consisting of orna-
ments and bullion.—कोश *m.*; हिरण्य *n.* = कृता-
कृते हेमरूप्ये.

गारुत्मतं मरकतमश्मगर्भौ हरिन्मणिः ।

शोणरत्नं लोहितकः पद्मरागोऽथ मौक्तिकम् ॥ ३२७ ॥

मुक्ताथ विद्रुमः पुंसि प्रवालं पुञ्जपुंसकम् ।

Emerald.—गारुत्मत, मरकत *n.*; अश्मगर्भ, हरि-
न्मणि *m.*

Ruby.—शोणरत्न *n.*; लोहितक, पद्मराग *m.*

Pearl.—मौक्तिक *n.*; मुक्ता *f.*

Coral.—विद्रुम *m.*; प्रवाल *m.* & *n.*

ह्रीरकश्चाथ रत्ने स्यान्मणिः स्वर्णे तु काञ्चनम् ॥ ३२८ ॥

चार्मीकरं जातरूपं हिरण्यं हेम हाटकम् ।

तपनीयं शातकुम्भं सुवर्णं कनकं तथा ॥ ३२९ ॥

रुक्मं कार्त्तस्वरं जाम्बूनदमष्टापदोऽस्त्रियाम् ।

Diamond.—ह्रीरक *m.*

A jewel, a precious stone.—रत्न *n.*; मणि *m. & f.*

Gold.—स्वर्णं, काञ्चन, चार्माकर, जातरूप, हिरण्य, हेमन्, हाटक, तपनीय, शातकुम्भ, सुवर्ण, कनक, रुक्म, कार्त्तस्वर, जाम्बूनद *n.*; अष्टापद *m. & n.*

रूप्यं तु रजतं ताम्रं लोहः कालायसायसी ॥ ३३० ॥
मण्डूरमथ काचोऽथ रसः सूतश्च पारदे ।

Silver.—रूप्य, रजत *n.*

Copper.—ताम्र *n.*

Iron.—लोह *m.*; कालायस, अयस् *n.*

Iron rust.—मण्डूर *n.*

Glass.—काच *m.*

Quick-silver, mercury.—रस, मृत, पारद *m.*

आरकूटोऽस्त्रियां वङ्गे त्रपु नागे च सीसकम् ।

Brass.—आरकूट *m. & n.*

Tin.—वङ्ग, त्रपु *n.*

Lead.—नाग, सीसक *n.*

पिचुस्तूलो मधु क्षौद्रं मधूच्छिष्टं तु सिक्थकम् ॥ ३३१ ॥

Cotton.—पिचु, तूल *m.*

Honey.—मधु, क्षौद्र *m.*

Bee's wax.—मधूच्छिष्ट *m.*; सिक्थक *n.*

इति वैश्यवर्गः ।

शूद्राश्चावरवर्णाश्च वृषलाश्च जघन्यजाः ।

The *Sudra* caste.— शूद्र, अवरवर्ण, वृषल, जघ-
न्यज *m.*

कुम्भकारः कुलालः स्यात्पलगण्डस्तु लेपकः ॥ ३३२ ॥

A potter.— कुम्भकार, कुलाल *m.*

A mason.— पलगण्ड, लेपक *m.*

तन्तुवायः कुविन्दः स्यात् तुन्नवायस्तु सौचिकः ।

A weaver.— तन्तुवाय, कुविन्द *m.*

A tailor.— तुन्नवाय, सौचिक *m.*

पादूकृच्चर्मकारः स्याद् व्योकारो लोहकारकः ॥ ३३३ ॥

A shoe-maker, cobbler.— पादूकृत्, चर्मकार *m.*

A black-smith.— व्योकार, लोहकार *m.*

नाडिधमः स्वर्णकारः कलादो रुक्मकारकः ।

A gold-smith.— नाडिधम, स्वर्णकार *m.*

A silver-smith.— कलाद, रुक्मकारक *m.*

तक्षा तु वर्धकिस्त्वष्टा रथकारश्च काष्ठतट ॥ ३३४ ॥

A carpenter.— तक्षन्, वर्धकि, त्वष्टृ, रथकार, काष्ठ-
तक्ष *m.*

(तक्ष् 1 & 5 P. to cut to pieces.)

रङ्गाजीवश्चित्रकारः क्षुरी मुण्डी च नापितः ।

A dyer.— रङ्गाजीव, चित्रकार *m.*

A barber.—धुरिन्, मुण्डिन्, नापित *m.*

(मुण्ड १ P. to shave.)

निर्णेजकः स्याद्रजकः शौण्डिको मण्डहारकः ॥३३५॥

A washerman.—निर्णेजक, रजक *m.*

A vender of spirituous liquors.—शौण्डिक,
मण्डहारक *m.*

जावालः स्यादजाजीवः शिल्पी कारुस्तथा समौ ।

A shepherd.—जावाल, अजाजीव *m.*

An artificer; an artist.—शिल्पिन्, कारु *m.*

नटशैलूषभरताश्चारणास्तु कुशीलवाः ॥ ३३६ ॥

An actor.—नट, शैलूष, भरत *m.*

A strolling player, a panegyrist.—चारण,
कुशीलव *m.*

जीवान्तकः शाकुनिको द्वौ वागुरिकजालिकौ ।

मांसिकः कौटिकश्चाथ मालाकारस्तु मालिकः ॥३३७॥

A fowler.—जीवान्तक, शाकुनिक *m.*

A hunts-man.—वागुरिक, जालिक *m.*

A butcher.—मांसिक, कौटिक *m.*

A gardener.—मालाकार, मालिक *m.*

भृतको भृतिभुक् कर्मकरो वैतनिकोऽपि सः ।

A labourer.—भृतक, भृतिभुज्, कर्मकर, वैतनिक *m.*

विवर्णः पामरो नीचः प्राकृतश्च पृथग्जनः ॥ ३३८ ॥

निहीनोऽपसदो जाल्मः क्षुल्लकश्चेतरश्च सः ।

Low-born, ignoble, worthless.—विवर्ण, पामर, नीच, प्राकृत, पृथग्जन, निहीन, अपसद, जाल्म, क्षुल्लक, इतर *adj.*

भृत्ये दासेरदासेयदासगोप्यकचेटकाः ।

नियोज्यार्किकरप्रेष्यभुजिव्यपरिचारकाः ॥ ३३९ ॥

A servant, a dependent, an attendant.—भृत्य, दासेर, दासेय, दास, गोप्यक, चेटक, नियोज्य, किंकर, प्रेष्य (or प्रेष्य), भुजिव्य, परिचारक *m.*

मन्दस्तुन्दपरिमृज आलस्यः शीतकोऽलसोऽनुष्णः ।

दक्षे तु चतुरपेशलपटवः सूत्थान उष्णश्च ॥ ३४० ॥

Dull, stupid, idle.—मन्द, तुन्दपरिमृज, आलस्य, शीतक, अलस, अनुष्ण *adj.*

Active, clever, careful.—दक्ष, चतुर, पेशल, पटु, सूत्थान, उष्ण *adj.*

चण्डालप्लवमातङ्गा निषादश्चपचावपि ॥ ३४१ ॥

A man of the most degraded caste.—चण्डाल, प्लव, मातङ्ग, निषाद, श्वपच *m.*

भेदाः किरातशवरपुलिन्दा म्लेच्छजातयः ।

A barbarian, a savage, a man of the

hill tribes.— किरात, शबर, पुलिन्द *m.*

(म्लेच्छ *m.* = A barbarian, a foreigner.)

व्याधो मृगवधाजीवो मृगयुर्लुब्धकोऽपि सः ॥३४२॥

A man living by hunting, a forester.—

व्याध, मृगवधाजीव, मृगयु, लुब्धक *m.*

कौलेयकः सारमेयः शुनकः श्वा च कुकुरः ।

अलर्कः स प्रयोगेण शुनी च सरमा च सा ॥ ३४३ ॥

A dog, cur.— कौलेयक, सारमेय, शुनक, श्वन्, कुकुर *m.*

A mad dog.— अलर्क *m.* = योगेनोन्मत्तत्वं प्राप्तः श्वा ।

A bitch.— शुनी, सरमा *f.*

आच्छोदनं मृगव्यं स्यादाखेटो मृगया खियाम् ।

Hunting, chase.— आच्छोदन, मृगव्य *m.*; आखेट *m.*; मृगया *f.*

चौरपाटञ्चरस्तेनदस्युतस्करमोषकाः ॥ ३४४ ॥

A thief, robber, &c.— चौर, पाटञ्चर, स्तेन, दस्यु, तस्कर, मोषक *m.*

चौरिका सैन्यचौर्ये च स्तेयं लोप्त्रं तु तद्धने ।

A theft, robbing, stealing.— चौरिका *f.*; स्तेन्य, चौर्य *n.*

Thing stolen.— स्तेय, लोप्त्र *n.* = चौर्यधन *m.*

उन्माथः कूटयन्त्रं स्याद्वागुरा मृगबन्धनी ॥ ३४५ ॥

A snare, trap.—उन्माथ *m.*, कूटयन्त्र *n.*

A noose.—वागुरा, मृगबन्धनी *f.*

शुल्वं वराटकं स्त्री तु रज्जुस्त्रिषु वटी गुणः ।

A string, rope, cord.—शुल्व, वराटकं *n.*; रज्जु *f.*,
वटी *m. f. n.*; गुण *m.*

उद्धाटनं घटीयन्त्रं सूत्राणि नरि तन्तवः ॥

A wind-lass.—उद्धाटन, घटीयन्त्र *n.*

Thread, fibre.—सूत्र *n.*, तन्तु *m.*

मञ्जूषायां पेटकः स्याद् भारयष्टिर्विहंगिका ॥ ३४६ ॥

A box.—मञ्जूषा *f.*; पेटक *m.*

A Peg in the wall.—भारयष्टि, विहंगिका *f.*

पाञ्चालिका पुत्रिका स्याच्छाणस्तु निकषः कषः ।

A doll, puppet.—पाञ्चालिका, पुत्रिका *f.*

A touch-stone or grind-stone.—शाण,
निकष, कष *m.*

उपानत्पादुका पादूरश्वादेस्ताडनी कशा ॥ ३४७ ॥

A shoe.—उपानह, पादुका, पादू *f.*

A whip, lash.—कशा *f.*—अश्वादेस्ताडनी ।

मूषा भस्त्रा वेधनिका कर्तरी च पृथक् पृथक् ।

A crucible.—मूषा *f.*

A bellows.— भस्त्रा *f.*

A perforator.— वेधनिका *f.*

Scissors.— कर्तरी *f.*

क्रकचः करपत्रं स्याच्छिल्पं कर्म कलादिकम् ॥ ३४८ ॥

A saw.— क्रकच *m.*; करपत्र *n.*

Art in general; manual or mechanical art; articles of art.— शिल्प *n.* = कलादिकं कर्म ।

प्रतिमानं प्रतिबिम्बं प्रतिमा प्रतियातना प्रतिच्छाया ।

प्रतिकृतिरर्चा पुंसि प्रतिनिधिरूपमोपमानं स्यात् ॥ ३४९ ॥

Resemblance, an image, an idol, a picture.— प्रतिमान, प्रतिबिम्ब *n.*; प्रतिमा, प्रतियातना, प्रतिच्छाया, प्रतिकृति, अर्चा *f.*; प्रतिनिधि *m.*

Likeness, comparison.— उपमा *f.*

An image.— उपमान *n.*

वाच्यलिङ्गाः समस्तुल्यः सदृक्षः सदृशः सदृक् ।

साधारणः समानश्च स्युरुत्तरपदे त्वमी ॥ ३५० ॥

निभसंकाशनीकाशप्रतीकाशोपमादयः ।

Like, similar, equal.— सम, तुल्य, सदृक्ष, सदृश, सदृक्, साधारण, समान *adj.*

The same meaning as above; (always used at the end of a compound).— निभ,

संकाश, नीकाश, प्रतीकाश, उपमा, ३०. [तुल् 10 P. to weigh, to compare.]

भृतिः स्त्री पणनिर्वेशौ भर्म मूल्यं च वेतनम् ॥३५१॥

Wages, salary, pay.— भृति *f.*; पण, निर्वेश *m.*;
भर्मन्, मूल्य, वेतन *n.*

सीध्वासवौ तु मदिरा हाला कादम्बरी सुरा ।

मधु मद्यं च माध्वीकमवदंशस्तु भक्षणम् ॥ ३५२ ॥

Wine, spirituous liquor.— सीधु, आसव *m.*;
मदिरा, हाला, कादम्बरी, सुरा *f.*; मधु, मद्य, माध्वीक *n.*

Anything that excites thirst or relish.—

अवदंश *m.*; भक्षण *n.*

शुण्डापानं मदस्थानं मधुवारा मधुक्रमाः ।

A tavern.— शुण्डापान, मदस्थान *n.*

A habitual practice of drinking.— मधुवार,
मधुक्रम *m.*

चषकोऽस्त्री पानपात्रमापानं पानगोष्ठिका ॥ ३५३ ॥

A goblet, drinking-cup.— चषक *m. & n.*;
पानपात्र *n.*

A company for drinking.— आपान *n.*; पान-
गोष्ठिका *f.*

स्यान्माया शाम्बरी मायाकारश्चाप्यैन्द्रजालिकः ।

Jugglery, magic, illusion.— माया, शाम्बरी *f.*

A juggler.— मायाकार, ऐन्द्रजालिक *m.*

धूर्तोऽक्षदेवी कितवोऽक्षधूर्तो द्यूतकृत्समाः ।

A gambler.— धूर्त, अक्षदेविन्, कितव, अक्षधूर्त,
द्यूतकृत् *m.*

(द्यूत pp. of दिव् (दीव्) 4 P. to play, to
gamble.)

द्यूतोऽस्त्रियामक्षवती कैतवं पण इत्यपि ॥ ३५४ ॥

Gambling.— द्यूत *m.* & *n.*; अक्षवती *f.*; कैतव *n.*;
पण *m.*

पणोऽक्षेषु ग्लहोऽक्षास्तु देवनाः पाशकाश्च ते ।

A wager, stake at play.— पण, ग्लह *m.*

A die.— अक्ष, देवन, पाशक *m.*

अष्टापदं शारिफलं प्राणिद्यूतं समाह्वयः ॥ ३५५ ॥

Chess-board.— अष्टापद, शारिफल *n.*

(शारि *m.* = A man at chess.)

A match, cock-fighting.— प्राणिद्यूत *n.*; समा-
ह्वय *m.*

इति शूद्रवर्गः ।

सुकृती पुण्यवान् धन्यो महेच्छस्तु महाशयः ।

Fortunate, lucky, happy.—सुकृतिन्, पुण्यव-
त्, धन्य *adj.*

Noble-minded, magnanimous, ambi-
tious.—महेच्छ, महाशय *adj.*

हृदयालुः सहृदयो महोत्साहो महोद्यमः ॥ ३५६ ॥

Kind-hearted, benevolent.—हृदयालु, सहृदय
adj.

Persevering, energetic.—महोत्साह, महोद्यम *m.*

प्रवीणो निपुणाभिज्ञविज्ञनिष्णातशिक्षिताः ।

कृती च कुशलश्चापि प्रतीक्ष्यः पूज्य एव च ॥ ३५७ ॥

Clever, competent, skilful, proficient,
versed.—प्रवीण, निपुण, अभिज्ञ, विज्ञ, निष्णात, शिक्षित,
कृतिन्, कुशल *adj.*

Venerable, honourable.—प्रतीक्ष्य, पूज्य *adj.*

(शिक्ष 1 A. to learn; शिक्षय *Caus.* to
teach.)

(ईक्ष 1 A. to look, to behold, to see;
अधीक्ष् to suspect; अपेक्ष् to want, to desire, to
intend, to require; अवेक्ष् to perceive, to con-
sider, to mind; प्रत्यवेक्ष् to inspect; समवेक्ष् to

reflect, to pay regards to; उपेक्ष् to disregard, to neglect, to connive at; परीक्ष् to examine; प्रतीक्ष् to wait, to expect; समीक्ष् to consider.)

स्युर्वदान्यस्थूललक्ष्यदानशौण्डा बहुप्रदे ।

Liberal, : bounteous.— वदान्य, स्थूललक्ष्य, दानशौण्ड, बहुप्रद *adj.*

जैवातृकः स्यादायुष्मान् सरलोदारदक्षिणाः ॥ ३५८ ॥

Long-lived.— जैवातृक, आयुष्मत् *adj.*

Gentle, sincere, polite.— सरल, उदार, दक्षिण *adj.*

हर्षमाणो विकुर्वाणः प्रमना हृष्टमानसः ।

Jolly, gay, merry.—हर्षमाण, विकुर्वाण, प्रमनम्, हृष्टमानस *adj.*

दुर्मना विमना अन्तर्मनाः स्यादुत्क उन्मनाः ॥ ३५९ ॥

Sad, depressed, uneasy.—दुर्मनस्, विमनस्, अन्तर्मनस् *adj.*

Longing, eager, ardent.—उत्क, उन्मनस् *adj.*

प्रतीते प्रथितख्यातवित्तविज्ञातविश्रुताः ।

Famous, renowned, celebrated.— प्रतीत, प्रथित, ख्यात, वित्त, विज्ञात, विश्रुत *adj.*

(३२ P. to go; with अति to surpass, to

transgress; with अधि (*Atm.*) to study, to learn; with अव to understand, to know, to believe; with उत् to rise, to spring up; with उप to approach; with प्रति to learn, to know, to be convinced of, to believe.)

(प्रय् १ A. to be famous; *Caus.* प्रथय to celebrate, to make famous, to extend, to show, to praise.)

इभ्य आढ्यो धनी स्वामी त्वीश्वरः पतिरीशिता ॥३६०॥

अधिभूर्नायको नेता प्रभुः परिवृढोऽधिपः ।

Rich, opulent.—इभ्य, आढ्य, धनिन् *adj.*

Lord, master, owner, leader.—स्वामिन्, ईश्वर, *पति; ईशितृ, *अधिभू, नायक, नेतृ, प्रभु, परिवृढ, अधिप *adj.*

(ईशितृ from ईश् २ A. to be master of, to govern; to be able.)

(अधिप from पा २ P. to protect, to preserve; *Caus.* पालय to protect.)

लक्ष्मीवान्-लक्ष्मणो मूके चावाक् क्षिप्ते तु वत्सलः ॥३६१॥

Prosperous, fortunate, lucky.—लक्ष्मीवत्, लक्ष्मण *adj.*

Dumb.— मूक, अवाच् *adj.*

Affectionate, friendly.— स्निग्ध, वत्सल *adj.*

(स्निह् 4 P. to bear affection to; *Cau.* to fascinate, to charm.)

तत्परे प्रसितासक्तावर्थी चोद्युक्त उत्सुकः ।

Intent or bent upon, deligent, anxious, solicitous.— तत्पर, प्रसित, आसक्त, अधिन्, उद्युक्त, उत्सुक *adj.*

[सक्त *pp.* of सञ्ज् 1 P. (सजति) to adhere, to be attached; with व्यति to connect mutually; with आ to be attached to, to be engaged in.]

[युज् 7 P. A. to join, to connect, to endow, to direct, to appoint, to employ; *Pass.* to be fit; *Cau.* or 10 P. means the same; with अनु (*Atm.*) to ask; with अभि (*Atm.*) to be accused, to be asked (in law-suit); with उप *Pass.* to be suitable, to be of use, to be necessary; with नि (*Atm.*) to appoint, to order; with प्र (*Atm.*) to employ, to direct; with वि or

विप्र (*Atm.*) to separate, to deprive; with सम् to unite, to endow.]

स्यादयालुः कारुणिकः कृपालुः सूरतः समाः ॥

Kind, gracious, compassionate.—दयालु, कारुणिक, कृपालु, सूरत *adj.*

स्वतन्त्रोऽपावृतः स्वैरी स्वच्छन्दो निरवग्रहः ॥ ३६२ ॥

Independent, free, unrestrained.—स्वतन्त्र, अपावृत, स्वैरिन्; स्वच्छन्द, निरवग्रह *adj.*

परतन्त्रः पराधीनः परवान्नाथवानपि ।

अधीनो निम्न आयत्तो दीर्घसूत्रश्चिरक्रियः ॥ ३६३ ॥

Dependent, helpless, subject to.—परतन्त्र, पराधीन, परवत्, नाथवत्, अधीन, निम्न, आयत्त *adj.*

Lazy, tedious.—दीर्घसूत्र, चिरक्रिय *adj.*

(यत् 1 A. to exert oneself, to endeavour; नियतय *Can.* to restore, to return, to pardon.)

[यम् (यच्छ) 1 P. to govern, to restrain, to give; with आ (*Atm.*) to stop, to bend; with व्या (*Atm.*) to exert one's power, to fight, to open wide (one's eyes); with उद् to endeavour, to study; with अभ्युत् to raise, to lift up; with उप *Atm.* to marry;

With नि to stop, to govern, to curb; with प्र to offer, to pay.]

जाल्मोऽसमीक्ष्यकारी स्यात् कुण्ठो मन्दः क्रियासु यः ।

Imprudent, thoughtless.— जाल्म, असमीक्ष्य-
कारिन् *adj.*

Slothful, indolent, (also blunt as wea-
pon).— कुण्ठ *adj.* = यः क्रियासु मन्दः सः ।

बुभुक्षितः स्यात्क्षुधितो जिघत्सुरशनायितः ॥ ३६४ ॥

Hungry.— बुभुक्षित, क्षुधित, जिघत्सु, अशनायित
adj.

(क्षुध 4 P. to be hungry.)

समौ त्वात्मभरिः कुक्षिभरिर्भक्षकघस्मरौ ।

Selfish.— आत्मभरि, कुक्षिभरि *adj.*

Greedy, voracious.— भक्षक, घस्मर *adj.*

लुब्धोऽभिलाषुकस्तृष्णक् समौ लोलुपलोलुभौ ॥ ३६५ ॥

Covetous, greedy.— लुब्ध, अभिलाषुक, तृष्णज्
adj.

Very greedy.— लोलुप, लोलुभ *adj.*

(लुभ 4 P. to covet, to desire; *Can.* to
allure, to entice away; with प्रवि it means
the same.)

(अमि अपुक् from लृप् 1 P. with अमि to desire.)

सोन्मादस्तून्मदिष्णुः स्यादविनीतः समुद्धतः ।

A drunkard, a sot.— सोन्माद, उन्मदिष्णु *adj.*

Immodest, insolent.— अविनीत, समुद्धत *adj.*

मत्ते शौण्डोत्कटक्षीबाः सान्द्रः स्निग्धश्च मेदुरः ॥ ३६६

Intoxicated.— मत्त, शौण्ड, उत्कट, क्षीब *adj.*

Soft, thick, smooth.— सान्द्र, सिग्ध, मेदुर *adj.*

कम्रः कामयिताऽभीकः कामुकः कामनोऽनुकः ।

Desirous, longing, courting.— कम्र, कामयितृ, अभीक, कामुक, कामन, अनुक *adj.*

विधेयो विनयग्राही वचनेस्थित आश्रवः ॥ ३६७ ॥

Obedient, dutiful.— विधेय, विनयग्राहिन्, वचनेस्थित, आश्रव *adj.*

वश्यः प्रणयो निभृतविनीतप्रश्रितः समाः ।

Modest, gentle.— वश्य, प्रणय, निभृत, विनीत, प्रश्रित *adj.*

(ऋ 3 P. A. to bear, to hold, to wear, to nourish, to fill.)

[श्रि 1 P. A. to go, to enter; with आ to have recourse to, to take refuge, to inhabit, to depend upon; with उक् (*Atm.*) to

rise, to raise; with सम् to unite, to attain.]

धृष्टे धृष्णग् वियातश्च प्रगल्भः प्रतिभान्विते ॥ ३६८ ॥

Bold, audacious, officious.— धृष्ट, धृष्णन्, वि-
यात *adj.*

Prompt, ready, confident.— प्रगल्भ, प्रतिभा-
न्वित *adj.*

(धृप् 1 & 5 P. to be bold, to dare; with
अभि *Can.* to overpower, to confront, to
face.)

स्यादधृष्टे तु शालीनो विलक्षो विस्मयान्विते ।

Bashful, shy.— अधृष्ट, शालीन *adj.*

Astonished, surprised.— विलक्ष, विस्मयान्वित
adj.

(स्मि 1 A. to smile; with वि to be sur-
prised; to admire.)

अधीरे कातरस्त्रस्ते भीरुभीरुकभीलुकाः ॥ ३६९ ॥

Perplexed, overcome by fear or hunger.
—अधीर, कातर *adj.*

Frightened, terrified, timid.— व्रस्त, भीरु,
भीरुक, भीलुक *adj.*

(व्रस् 1, 4 P. to tremble, to be afraid of;

with अप to shrink, to retire in fear.)

शरारुर्घातुको हिंस्रः स्याद्वर्धिष्णुस्तु वर्धनः ।

Ferocious, cruel.— शरारु, घातुक, हिंस्र *adj.*

Growing, thriving.— वर्धिष्णु, वर्धन *adj.*

(वृष् 1 A. to grow, to increase, to prosper ;
with परि *Qu.* to rear, to breed up.)

सहिष्णुः सहनः क्षन्ता तितिष्ठुः क्षमिता क्षमी॥३७०॥

Forbearing, patient.— सहिष्णु, सहन, क्षन्तु,
तितिष्ठु, क्षमिन्, क्षमिन् *adj.*

क्रोधनोऽमर्षणः कोपी चण्डस्त्वत्यन्तकोपनः ।

Irritable.— क्रोधन, अमर्षण, कोपिन् *adj.*

Extremely irritable.— चण्ड *adj.* = अत्यन्त
कोपनः ।

(कुप् 4 P. to become excited, to be
angry.)

जागरूको जागरिता निद्राणशयितौ समौ ॥ ३७१ ॥

Waking, vigilant.— जागरूक, जागरितृ *adj.*

Asleep.— निद्राण, (निद्रित), शयित *adj.*

(जागृ 2 P. to wake, to be roused.)

(द्वै 1 P. or द्रा 2 P. or निद्रा 2 P. to sleep.)

(शी 2 A. to lie down, to sleep; with
अति to surpass.)

स्वप्नक् शयालुर्निद्रालुः कुवादकुचरौ समौ ।

Sleepy.—स्वप्नज्, शयालु, निद्रालु *adj.*

Censorious, detracting, low.—कुवाद, कुचर
adj.

(स्वप् 2 P. to sleep.)

वाग्मी वदावदो वक्ता वागीशो वाक्पतिः समौ ॥

A speaker, eloquent.—वाग्मिन्, वदावद, वक्तृ
adj.

Orator, extempore speaker.—वागीश, वाक्पति
adj.

स्याज्जल्पाकस्तु वाचालो वाचाटो बहुगर्ह्यवाक् ॥३७२॥

Talkative, loquacious.—जल्पाक (or जल्पक),
वाचाल, वाचाट, बहुगर्ह्यवाक् *adj.*

तूष्णींशीलस्तु तूष्णीको नम्रोऽवासा दिगम्बरः ।

Silent, taciturn.—तूष्णींशील, तूष्णीक *adj.*

Naked.—नम्र, अवासस, दिगम्बर *adj.*

निष्कासितोऽवकृष्टः स्यादपध्वस्तस्तु धिक्कृतः ॥३७३॥

Driven out.—निष्कासित, अवकृष्ट *adj.*

Defied, despised.—अपध्वस्त, धिक्कृत *adj.*

[कृ १ P. to go; with निस् *Cau.* (निष्का-
सय) to turn out, to drive out; with वि to
open, as a flower.]

(कृष् १ P. to draw; अवकृष् to draw away,
to remove; with उत् to raise; with विप्र to
conquer.)

प्रत्यादिष्टो निरस्तः स्यात्प्रत्याख्यातो निराकृतः ।

Rejected, repudiated.—प्रत्यादिष्ट, निरस्त,
प्रत्याख्यात, निराकृत *adj.*

(दिश् ६ P. to show; with अनु to order;
with अप to pretend; with व्यप to name
falsely, to pretend; with आ to order, to
prescribe, to advise; with प्रत्या to repudi-
ate; with समा to declare, to teach; with
उप to teach, to advise; with निर् to point to.)

निकृतः स्याद्विप्रकृतो विप्रलब्धस्तु वञ्चितः ॥ ३७४ ॥

Offended, injured.—निकृत, विप्रकृत *adj.*

Cheated, deceived.—विप्रलब्ध, वञ्चित *adj.*

(वञ्च १ P. to deceive.)

मनोहतः प्रतिहतः कांदिशीको भयद्रुतः ।

Disappointed, grieved.—मनोहत, प्रतिहत *adj.*

Fugitive.— कांदिशीक, भयद्रुत *adj.*

(हन् 2 P. to strike, to wound, to hurt, to kill, to destroy; with अप् to remove; with अभि to assail, to strike; with आ to strike, to beat; with प्रत्या to drive back; with व्या to obstruct, to impede, to delay; with प्रति to drive back, to keep off, to prevent; with सम् to put together.)

आपन्न आपत्प्राप्तः स्यादबाधस्तु निरर्गलः ॥ ३७४ ॥अ

Miserable, reduced in circumstances.— आपन्न, आपत्प्राप्त *adj.*

Unrestrained, unchecked.— अबाध, निरर्गल *adj.*

अधिक्षिप्तः प्रतिक्षिप्तो बद्धे कीलितसंयतौ ।

Detracted, censured.— अधिक्षिप्त, प्रतिक्षिप्त *adj.*

Bound, fettered, confined.— बद्ध, कीलित, संयत *adj.*

[बन्ध् 9 P. to bind, to fix on (as an inclination), to gain, to get; with अनु to unite, to hold together, to follow; with आ to fasten.]

आत्तगर्वोऽभिभूतः स्याद्विहस्तव्याकुलौ समौ ॥३७५॥

Humiliated.—आत्तगर्व, अभिभूत *adj.*

Helpless, bewildered.—विहस्त, व्याकुल *adj.*

(दा 3 P. A. to give, to grant, to bestow;
with आ A. to take, to receive, to seize.
pp. of आदा=आत्त.)

व्यसनार्तोपरक्तौ द्वौ विलीने विद्रुतद्रुतौ ।

Fallen in difficulty.—व्यसनार्ति, उपरक्त *adj.*

Molten, melted.—विलीन, विद्रुत, द्रुत *adj.*

(रञ्ज् 1, 4 P. to dye, to colour, to glow,
to attach oneself to; *Can.* रञ्जय to colour,
to please, to satisfy; with अभि to rejoice;
with अनु to grow red or fond, to be attach-
ed; with वि to be alienated, to retire
from.)

द्वेष्ये त्वक्षिगतः स्याद्विवशविक्रवविह्वलाः ॥

Odious, hateful, inimical.—द्वेष्य, अक्षिगत
adj.

Afflicted, suffering from—विवश, विक्रव,
विह्वल *adj.*

(द्विप् 2 P. A. to hate.)

चिकुरः स्यात्तु चपल आततायी वधोद्यतः ॥ ३७६ ॥

Active, subtle.—चिकुर, चपल *adj.*

A felon, murderer.—आततायिन्, वधोद्यत *adj.*

दोषैकदृक् पुरोभागी निकृतस्त्वनृजुः शठः ।

Envious, censorious.—दोषैकदृश्, पुरोभागिन् *adj.*

Cunning, rogue.—निकृत, अनृजु, शठ *adj.*

[दृश् 1 P. (पश्य) to see, to behold, to look at; *Cau.* to show.]

कर्णेजपः सूचकः स्यात्पिशुनो दुर्जनः खलः ॥ ३७७ ॥

A back-biter.—कर्णेजप, सूचक *adj.*

Wicked, base.—पिशुन, दुर्जन, खल *adj.*

(सूच् 10 P. to indicate, to suggest.)

नृशंसो घातुकः क्रूरः पापो धूर्तस्तु वञ्चकः ।

Wicked, cruel.—नृशंस, घातुक, क्रूर, पाप *adj.*

Deceitful, wily.—धूर्त, वञ्चक *adj.*

अज्ञे मूढयथाजातमूर्खवैधेयबालिशः ॥ ३७८ ॥

Ignorant, foolish, childish.—अज्ञ, मूढ (or मुग्ध), यथाजात, मूर्ख, वैधेय, बालिश *adj.*

[मुह् 4 P. to be faint, to lose conscious-

ness, to fail; with परि *Cau.* (A.) to confound.]

[जन् (जा) 4 A. to be born, to be produced; जन्य् *Cau.* to bring forth, to produce.]

निःस्वस्तु दुर्विधा दीनो दरिद्रो दुर्गतोऽपि सः ।

Poor, wretched.— निःस्व, दुर्विध, दीन, दरिद्र, दुर्गत *adj.*

(दी 4 A. to waste, to go to ruin. दरिद्रा 2 p. to be poor or needy.)

कदर्ये कृपणक्षुद्रौ याचके मार्गणार्थिनौ ॥ ३७९ ॥

Miser, miserly.— कदर्य, कृपण, क्षुद्र *adj.*

A begger, mendicant.— याचक, मार्गण, अर्थिन् *adj.*

(याच् 1 A. to beg, to solicit.)

अहंकारी स्यादहंयुः पक्षिसर्पादयोऽण्डजाः ।

Proud, conceited, elated.— अहंकारिन्, अहंयु *adj.*

Oviparous (birds, serpents, &c.)—अण्डज *adj.* = पक्षिसर्पादयः ।

उन्निदस्तस्मिन्माया उन्निदुन्निजमुन्निदम् ॥ ३८० ॥

Vegetable.—उद्भिद् *adj.* = तसृगुल्म-आदयः ।

Sprouting, germinating.—उद्भिद्, उद्भिज्ज, उद्भिद *adj.*

सुन्दरं रुचिरं चारु सुषमं साधु शोभनम् ।

कान्तं मनोरमं रुच्यं मनोज्ञं मञ्जु मञ्जुलम् ॥ ३८१ ॥

Beautiful, pleasing, handsome, pretty.—सुन्दर, रुचिर...इ० *adj.*

(कम् १ A. to love, to desire.)

(रम् १ A. to be delighted, to rejoice, to have sensual intercourse with, to sport; with आ (P.) to cease; with उप (P.) to cease, to desist from; with वि (P.) to cease.)

अभीष्टेभीप्सितं हृद्यं दयितं वल्लभं प्रियम् ।

Desirable, favourite, beloved.—अभीष्ट, अभीप्सित, इ० *adj.*

[इप् (इच्छ) ६ P. (with अभि) to wish, to cherish.]

निकृष्टकुत्सितावद्यगर्ह्याप्यावमाधमाः ॥ ३८२ ॥

Low, base, ignoble.—निकृष्ट, कुत्सित, अवद्य, गर्ह्य, याप्य, अवम, अधम *adj.*

मलीमसं तु मलिनं कच्चरं मलदूषितम् ।

Dirty, soiled.— मलीमस, मलिन, इ० *adj.*

(दुष् ४ P. to be bad, to be faulty.)

पूतं पवित्रं मेध्यं च मृष्टनिर्णिक्तशोधितम् ॥

Sacred, holy.— पूत, पवित्र, मेध्य *adj.*

Pure, clear, clean.— मृष्ट, निर्णिक्त, शोधित *adj.*

(पू १ P. A., ४ A. to purify, to make pure. निज् ३ P. A. to cleanse. शुध् ४ P. to be purified, to be pure.)

असारं फल्गु शून्यं तु वशिकं तुच्छरिक्तकं ॥ ३८३ ॥

Feeble, worthless, useless.— असार, फल्गु *adj.*

Empty, void, vacant.— शून्य, वशिक, इ० *adj.*

(रिच् ४ P. A. to evacuate, to leave; with अति to surpass.)

क्रीवे प्रधानं प्रमुखपरार्थानुत्तमोत्तमाः ।

मुख्यवर्यवरेण्याग्राः श्रेष्ठपुष्कलसत्तमाः ॥ ३८४ ॥

Chief, prominent, conspicuous, best, excellent.— प्रधान *n.*; परार्थ्य, अनुत्तम, मुख्य...अग्र, श्रेष्ठ ...*adj.*

स्युरुत्तरपदे व्याघ्रपुंगवर्षभकुञ्जराः ।

सिंह-शार्दूल-नागाद्याः पुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः ॥ ३८५ ॥

The best, excellent (when used at the end of a compound as नरपुंगव).—व्याघ्र, पुंगव, ऋषभ, ... नाग *m.*

विशङ्कटं पृथु बृहद् विशालं पृथुलं महत् ।

वङ्गोरुविपुलं पीनपीष्णी तु स्थूलपीवरे ॥ ३८६ ॥

Vast, extensive, large, great.—विशङ्कट, पृथु, बृहत्, विशाल, पृथुल, महत्, वङ्ग, उरु, विपुल *adj.*

Bulky, big, fat.—पीन, पीवन्, स्थूल, पीवर *adj.*

स्तोकाल्पक्षुलकाः सूक्ष्मं श्लक्ष्णं दम्रं कृशं तनु ।

स्त्रियां मात्रा त्रुटिः पुंसि लवलेशकणाणवः ॥ ३८७ ॥

Little, small, fine, slender; bit, whit, particle.—स्तोक, अल्प, क्षुलक, सूक्ष्म, श्लक्ष्ण, दम्र, कृश, तनु *adj.*, मात्रा, त्रुटि *f.*; लव, लेश, कण, अणु *m.*

प्रभूतं प्रचुरं प्राज्यं स्फारं च बहुलं बहु ।

भूयो भूरि च भूयिष्ठमप्रधानोपसर्जने ॥

Much, abundant, full.—प्रभूत, प्रचुर, प्राज्य, स्फार, बहुल, बहु, भूयस्, भूरि, भूयिष्ठ *adj.*

Insignificant, subordinate.—अप्रधान, उपसर्जन *n.*

परःशताद्यास्ते येषां परा संख्या शतादिकात् ॥३८८॥

More than hundred.—परःशत *adj.*

More than thousand.— परःसहस्र *adj.*

गणनीये तु गण्येयं संख्याते गणितमथ समं सर्वम् ।
विश्वमशेषं कृत्स्नं समस्तनिखिलखिलानि निःशेषम् ॥
समग्रं सकलं पूर्णमखण्डं स्यादनूनके । [३८९

That which is to be counted; calculable, measurable.— गणनीय, गण्येय *adj.*

Counted, estimated.— संख्यात, गणित *adj.*

All, whole, entire, complete.— सम, सर्व, विश्व, अशेष, कृत्स्न, समस्त, निखिल, अखिल, निःशेष, समग्र, सकल, पूर्ण, अखण्ड, अनून *adj.*

घनं निरन्तरं सान्द्रं पेलवं विरलं तनु ॥ ३९० ॥

Thick, dense, close.— घन, निरन्तर, सान्द्र *adj.*

Thin, delicate, sparse.— पेलव, विरल, तनु *adj.*

सविधे निकटासन्नसंनिकृष्टसमीपवत् । [३९१

उपकण्ठान्तिकाभ्यर्णाभ्यासाश्चाऽप्यभितोऽव्ययम् ॥

Near, close, in the vicinity or neighbourhood.— सविध, निकट, आसन्न, संनिकृष्ट, समीप, उपकण्ठ, अन्तिक, अभ्यर्ण, अभ्यास or अभ्याश *adj.*; अभितस् *adv.*

संसक्ते त्वव्यवहितं स्याद्दूरं विप्रकृष्टकम् ।

Touching, adjoining.— संसक्त, अव्यवहित *adj.*

Distant, far.—दूर, विप्रकृष्ट *adj.*

निष्प्रभे विगतारोकौ प्रहितप्रेषितौ समौ ॥ ३९२ ॥

Dim, faint, pale.—निष्प्रभ, विगत, अरोक *adj.*

Sent.—प्रहित, प्रेषित *adj.*

(हि 5 P. to go, to send.)

वर्तुलं निस्तलं वृत्तं बन्धुरं तृन्नतानतम् ।

Round, circular.—वर्तुल, निस्तल, वृत्त *adj.*

Uneven, undulating.—बन्धुर *adj.* = उन्नतं च

तदानतं च = उन्नतानतम् ।

(नम् 1 p. to bow, to submit, to bend;
with उत् to rise, to erect; with परि to grow
old or ripe.)

उच्चप्रांशून्नतोदगोच्छ्रितास्तुङ्गोऽथ चानते ॥ ३९३

अवाप्रावनते वक्त्रे त्वरालं कुञ्चितं नतम् ।

आविद्धं कुटिलं भुग्नं वेलितं जिह्वमित्यपि ॥ ३९४

High, lofty, tall.—उच्च, प्रांशु, उन्नत, उदय,
उच्छ्रित, तुङ्ग *adj.*

Bent down, low.—आनत, अवाग्र, अवनत *adj.*

Crooked, bent, distorted, zigzag.—वक्र,
अराल, कुञ्चित, नत, आविद्ध, कुटिल, भुग्न, वेलित, जिह्व
adj.

ऋजावजिह्वप्रगुणौ व्यस्ते त्वप्रगुणाकुलौ ।

Straight, erect, sincere, upright.—ऋजु, अजिह्व, प्रगुण *adj.*

Tossed up and down, confounded.—व्यस्त, अप्रगुण, आकुल *adj.*

शाश्वतस्तु ध्रुवो नित्यसदातनसनातनाः ॥ ३९५ ॥

Eternal, everlasting, perpetual.—शाश्वत, ध्रुव, नित्य, सदातन, सनातन *adj.*

स्थास्तुः स्थिरतरः स्थेयान् स्थावरो जङ्गमेतरः ।

Stable, fixed, steady.—स्थास्तु, स्थिरतर, स्थेयस् *adj.*

Immovable.—स्थावर, जङ्गमेतर *adj.*

अतिरिक्तः समधिकश्चरिष्णु चरजङ्गमम् ॥ ३९६ ॥

Excessive, superfluous.—अतिरिक्त, समधिक *adj.*

Movable.—चरिष्णु, चर, जङ्गम *adj.*

चलनं कम्पनं कम्प्रं चलं लोलं चलाचलम् ।

चञ्चलं तरलं चैव पारिप्लवपरिप्लवे ॥ ३९७ ॥

Shaking, trembling.—चलन, कम्पन, कम्प्र *adj.*

Unstable, changing, unsteady.—चल, लोल, चलाचल, चञ्चल, तरल, पारिप्लव, परिप्लव *adj.*

कर्कशं कठिनं क्रूरं कठोरं निष्ठुरं दृढम् ।

Hard, severe, cruel, rough.—कर्कश, कठिन, क्रूर, कठोर, निष्ठुर, दृढ *adj.*

पुराणे प्रतनप्रत्नपुरातनचिरंतनाः ॥ ३९८ ॥

Old, ancient.—पुराण, प्रतन, प्रत्न, पुरातन, चिरंतन *adj.*

प्रत्यग्रेऽभिनवो नव्यो नवीनो नूतनो नवः ।

नूतनश्च सुकुमारे तु कोमलं मृदुलं मृदु ॥ ३९९ ॥

New, modern, fresh.—प्रत्यग्र, अभिनव, नव्य, नवीन, नूतन, नव, नूतन *adj.*

Tender, delicate, soft.—सुकुमार, कोमल, मृदुल, मृदु *adj.*

अन्वगन्वक्षमनुगेऽनुपदं ह्रीवमव्ययम् ।

Following, behind.—अन्वच्, अन्वक्ष, अनुग *adj.*; अनुपदम् *adv.*

(अच् १ P. to go, to honour; with उत् to rise.)

प्रत्यक्षं स्यादैन्द्रियकमप्रत्यमक्षमतीन्द्रियम् ॥

perceptible, felt by the senses, sensible.—प्रत्यक्ष, ऐन्द्रियक *adj.*

Imperceptible, unattainable by the

senses, transcendental.—अप्रत्यक्ष, अतीन्द्रिय *adj.*

एकतानोऽनन्यवृत्तिरेकाग्रिकायनावपि ॥ ४०० ॥

With concentrated mind or attention, abstracted.—एकतान, अनन्यवृत्ति, एकाग्र, एकायन *adj.*

पुंस्यादिः पूर्वपौरस्त्यप्रथमाद्या अथास्त्रियाम् ।

अन्तो जघन्यं चरममन्त्यपाश्चात्यपश्चिमाः ॥ ४०१ ॥

First, beginning from, in front.—आदि *m.* ; पूर्व, पौरस्त्य, प्रथम, आद्य *adj.*

Last, ending in, in the rear.—अन्त *m.* & *n.* ; जघन्य, चरम, अन्त्य, पाश्चात्य, पश्चिम *adj.*

मोघं निरर्थकं स्पष्टं स्फुटं प्रव्यक्तमुल्वणम् ।

Useless, vain, fruitless.—मोघ, निरर्थक *adj.*

Clear, obvious, evident.—स्पष्ट, स्फुट, प्रव्यक्त, उल्वण *adj.*

(अञ् ७ P. to anoint, to smear, to adorn; with वि to make clear.)

साधारणं तु सामान्यमेकाकी त्वेक एककः ॥ ४०२ ॥

Common, ordinary, general.—साधारण, सामान्य *adj.*

Single, individual, alone, one.—एकाकिन्, एक, एकक *adj.*

प्राप्य गम्य समासाद्य संकीर्णाकीर्णसंकुलम् ।

To be obtained, to be reached.—प्राप्य, गम्य, समासाद्य *adj.*

Mixed, crowded, confused.—संकीर्ण, आकीर्ण, संकुल *adj.*

(कृ ६ P. to scatter, to pour out; with व्यति to throw up; with नि to cast down; with परि to surround; With वि to scatter.)

अर्हंतुदस्तु मर्मस्पृग् भिन्नार्थेऽन्येतराद्यपि ॥

Touching to the quick, piercing the vital parts.—अर्हंतुद, मर्मस्पृग् *adj.*

Different, other than.—भिन्न, अन्य, इतर *adj.*

(मर्माणि स्पृशति इति म० from मर्मन् & स्पृश् ६ P. to touch, to reach, to give.)

संकटं ना तु संबाधो गहनं कलिलं समे ॥ ४०३ ॥

Narrow, difficult, crowded up, impossible.—संकट *adj.*, संबाध *m.*

Abstruse, entangled, difficult.—गहन, कलिल *adj.*

ग्रन्थितं संदितं दृब्धं विसृतं विस्तृतं ततम् ।

Bound together, compiled, knotted.—
ग्रन्थित, संदित, दृब्ध *adj.*

Extended, spread, enlarged.— विसृत,
विस्तृत, तत *adj.*

(ग्रथ् or ग्रन्थ् १ P. to tie, to knot, to com-
pose; with उत् to untie.)

[गृ १ P. to go, to move; with अनु to
follow, to pursue; with अप to retire, to
withdraw; with प्र to extend.]

(स्तृ ५ P. A. to spread, to expand; with
वि to spread, to extend.)

[तन् ८ P. A. to draw (as a bow),
to cover, to augment; with आ to stretch,
to draw; with प्र to spread, to diffuse; to
begin (as a sacrifice); with वि to stretch
out, to arrange (as a sacrifice.]

अन्तर्गतं विस्मृते स्यात् पक्वं परिणते तथा ॥

Forgotten.— अन्तर्गत, विस्मृत *adj.*

Ripe.— पक्वं, परिणत *adj.*

वेलितप्रेङ्खलिताधूतचलिताकम्पिता धुते ॥ ४०४ ॥

Shaken, trembling.— वेहित, प्रेङ्खित, आधूत, चलित, आकम्पित, धुत *adj.*

(इङ्ख १ P. to tremble, to move; with प्र to tremble.)

(धू १, ५, ६, ९, १० P. A. to shake, to blow, to shake off, to remove.)

(चल १ P. to move, to go, to go away, to swerve; with उत to depart, to set out; with प्र to tremble; with प्रवि to deviate.)

(कम्प १ A. to tremble, to move to and fro; with अनु to pity.)

प्राप्तप्राणिहिते अस्ताविद्धक्षिसेरिताः समाः ।

Found out, obtained.— प्राप्त, प्राणिहित *adj.*

Thrown, sent forth.— अस्त, आविद्ध, क्षिप्त, रित *adj.*

(आप ५ P. to obtain, to attain; with प्रत्यव to recover; with परि to finish, to cease; with प्र to reach, to find; with वि to pervade, to occupy, to fill; with सम् to finish; with परिसम् to bring to a full completion; with अनुप्र to recover, to find out.)

(धा ३ P. A. to put; with अन्तर् to cover, to eclipse; with अपि or पि to shut, to cover, to make invisible; with अमि (*Atm.*) to name, to declare; with समा (*Atm.*) to direct, to collect one's thoughts, to fix one's mind upon; with उप to place in, to place under, to affix, to employ; with तिरस् to hide, to disappear; with नि to lay down, to bury; With प्रणि to put on; with संनि to put together, to collect; with परि to put on a garment, to dress; with पुरस् to put at the head, to esteem; with संवि to dispose of, to put in order; with सम् to put together, to combine, to direct; with अतिमस् to deceive.)

(अम् ४ P. to throw; with अप to lay aside, to put off; with नि to resign; with उपनि to entrust; with निस् to destroy, to drive back; with वि to separate, to divide.)

(क्षिप् ६ P. to throw; with अधि to slander, to

abuse; with आ to insult, to accuse; with नि to put down, to entrust.)

(ई १, १० P. to go, to move, to throw; with उत् to utter, to speak; with प्र to push on, to incite.)

वृत्ते तु वृतवावृत्तावामं पकेतरं च तत् ॥

Chosen, selected.- वृत्त, वृत, वावृत्त *adj.*

Raw, unripe.- आम, पकेतर *adj.*

(वृ ५ P. A. to cover, to surround; with प्रा to put on; with वि to explain.)

प्रवृद्धप्रसृते न्यस्तनिसृष्टे गुणिताहते ॥ ४०५ ॥

Increased, grown.- प्रवृद्ध, प्रसृत *adj.*

Left, given up.- न्यस्त, निसृष्ट *adj.*

Multiplied.- गुणित, आहत *adj.*

(गुण १० P. to multiply.)

निदिग्धोपचिते गूढगुप्ते गुण्ठितरूपिते ।

Culled, gathered.- निदिग्ध, उपचित *adj.*

Concealed, hidden, secret.- गूढ, गुप्त *adj.*

Covered over, wrapped up.- गुण्ठित, रूपित *adj.*

(चि ५ P. A. to collect, to heap; with

अप to diminish; with उप to gather, to increase; with निस् to decide; with परि to make acquainted; with वि to search, to examine.)

[गुह् (गूह्) 1 P. A. to conceal, to hide; with उप to embrace.]

[गुप् (गोपाय्) 1 P. to conceal, to protect.]

कृतं प्रणीतं रचितं सृष्टं तु स्याद्विनिर्मितम् ॥

Composed, prepared (as a book).—कृत-
प्रणीत, रचित *adj.*

Created, produced.—सृष्ट, विनिर्मित *adj.*

[कृ 8 P. A. to make, to perform, to compose; with अङ्गी to accept; with अलम् to adorn; with आ *Can.* (आकारयति) to call; with निरा to disown, to disapprove; with आविस् to manifest; with उप to serve, to oblige; with चमत् to be surprised, to wonder; with तिरस् to despise, to surpass; with विप्र to injure; with प्रति to repay, to resist, to cure; with वि to change; with सत् to

honour; with सम् (संस्कृ) to hallow, to adorn.]

(नी 1 P. A. to carry, to lead; with अनु to reconcile; with अभि to represent, to act, to indicate by signs; with आ to bring; with उप to invest with the sacred thread; with निर् to settle; with परि to marry; with प्र to perform, to compose, to love; with वि to govern, to instruct.)

(रच् 10 P. to make, to arrange, to compose.)

(मा 3 A. to measure; with अनु to infer, to conclude; with उप to compare; with निर् to build, to create.)

वेष्टितं स्याद्वलयितं संवीतं रुद्धमावृतम् ॥ ४०६ ॥

Surrounded, encircled.—वेष्टित, वलयित, संवीत, रुद्ध, आवृत *adj.*

(वेष्ट 1 A. to surround.)

विविधं स्याद्वहुविधं नानारूपं पृथग्विधम् ।

उच्चावचं नैकभेदं सुदूरं दीर्घमायतम् ॥ ४०६ ॥ (अ)

Various, of various sorts, manifold.—

विविध, बहुविध, नानारूप, पृथग्विध, उच्चावच, नैकभेद
adj.

Long, wide.— सुदूर, दीर्घ, आयत *adj.*

महार्घं बहुमूल्यं स्यान्मूषितं चोरितं समे ।

Precious, costly.— महार्घं, बहुमूल्य *adj.*

Stolen.— मूषित, चोरित *adj.*

(चुर 10 P. to steal, to rob.)

रुग्णं भुग्नेऽथ निशितक्षुतशातानि तेजिते ॥

Diseased, ill, sick, .— रुग्ण, भुग्न *adj.*

Sharpened, polished.— निशित, क्षुत, शात,
तेजित *adj.*

(रुज् 6 P. to afflict with pain or disease;
to be bent or crooked.)

(भुज् 6 P. to bend, to make crooked.)

द्रुतावदीर्णे उद्गूर्णोद्यते स्यन्ने स्नुतं स्नुतम् ॥ ४०७ ॥

Melted.— द्रुत, अवदीर्ण *adj.*

Raised, up-lifted (as weapon).— उद्गूर्णं,
उद्यत *adj.*

Oozed out, dropped down.— स्यन्न, स्नुत,
स्नुत *adj.*

(द्रु 1 P. to run, to melt. स्यन्द् 1 A. to drop, to flow. सु 1 P. to flow.)

भिन्ना उपाहितघातदिग्धसंकलितोद्धृताः ।

Joined, brought together.—उपाहित *adj.*

Smelt.—घात *adj.*

Smeared, anointed.—दिग्ध *adj.*

Added together.—संकलित *adj.*

Raised up, lifted up.—उद्धृत *adj.*

[घा (जिघ) 1 P. to smell. दिह् 2 P. A. to smear; with सम् to doubt.]

[कल् 10 P. A. (also आकल्) to perceive, to consider; with सम् to drive together, to add together.]

निर्वाणो मुनिवह्नयादौ पृथक् च कथितं शृतम् ॥४०८

Died (as sages); blown out, extinguished (as fires, lamps).—निर्वाण *adj.*—मुनिवह्नि-दीपादिषु प्रयुक्तः ।

Boiled, decocted.—कथित *adj.*

Cooked, served (as food).—शृत *adj.*

(कथ् 1 P. A. to boil. श्री 9 P. A. to fry, to cook.)

पुष्टे तु पुषितं सोढे क्षान्तमुद्धान्तमुद्गते ।

Fed, nourished.— पुष्ट, पुषित *adj.*

Suffered, borne.— सोढ, क्षान्त *adj.*

Vomitted.— उद्धान्त, उद्गत *adj.*

(पुष् 4, 9 P. to nourish, to augment, to enhance; to thrive, to prosper.)

(सह 1 A. to bear, to undergo, to endure; to forbear, to allow; to be able; with उत् to exert; with प्रोत् *Caau.* to encourage.)

(क्षम् 4 P., 1 A. to endure, to bear, to pardon, to be able.)

[वम् 1 P. to vomit (also उद्गम्); to send forth.]

दान्तस्तु दमिते शान्तः शमिते प्रार्थितेऽर्दितः ॥

Restrained, curbed.— दान्त, दमित *adj.*

Pacified, calmed.— शान्त, शमित *adj.*

Implored, prayed, requested.— प्रार्थित, अर्दित *adj.*

(दम् 4 P. to be tamed, to tame.)

[शम् 4 P. to cease, to be appeased or calm; with नि (*Caau.*) to hear.]

(अर्थ 10 A. to ask, to request; with अभि and प्र means the same; with सम् to consider, to expect, to judge, to determine.)

प्रुष्टुष्टोपिता दग्धे विद्धे छिद्रितवेधिते ॥ ४०९ ॥

Burnt, scorched - प्रुष्ट, पुष्ट, उषित, दग्ध *adj.*

Pierced, bored.- विद्ध, छिद्रित, वेधित *adj.*

(दह् 1 P. to burn, to consume by fire, to give pain.)

[विध् 6 P. (*Cau.* वेधय्) to pierce, to perforate.]

ज्ञप्तस्तु ज्ञपिते छन्नश्छादिते पूजितेऽञ्जितः ।

पूर्णस्तु पूरिते क्लिष्टः क्लिशितेऽवसिते सितः ॥ ४१० अ

Advised, taught.- ज्ञप्त, ज्ञपित *adj.*

Covered.- छन्न, छादित *adj.*

Honoured, revered.- पूजित, अञ्जित *adj.*

Filled up, full.- पूर्ण, पूरित *adj.*

Troubled, distressed.- क्लिष्ट, क्लिशित *adj.*

Finished.- अवसित, सित *adj.*

(ज्ञप् 10 P. A. to teach, to declare.)

(छद् 1, 10 P. to cover, to hide.)

(पृ 10 P. to adore, to honour, to worship.)

(पृ 3 P., पृ 3, 9 P., पू 10 P. to fill, to complete.)

(छि 4, 9 P. to torment, to vex, to suffer, to be distressed.)

सिद्धे निर्वृत्तनिष्पन्नौ दारिते भिन्नभेदितौ ।

Accomplished, finished, ready.— सिद्ध, निर्वृत्त, निष्पन्न *adj.*

Cut, broken.— दारित, भिन्न, भेदित *adj.*

[सिध् 1, 4 P. to be accomplished, to succeed; *Can.* (साधय) to accomplish.]

(वृत् 1 A. to be, to act, to behave, to come to pass, to take place, to live, to subsist; with अनु to follow, to resemble, to obey; with व्या to turn away from; with नि to return, retire; with निरु to be accomplished, to be finished; *Can.* (निर्वर्तय) to finish, to make ready; with वि to revolve, to roll, to turn round, to return.)

(पद् 4 A. to go; with आ to come near,

to **undergo**; with व्या to **perish**; *Cau.* (व्यापादय) to **destroy**, to **kill**; with उत to **spring up**, to **rise**, to **be born**; with उप to **come to**, to **be suitable**, to **be right**; with निस् to **be accomplished**; with अ to **attain**, to **resort to**; with प्रति to **go to**, to **enter**, to **recover**, to **restore**; with वि to **perish**, to **be ruined**, to **be in distress**; with सम् (*Caus.*) to **procure**, to **bring about**.)

[दृ 4, 9 P. to **tear**, to **burst**; दारय (*Caus.*) means the same.]

[भिद् 7 P. A. to **break**, **tear up**, to **pierce**, to **divide**; *Passive* (भिद्यते) to **differ**; (उद्भिद्यते) to **break forth**, to **open**.]

ऊतं स्यूतमुतं चापि ह्रीणहीतौ तु लज्जिते ॥ ४१० ॥

Sewn, stitched.—ऊत, स्यूत, उत *adj.*

Abashed, ashamed.—ह्रीण, हीत, लज्जित *adj.*

[वे 1 P. A. to **weave**. सिव् 4 P. (सीव्याति) to **sew**, to **unite**.]

(ही 3 P. to **be ashamed**, to **be bashful**. लज्ज् 6 A. to **be ashamed**, to **be bashful**.)

स्यादर्हिते नमस्यितनमसितमपचायितार्चितापचितम्।

Saluted, bowed.—अर्हित, नमस्यित, नमसित, अपचायित, अर्चित, अपचित *adj.*

(अर्ह 1 P. to deserve, to be entitled to; 1, 10 P. to worship, to honour.)

(अर्च 1, 10 P. to worship, to honour.)

वरिवसिते वरिवस्यितमुपासितं चोपचरितं च ॥ ४११

Propitiated, served, worshipped.—वरिवसित, वरिवस्यित, उपासित, उपचरित *adj.*

(आस 2 A. to sit, to remain, to continue; with अधि to inhabit; to sit down on; with उव to be indifferent; with उप to sit near; to honour, to worship.)

[चर् 1 P. to move, to go; to graze; with अर्त to trespass, to transgress; with अनु to follow; with अमि to offend; with व्यभि to go astray, to fail, to offend; with आ to act, to behave, to perform, to make; with उव (*Caus.*) to pronounce, to utter; with उप to serve, to honour, to worship; with परि to serve, to attend upon; with वि to

wander through; *Cau.* to consider; with सम् to wander, to move, to live (in)].

छिन्नं छातं लूनं कृत्तं दातं दितं छितं वृक्णम् ।

Cut, chopped off, broken.— छिन्न, छात, लून, कृत्त, दात, दित, छित, वृक्ण *adj.*

(छिद् 7 P. A. to cut, to lop off, to break; with उत to exterminate, to root out; with परे to limit, to bound, to be assured; with वि to interrupt, to separate.)

(लू 9 P. A. to cut, to lop off. कृत् 6 P. (कृन्ति) to cut off.)

स्रस्तं ध्वस्तं भ्रष्टं स्कन्नं पन्नं च्युतं गलितम् ॥४१२॥

Fallen, dropped down, degraded.— स्रस्त, ध्वस्त, भ्रष्ट, स्कन्न, पन्न, च्युत, गलित *adj.*

(स्रस् 1 A. to fall down or asunder, to hang down, to be loosened.)

(ध्वस् 1 A. to fall to pieces; with अप to go away; with वि to crumble down, to disperse; *Cau.* to crush, to destroy.)

(भ्रश् 4 P. to fall, to fall from; with अप to be corrupted.)

[च्यु 1 A. to depart, to swerve (from).]

(गल् 1 P. to drop, to ooze out.)

लब्धं प्राप्तं विज्ञं भावितमासादितं च भूतं च ।

Obtained, got, won.— लब्ध, प्राप्त, विज्ञ, भावित
आसादित, भूत *adj.*

(लभ 1 A. to get, to obtain; with उपा to
reproach, to reprove; with उप to find out,
to ascertain, to understand; with प्रत्युप to
recover; with विप्र to deceive, to confound.)

(विद् 6 P. A. to get, to obtain.)

[भू 1 P. to be, to become, to serve to,
to cause (with dative); *Cau.* (भावय) to
obtain, to consider, to reflect; with
अनु to experience; with अभि to assail, to
over-power; with आविस् to become visible;
with उत् to spring up, to rise, to be born;
with तिरस् to disappear; with परा to defeat;
with परि to despise, to injure, to offend;
with प्र to prevail, to be able, to be power-
ful; with प्रादुस् to become manifest or visi-
ble; with वि *Cau.* to trace out, to observe,

to feel, to recognize; with सम् to be born, to take place, to happen, to be possible; *Cau.* (संभावय) to think, to imagine, to represent, to honour.]

[सद् (सीद्) 1, P. to sit, to sink down, to become helpless, to decay, to perish; with अब् to perish, to end, to terminate; with आ to sit down; *Cau.* (आसादय) to approach, to reach, to obtain, to find; with नि (निषीद्) to sit down; with प्र to be propitious or pleased, to favour, to be clear, calm or pleased; *Cau.* to propitiate; with बि (विषीद्) to be sad or dejected, to despair.]

अन्वेषितं गवेषितमन्विष्टं मार्गितं मृगितम् ॥ ४१३

Searched, enquired into, investigated.

— अन्वेषित, गवेषित, अन्विष्ट, मार्गित, मृगित *adj.*

[२५ 4 P. to go; with अनु to search; *Cau.* also means the same. (प्रेषय) to send.]

(मार्ग 10 P. to seek, to search. मृग 4 P., 10 A. to search.)

त्रातं त्राणं रक्षितमवितं गोपायितं च गुप्तं च ।

Protected, defended, sheltered.—त्रात, त्राण, रक्षित, अवित, गोपायित, गुप्त *adj.*

[त्रा २ P., त्रै १ A. to protect, to preserve; with परि to save. रक्ष् १ P. to protect, to guard, to tend, to govern; with परि to save.]

(अव् १ P. to protect, to satisfy, to please.)

अवगणितमवमतावज्ञाते अवमानितं च परिभूते॥४१४

Disobeyed, despised, dishonoured.—अवगणित, अवमत, अवज्ञात, अवमानित, परिभूत *adj.*

(गण् १० P. to count, to value, to regard; with अव to disregard, to neglect; with वि to consider.)

(मन् ४, ८ A. to think, to regard, to mind; with अनु to assent to, to approve; with अभि to intend, to desire; with अव (also *Can.* अवमानय) to despise, to offend; with सम् to assent.)

[ज्ञा ९ P. A. to know, to recognize; *Can.* (ज्ञापय or ज्ञपय) to declare, to teach, to

report; with अनु to permit, to give leave, to promise; with अभि to recognize, to perceive, to acknowledge; with अव to despise; with आ *Caru.* (आज्ञापय) to command; with प्रति (*Atm.*) to promise, to pledge; with वि to distinguish, to know exactly; *Carus.* (विज्ञापय) to declare, to address.)

त्यक्तं हीनं विधुतं समुज्झितं धृतमुत्सृष्टे ।

Abandoned, given up, forsaken.—त्यक्त, हीन, विधुत, समुज्झित, धृत, उत्सृष्ट *adj.*

(त्यज् १ P. to leave, to abandon, to give. हा ३ P. to leave, to abandon, to forsake, उज्ज ६ P. to leave, to abandon, to throw.)

उक्तं भाषितमुदितं जल्पितमाख्यातमभिहितं लपितम् ॥

[४१५]

Spoken, expressed, told, addressed.—उक्त, भाषित, उदित, जल्पित, आख्यात, अभिहित, लपित *adj.*

(वच् २ P. to speak; with प्र to tell; with प्रति to reply, to answer.)

(भाष् १ A. to speak; with अप to abuse,

to revile; with आ to address; with सम् to converse.)

[वद् 1 P. to speak, to address, to sound; *Can.* (वादय) to cause to sound, to play (on a lute, &c.); with अप to insult; with अभि *Can.* (अभिवादय) to greet, to salute respectfully; with वि (*Atm.*) to dispute, to wrangle, to contest; with सम् to converse, to resemble, to be consistent; with विसम् to be inconsistent, to break promise.]

(जल्य् 1 P. to speak, to prattle.)

(ख्या 2 P. to tell; *Can.* (ख्यापय) to proclaim, to report; with प्रत्या to repudiate; with व्या to explain; with सम् to sum up, to calculate.)

(ल्य 1 P. to speak; with अप to deny; with आ to address; with प्र to prattle, to cry, to bewail; with वि to bewail; with सम् to converse.)

बुद्धं बुधितं मनितं विदितं प्रतिपन्नमवसितावगते ।

Known, understood, perceived.— बुद्ध,

बुधित, मनित, विदित, प्रतिपन्न, अवसित, अवगत *adj.*

(बुध् 1 P. A., 4 A. to understand, to know, to think; *Cau.* बोधय to advise, to awaken; with अव to know; *Cau.* to inform; with प्र to rouse, to awaken; with सम् to know, to admonish, to call.)

[विद् 2 P. to know, to perceive; with आ *Cau.* to report, to present; with नि *Cau.* to make known, to report; with सम् (A.) to know, to meditate; with संप्रति to report, to tell.]

[गम् 1 P. to go, to move, to undergo; with अधि to enter, to attain, to acquire; with समधि to approach, to acquire; with अनु to follow, to imitate; with अभि to advance, to approach, to visit; with अव to inquire, to understand, to perceive, to guess; *Cau.* to cause to experience; with अस्तम् to set; with आ to come; with प्रत्या to recover; with प्रत्युत् to go to meet (a guest), to receive, to welcome;

to rise from a seat; with समा to meet, to assemble; with अभ्युत् to advance towards; with अभ्युप to go to, to admit, to grant; with निर् to go out, to come out, to depart from; with परि to spread everywhere, to die; with विप्र to separate; With वि to disappear; with सम् (Atm.) to assemble, to meet; with अभिसम् (Atm.) to unite.]

ऊरीकृतमुररीकृतमङ्गीकृतमाश्रुतं प्रतिज्ञातम् ॥४१६॥

Promised, undertaken, accepted.—ऊरीकृत, उररीकृत, अङ्गीकृत, आश्रुत, प्रतिज्ञात *adj.*

[श्रु (शृ) 5 P. to hear; with आ and समा to promise; with प्रति to promise, to make a vow; with वि (*pass.*) to be famous, to be heard round about; with सम् to hear, (Atm.) to promise].

ईलितशस्तपणायितपनायितप्रणुतपणितपनितानि ।

अपि गीर्णवर्णिताभिष्टुतेडितानि स्तुतार्थानि ॥ ४१७ ॥

Praised, extolled, commended, glorified.—ईलित, शस्त, पणायित, पनायित, प्रणुत, पणित, पनित, गीर्ण, वर्णित, अभिष्टुत, ईडित, स्तुत *adj.*

[शंस् १ P. to praise; with आ to report, (*Atm.*) to wish, to hope; with समा to desire; with प्र to praise, to recommend.]

(पण् & पन् १ A. (and पणाय-पनाय) १ P. to praise, to honour; पण् १. A. also means to stake.)

(नु २ P. & नु ६ P. to praise.)

(गृ ९ P., ६ A. to call, to praise; and ६ P. to eat, to devour; with उत् ६ P. to vomit.)

(वर्ण् १० P. to colour, to paint, to depict, to describe, to praise; with सम् to extol; with निग् to regard, to examine, to see carefully.)

(स्तु २ P. A. to praise; to worship by hymns; with प्र to begin, to say, to report.)

(ईड २ A. to praise.)

भक्षितचर्वितलीढप्रत्यवसितगिलितखादितप्सातम् ।

अभ्यवहृतान्नजग्धग्रस्तग्लस्ताशितं भुक्ते ॥ ४१८ ॥

Eaten, swallowed, devoured.— भक्षित, चर्वित, लीढ, प्रत्यवसित, गिलित, खादित, प्सात, अभ्यवहृत, अन्न, जग्ध, ग्रस्त, ग्लस्त, अशित, भुक्त *adj.*

(भक्ष् 10 P. to eat. चर्च् 10 P. to chew, to taste. लिङ् 2 P. A. to lick, to eat. खाद् 1 P. to eat. प्सा 2 P. to eat.)

[ह 1 P. A. to convey, to seize, to carry away, to charm, to please, to acquire, to to captivate; *Uau.* (हारय) to send; with अप् to take away, to rob; with अभ्यव् to eat; with व्यव् to act, to behave; with आ् to carry; to offer (a sacrifice); to eat; *Uau.* to collect (as duties); with उदा् to utter, to pronounce, to call, to require, to illustrate; with प्रत्युदा् to answer; with उपा् to offer; with व्या् to declare, to explain; with उव् to take out, to draw out, to destroy, to exterminate, to pick up, to pluck out, to corroborate, to deliver from, to save; with उप् to offer; with ससुप् to offer, to perform; with निर् to pluck out, to draw from; with परि to avoid, to conceal; with प्र् to throw, to strike, to attack; with संप् to fight; with वि to divert oneself, to ramble for pleasure;

with सम् to destroy, to collect; with उपसम् to collect; with प्रतिसम् to take back, to withdraw.]

(अद् 2 P. to eat. प्रस् & ग्लस् 1 P., 10 P. A. to eat. अश् 9 P. to eat; with प्र to drink.)

(भुज् 7 A. to eat, to drink; P. to govern, to possess.)

हृष्टे मत्तस्तृप्तः प्रहृन्नः प्रमुदितः प्रीतः ।

Rejoiced, pleased, delighted, satisfied.—
हृष्ट, मत्त, तृप्त, प्रहृन्न, प्रमुदित, प्रीत *adj.*

[हृष् 4 P., 1 P. to be glad, to bristle, to be erect (as hair).]

(मद् 4 P. to get drunk; with उद् to be mad; to be intoxicated; with प्र to be negligent or careless; *Cau.* (मादय) to intoxicate, to charm.)

(तृप् 4 P. to be satisfied; *Cau.* to satisfy.)

(हृद् 1 P. to be delighted.)

[मुद् 1 A. to be pleased, to rejoice; with अनु to approve.]

(प्री १ P., १० P. A., ४ A. : to be pleased, to please, to delight.)

आर्द्रं क्लिन्नः स्तिमितः संतप्तः धूपितो दूनः ॥ ४१९ ॥

Wet, moistened.— आर्द्रं, क्लिन्न, स्तिमित *adj.*

Troubled, afflicted.— संतप्त, धूपित, दून *adj.*

(क्लिद् ४ P. to become wet.)

(तप् १ P., ४ A. to warm, to heat, to shine, illuminate, to give pain, to do penance; *Can.* to vex, to torment; with अति to heat excessively; with अनु to repent; with अभि to suffer pain; with परि to set on fire; with पश्चात् to repent; with प्र to shine; with सम् to be distressed, to repent.)

(धूप १ P. to fumigate, to perfume.)

(दू ४ A. to burn, to afflict.)

इति विशेष्यनिघ्नवर्गः ।

पद्ये यशसि च श्लोको लोकस्तु भुवने जने ।

श्लोक *m.* = १ A stanza. २ Fame.

लोक *m.* = १ World. २ People. (जन *m.*)

उत्सङ्गचिह्नयोरङ्कः कलङ्कोङ्कापवादयोः ॥ ४२० ॥

अङ्क *m.* = 1 Lap, thigh. 2 A mark. (उत्सङ्ग *m.*)

कलङ्क *m.* = 1 A mark. 2 Blame, stigma.

तक्षको नागवर्धक्योरकः स्फटिकसूर्ययोः ।

तक्षक *m.* = 1 The snake Takshaka. 2 A carpenter.

अर्क *m.* = 1 A crystal. 2 The sun. (स्फटिक *m.*)

व्यलीकमप्रियाकार्यवैलक्ष्येऽपि पीडने ॥ ४२०॥ (अ)

व्यलीक *adj.* = 1 Disagreeable. 2 Improper. 3 Strange, unnatural. 4 Pain, grief.

(वैलक्ष्य *n.* = contrariety, unnaturalness, confusion.)

प्रतिकूले प्रतीकस्त्रिष्वलीकं त्वप्रियेऽनृते ।

प्रतीक *adj.* = 1 Unfavorable (also.)

अलीक *adj.* = 1 Disagreeable. 2 False.

रुक्तापशङ्कास्वातङ्क एकं मुख्यान्यकेवलाः ॥ ४२० आ

आतङ्क *m.* = 1 Disease. 2 Affliction, pain. 3 Fear, apprehension, scruples.

एक *adj.* = 1 Chief. 2 Other, different.

3 Sole, alone, only.

विश्वामित्र उलूके च महेन्द्रे चापि कौशिकः ।

कौशिक *m.* = Visvamitra. 2 Owl. 3 Indra.

व्याघ्रेऽपि पुण्डरीकः स्यादालोकौ दर्शनद्युती ॥ ४२१

पुण्डरीक *m.* = 1 Tiger also.

आलोक *m.* = 1 Appearance. 2 Light.

सूच्यग्रे क्षुद्रशक्तौ च रोमहर्षे च कण्टकः ।

कण्टक *m.* = 1 The point of a needle, a thorn. 2 A wicked man, a paltry foe. 3 Hair standing on end.

(सूचि *f.* = a needle, a pin.)

शुल्कोऽस्त्री स्त्रीधनेऽपि स्याद्वारकौ बालभेदकौ ॥ ४२२

शुल्क *m.* & *n.* = 1 Dowery also.

वारक *m.* = 1 A child. 2 A breaker.

स्यात्कल्लोलेऽप्युत्कलिका टङ्कौ दर्पाश्मदारणौ ।

उत्कलिका *f.* = 1 A wave (also).

टङ्क *m.* = 1 Pride. 2 Stone-cutter's chisel. (अश्मदारण *m.* & *adj.*)

मयूखस्तिवटकरज्वालास्खलिबाणौ शिलीमुखौ ॥

मयूख *m.* = 1 Light, splendour. 2 A ray. 3 Flame.

शिलीमुख *m.* = 1 A bee. 2 An arrow.

पतंगौ पक्षिसूर्यौ च शैलवृक्षौ नगावगौ ॥ ४२३ ॥

पतंग *m.* = 1 A bird. 2 The sun.

नग & अव *m.* = 1 A mountain. 2 A tree.

सर्गः स्वभावनिर्मोक्षनिश्चयाध्यायसृष्टिषु ।

सर्ग *m.* = 1 Nature. 2 Abandoning. 3 Determination. 4 Canto. 5 Creation.
(निर्मोक्ष *m.*, अध्याय *m.*; सृष्टि *f.*)

भोगः सुखे स्त्र्यादिभृतावहेश्च फणकाययोः ॥ ४२४ ॥

भोग *m.* = 1 Pleasure. 2 Hire of dancing-girls &c. 3 The hood of a snake. 4 Its body.

स्वर्गेषुपशुवाग्वज्रदिङ्नेत्रघृणिभूजले ।

लक्ष्यदृष्ट्या स्त्रियां पुंसि गौर्मातंगो गजेऽपि च ॥ ४२५ ॥

गो *m.* or *f.* according to the meaning or use. = 1 (*m.*) Heaven. 2 (*m.*) Arrow. 3 (*f.*) Cow or (*m.*) bullock. 4 (*f.*) Speech. 5 (*m.*) thunderbolt. 6 (*f.*) Direction. 7 (*m.*) Eye. 8 (*m.*) Ray. 9 (*f.*) Earth. 10 (*m.*) Water.

मातंग *m.* = 1 An elephant also.

पशवोऽपि मृगा वेगः प्रवाहजवयोरपि ।

मृग *m.* = A beast (also.)

वेग *m.* = 1 Stream, current. 2 Speed.

चातके हरिणे पुंसि सारंगः शबले त्रिषु ॥ ४२५ ॥ अ

सारंग *m.* = 1 *Chataka*. 2 A deer. 3

(*adj.*) Variegated.

यानाद्यङ्गे युगः पुंसि युगं युग्मे कृत्तादिषु ।

युग *m.* 1 Yoke. 2 (*n.*) A pair, couple.

3 (*n.*) An age, as the *Kṛita* &c.

योगः संनहनोपायध्यानसंगतियुक्तिषु ॥ ४२५ आ

योग *m.* = 1 Armour. 2 A means of success against an enemy. 3 Concentration of mind. 4 Union, junction. 5 Trick, plan.

(संनहन *n.*, युक्ति *f.*)

भगं श्रीकाममाहात्म्यवीर्ययत्नार्ककीर्तिषु ।

भग *n.* = 1 Prosperity. 2 Desire. 3 Greatness, glory. 4 Bravery. 5 Attempt, effort. 6 The sun. 7 Fame.

(माहात्म्य *n.*; यत्न *m.*)

मूल्ये पूजाविधावर्ध ओघो वृन्देभ्यसां रये ॥ ४२६ ॥

अर्ध *m.* = 1 Price, value. 2 Worship.

ओष *m.* = 1 Crowd, multitude. 2 Stream, current.

विपर्यासे विस्तरे च प्रपञ्चः पावके शुचिः ।

प्रपञ्च *m.* = 1 Opposition. 2 Extent, expanse. (3 Deceit, joke.)

शुचि *m.* = 1 Fire also.

अभिष्वङ्गे स्पृहायां च गभस्तौ च रुचिः स्त्रियाम् ॥४२७

रुचि *f.* = 1 Attachment, taste. 2 Desire. 3 Ray, lustre. (अभिष्वङ्ग *m.*)

केकिताक्ष्यावहिभुजौ दन्तविप्राण्डजा द्विजाः ।

अहिभुज् *m.* = 1 A peacock. 2 An eagle.

द्विज *m.* = A tooth. 2 A Brahman. 3 A bird.

अजा विष्णुहरच्छागाः प्रजा स्यात्संततौ जने ॥ ४२८॥

अज *m.* = 1 The god Vishnu. The god Siva. 3 A goat.

प्रजा *f.* = 1 Offspring, descendant. 2 Subjects, people.

संज्ञा स्याच्चेतना नाम हस्तार्धैश्चार्थसूचना ।

संज्ञा *f.* = 1 Consciousness, life. 2 Title.

name. 3 Sign, the indication of one's thoughts by signs.

(सूचना *f.* = indication, suggestion.)

मायानिश्चलयन्त्रेषु कैतवानृतराशिषु ।

अयोधने शैलशृङ्गे सीराङ्गे कूटमस्त्रियाम् ॥४२९॥

कूट *m. & n.* = 1 Illusion. 2 Uniform and elementary substance (as sky.) 3 Trap for catching deer, a machine. 4 Fraud, trick. 5 Falsehood. 6 Heap. 7 Hammer. 8 Peak. 9 Plough-share.

(यन्त्र *n.*; राशि *m.*; अयोधन *m.*)

कष्टे तु कृच्छ्राहने दक्षामन्दागदेषु च ।

पटुर्द्वौ वाच्यलिङ्गौ स्यादिष्टिर्यागेच्छयोस्तथा ॥४२९अ

कष्ट *adj.* = Difficult, hard, distressing. 2 Impenetrable, impassable.

पटु *adj.* 1 Prompt. 2 Sharp. 3 Healthy.

इष्टि *f.* = 1 A sacrifice. 2 Wish, desire.

कोटिस्तु रश्मौ चापधौ संख्याभेदप्रकर्षयोः ।

कोटि (or कोटी) *f.* = 1 A ray. 2 The end of a bow. 3 Ten millions, crore. 4 Eminence, excellence. (5 Excess also.)

निष्ठा निष्पत्तिनाशान्ताः काष्ठोत्कर्षे स्थितौ दिशि ।

निष्ठा *f.* = 1 Confirmation, conclusion.
2 Loss. 3 End, termination. (निष्पत्ति *f.*; नाश *m.*; अन्त *m.*)

काष्ठा *f.* = 1 Excellence, superiority. 2 Limit. 3 Direction. (स्थिति *f.*)

पुंसि कोष्ठेऽन्तर्जठरं कुसूलोऽन्तर्गृहं तथा ।

कोष्ठ *m.* = 1 Bowels. 2 A granary. 3 The female apartment. (कुसूल *m.* = A granary.)

काण्डोऽस्त्री दण्डबाणार्धवर्गावसरवारिषु ॥ ४३० ॥ अ

काण्ड *m.* & *n.* = 1 Stick, trunk of a tree. 2 Arrow. 3 A wretch. 4 Chapter. 5 Opportunity, season. 6 Water.

(दण्ड *m.*; बर्ग *m.*)

दण्डो दमे मानभेदे लगुडे यमसैन्ययोः ।

प्रकाण्डकोणमन्थेषु गुडो गोलेक्षुपाकयोः ॥ ४३० ॥ आ

दण्ड *m.* = 1 Punishment. 2 A measure of length, (pole of four cubits.) 3 A stick, a staff. 4 The god of death. 5 An army. 6 The stem of a tree. 7 A fiddle-stick. 3 A churning-stick.

(कौंग *m.* An angle, a fiddle-stick.)

गुड *m.* = 1 A globe, a ball. 2 Treacle, unrefined sugar.

(इधुपाक *m.* = Boiled juice of sugar-cane, from इधु *m.* sugar-cane, and पाक *m.* cooking or boiling.)

भाण्डं मूलधने च स्याद् गोभूवाचस्त्रिडा इलाः ।

भाण्ड *n.* — Capital, principal (also.)

इडा or इला *f.* = 1 A cow. 2 The earth. 3 speech.

भृशप्रतिज्ञयोर्बाढं व्यूढौ विन्यस्तसंहतौ ॥

बाढ *adv.* = 1 Much, excessive. 2 Very well.

व्यूढ *m.* = 1 Arrayed. 2 Compact.

निर्व्यापारस्थितौ कालविशेषोत्सवयोः क्षणः ॥४३॥

क्षण *m.* — 1 Leisure. 2 A moment. 3 Holiday, festival.

(व्यापार *m.* occupation, business. स्थिति *f.* = state.)

शुक्लादौ च स्तुतौ वर्णौ न स्त्रियां लेपनेऽक्षरे ।

वर्ण *m.* = 1 Colour, complexion. 2 Prai e,

3 (*m.* & *n.*) Painting, perfuming or colouring (the body). 4 A letter of the alphabet.

श्रूगोऽर्भके स्त्र्णगर्भे सुरा प्रत्यक् च वारुणी॥४३१॥अ
श्रूग *m.* = 1 An infant. 2 Foetus, embryo.
वारुणी *f.* = 1 Wine. 2 The west.

ग्रामणीर्नापिते पुंसि श्रेष्ठे ग्रामाधिपे त्रिषु ।

ग्रामणी = 1 (*m.*) A barber. 2 (*adj.*) Chief. 3 (*adj.*) The leader or superintendent of a village. (श्रेष्ठ *adj.*)

शरणं गृहरक्षित्रोः करेणुः स्यादिभीभयोः ॥ ४३२ ॥

शरण *n.* = 1 A house. 2 Protector, refuge.
(रक्षितृ *m.*)

करेणु *m.* = 1 An elephant. 2 (*f.*) She-elephant.

प्रमाणं हेतुमर्यादाशास्त्रयत्ताप्रमातृषु ।

प्रमाण *n.* = 1 Reason, argument. 2 Limit. 3 Scripture, text. 4 Measure, standard. 5 Testimony, authority.

(मर्यादा *f.*, शास्त्र *n.*; इयत्ता *f.*; प्रमातृ *m.*)

करणं साधने च स्यात् क्षेत्रगात्रेन्द्रियेष्वपि ॥ ४३३ ॥

करण *n.* = 1 An instrument or means. 2 Field. 3 Body. 4 An organ of sense.
(साधन *n.*)

अतस्त्रिषु विषाणं स्यात्पशुशृङ्गोभदन्तयोः ।

विषाण *m. f. n.* = 1 The horn of an animal. 2 Tusk of an elephant.

(पशु *m.* an animal.)

प्रवणं क्रमनिम्नोर्व्यां प्रह्वे ना तु चतुष्पथे ॥ ४३४ ॥

प्रवण *adj.* = 1 A gradual slope. 2 Humble.
3 (*m.*) A place where four roads meet.

(क्रम *m.* order, method, regularity.)

(प्रह्व *adj.*)

संकीर्णो निचिताशुद्धो मरुतो पवनामरो ।

संकीर्ण *adj.* = Mixed, confused. 2 Impure.

(निचित *adj.*)

मरुत *m.* = 1 Wind. 2 A god.

कृतान्तो यमसिद्धान्तदेवाकुशलकर्मसु ॥ ४३५ ॥

कृतान्त *m.* 1 The god of death. 2 A demonstration, conclusion. 3 Destiny. 4 Sinful action.

(कर्मन् *n.* = Action, deed.)

अभ्युपातौ धूमकेतुः ऋतुः स्त्रीकुमुदेऽपि च ।

धूमकेतु *m.* = 1 Fire. 2 Comet.

(उत्पात *m.* = A portent, any public calamity as an earthquake, the fall of a meteor or the appearance of a comet or eclipse.)

ऋतु *m.* = 1 Months also.

केतुर्ना रूपाकाशग्रहोत्पातेषु लक्ष्मणि ॥ ४३५ ॥ अ

केतु *m.* = 1 Disease. 2 A banner, flag. 3 An enemy. 4 The imaginary planet Ketu. 5 A comet, falling-star. 6 A mark, a sign.

व्यक्तः प्राज्ञेऽपि दृष्टान्तावुभौ शास्त्रनिदर्शने ।

व्यक्त *adj.* = 1 Wise (also.)

दृष्टान्त *m.* = 1 A science. 2 An example, an illustration.

वृत्तान्तः स्यात्प्रकरणे प्रकारे कात्स्न्यवार्त्तयोः ॥ ४३५ ॥ आ

वृत्तान्त *m.* = 1 A tale, a story, a subject. 2 Mode, manner, kind. 3 The whole. 4 Tidings, intelligence.

श्लेष्मादि रक्तमांसादि महाभूतानि तद्रूपाः ।

इन्द्रियाण्यश्मविकृतिः शब्दयोनिश्च धातवः ॥

धातु *m.* = 1 A principle or humour of the

body, as (कफवातपित्तानि) phlegm, wind and bile. 2 Any constituent part of the body, as blood, flesh &c. 3 A primary or elementary substance, as (पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशाः) earth, water, fire, air and aether. 4 The property or quality of a primary element, as (शब्दरसरूपगन्धस्पर्शाः) sound, odour, flavour, colour, and touch. 5 An organ of sense. 6 A mineral, an ore. 7 Root, etymology.

(इन्द्रिय *n.*; योनि *m. f.* = cause, origin.)

क्षयार्चयोरपचितिर्भूतिर्भस्मनि संपदि ॥ ४३६ ॥

अपचिति *f.* = 1 Decrease, loss. 2 Worship.

(क्षय *m.*)

भूति *f.* = 1 Ashes. 2 Prosperity.

रीतिः प्रचारे स्यन्दे च लोहकिट्टारकूटयोः ।

रीति *f.* = 1 Usage, custom, practice. 2 Oozing. 3 Rust of iron. 4 Brass.

कासूसामर्थ्ययोः शक्तिः क्षयवासावपि क्षिती ॥ ४३६ अ

शक्ति *f.* = 1 An iron spear or dart. 2 Strength, power.

(कासू *f.* A sort of spear or lance.)

श्रित्ति *f.* = 1 Destruction, the period of the destruction of the universe. 2 An abode, a dwelling, a house.

कलधौतं रूप्यहेम्नोर्निमित्तं हेतुलक्ष्मणोः ।

कलधौत *n.* = 1 Silver. 2 Gold.

निमित्त *n.* = 1 Cause, motive. 2 Mark, sign.

श्रुतं शास्त्रावधृतयोर्युगपर्याप्तयोः कृतम् ॥ ४३६ ॥

श्रुत = 1 (*n.*) Sacred science. 2 (*adj.*)

Heard.

कृत = 1 (*n.*) The first of the four ages.

2 (*adj.*) Done, made, completely done.

सिकताः स्युर्वालुकाऽपि धृतिर्धारणधैर्ययोः ।

सिकता *f. pl.* = 1 Sand. 2 (*f.*) Also a sandy soil or desert.

धृति *f.* = 1 Bearing, supporting. 2 Courage.

(धारण *n.*; धैर्य *n.*)

अत्याहितं महाभीतिः कर्म जीवानपेक्षि च ॥ ४३७ ॥

अत्याहित *n.* = 1 A great dread. 2 Desperate or daring action. (अपेक्षा *f.* desire, want.)

युक्ते क्षमादावृते भूतं प्राण्यतीते समे त्रिषु ।

भूत *n.* & *adj.* = 1 Proper, right. 2 An element, as earth &c. 3 True. 4 A living being. 5 Past. 6 Resembling, like.

ख्याते हृष्टे प्रतीतोऽभिजातस्तु कुलजे बुधे ॥४३७॥

प्रतीत *adj.* = 1 Famous, celebrated. 2 Glad, delighted.

अभिजात *adj.* = 1 Noble, well-born. 2 Wise, learned.

निवातावाश्रयावातावाहतौ सादरार्थितौ ।

निवात *adj.* 1 An asylum, a dwelling. 2 calm, not windy; safe, secure.

आदृत *adj.* = 1 Respectful, careful. 2 Worshipped, Respected.

वृत्तं पद्ये चरित्रे त्रिष्वतीते दृढनिस्तले ।

वृत्त *n.* = 1 A verse, metre. 2 Biography, story. 3 (*adj.*) Past, gone. 4 Hard, firm.

5 Round. (चरित्र *n.*; अतीत *adj.*)

सत्ये साधौ विद्यमाने प्रशस्तेऽभ्यर्हिते च सत् ॥४३८॥

सत् *adj.* = 1 True. 2 Virtuous, good, wise. 3 Being, existing. 4 Excellent. 5 Vene-

able. (विद्यमान, प्रशस्त, अभ्यर्हित *adj.*)

अर्थोऽभिधेयवस्तुप्रयोजननिवृत्तिषु ।

अर्थ *m.* = 1 Meaning. 2 Wealth, property.
3 Thing. 4 Cause, motive. 5 Prohibition.
(अभिधेय *n.*; वस्तु *n.*; प्रयोजन *n.*; निवृत्ति *f.* =
also returning, giving up.)

निपानागमयोस्तीर्थमृषिजुष्टे जले गुरौ ॥ ४३९

तीर्थ *n.* = 1 A reservoir of water. 2 A
sacred science. 3 Water made holy by
sages, holy water. 4 A preceptor. (निपान *n.*;
आगम *m.*; जुष्ट *adj.* = loved, frequented.)

समर्थस्त्रिषु शक्तिस्थे संबद्धार्ये हितेऽपि च ।

समर्थ *adj.* = 1 Strong, powerful, able,
capable. 2 Well-connected, consistent. 3
Proper, fit.

पादो रश्म्यङ्घ्रिमूलेषु दायादौ सुतबान्धवौ ॥ ४३९ अ

पाद *m.* = 1 A ray. 2 A foot, a leg. 3 The
root of a tree.

दायाद *m.* = 1 A son. 2 Relative, kinsman.
प्रसादोऽनुग्रहे काव्यगुणस्वास्थ्यप्रसत्तिषु ।

प्रसाद *m.* = 1 Favour, kindness. 2 Clear-

ness or easiness of style. 3 Composure, calmness of mind. 4 Clearness, cleanness, purity.

अभिप्रायवशी छन्दौ संस्थाधारे स्थितौ मृती ॥

छन्द *m.* = 1 Purpose. 2 Wish, attachment, subjection or addiction to. (अभिप्राय *m.*; वश *m. n.*)

संस्था *f.* = 1 Stay, profession. 2 State or condition. 3 Death. (आधार *m.*; मृति *f.*)

प्राधान्ये राजलिङ्गे च वृषाङ्गे ककुदोऽस्त्रियाम् ॥४४०॥

ककुद *m. n.* = 1 Chief, supreme. 2 Ensigns of royalty. 3 The hump of a bullock.

(प्राधान्य *n.*, लिङ्ग *n.* = mark, emblem.)

पदं व्यवसितत्राणस्थानलक्ष्माङ्गधिवस्तुषु ।

पद *n.* = 1 Effort, industry. 2 Defence. 3 Place, rank. 4 Mark, sign. 5 Foot. 6 Thing. (व्यवसित *adj. or n.*; त्राण *n.*; स्थान *n.*)

वीथी पदव्यां स्याद् विद्वत्सुप्रगल्भौ विशारदौ ॥४४१॥

वीथी *f.* = 1 A road also.

विशारद *m.* = 1 Learned. 2 Bold, confident,

देशे नदविशेषेऽर्धौ सिन्धुर्ना सरिति स्त्रियाम् ।

सिन्धु *m.* = 1 Name of a country. 2 The name of a river (the Indus). 3 Sea. 4 (*f.*) A river.

(देश *m.* = a country, नद *m.* = a river.)

स्युः समर्थननीवाकनियमाश्च समाधयः ॥

समाधि *m.* = 1 Conclusion, inference. 2 Silence. 3 Promise, agreement.

विधा विश्वो प्रकारे च विधिर्देवविधानयोः ॥ ४४२ ॥

विधा *f.* = 1 Rite, observance. 2 Kind, variety. (प्रकार *m.*)

विधि *m.* = 1 Fate. 2 Rite, ceremony.

(विधान *m.*)

वधूर्जाया स्नुषा स्त्री च सुधा लेपोभृतं स्नुही ।

वधू *f.* 1 Wife. 2 Daughter-in law. 3 Woman.

सुधा *f.* = 1 Chunam, cement (plaster.)

2 Nectar. 3 A kind of plant.

संधा प्रतिज्ञा मर्यादा श्रद्धा संप्रत्ययः स्नुहा ॥४४३॥

संधा *f.* = 1 Promise, pledging one's word. 2 Limit, (प्रतिज्ञा *f.*)

श्रद्धा *f.* = 1 Respect, reverence, also faith, belief. 2 Wish, desire.

घनो मेघे मूर्तिगुणे त्रिषु मूर्ते निरन्तरे ।

घन *m.* = 1 Cloud. 2 Solidity. 3 (*adj.*) Hard, solid. 4 Dense, thick.

(मूर्ति *f.* substance, figure. गुण *m.* quality, property. मूर्त *adj.* = also incarnate.)

इनः सूर्ये प्रभौ राजा मृगाङ्के क्षत्रिये नृपे ॥ ४४४ ॥

इन *m.* = 1 The sun. 2 Master, lord.

राजन् *m.* = 1 The moon. 2 A Kshatriya. 3 A king.

वृजिनः क्लेशे वृजिनं भुग्नेऽघे रक्तचर्मणि ।

वृजिन *m.* = 1 Pain, misery. 2 (*n.*) Crooked, curved. 3 Sin, vice. 4 Red leather, hide.

आत्मा यत्नो धृतिर्बुद्धिः स्वभावो ब्रह्म वर्म च ॥४४४॥

आत्मन् *m.* = 1 Effort, care. 2 Firmness. 3 The understanding, the mind. 4 Disposition. 5 The supreme deity and soul of the universe. 6 Body.

गृहेऽपि केतनं विश्वकर्माकुरशिलिनोः ।

केतन *n.* = 1 A house (also.)

विश्वकर्मन् *m.* = 1 The sun. 2 The architect of the gods.

व्यञ्जनं लाञ्छन इमं निष्ठानावयवेऽपि ॥४४४॥ आ

व्यञ्जन *n.* = 1 A mark, a token. 2 A beard.

3 A sauce, condiment. 4 The privy part.

(5 A consonant, also.)

उत्थानं पौरुषे तन्त्रे सल्लिखितोद्गमेऽपि च ।

उत्थान *n.* = 1 Manly exertion, effort. 2

Business of a family. 3 Rising, getting up from a seat from respect.

मारणे मृतसंस्कारे गतौ द्रव्येऽर्थदापने ॥ ४४४ ॥ इ

निर्वर्तनोपकरणानुव्रज्यासु च साधनम् ।

साधन *n.* = 1 Killing or oxidation of metals. 2 Funeral rites. 3 Motion, going.

4 Materials. 5 Enforcement of the delivery

of any thing (legally). 6 Completion,

accomplishment. 7 Instrument, agent,

means. 8 following.

पक्ष्माक्षिलोऽग्नि किञ्जल्के तन्वाद्यंशेऽध्यणीयसि ॥४४४॥ ई

पक्ष्मन् *n.* = 1 Eyelash. 2 The filament of a

flower. 3 Fibre, a small piece of thread.

प्रसूनं पुष्पफलयोर्निधनं कुलनाशयोः ।

प्रसून *n.* = 1 Flower. 2 Fruit.

निधन *n.* = 1 A family. 2 Destruction.

अकार्यगुह्ये कौपीनं वने सलिलकानने ॥ ४४४ ॥ उ

कौपीन *n.* = 1 Wrong deed, sin. 2 A privy part of the body. 3 (A small piece of cloth worn over the privies.)

वन *n.* = 1 Water. 2 A forest.

क्रनुविस्तारयोरस्त्री वितानं मन्दतुच्छयोः ।

वितान *m. n.* = 1 A sacrifice. 2 Extension, canopy. 3 (*adj.*) Dull. 4 Contemptible.

वेदस्तत्त्वं तपो ब्रह्म ब्रह्मा विप्रः प्रजापतिः ॥४४५॥

ब्रह्मन् *n.* = 1 The Vedas. 2 Divine cause or essence. 3 Penance. 4 (*m.*) A Brahman. 5 The god Brahma.

(तत्त्व *n.* = Essence, cause). (तपस् *n.*)

स्यात्कौलीनं लोकवादे युद्धे पश्वहिपक्षिणाम् ।

कौलीन *n.* = 1 Rumour, evil report. 2 Fight of animals, snakes or birds.

व्यसनं विपदि श्रंशे दोषे कामजकोपजे ॥ ४४६ ॥

व्यसन *n.* = 1 Adversity, misfortune. 2 Falling down, degradation. 3 Vice or addiction to passions.

(भ्रंश *m.*; दोष *m.* = Fault, defect, vice.)

गृहदेहवित्प्रभावा धामान्यथ चतुष्यथे ।

संनिवेशे च संस्थानं वर्त्म देहप्रमाणयोः ॥ ४४७ ॥

धामन् *n.* = 1 A house. 2 A body. 3 Lustre. 4 Power, dignity.

संस्थान *n.* = 1 Place where four roads meet. 2 A place in the vicinity of a town. (3 Form, figure.)

वर्धन् *n.* = 1 Body. 2 Measure, standard.

आराधनं साधने स्वाद्वार्त्तौ तोषणेऽपि च ।

आराधन *n.* = 1 Accomplishing, effecting. 2 Obtaining. 3 Pleasing, propitiation.

(साधन *n.*; अवप्ति *f.*; तोषण *n.*)

कलापो भूषणे बर्हे तूर्णरे संहतावपि ॥ ४४८ ॥

कलाप *m.* = 1 An ornament. 2 Tail of a peacock. 3 Quiver. 4 Collection, braid.

तत्स्यं शय्याटदारेषु बाणमुष्पाऽश्रु पुंसि वा ।

तल्प *n.* = 1 A bed. 2 Turret. 3 Wife,
(अट्ट *m.*)

वाष्प *m. & n.* = 1 Hoat, vapour. 2 Tear.
(उष्मन् *m.*)

स्वर्णे पुंसि रेफः स्यात्कुस्मिते वाच्यलिङ्गकः॥४४९॥

रेफ *m.* = 1 The letter or consonant र.
2 (*adj.*) Low, vile, contemptible.

गुम्फः स्याद्गुम्फने बाहोरलंकारे च कीर्तितः।

गुम्फ *m.* = 1 Tying as a garland &c, 2 A
bracelet.

द्विजिह्वः सूचके सर्पे सुरभिर्गवि च स्त्रियाम् ॥४४९अ

द्विजिह्व *m.* = 1 A back-biter, slanderer, 2
A snake.

सुरभि *f.* = 1 A cow also. (2 The divine
cow.)

कुम्भो घटे राशिभेदे स्तम्भः स्यूणाजडत्वयोः ।

कुम्भ *m.* = 1 A jar. 2 A sign of the zodiac.

स्तम्भ *m.* = 1 A post or pillar. 2 Stupidity,
insensibility.

विश्रम्भः केलिकलहे विश्वासे प्रणये वधे ॥४४९ आ

विश्रम्भ *m.* = 1 A sportive noise or tumult,

affected quarrel. 2 Trust, confidence. 3 Affection, love. 4 Killing.

किरणप्रग्रहो रश्मी रामो चारौ बले च ना ।

रश्मि *m.* = 1 A ray. 2 Reins.

राम *adj.* = 1 Beautiful. 2 (*m.*) Bala-rama.

स्तोमः स्तोत्रेऽप्यरे वृन्दे युक्ते शक्ते हिते क्षमम् ॥४५०॥

स्तोम *m.* = 1 Praise. 2 Sacrifice. 3 Multitude.

क्षम *adj.* = 1 Fit. 2 Able, capable. 3 Advantageous, profitable.

धर्माः पुण्ययमन्यायस्वभावाचारसोमयाः ।

धर्म *m.* = 1 Religious merit. 2 The god of death. 3 Justice. 4 Nature, property. 5 Virtue. 6 drinker of *Soma* juice.

(न्याय *m.*; आचार *m.*; सोमप *m.*)

उष्णेऽपि धर्मश्चेष्टालंकारे भ्रान्तौ च विभ्रमः ॥४५१॥

धर्म *m.* = 1 Heat also.

विभ्रम *m.* = 1 Graceful actions (of love.)
2 Doubt, mistaking for. (3 Beauty. 4 Hury, confusion.)

(चेष्टा *f.* action, movement.)

निगसो वाणिजे पुर्यो तथा वेदे वणिक्पथे ।

निग *m.* = 1 A merchant or caravan of traders. 2 A city, a town. 3 The *Vedas*. 4 Trade, traffic.

शब्दादिपूर्वो वृन्देऽपि ग्रामः कान्तौ च विक्रमः ॥४५१ अ

ग्राम *m.* = 1 A multitude also (when it follows a word.)

विक्रम *m.* = 1 Walking, going (also.)

वामौ बलुप्रतीपो द्वौ श्यामो हरितकृष्णयोः ।

वाम *adj.* = 1 Beautiful. 2 Unfavourable.

(3 Left, as hands &c.)

(बलु *adj.*; प्रतीप *adj.* = also contrary to, perverse.)

श्याम *adj.* = 1 Green. 2 Black.

अप्रसूताङ्गनायां तु श्यामा स्याद्यमुना निशा ॥४५२

श्यामा *f.* = 1 A woman who has not yet given birth to a child, a young woman of sixteen. 2 The river *Yamuna* or *Jamna*. 3 Night,

ललामं पुच्छपुण्ड्राश्वभूषाप्राधान्यकेतुषु ।

ललाम *n.* = 1 A tail. 2 A mark on the forehead. 3 A horse. 4 An ornament. 5 Chief, principal. 6 A banner.

प्रत्ययोऽधीनशयथज्ञानविश्वासहेतुषु ॥ ४३२ ॥ अ
रन्ध्रे शब्देऽथानुशयो दीर्घद्वेवानुतापयोः ।

प्रत्यय *m.* = 1 Dependent. 2 Oath, ordeal. 3 Knowledge. 4 Trust, faith. 5 Cause, motive. 6 A hole. 7 An affix. (ज्ञान *n.*)

अनुशय *m.* = 1 Deep-rooted enmity. 2 Repentance.

नाशे दण्डेतिक्रमे च दोषे कृच्छ्रेऽपि चाययः ॥

अत्यय *m.* = 1 Loss or destruction. 2 Punishment. 3 Going beyond, crossing, violation, transgression. 4 Fault, vice. 5 Distress, difficulty.

समयः शपथे भाषासंपदोः कालसंविदोः ॥ ४३३ ॥

सिद्धान्ताचारसंकेतनियमावसरेषु च ।

समय *m.* = 1 An oath. 2 Speech, declaration. 3 Prosperity. 4 Time. 5 Promise. 6 Demonstrated conclusion 7 Religious

observance. 8 Contract, agreement, bargain. 9 Custom, rule. 10 Opportunity, proper time. (संकेत *m.* also engagement, appointment. नियम *m.*; अवसर *m.*)

विषयो यस्य यो ज्ञातस्तत्रापि प्रणयास्त्वमी ॥४५४॥

विश्रम्भयाच्चाप्रेमाणो मन्युर्देन्द्ये क्रतौ क्रुधि ।

विषय *m.* 1 Subject. (2 Any object of sense, colour &c. 3 Object as of affection or desire. 4 Worldly pursuit. 5 Country.)

प्रणय *m.* = 1 Confidence. 2 Request. 3 Love. (याच्चा *f.*)

मन्यु *m.* = 1 Grief. 2 Sacrifice. 3 Anger.

कषायोऽस्त्री काथरसेङ्गरागे सुरभौ त्रिषु ॥

कषाय *m.* & *n.* 1 Decoction. 2 Ointments or perfumes applied to the body. 3 (*adj.*) Fragrant.

आरम्भो निष्कृतिः शिक्षा पूजनं संप्रधारणम् ॥४५५॥

उपायः कर्म चेष्टा च चिकित्सा च नव क्रियाः ।

क्रिया *f.* = 1 Beginning. 2 Atonement. 3 Instruction. 4 Worship. 5 Consideration.

6 Expedient. 7 Action. 8 Movement of the body. 9 Applying remedy.

(निष्कृति *f.*; शिक्षा *f.*; पूजन *n.*; संप्रधारण *n.*; उपाय *m.*)

छाया सूर्यप्रिया कान्तिः प्रतिबिम्बमनातपः ॥ ४५६ ॥

छाया *f.* = 1 Wife of the god *Surya* (the sun). 2 Lustre. 3 Reflection. 4 Shadow.

(अनातप *m.*)

प्रायश्चानशने मृत्यौ तुल्यबाहुल्ययोरपि ।

प्राय *m.* = 1 Fasting to death. 2 Death, dying. 3 Like, resembling in the sense of 'almost.' 4 Exceeding, much, considerable.

सज्जे निरामये कल्यमभिख्या नामशोभयोः ॥

कल्य *adj.* = 1 Ready. 2 Healthy. (सज्ज *adj.*)

अभिख्या *f.* = 1 Name, title. 2 Beauty.

सौम्यो ज्ञे ना त्रिष्वनुग्रे मनेज्ज्ञे सोमदैवते ॥ ४५७ ॥

सौम्य *adj.* = 1 (*m.*) Mercury. 2 Mild, moderate. 3 Beautiful. 4 Any thing presided over by the moon.

वारः सूर्यादिदिवसे वारोऽवसरवृन्दयोः ।

वार *m.* = 1 A day of the week. 2 Occasion, time. 3 A flock, multitude.

पयोधरौ स्निस्तनाब्दावाकाराविङ्गिताकृती ॥४५८॥

पयोधर *m.* = 1 Breasts (of women). 2 Cloud. (स्तन *m.*)

अकार *m.* = 1 Token, sign, hint. 2 Form, appearance. (इङ्गित *n.*; आकृति *f.*)

प्रकारौ भेदसाध्ये द्वापतौ युगसंशयौ ।

प्रकार *m.* = 1 Difference, distinction, kind, sort. 2 Similarity.

द्वापर *m.* = 1 The third of the four Yugas or ages. 2 Doubt.

ध्वान्तारिदानवा वृताः प्रतिज्ञाजी तु संगरः ॥

वृत्र *m.* = 1 Darkness. 2 Enemy. 3 Name of a demon.

संगर *m.* = 1 Promise, agreement. 2 War, battle.

विष्टरो विटपो दर्भमुष्टिः पीठाद्यमासनम् ॥ ४५९ ॥

विष्टर *m.* = 1 A tree. 2 Handful of Kusa grass. 3 A seat, a stool, a couch. (मुष्टि *f.*)

वरो जामातरि वृती देवतादेरभीप्सिते ।

मनागिष्टे वरं क्लीबं ज्येष्ठे श्रेष्ठे भवेत् त्रिषु ॥४५९॥अ

वर *m.* = A son-in-law. 2 Surrounding, encompassing. 3 That which is prayed for from gods, a boon, a blessing. 4 (*n.* or *adv.*) Better, preferable. 5 (*adj.*) Eldest. 6 Best, excellent.

सारो बले स्थिरांशे च न्याय्ये क्लीबं वरे त्रिषु ।

सार *m.* = 1 Strength. 2 The pith, the sap, the essence, the vital part. 3 (*n.*) Proper, fit. 4 (*adj.*) Best, excellent (स्थिर *adj.* = Steady, durable, firm. न्याय्य *adj.*)

मत्सरोऽन्यशुभद्वेषे तद्वत्कृपणयोस्त्रिषु ॥ ४६० ॥

मत्सर *m.* = 1 Jealousy, malice, envy, &c. 2 (*adj.*) Jealous. 3 Parsimonious, miserly.

यत्ने परिकरो व्राते पर्यङ्कपरिवारयोः ।

प्रगाढगात्रिकाबन्धे विवेकारम्भयोरपि ॥ ४६० ॥ अ

परिकर *m.* = 1 Effort. 2 Multitudo, number. 3 A bed, a couch. 4 Dependants, retinue. 5 A firm girth, a sash. 6 Discrimination, judgment. 7 Commencement.

आडम्बरः समारम्भे रवे च गजतूर्ययोः ।

आडम्बर *m.* = 1 Preparation, bustle. 2 The roaring of elephants; the sound of a drum.

यमानिलेन्द्रचन्द्रार्कविष्णुसिंहांशुवाजिषु ।

शुकाहिकपिमेकेषु हरिर्ना कपिले त्रिषु ॥ ४६१ ॥

हरि *m.* = 1 The god of death. 2 Wind. 3 Indra. 4 the moon. 5 The sun. 6 Vishnu. 7 A lion. 8 A ray of light. 9 A horse. 10 A Parrot. 11 A snake. 12 An ape, a monkey. 13 A frog. 14 (*adj.*) Tawny or green.

धात्री स्यादुपमातापि क्षितिरप्यामलक्यपि ।

धात्री *f.* = A foster-mother, nurse. 2 The earth. 3 A kind of tree.

अभिहारोऽभियोगे च चौर्ये सज्जहनेऽपि च ॥ ४६२ ॥

अभिहार *m.* = 1 An attack. 2 Robbing, seizing by violence. 3 Arming one's self, putting on the armour.

त्रिषु क्रूरेऽधमेऽप्येऽपि क्षुद्रं मात्रा परिच्छदे ।

अल्पे च परिमाणे सा मात्रा कात्स्न्येऽवधारणे ॥ ४६३ ॥

क्षुद्र *adj.* = 1 Cruel. 2 Base, mean. 3 Trifling, worthless.

मात्रा *f.* = 1 Property, goods. 2 Little. 3 A measure. 4 (*n.*) Whole, the entire thing. 5 Only, solely. (परिच्छेद *m.*; परिमाण *n.*; अवधारण *n.* = restriction, ascertaining, emphasis.)

विशालनकुले विष्णौ बभ्रुर्ना पिङ्गले त्रिषु ।

बभ्रु *m.* = A large *mongoose* or *ichneumon*. 2 The god *Vishnu*. 3 (*adj.*) Tawny, brown.

आलेख्याश्चर्ययोश्चित्रं कलत्रं श्रोणिभार्ययोः ।

चित्र *n.* = 1 A picture, painting. 2 Wonder, miracle.

कलत्र *n.* = 1 A hip. 2 A wife.

योग्यभाजनयोः पात्रं पत्रं वाहनपक्षयोः ॥ ४६४ ॥

पात्र *n.* = 1 Fit, proper. 2 Receptacle, a vessel.

पत्र *n.* = 1 A vehicle. 2 Feather, wing.

निदेशग्रन्थयोः शास्त्रमन्त्राः कोणकक्षेत्रः ।

शास्त्र *n.* = 1 An order, command. 2 A science; a work (scientific.)

(ग्रन्थ *m.* a book.)

अस्र *m.* = 1 A corner; an angle. 2 Hair.

3 An arrow, a missile.

मुखाग्रे क्रोडहलयोः पोत्रं गोत्रं तु नास्ति च ॥४६५॥

पोत्र *n.* = 1 The mouth of a hog. 2 The ploughshare.

गोत्र *n.* = 1 A name (also.)

क्षेत्रं शरीरे केदारे सिद्धस्थानकलत्रयोः ।

क्षेत्र *n.* = 1 The body. 2 A field. 3 A place of pilgrimage, a sacred place. 4 Wife.

सत्रं यज्ञे सदादाने तन्द्री निद्राप्रमीलयोः ॥४६५॥अ

सत्र *n.* = 1 A sacrifice. 2 Liberality, munificence.

तन्द्री *f.* = 1 Sleepiness, drowsiness, sleep.

2 Fainting, swoon. (प्रमीला *f.*)

चक्रं राष्ट्रेऽप्यक्षरं तु मोक्षेऽपि क्षीरमप्सु च ।

चक्र *n.* = 1 Government, rule (also.)

अक्षर *n.* = 1 Final beatitude, absolution.

2 A letter of the alphabet. 3 (*adj.*) Unalterable, imperishable.

क्षीर *n.* = 1 Water (also.)

वेदभेदे गुप्तवादे मन्त्रो वज्रस्तु ह्योरके ॥

मन्त्र *m.* = 1 A portion of the Vedas, hymns of the deities. 2 A secret counsel or advice, consultation.

(भेद *m.* difference, distinction, sort.)
(वाद *m.* discourse, discussion.)

वज्र *m.* = 1 A diamond or adamant.

तन्त्रं प्रधाने सिद्धान्ते रहोन्तिकमुपहरे ॥ ४६६ ॥

तन्त्र *n.* = 1 Chief, master. 2 Demonstration.

उपहर *n.* = 1 Secret, private. 2 Near.

पुष्करं करिहस्ताग्रे वायभाण्डमुखे जले ।

व्योम्नि खड्गफले पद्मेऽग्राण्युपर्यधिकं पुरः ॥

पुष्कर *n.* = 1 The tip of the trunk of an elephant. 2 The head of a drum or a musical instrument. 3 Water. 4 Sky. 5 The blade of a sword. 6 A lotus.

(हस्त *m.* The trunk of an elephant. फल *n.* = blade of a sword, knife &c.)

अग्र *n.* = 1 High, above, top. 2 More, further. 3 Forward, in front. (उपरि *adv.*)

दुरोदरो घृतकारे पणे घृते दुरोदरम् ॥ ४६७ ॥

दुरोदर *m.* = 1 A gamester. 2 (*n.*) A stake. 3 Playing, gaming.

अन्तरमवकाशावधिपरिधानान्तर्धिमेदतादर्थ्ये ।

छिद्रात्मीयविनाबहिरवसरमध्येन्तरात्मनि च ॥४६८॥

अन्तर *n.* = 1 Interval of time or space. 2 Period, term. 3 Clothing. 4 Covering, concealment, disappearance. 5 Difference, another. 6 Sake, behalf. 7 A hole. 8 Own, the self. 9 Without, except. 10 Outside. 11 Opportunity, time. 12 Middle. 13 The soul.

(अवकाश *m.*; अवधि *m.*; अन्तर्धि *m.*; परिधान *n.*; तादर्थ्य *m.*; आत्मीय *adj.*; अन्तरात्मन् *m.*)

अनाकुलेऽपि चैकाग्रो व्यग्रो व्यासक्त आकुले ।

एकाग्र *adj.* = 1 Calm, undisturbed (also.)

व्यग्र *adj.* = 1 Engaged. 2 Disturbed.

(व्यासक्त *adj.*)

उपर्युदीच्यश्रेष्ठेष्वप्युत्तरः स्यादनुत्तरः ॥ ४६९ ॥

एषां विपर्यये श्रेष्ठे दूरानाद्योत्तमाः पराः ।

उत्तर *adj.* = 1 Upper. 2 Northern. 3 Superior, lofty. (उदीच्य *adj.*)

अनुत्तर *adj.* = 1 The opposite of the above terms. 2 The best.

पर *adj.* = 1 Distant, remote. 2 Foreigner, stranger, enemy. 3 Supreme, best. (अनात्मन् *adj.* not one's own.)

उदारो दातृमहतोरधस्तादपि चाधरः ॥ ४७० ॥

उदार *adj.* = 1 Liberal, generous. 2 Great.

[दातृ *m.* (त्री *f.*) giver, donor.]

अधर *adj.* = 1 Also lower, inferior, below, downwards. (अधस्तात् or अधस् *adv.*)

चूडा किरीटं केशाश्च संयता मौलयस्त्रयः ।

मौलि *m.* = 1 A lock of hair on the crown of the head. 2 A diadem, crown. 3 Hair ornamented and braided round the head.

करोपहास्योः पुंसि बलिः प्राण्यङ्गजे स्त्रियाम् ॥

बलि *m.* = 1 A tax. 2 A present, an offering, an oblation, a victim. 3 (*f.*) (or बलि) A fold of the skin.

स्थौल्य-सामर्थ्य-सैन्येषु बलं ना काकसीरिणोः ॥ ४७१

बल *n.* = 1 Bulkiness. 2 Strength, power.

3 An army. 4 (*m.*) Crow. 5 A name of *Balarama*.

(स्थूल्य *n.*; सामर्थ्य *n.*; सीरिन् *m.*)

भेद्यलिङ्गः शठे व्यालः पुंसि श्वापदसर्पयोः ।

व्याल *adj.* = 1 Crafty, wicked. 2 (*m.*) a wild or ferocious animal (as elephant, lion). 3 (*m.*) Snake. (श्वापद *m.* or *adj.*)

शङ्कावपि द्वयोःकीलः शूलं त्वस्त्री रुगायुधम् ॥४७२

कील *m.* & *f.* = 1 A bolt, wedge or nail (also). (शङ्कु *m.*)

शूल *m.* & *n.* = 1 A kind of disease, stomach-ache. 2 Lance, pike.

मलोऽस्त्री पापविट्किट्टान्यथ तुर्ये युगे कलिः ।

मल *m.* *n.* = 1 Sin. 2 Excrements. 3 Dirt, filth.

कलि *m.* = 1 The fourth or the iron age (also.)

अवध्यम्बुविकृतौ वेला कालमर्यादयोरपि ॥

वेला *f.* = 1 Wave. 2 Time. 3 Limit, boundary.

लीला विलासक्रिययोः कीलालं शोणितेम्मसि ॥४७३॥

लीला *f.* = 1 Play, sport. 2 Action. (विलास *m.* from लस् 1 P. to sport, to play, to embrace; with उद् to shine; *Can.* to delight; with वि to sport, to play.)

कीलाल *n.* = 1 Blood. 2 Water.

कला स्यात्कालमानेऽपि शिल्पादावंशमात्रके ।

कला *f.* = 1 A measure of time (equal to about eight seconds). 2 An art (mechanical or fine). 3 A small part. (4 Also a digit of the moon.)

शीलं स्वभावे सद्वृत्ते सस्ये हेतुकृते फलम् ॥४७३ अ

शील *n.* = 1 Nature, disposition. 2 Good or virtuous conduct.

फल *n.* = 1 Fruit. 2 Result, effect.

जालं समूह आनायगवाक्षक्षारकेष्वपि ।

जाल *n.* = 1 Multitude, collection. 2 A net. 3 A lattice, window. 4 Bud, blossom.

(आनाय *m.*; क्षारक *m.*)

निर्णीते केवलमिति त्रिलिङ्गं त्वेककृत्स्नयोः ॥ ४७४॥

केवल *adv.* = 1 Surely, decidedly. 2 (*adj.*

Only, sole. 3 (*adj.*) All, whole. (निर्णीत *adj.* decided.)

प्रवालमङ्कुरेऽप्यस्त्री समूहे पटलं न ना ।

प्रवाल *m. n.* = 1 Also a sprout, new shoot.

पटल *n. f.* = 1 Also a multitude, assemblage.

करालो दन्तुरे तुङ्गे भीषणे चानिधेयवत् ॥ ४७५ ॥

कराल *adj.* = 1 Having large or projected teeth. 2 Lofty, enormous. 3 formidable, dreadful, monstrous. (दन्तुर *adj.*)

चले सतृष्णे लोलः स्थाचारौ दक्षे च पेशलः ।

लोल *adj.* = 1 Trembling, shaking. 2 Greedy. (सतृष्ण *adj.*)

पेशल *adj.* = 1 Beautiful. 2 Clever.

भवः क्षमे च संसारे सत्तायां प्राप्तिजन्मसु ॥

भव *m.* = 1 Welfare, prosperity. 2 The world, worldly existence or affairs. 3 existence, being. 4 Obtaining. 5 Birth. (संसार *m.*; सत्ता *f.*; प्राप्ति *f.*)

भावः सत्तास्वभावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मसु ॥ ४७६ ॥

भाव *m.* = 1 State of being, being. 2 Disposition, nature. 3 Purpose, intention, meaning. 4 Actions, gestures. 5 Mind, soul. 6 Birth.

अनुभावः प्रभावे च सतां च मतिनिश्चये ।

अनुभाव *m.* = 1 Power, majesty. 2 Resolve, firm opinion.

स्यादुत्पत्तौ फले पुष्पे प्रसवो गर्भमोचने ॥

प्रसव *m.* = 1 Producing, generating. 2 A fruit. 3 A flower, blossom. 4 Bringing forth, bearing. (मोचन *n.* Release.)

ध्रुवो भभेदे क्लीबं तु निश्चिते शाश्वते त्रिषु ॥ ४७७ ॥

ध्रुव *m.* = 1 The polar star. 2 (*n.*) That which is certain, real, settled. 3 (*adj.*) Eternal, fixed. (निश्चित *adj.*)

स्वो ज्ञातावात्मनि स्वं त्रिधात्म्ये स्वोऽस्त्रियां धने ।

स्व *m.* = 1 Kinsman, relation. 2 The soul, one's self. 3 (*adj.*) One's own. 4 (*m. n.*) Wealth, property. (आत्मन् *m.*)

द्रव्यासुख्यवसायेषु सत्त्वमस्त्री तु जन्तुषु ॥ ४७८ ॥

सत्त्व *n.* = 1 Property, wealth. 2 Life,

vital airs. 3 Vigour, energy. 4 (*m. n.*).
Animal.

(व्यवसाय *m.* also exertion, perseverance),

अविश्वासेऽपह्वेऽपि निकृतावपि निह्वः ।

निह्व *m.* = 1 Distrust. 2 Denial, concealment, secrecy. 3 Wickedness, offence.

(अपह्व *m.*)

स्याज्जन्महेतुः प्रभवः स्थानं चाद्योपलब्धये ॥ ४७८ अ

प्रभव *m.* = 1 Father, parent or progenitor. 2 The origin, source.

(उपलब्धि *f.* finding, discovering, appearance.)

स्त्रीकटीवस्त्रबन्धेपि नीवी परिपणेषपि च ।

नीवी *f.* = 1 A cloth round a woman's waist, or the tie at its end. 2 Capital, principal.

शिवा गौरीफेरवयोर्द्वन्द्वं कलहयुग्मयोः ॥ ४७८ ॥ आ

शिवा *f.* = 1 Parvati, the wife of *Siva*. 2 A female jackal. (फेरवा *f.*)

द्वन्द्व *n.* = 1 A fight, a duel. 2 A couple, a pair.

दशा वर्ताववस्थायां वस्त्रान्ते स्युर्दशा अपि ।

दशा *f.* = 1 The wick of a lamp. 2 Condition, state of life. 3 (*pl.*) The ends of a garment. (वस्ति *f.*)

द्वौ राशी पुञ्जमेषाद्यावाशा तृष्णापि चायता ॥४७८॥

राशि *m.* = 1 A heap. 2 A sign of the zodiac. (मेष *m.* A ram, the first sign of the zodiac, Aries.)

आशा *f.* = 1 Strong desire, hope (*also.*)

कर्कशः परुषे कूरे कृपणे निर्दये दृढे ।

पुंसि साहसिके चेक्षौ कीनाशः कर्षके यमे ॥ ४७८॥

कर्कश *adj.* = 1 Rough, rude, violent. 2 Cruel, harsh. 3 Miserly. 4 Pitiless, hard-hearted. 5 Hard, thick. 6 (*m.*) Rash, adventurous. 7 A sugarcane.

कीनाश *m.* = 1 A farmer. 2 The god of death, Yama.

कोशोऽस्त्री कुड्मले खड्गपिधानेऽर्थौघदिव्ययोः ।

कोश (*or-ष*) *m.* & *n.* = 1 A bud. 2 Sheath, scabbard. 3 Treasure. 4 An ordeal. (दिव्य *n.*)

द्वौ विशौ वैश्यमनुजौ निर्वेशो भृतिभोगयोः ॥४७९॥

विश *m.* = 1 A man of the Vaisya caste.

2 A man.

निर्वेश *m.* = 1 Salary, wages. 2 Enjoyment.

पक्षः सहायेऽप्युष्णीषः शिरोवेष्टकिरीटयोः ।

पक्ष *m.* = 1 Also an ally, one's partisans.

उष्णीष *m.* = 1 A turban. 2 A crown.

(शिरोवेष्ट *m.*)

उपादानेऽप्यामिषं स्याद् रुक्षस्वप्रेम्ण्यचिक्वणे ॥४८०॥

आमिष *m.* = 1 Bribe also. (उपादान *m.*)

रुक्ष *adj.* = 1 Harsh, unfriendly. 2 Rough to the taste or to the touch.

शृङ्गारादौ विषे वीर्ये गुणे रागे द्रवे रसः ।

रस *m.* = 1 Sentiment, emotion (as of love). 2 Poison. 3 Semen. 4 Flavour, taste (as sweet). 5 Affection, pleasure, love. 6 Melting, fluid, liquid, juice. (राग *m.*)

पुंस्युत्तंसावर्तसौ द्वौ कर्णपूरे च शेखरे ॥ ४८१ ॥

उत्तंस } *m.* = 1 An ornament for the
अवर्तंस }

ear. 2 Crest. (कर्णपूर *m.*)

देवभेदेऽमले रश्मौ वसू रन्ने धने वसु ।

वसु *m.* = 1 A kind of gods. 2 Fire. 3 Ray. 4 (*n.*) Jewel. 5 Wealth, riches.

लालसे प्रार्थनैः सुकथे ज्योतिर्भयोत्तदृष्टिषु ॥

लालसा *f.* = 1 Solicitation, request. 2 Ardent desire.

ज्योतिस् *n.* = 1 A heavenly body, star, planet, &c. 2 Light, flame. 3 The pupil of the eye. (दृष्टि *f.*)

तेजस्यपि महश्चाशीर्हि ताशंसाऽहिर्दंष्ट्रयोः ॥ ४८२ ॥

महस *n.* = 1 Splendour, prowess also.

*आशिस् *f.* = 1 Benediction. 2 Tusks or grinders of a snake.

(आशंसा *f.* = Hope, desire.) (दंष्ट्रा *f.*)

ओजो दीप्तौ बले छन्दः पद्येऽथौकस्तु सन्ननि ।

ओजस् *n.* = 1 Lustre. 2 Power, strength.

छन्दस् *n.* = 1 A verse also.

ओकस् *n.* = 1 A place of residence also.

तेजः प्रभावे दीप्तौ च बले शुके सहो बले ॥ ४८३ ॥

तेजस् *n.* = 1 Prowess, energy. 2 Lustre.

3 Strength. 4 Semen.

सहस्र *n.* = 1 Power.

गृहा दारेषु निबन्धोपरागाकादयो ग्रहाः ।

गृह *m. pl.* = 1 Wife also.

ग्रह *m.* = 1 Tenacity, insisting upon, determination. 2 Eclipse. 3 A planet.
(निर्बन्ध *m.*)

पत्नीपरिजनादानमूलशापाः परिग्रहाः ॥ ४८४ ॥

परिग्रह *m.* = 1 Wife. 2 Dependents, family, retinue. 3 Acceptance. 4 Root, origin. 5 Oath. (परिजन *m.*; आदान *n.*; मूल *n.*; शाप *m.* = An oath, a curse.)

आङ्गीषदर्थेऽभिग्यासौ सीमार्थे धातुयोगजे ।

आ *prefix* = 1 Little, rather, somewhat. 2 As far as, including all or the whole. 3 from or upto. 4 Prefixed to verbs, it extends or reverses their meaning; as आरोहति, आगच्छति. (सीमन् or सीमा *f.* = Limit, boundary.)

आ प्रगृह्यः स्मृतौ वाक्येऽप्यास्तु स्यात्कोपपीडयोः ॥

आ *interj.* (Not to form संधि with any

vowel following it). 1 Ah ! showing recollection. 2 An expletive.

आः *interj.* = Oh ! Ah ! showing (1) anger; (2) pain.

पापकुल्लेषदर्थे कु धिक् निर्भर्त्सननिन्दयोः ॥ ४८५ ॥

कु *prefix* = 1 Sinful, wicked. 2 Bad, wretched. 3 Little, somewhat.

धिक् *interj.* = Fie ! showing (1) menace, curse, reproach; (2) censure. (निर्भर्त्सन *n.*)

स्विप्रश्ने च वितर्के च तु स्यान्नेदेश्वधारणे ।

स्वि *suffix* = Implying (1) a question (What ?) and (2) doubt (= perhaps.)

(वितर्क *m.* Conjecture, doubt, opinion.)

तु *conj.* = 1 But, as to. 2 Certainly, Surely.

सकृत्सहैकवारेचाप्याराद्दूरसमीपयोः ॥ ४८६ ॥

सकृत् *adv.* = 1 Together, at once. 2 Once.

आरात् *adv.* = 1 Far, distant. 2 Near, nigh.

प्रकर्षे लङ्घनेऽति स्यादुत्ताप्यर्थविकल्पयोः ।

अति *prefix* = 1 Over, excessive. 2 Beyond, exceeding, transgressing.

(प्रकर्ष *m.* excess, superfluity. लङ्घन *n.* transgressing, violating.)

उत *conj.* = 1 Also, even. 2 Either-or, showing option. (अप्यर्थे = अपिशब्दस्यार्थे.)

स्वस्त्याशीःक्षेमपुण्यादौ साक्षात्प्रत्यक्षतुल्ययोः ॥ ४८७

स्वस्ति *interj.* = 1 Hail ! 2 Implying “ be well, ” “ health to you. ” 3 Showing also religious merit.

साक्षात् *adv.* = 1 In person; before; in the presence of. 2 As, like, the very, exactly.

खेदानुकम्पासंतोषविस्मयामन्त्रणे बत ।

बत *interj.* = Expressing (1) distress (Alas ! woe !); (2) compassion; (3) pleasure; (4) surprise. (5) Vocative particle (Oh ! ho !)

(खेद *m.* sadness, grief. संतोष *m.*, विस्मय *m.*, आमन्त्रण *n.* = Calling, invitation.)

हन्त हर्षेऽनुकम्पायां वाक्यारम्भविषादयोः ॥ ४८८ ॥

हन्त *interj.* = Oh ! ah ! showing (1) pleasure, (2) pity, (3) O ! at the begin-

ing of a sentence to call attention. 4 Alas ! showing grief.

(विषाद *m.* Grief, sadness.)

प्रतिदाने प्रतिनिधौ वीप्सालक्षणयोः प्रति ।

प्रति *prefix* = 1 In exchange, in return. 2 In place of another. 3 Each, every. 4 Respecting, with respect to, towards, in opposition.

(प्रतिदान *n.* exchange, return, &c. प्रतिनिधि *m.* substitute. वीप्सा *f.* = Each or several in succession. लक्षणा = Direction, signification.)

इति हेतुप्रकरणप्रकाशदिसमाप्तिषु ॥ ४८९ ॥

इति *conj.* = 1 Since, because. 2 So many, such. 3 Thus, so, showing a quotation or recognition. 4 Showing the conclusion of a book, chapter, or sentence.

(प्रकरण *n.* kind, variety, (also) subject, treatise. प्रकाश *m.* publishing, revealing, manifesting, &c. समाप्ति *f.* end.)

प्राच्यग्रतः पुरादौ च पुरस्तात् तद्विपर्यये ।

पश्चाच्च हुं परिप्रभे वितर्केऽनुमत्तौ स्मृतौ ॥ ४८९ अ

पुरस्तात् *adv.* = East-ward, in or from the east. 2 Before, in front, forward. 3 Formerly, before. 4 first, at first.

पश्चात् *adv.* = (पुरस्तादर्थविपर्यये In senses opposite to those of पुरस्तात्) 1 West-ward, in or from the west. 2 Behind, from behind, in the absence of. 3 After, afterwards. 4 Last, at last.

हूम् or हूम् *interj.* = 1 What? How? Hey? showing interrogation. 2 Hum! showing doubt, conjecture, deliberation. 3 Yes, showing consent. 4 Ah! showing remembrance.

यावत्तावच्च साकल्येऽत्रधौ मानेऽवधारणे ।

यावत्-तावत् *adj.* or *adv.* 1 All, the whole, as much as, as many as. 2 As long or as far &c.—as. 3 As much as, relating to quantity. 4 Just, then, indeed.

[साकल्य *n.* The whole, entire, all. मान *n.* measure. (*m.*) honour, arrogance.]

मङ्गलान्तरारम्भप्रभकास्म्येध्वयो अथ ॥ ४९० ॥

अथो or अथ *a conjunctive particle* = 1

A particle showing an auspicious beginning. 2 Then, afterwards, and, further, now. 3 A particle showing the beginning or commencement, (here or now begins.)

4 Showing question (?), if, supposing. (अथकिम् = What else, yes.) 5 Meaning the whole, entire (even.)

(मङ्गल *adj.* or *n.* auspicious, blessing, prayer.)

(मङ्गल *adj.* or *n.* auspicious, blessing, prayer.)

नु पृच्छायां विकल्पे च पश्चात्सादृश्योरनु ।

नु *particle* = 1 Showing a question (?).

2 Either —or, which ?

अनु *pref.* or *adv.* = 1 After, behind, following. 2 Resembling, like &c.

(पश्चात् *adv.*, सादृश्य *n.* = Similarity, likeness.)

प्रभावधारणानुज्ञानुनयामन्त्रणे ननु ॥ ४९१ ॥

ननु *particle* = 1 Showing question (Is it not that ?). 2 Surely indeed, why in-

deed. 3 Showing permission, order (Well, do—). 4 Solicitation (please—). 5 Vocative particle used in addressing. (अनुशा *f.* permission, order.)

गर्हासमुच्चयप्रभशङ्कासंभावनास्वपि ।

अपि *particle* = 1 Implying contempt or censure (as in कोऽपि = some body, किमपि = something). 2 And, also, even, as well as. 3 Showing question (?). 4 Doubt, uncertainty. 5 Showing possibility (Is it possible that—?). (गर्हा *f.*, संभावना *f.* = possibility; also mistaking for; honour; thinking.)

इवेत्यमर्थयोरेव नूनं तर्कैर्यनिश्चये ॥ ४९० ॥

एवम् *adv.* or *conj.* = 1 Like, similar, of this sort. 2 Thus, so.

नूनम् *adv.* = 1 Guess (I think, I believe).

2 Indeed, certainly, possibly.

तूष्णीमर्थे सुखे जोषं किं पृच्छायां जुगुप्सने ।

जोषम् *adv.* = 1 Silently, calmly. 2 Happily, contentedly.

किम् *adv.* = 1 Question (why, where-

fore?). 2 Contempt or censure (bad, wicked) (changed in this sense to का, कद् &c.)

अमा सह समीपे च सामि त्वर्धे जुगुप्सिते ॥

अमा *prep.* = 1 With, together with. 2 Near, by.

सामि *adv.* = 1 Half. 2 Badly, blamably.

नाम प्राकाश्यसंभाव्यक्रोधोपगमकुत्सने ॥ ४९३ ॥

नाम *adv.* = 1 Showing publicity (called, known as, by name); showing also pretence (in the disguise of). 2 Showing possibility (perhaps, possibly). 3 Anger (what?). 4 Of course, indeed, granting, granted that. 5 Censure (never mind, no matter.)

(प्राकाश्य *n.*; संभाव्य *adj.*)

अलं भूषणपर्याप्तिशक्तिवारणवाचकम् ।

अलम् *adv.* = 1 Adorned. 2 Enough, sufficient. 3 Fit, able, capable. 4 Do not, cease, away with.

(पर्याप्ति *f.* sufficiency, contentment. वाचक *adj.* expressing, meaning.)

पुनरग्रथमे भेदे तथा पक्षान्तरेऽपि च ।

पुनर् *adv.* or *conj.* = 1 Again, besides. 2 In the opposite way, on the contrary. 3 But, nevertheless.

स्यात्प्रबन्धे चिरातीते निकटागामिके पुरा ॥ ४९४ ॥

पुरा *adv.* = 1 Before. 2 Formerly, of old. 3 Early, in the future. (प्रबन्ध *m.* a narrative, composition.)

निषेधवाक्यालंकारजिज्ञासानुनये खलु ।

खलु *particle* = 1 A particle of prohibition (Do not). 2 An expletive to give beauty to a sentence. 3 Curiosity (I hope &c.). 4 An expression of endearment or conciliation. (निषेध *m.*, वाक्य *n.* = A sentence. जिज्ञासा *f.* curiosity, inquisitiveness.)

समीपोभयतःशीघ्रसाकल्याभिमुखेऽभितः ॥ ४९५ ॥

अभितस् *adv.* = 1 Near. 2 On both the sides. 3 Quickly. 4 All around, entirely. 5 In the presence of, before &c.

(उभयतः *adv.*, अभिमुख *adj.* = Facing towards, inclined to, towards.)

नामप्राकाश्ययोः प्रादुर्मिथोऽन्योन्यं रहस्यपि ।

प्रादुस् *prefix* = 1 Name, existence. 2 Visible, manifest.

मिथस् *adv.* = 1 Each other, one another. 2 In secret, secretly.

(अन्योन्य *adj.* = Each other.)

तिरोऽन्तर्द्धौ तिर्यगर्थे हा विषादशुगर्त्तिषु ॥ ४९६ ॥

तिरस् *prefix* = 1 Invisible, disappearing. 2 Slanting, crooked, &c.

हा *interjection* = 1 Showing sadness, regret (Ah !). 2 Weeping, bewailing. 3 Misery distress (Alas !). (अस्ति *f.*)

अहहेत्यद्भुते खेदे हि हेताववधारणे ।

अहह *interj.* = Showing (1) wonder, astonishment; (2) sorrow, distress.

हि *particle* = 1 Since, because 2 Indeed, surely.

किल वृत्ते च संभाव्ये नानाऽनेकोभर्याथेयोः ॥ ४९७ ॥

किल *adv.* = 1 It is related, they say. 2

Probably, perhaps. 3 (Indeed, be sure.)
 नाना *indecl.* = 1 Several, various. 2 Both.
 (उभय *adj.* = Both.)
 इति नानार्थवर्गः ।

यदृच्छा स्वैरिता शान्तिः शमथो दमथो दमः ।

Accident, chance, following one's will.—
 यदृच्छा, स्वैरिता *f.*

Peace of mind, calmness.—शान्ति *f.*, शमथ *m.*
 Self-control or restraint.—दमथ, दम *m.*

संमूर्छनमभिव्याप्तिरानन्दनसभाजने ॥ ४९८ ॥

Pervading, omnipresence.—संमूर्छन *n.*;
 अभिव्याप्ति *f.*

Courtesy, civility in receiving or taking
 leave of a friend.—आनन्दन, सभाजन *n.*

विधूननं विधुवनं तर्पणं प्रीणनावनम् ।

Shaking, trembling.—विधूनन, विधुवन *n.*

Pleasing, gratifying.—तर्पण, प्रीणन, अवन *n.*

सेवनं सीवनं स्यूतिर्विदरः स्फुटनं भिदा ॥ ४९८ ॥ अ

Sewing, stitching.—सेवन, सीवन *n.*, स्यूति *f.*

Splitting up, breaking through.—विदर *m.*; स्फुटन *m.*; भिदा *f.*

अथान्नायः संप्रदायोऽवर्न त्राणं च रक्षणम् ।

A doctrine, precept, worship, &c. received by tradition.—आन्नाय, संप्रदाय *m.*

Protection, shelter.—अवन, त्राण, रक्षण *m.*

व्यधो वेधे पचा पाके प्रथा ख्यातौ स्नवः खवे ॥४९८ आ
Piercing, striking.—व्यध, वेध *m.*

Cooking, ripening.—पचा *f.*, पाक *m.*

Fame, celebrity.—प्रथा, ख्याति *f.*

Flowing out, trickling.—खव, खव *m.*

ओषः प्लोषश्च दहने प्रेरणक्षेपणे समे ।

Burning.—ओष, प्लोष *m.*; दहन *m.*

Throwing.—प्रेरण, क्षेपण *m.* [४९८ इ

एधा समृद्धौ स्फुरणे स्फूर्तिः स्यात् प्रमितौ प्रमा ॥

Growing, thriving, prospering.—एधा, समृद्धि *f.*

Trembling, throbbing, shaking.—स्फुरण *m.*, स्फूर्ति *f.*

Consciousness, perception, true knowledge.—प्रमिति, प्रमा *f.*

(एव १ A. to increase, to grow up.)

स्फातिवृद्धौ भ्रमिभ्रान्तौ स्पृष्टिः पृक्तौ वरो वृत्तौ ।

Increase, growth.—स्फाति, वृद्धि *f.*

Whirling, turning round.—भ्रमि, भ्रान्ति *f.*

Sprinkling.—स्पृष्टि, पृक्ति *f.*

Enclosure.—वर *m.*; वृत्ति *f.*

उत्कर्षोऽतिशये संधिः श्लेषे विषय आश्रये ॥ ४९९ ॥

Advance, excellence.—उत्कर्ष, अतिशय *m.*

Joining, juncture.—संधि, श्लेष *m.*

Refuge, asylum.—विषय, आश्रय *m.*

विप्रलम्भो विप्रयोगोऽभ्युपपत्तिरनुग्रहः ।

Separation.—विप्रलम्भ, विप्रयोग *m.*

Favour, good will, kindness.—अभ्युपपत्ति *f.*,
अनुग्रह *m.*

निग्रहस्तद्विरुद्धः स्यादभियोगस्वभिग्रहः ॥ ५०० ॥

Disfavour, punishment.—निग्रह *m.* = अनु-
ग्रहविरुद्धः ।

Challenging to fight, a charge, suit.—
अभियोग, अभिग्रह *m.*

[ग्रह् (गृह्) १ P. A. to take, to seize;
with अनु to favour; with अप to tear off;

with नि to hold, to restrain; with परि to embrace; with प्रति to accept, to approve, to marry; with वि to quarrel, to assault; with सम् to collect.]

आक्रोशनमभीषङ्गः संवननं वशक्रिया ।

Abusing, cursing, calumny.— आक्रोशन *n.*;
अभि(भी)षङ्ग *m.*

Conjuring, charming, enchanting by spells, drugs, &c.— संवनन *n.*, वशक्रिया *f.*

प्राधारः क्षरणं श्रोतो ग्लानिस्तु क्लमथः क्लमः॥५०० अ

Dropping, oozing, distilling, sprinkling.— प्राधार *m.*; क्षरण *n.*; श्रोत *m.*

Languor, exhaustion.— ग्लानि *f.*, क्लमथ, क्लम *m.*

(क्षर् १ P. to ooze, to drop. ग्लै १ P. to be languid, weary or exhausted; *Chm.* ग्लपय or ग्लापय to afflict, to exhaust. क्लम् १, ४ P. to be fatigued, to be exhausted.)

मादे। मदे तथोद्वेगोद्भ्रमाबुद्वेजनार्थकौ ।

Joy, intoxication.— माद, मद *m.*

Uneasiness, regret, agitation of the mind.— उद्वेग, उद्भ्रम *m.*; उद्वेजन *n.*

[विज् 7 P. to tremble, to fear; with उत् (also 6 A.) to tremble, to be agitated, troubled or distracted.]

परिणामो विकारो द्वे समे विकृतिविक्रिये ।

Change of form or state, effect.—परिणाम, विकार *m.*

Synonyms of the above, or change for the worse, disease.—विकृति, विक्रिया *f.*

अपहारस्त्वपचयः समाहारः समुच्चयः ॥ ५०१ ॥

Taking away, stealing, robbing.—अपहार, अपचय *m.*

Collection, gathering.—समाहार, समुच्चय *m.*

विमर्दनं परिमलोऽथ संवाहनमर्दने ।

Rubbing, pounding.—विमर्दन *n.*; परिमल *m.*

Rubbing & kneading the body.—संवाहन, मर्दन *m.*

(मृद् 9 P. to rub, to pound; with उप to trample on, to disrespect.)

निकृतिः स्याद्विप्रकृतिराकारस्विङ्गा इङ्गितम् ॥ ५०१ अ

Injury, abuse, wickedness.—निकृति, विप्रकृति *f.* (or निकार, विप्रकार *m.*)

Actions or gestures indicative of what passes in the mind.—भाकार, इङ्ग *m.*; इङ्गित *n.*

अभिहारोऽभिग्रहणं विहारस्तु परिक्रमः ।

Robbing, plundering.—अभिहार *m.*; अभिग्रहण *n.*

Walking for pleasure or exercise, going to take a walk.—विहार, परिक्रम *m.*

हिंसाकर्माभिचारः स्याज्जागर्या जागरा द्वयोः ॥५०१॥

Magic & spells used for evil or malignant purposes.—हिंसाकर्मन् *n.*; अभिचार *m.*

Waking, wakefulness, vigilance.—जागर्या *f.*; जागर *m.*; जागरा *f.*

संस्तवः स्यात्परिचये संनिधिः संनिकर्षणम् ।

Acquaintance, familiarity. — संस्तव, परिचय *m.*

Nearness, proximity, approaching, going near to.—संनिधि *m.*; संनिकर्षण *m.*

उपलम्भस्त्वनुभवः समालम्भो विलेपनम् ॥५०१॥

Knowledge, experience.—उपलम्भ, अनुभव *m.*

Anointing the body.—समालम्भ *m.*; विलेपन *n.*

यमे संयमसंयामावर्थस्यापगमे व्ययः ।

Control, check.—यम, संयम, संयाम *m.*

Expense, waste.—व्यय *m.* = अर्थस्यापगमः.

(अपगम *m.* = loss, waste, going away.)

विघ्नोऽन्तरायः प्रत्यूहो व्यासविस्तारविग्रहाः ॥५०२॥

(Obstacle, impediment. — विघ्न, अन्तराय,
प्रत्यूह *m.*

Extension, expanse.—व्यास, विस्तार, विग्रह *m.*

विधुरं तु प्रविश्लेषेऽभिप्रायश्छन्द आशयः ।

Extreme separation, (as adj. = Agitated,
ed, distressed).—विधुर *n.* & *adj.* = प्रविश्लेष *m.*

Object, purpose, intention.—अभिप्राय, छन्द,
आशय *m.*

प्रस्तावः स्यादवसरः प्रश्रयप्रणयौ समौ ॥ ५०३ ॥

Occasion, opportunity, introduction.—
प्रस्ताव, अवसर *m.*

Affection, courtesy.—प्रश्रय, प्रणय *m.*

समाचारम्भ उद्घातोऽथावेक्षा प्रतिजागरः ।

Beginning, commencement.—आरम्भ, उद्-
घात *m.*

Watching, attention.—अवेक्षा *f.*, प्रतिजागर *m.*

परिरम्भः परिष्वङ्गः संश्लेष उपगूहनम् ॥ ५०४ ॥

Embrace.—परिरम्भ, परिष्वङ्ग, संश्लेष *m.*, उपगू-
हन *n.*

[स्वञ् (स्वञ्) 1 A. to embrace, to adhere.]
(श्लिष् 4 P. to adhere, to embrace; with
आ or सम् to embrace; with वि to separate.)

प्रतिबन्धः प्रतिष्टम्भः स्यात्संवीक्षणमार्गणे ।

Opposition, impediment, obstacle, op-
posing.—प्रतिबन्ध, प्रतिष्टम्भ *m.*

Searching, search, inquiry.—संवीक्षण,
मार्गण *n.*

(स्तम्भ 5 & 9 P. to make firm, to stop, to
oppose; with अव to bind, to resist; with
परि & अव to surround.)

संक्षेपणं समसनं सातिरन्तावसानयोः ॥ ५०४ ॥ अ

Contraction, abridgment, making short
or brief.—संक्षेपण, समसन *n.*

End, conclusion, ending, concluding.—
साति *f.*, अन्त *m.*, अवसान *n.*

निर्वर्णनं तु निध्यानं दर्शनालोकनेक्षणम् ।

Seeing, looking at, gazing carefully.—
निर्वर्णन, निध्यान, दर्शन, आलोकन, ईक्षण *n.*

प्रत्याख्यानं निरसनं प्रत्यादेशो निराकृतिः ॥ ५०५ ॥

Rejection, denial, expelling, repudiating.—प्रत्याख्यान, निरसन *n.*, प्रत्यादेश *m.*; निराकृति *f.*

प्रवाहस्तु प्रवृत्तिः स्यात्पाठस्तु स्यान्निपाठवत् ।

Continuous flow, current, tendency.—
प्रवाह *m.*; प्रवृत्ति *f.*

Studying, learning, reading, study, recital.—पाठ, निपाठ *m.* (निपठन, पठन *n.*)

स्याद्व्यत्यासो विपर्यासो व्यत्ययश्च विपर्यये ॥

Opposition, reverse, perversion.—व्यत्यास, विपर्यास, व्यत्यय, विपर्यय *m.*

पर्ययोऽतिक्रमस्तस्मिन्नतिपात उपात्ययः ॥ ५०६ ॥

Transgression, violation.—पर्यय, अतिक्रम, अतिपात, उपात्यय *m.*

आरत्यवरतिविरतय उपरामेऽथास्त्रियां तु निष्ठेवः ।

निष्ठृत्यतिर्निष्ठीवनमथ सङ्गः संगमो मेलः ॥ ५०७ ॥

Stop, cessation, rest.—आरति, अवरति, विरति *f.*; उपराम *m.*

Spitting, ejecting (from the mouth &c.), vomiting.— निष्ठेव *m. n.*; निष्ठयति *f.*; निष्ठिवन *n.*

Meeting, union, company.— सङ्ग, संगम, मेल *m.* (मेला *f.*)

[छिन् (छीन्) 4 P. to spit; with नि to give out, to spit out, to eject, to throw out.]

(मिल् 6 P. to meet, to assemble.)

भिक्षार्थास्तु स्त्रियां टीका सारिका च पिपीलिका ।

कन्था होराऽथ पुंस्येव रोमन्थोद्गीथबुद्बुदाः ॥५०७॥ अ
फेनसीमन्तरभसा मल्लगोलविटक्षुराः ।

पूरवेताललगुडपिण्डा अथ नपुंसके ॥ ५०७ ॥ आ

पञ्जरं योजनं मर्मं गद्यपद्ये कृतौ कवेः ।

अस्त्री शेषं शीघ्रं मुण्डं द्वयोर्यष्टिर्वराटकः ॥

गण्डूषोऽथ न ना मैत्री मैत्र्यमौचित्यमौचिती ॥५०७॥ इ

अथ ब्राह्मण्यवाङ्मये वृन्दे स्यातां द्विजन्मनाम् ।

खलानां खलिनी खल्याप्यय मानुष्यकं नृणाम् ॥५०७॥ ई

गणिकानां तु गाणिक्यं गार्भिणं यौवतं गणे ।

सहायता ग्रामता च जनता च पृथक् पृथक् ॥५०७॥ उ

टीका *f.* Commentary.

सारिका *f.* A kind of bird.

पिपालिका *f.* An ant.

कन्था *f.* A patched cloth.

होरा *f.* An hour.

रामन्थ *m.* Chewing, rumination.

उद्गीथ *m.* A portion of Samaveda.

बुद्बुद *m.* Bubble.

फेन *m.* Foam, froth.

सीमन्त *m.* Separation of the hair on the forehead so as to leave a clear line between.

रभस *m.* Joy, passion, rage; speed.

मल्ल *m.* A wrestler.

गोल *m.* A globe, sphere.

विट *m.* An attendant on a courtesan; a paramour, voluptuary.

धुर *m.* A razor.

पूर *m.* A flood.

बेताल *m.* A sprite, goblin.

लगुड *m.* A stick, club.

पिण्ड *m.* A ball, lump.

पञ्जर *n.* A cage.

योजन *n.* A league.

मर्मन् *n.* A vital part.

गद्य *n.* Prose.

पद्य *n.* Poetry, verse.

(कृति *f.* composition. कवि *m.* a poet.)

शेष *m. n.* The rest, residue, remainder.

(*m.*) The lord of serpents. (*adj.* also)

Remaining.

शीधु *m. n.* Wine.

मुण्ड *m. n.* Head.

यष्टि *m. f.* A stick, staff.

वराटक *m.*, वराटिका *f.* A shell.

गण्डूष *m.*, गण्डूषा *f.* A mouthful; a mouthful of water to rinse the mouth with.

मैत्रा *f.*, मैत्र्य *n.* Friendship, friendly actions.

औचित्य *n.*, औचित्ता *f.* Propriety, fitness.

ब्राह्मण्य, वाङ्मय *n.* An assembly or crowd of Brahmins.

खलिनी, खल्या *f.*—Do—Do— of wicked persons.

मानुष्यक *n.* humanity, men.

गाणिक्य *n.* An assembly of courtezans or harlots.

गर्भिण्य *n.*—Do—of pregnant women.

यौवत *n.*—Do—of young women.

सहायता *f.*—Do—of friends or allies.

ग्रामता *f.*—Do—of villages.

जनता *f.* —Do—of people, the public.

इति संकीर्णवर्गः ।

चिराय-चिररात्राय-चिरस्याद्याश्चिरार्थकाः ।

For a long time, long.—चिराय, चिररात्राय, चिरस्य, &c.= चिरम् *adv.*

मुहुः पुनःपुनः शश्वदभीक्ष्णमसकृत्समाः ॥ ५०८ ॥

Often and often, frequently, overy now and then.—मुहुस्, पुनःपुनर्, शश्वत्, अभीक्ष्णम्, असकृत् *adv.*

स्वाग् शदित्यअसाऽह्नाय द्राग्मङ्क्षु सपदि द्रुते ।

Immediately, at once, soon.—स्वाक्, शदिति, अजसा, अह्नाय, द्राक्, मङ्क्षु, सपदि, द्रुतम् *adv.*

बलवत्सुहु किमुत स्वयसीव च निर्भरे ॥ ५०९ ॥

Exceedingly, strongly, very much, excessively.—बलवत्, सुष्ठु, कि०त, सु, अति, अतीव, निर्भरम् *adv.*

पृथग्विनाऽन्तरेणर्ते पुरस्तात् पुरतः पुरः ।

Except, without, omitting.—पृथक्, विना, अन्तरेण, कृते *prep.*

Before, in front.—पुरस्तात्, पुरतस्, पुरस् *adv.*

यत्तद्यतस्तती हेती व्यर्थके तु वृथा मुधा ॥ ५१० ॥

Since, because, so, therefore.—यत्-तत्, यतस्-ततस् *adv.*

In vain, uselessly.—व्यर्थम्, वृथा, मुधा *adv.*

कदाचिज्जातु सार्धं तु सार्क सत्रा समं सह ।

Perhaps, possibly.—कदाचित्, जातु *adv.*

With, together with.—सार्धम्, सार्कम्, सत्रा, समम्, सह *prep.*

आहो उताहो किमुत विकल्पे किं किमुत वा ॥ ५११ ॥

Or, either-or, whether-or.—आहो, उताहो, किमुत, किम्, किमु, उत, वा *adv.*

(विकल्प *m.* option; also alternative; hesitation, doubt.)

तु हि च स्म ह वै पादपूरणे पूजने स्वति ।

Expletives.— तु, हि, च, स्म, ह, वै.

A high degree of, excellent, revered.—
सु, अति *prefixes*.

(पाद *m.* a verse, line, quarter of a stanza. पूरण *n.* filling up, supplying.)

दिवहृत्त्यथ दोषा च नक्तं च रजनाविति ॥ ५१२ ॥

By day, in day time.— दिवा *adv.* = अहि.

In the night, by night.— दोषा, नक्तम् *adv.*
= रजनी.

तिर्यगर्थे साचि तिरोऽप्यथ संबोधनार्थकाः ।

स्युरङ्ग रे भो हे चाथ समया निकषा हिरुक् ॥ ५१३ ॥

Crooked, bent, slanting.— साचि, तिरस् *adv.*

[तिर्यक् *adj.* = 1 Crooked, bent. 2 (*m.*)

An Animal brute.]

Vocative particles (O, Oh).—अङ्ग, रे, भोस,
हे *interj.*

(संबोधन *n.* calling, addressing, the Vocative case.)

Near, in the neighbourhood, close to.—
समया, निकषा, हिरुक् *adv.*

किञ्चिदीष्यन्मनागल्पे प्रेत्यामुत्र भवान्तरे ।

Little, rather, somewhat.— किञ्चित्, ईषत्,
मनाक् *adv.* = अल्पे.

In the other world.— प्रेत्य, अमुत्र *adv.*

(भव *m.* birth, existence; world; the
god siva also.)

सहसाऽतर्किते साम्ये यथाऽहो ही च विस्मये ॥५१४॥

Suddenly, rashly.— सहसा *adv.* = अतर्किते.

(अतर्कित *adj.* = Unexpected, unforeseen.)

As, thus.— यथा *adv.* = साम्ये.

(साम्य *n.* = Likeness; similarity.)

O wonder !— अहो, ही = विस्मये.

मीने तु तूष्णीं तूष्णीकां सद्यः सपदि तत्क्षणे ।

Silently, patiently, calmly.— तूष्णीम्, तूष्णी-
काम् *adv.*

The very moment, instantly, at once.—
सद्यस्, सपदि *adv.* = तत्क्षणे.

दिष्ट्या समुपजोषं चेत्यानन्देऽथान्तरेऽन्तरा ॥५१५॥

अन्तरेण च मध्ये स्युः प्रसदा तु हठार्थकम् ।

Fortunately, happily, gladly.— दिष्ट्या, समु-
पजोषम् *adv.*

In the midst of, amidst, between.—अन्तरे,
अन्तरा, अन्तरेण = मध्ये.

(मध्य *m. n.* = The middle.)

Forcibly, by violence.—प्रसह्य or (प्रसभम्),
हठात् *adj.*

युक्ते द्वे सांप्रतं स्थाने ओमेव परमं मते ॥ ५१६ ॥

Properly, rightly, it is proper, just.—
सांप्रतम्, स्थाने = युक्तम्.

Well, very well.—ओम्, एवम्, परमम् = संमते.

[मत *adj.* = Admitted, consented. (*n.*)
Opinion, doctrine.]

समन्ततस्तु परितः सर्वतो विष्वगित्यपि ।

All around, everywhere, throughout.—
समन्ततस्तु, परितम्, सर्वतम्, विष्वक् *adv.*

अकामानुमती कामससूयोपगमेऽस्तु च ॥ ५१७ ॥

Granted that, well, let it be.—कामम् = अका-
मानुमतौ.

(अकाम *adj.* unwilling. अनुमति *f.* con-
sent.)

Never mind (said with jealousy or
anger).—अस्तु = असूयोपगमे ।

(उपगम *m.* feeling, approach, obtaining.)

ननु च स्याद्विरोधोक्तौ कश्चित्कामप्रवेदने ।

But (when objecting to a statement or argument).- ननु = विरोधोक्तौ.

May it be so, I hope.- कश्चित् = कामप्रवेदने.

(प्रवेदन *n.* announcing.)

अभावे नह्य नो नापि मास्म माऽलं च वारणे ॥५१८॥

No, not, never; non-, &c.- नहि, अ-, नो, न *particles.*

(अभाव *m.* absence, non-existence.)

Don't, spare (prohibitive).-मास्म, मा, अलम् *particles.*

(वारण *n.* preventing, prohibiting, warding off.)

यथायथं यथास्वं च तत्त्वे त्वद्वाऽअसा द्वयम् ।

In proper order, regularly, according to rank, &c.- यथायथम्, यथास्वं *adv.*

Truly, really, in fact.- अद्वा, अअसा *adv.*

(तत्त्व *n.* = Truth, principle.)

मृषा मिथ्या च वितथे यथार्थे तु यथातथम् ॥५१९॥

False, untrue, wrong.- मृषा, मिथ्या *adv.*

Truly, right, proper.— यथातथम्, यथार्थम् *adv.*

स्युरेवं तु पुनर्वै वेत्यवधारणवाचकाः ।

Certainly, indeed, no doubt.— एवम्, तु, पुनर्, वै, वा *particles.*

प्रागतीतार्थकं नूनमवश्यं निश्चये द्वयम् ॥ ५२० ॥

Before, ago.— प्राक् *adv.*

Necessarily, certainly, of course.— नूनम्, अवश्यम् *adv.*

अल्पे नीचैर्महत्युच्चैः प्र यो भूम्यद्रुते शनैः ।

Lowly, humbly; low, humble.—नीचैः *adv.*

Largely, greatly, loudly; large, great, loud.— उच्चैः *adv.*

Greatly, mostly.— प्रायः *adv.* (also प्रायशः, प्रायेण.)

(भूमन् *m.* = Many, much, majority.)

Slowly, lazily.— शनैः *adv.*

सना नित्ये बहिर्बाह्ये स्मातीतिऽस्तमदर्शने ॥ ५२१ ॥

Eternal, constant.— सना *adv.*

Outside, externally.— बहिस् *adv.*

(बाह्य *adj.* outside, external, foreigner *iso.*)

Showing past tense.— स्म.

Invisible, set (p. p.).— अस्तम् *adv.*

पुनरर्थेङ्गानुनये स्वयय स्वयमात्मना ।

Again, much less or more.— अङ्ग = पुनरर्थे.

O my dear, &c. (a term of endearment and reconciliation).— अयि = अनुनयवचने.

(अनुनय *m.* conciliation, courtesy.)

One's self, in person, personally.— स्वयम् *adv.* = आत्मना.

उषा निशान्ते सायं तु साये प्रातः प्रगे तथा ॥५२२॥

In the dawn, early in the morning.—

उषा = निशान्ते.

In the night or evening.— सायम् = साये.

In the morning.— प्रातर्, प्रगे *adv.*

अद्यात्राह्वयथ पूर्वैऽह्नीत्यादौ पूर्वोत्तरापरान् ।

तथाऽधरान्यान्यतरेतरान् पूर्वेष्वुरादयः ॥ ५२३॥

Today.— अद्य = अत्राह्नि.

Yesterday, on a former day.— पूर्वेषुः.

On a subsequent day.— उत्तरेषुः.

Next day, tomorrow.— अपरेषुः.

A future day, 'day after tomorrow.-
अधरेद्युः.

Next day, another day.- अन्येद्युः.

Either of two days.- अन्यतरेद्युः.

Another or different day.- इतरेद्युः.

उभयद्युश्चोभयेद्युः परे त्वह्नि परेद्यवि ।

On both days.- उभयद्युः or उभयेद्युः *adv.*

The next day, tomorrow.- परेद्यवि *adv.* =
परेऽह्नि.

ह्यो गतेऽनागतेऽह्नि श्वः परश्वस्तु परेऽह्नि ॥ ५२४ ॥

Yesterday.- ह्यस् *adv.* = गतेऽह्नि.

Tomorrow.- श्वस् = अनागतेऽह्नि.

Day after tomorrow.- परश्वस् *adv.*

(गत *adj.* gone, past, departed. आगत *adj.*
arrived, returned.)

तदा तदानीं युगपदेकदा सर्वदा सदा ।

Then, at that time.- तदा, तदानीम् *adv.*

At once, at the same time.- युगपद्,
एकदा *adv.*

Always, at all times.- सर्वदा, सदा *adv.*

एतर्हि संप्रतीदानीमधुना सांप्रतं यथा ॥

(२९२)

Now, just now, at this time.— एतर्हि, संप्रति,
इदानीम्, अधुना, सांप्रतम् *adv.*

परुत्परायैषमोऽब्दे पूर्वे पूर्वतरे यति ॥ ५२५ ॥

Last year.— परुत् *adv.* = पूर्वेऽब्दे,

In the year preceding the last.— परारि
adv. = पूर्वतरेऽब्दे.

In the current year.— ऐषमस् *adv.* = यत्यब्दे ।

इत्यव्ययवर्गः ।

संस्कृतशब्दानुक्रमणिका.

(The figures refer to the number
of the Slokas).

अ	५१८	अखण्ड	३९०
अंश	३२५	अखिल	३८९
अंशु	४९	अग	४२३
अंशुक	२२९	अगद	२०१
अंशुमालिन्	४७ अ	अगम	१४६
अंस	२१०	अगस्त्य	४५
अंसल	१९९	अगाध	११५
अंहस्	५८	अगार	१३२
अकाम	५१७	अग्नि	१
अक्ष	३५५	अग्निकण	२२
अक्षत	३१३	अग्निभू	१८
अक्षदेविन्, अक्षधूर्त	३५४	अग्र	१४८, ३८४, ४६७
अक्षर	४६६	अग्रज	१९९
अक्षवती	३५४	अग्रजन्मन्	२३८
अक्षान्ति	९३	अग्रमांस	२०५
अक्षि	२१६	अग्नीय	१९९
अक्षिगत	३७६	अग्नेसर	२८१

अघ	५८	अज	३२१, ४२८
अङ्क	४३, ४२०	अजगर	१०४
अङ्कुर	१४४	अजस्र	३०
अङ्कुश	२७१	अजिन	२५२
अङ्ग	२०५अ, ५१३, ५२२	अजिर	१३६
अङ्गन	१३६	अजिह्वा	३९५
अङ्गेद	२२५	अजिह्वाग	२८६
अङ्गना	१७९	अश	३७८
अङ्गसंस्क्रिया	२३१	अज्ञान	६८
अङ्गार	१२	अङ्ग, व्यङ्ग	४०२
अङ्गारक	४६	अञ्जलि	२१२
अङ्गारशकटी	३१२	अञ्जसा	५०९, ५१९
अङ्गीकार	६७	अट्, पर्यट्	१६२
अङ्गीकृत	४१६	अटवी	१४३
अङ्गुली	२११	अट्ट	४४९
अङ्गुलीयक	२२५	अणु	३८७
अङ्गुष्ठ	२११	अण्ड	१७२
अङ्घ्रि	२०७	अण्डज	१७१, ३८०
अचल	१३९	अतट	१४०
अच्छ	११४	अतर्कित	५१४
अच्युत	९ अ	अतलस्पर्श	११५

(२९५)

अति	४८७, ५१२	अद्रि	१३९
अतिक्रम	५०६	अधम	३८२
अतिथि	२४६	अधमर्ण	३०५
अतिपात	२४९, ५०६	अधर	२१४, ४७०
अतिमात्र	३०	अधरेद्युस्	५२३
अतिमुक्त	१५४	अधस्, अधस्तात्	४७०
अतिरिक्त	३९६	अधिक	४६७
अतिबल	३०	अधिकार	२६८
अतिशय	३०, ४९९	अधिकृत	२५६
अतीत	४३८	अधिक्षिप्त	३७५
अतीव	५०९	अधित्यका	१४३
अतीन्द्रिय	४००	अधिप, अधिभू	३६१
अत्यन्तकोपन	३७१	अधिवासन	२३३
अत्यय	२९८, ४५३	अधीन	३६३
अत्यर्थ	३०	अधीश्वर	२५५
अत्याहित	४३७	अधीर	३६९
अद्	४१८	अधुना	५२५
अदिति	५	अधृष्ट	३६९
अद्धा	५१९	अधोक्षज	९ ३
अद्भुत	८९, ९१	अधोभुवन	१०२
अद्य	५२३	अध्यक्ष	

अध्यवसाय	९७	अनादर	९३ अ
अध्यापक	२४०	अनामय	२०१
अध्याय	४२४	अनारत	२९
अध्याहार	६५	अनिल	२४
अध्वग अध्वनीन	२६२	अनिश	२९
अध्वन्	१२८	अनीक	२८३, २९२
अध्वन्य	२६२	अनीकस्थ	२५७
अध्वर	२४०	अनु	४९१
अन्	६२	अनुक	३६७
अनङ्ग	१०	अनुकम्पा	९०
अनन्त	३२, १०४	अनुक्रम	२४८
अनच्छ	११४	अनुक्रोश	९०
अनडुह्	३१८	अनुग	४००
अनन्यजन्मन्, अनन्यज	११	अनुग्रह	५००
अनन्यवृत्ति	४००	अनुचर	२८१
अनल	२१	अनुज	१९८
अनवधानता	९७	अनुजीविन्	२५७
अनवरत	३०	अनुज्ञा	४९१
अनस्	२७५	अनुताप	९४
अनातप	४५६	अनुत्तम	३८४
अनालन्	४७०	अनुत्तर	४६९

अनुनय	५२२	अन्तःपुर	१३५
अनुपद	४००	अन्तर	४६८
अनुभव	५०१ इ	अन्तरा	५१५
अनुभाव	४७७	अन्तरात्मन्	४६८
अनुमति	५१७	अन्तराय	५०२
अनुयोग	७९	अन्तराल	३५
अनुरोध	२५९	अन्तरिक्ष	३२
अनुलेपन	२३० अ	अन्तरीप	११२
अनुवर्तन	२५९	अन्तरे	५१५
अनुशय	४५३	अन्तरेण	५१०, ५१६
अनुष्ण	३४०	अन्तर्गत	४०४
अनून	३९०	अन्ताधि	४६८
अनूरु	४	अन्तमनस	३५९
अनृजु	३७७	अन्तर्वत्नी	१८६
अनेहस्	५२	अन्तिक	३९१
अनोकह	१४६	अन्तिका	३११
अञ्च, उदञ्च	४००	अन्तेवासिन्	२४०
अञ्चित	४०९ अ	अन्त्य	४०१
अन्त	२९९, ४०१, ४३०, [५०४ अ	अन्त्र	२०४
अन्तक	२३ अ	अन्दुरु	२७१
		अन्ध	२०९

अन्धकार, अन्धतमस	१०३	अपदिश	३५
अन्धु	११९	अपदेश	९९
अन्न	३१४, ४१८	अपध्वस्त	३७३
अन्य	४०३	अपह्व	४७८अ
अन्यतरेद्युस्, अन्येद्युस्	५२३	अपभ्रंश	७६
अन्योन्य	१९६	अपमूर्ध	३००
अन्वच्, अन्वक्ष	४००	अपयान	२९५
अन्वय	२३६	अपराध	२६६
अन्ववाय	२३७	अपराङ्ग	५४
अन्विष्ट	४१३	अपरेद्यस	५२३
अन्वेषणा	२४५	अपर्णा	१६
अन्वेषित	४१३	अपलाप	८२
अप्	१०९	अपवर्ग	६८
अपकारगिर्	८१	अपवाद	८१, ४२०
अपक्रम	२९५	अपशब्द	७६
अपगम	५०२	अपसद	३३९
अपघन	२०५अ	अपसर्प	२५९
अपचय	५०१	अपसम्य	२०६
अपचायित, अपचित	४११	अपहार	५०१
अपचिति	२४७, ४३६	अपाङ्ग	२१७
अपत्य	१८८	अपावृत	३६२

अपि	४९२	अभिग्रह	५००
अपिधान	४०	अभिग्रहण	५०१ आ
अपूप	३१४	अभिघातिन्	२५८
अपेक्षा	४३७	अभिचार	५०१ आ
अप्पति	२४	अभिजन	२३६
अप्रगुण	३९५	अभिजात	४३७ अ
अप्रत्यक्ष	४००	अभिज्ञ	३५७
अप्रधान	३८८	अभितस्	३९१
अप्सरस्	६	अभिधान	७८
अफल	१४६	अभिधेय	४३९
अबला	१७८	अभिनय	८९
अबाध	३७४ अ	अभिनव	३९९
अब्ज	४१, १२३	अभिनवोद्भिद्	१४४
अब्जयोनि	९	अभिप्राय	४४०, ५०३
अब्जिनीपति	४७ अ	अभिभूत	३७५
अब्द	५७, ४५८	अभिमान	९३
अब्धि	१०८	अभिमुख	४९५
अब्रह्मण्य	८९	अभियोग	५००
अभाषण	२४८	अभिलाष	९६
अभाव	५१८	अभिलाषुक्	३६५
अभिरुचा	४३, ४५७	अभिवादन	२४२ आ

अभिव्याप्ति	४९८	अभ्युपपात्त	५००
अभिशास्ति	२४५	अभ्र	३२, ३६
अभिष्टुत	४१७	अभ्रमातङ्ग	१९आ
अभिष्वङ्ग	४२७	अमर	४
अभिसारिका	१८३ अ	अमरावती	१९अ
अभिहार	४६२, ५०१ आ	अमर्त्य	४
अभि (भी) षडंग	५०० अ	अमर्ष	९५
अभिहित	४१५	अमर्षण	३७१
अभीक	३६७	अमा	४९३
अभीक्षणम्	५०८	अमाल्य	२५६
अभीप्सित, अभीष्ट	३८२	अमावस्या, अमावास्या	५५आ
अभ्यजन	३१५	अमित्र	२५८
अभ्यन्तर	३५	अमुत्र	५१४
अभ्यर्ण	३९१	अमृत	२०, ६८
अभ्यर्हित	४३८	अम्बक	१५
अभ्यवस्कन्दन	२९४	अम्बर	३२, २२९
अभ्यवहृत	४१८	अम्बरीष	३१२ अ
अभ्याश (or-स)	३९१	अम्बिका	१६
अभ्यासादन	२९४	अम्बु	१०९
अभ्युत्थान	२४६	अम्बुकण	३९
अभ्युपगम	६७	अम्बुधि	१०८

अम्भम्	१०९	अरोक	३९२
अम्भोज, अम्भोरुह	१२३	अकं	४६अ, ४२०अ
अम्भय	११०	अर्गल	१३७
अम्बल	६९	अर्घ	४२६
अम्बिका	१५६अ	अर्घ्य	२४५
अयन	५५ आ, १२८	अर्च	४११
अयम्	३३०	अर्चा	२४७, ३४९
अयि	५२२	अर्चित	४११
अयाग्र	३१०	अर्चिस, अर्चिष्मत्	२२
अयोधन	४२९	अर्जुन	७१, १५६
अर	२८	अर्णव	१०८
अरर	१३७	अर्णस्	१०९
अरण्य	१४३	अर्त्ति	४९६
अरविन्द	१२२	अर्थ (अभि-प्र-सम्)	४०९
अराति	२५८	अर्थ	२५४, ३२६, ४३९
अराल	३९४	अर्थना	२४५
अरि	२५७	अर्थप्रयोग	३०४
अरित्र	११३ अ	अर्थशास्त्र	७७
अरुण	४८, ७३	अर्थिन्	२५७, ३६२, ३७९
अरुतुद	४०३	अर्दित	४०९
अरुस्	२०१ अ	अर्थ	४२

(३०२)

अर्धरात्र	५५अ	अव्	४१४
अर्ध्	३२४	अवकर	१३८
अर्भक	१७३	अवकृष्ट	३७३
अर्य	३०२	अवकाश	४६८
अर्बन्	२७२	अवकोशिन्	१४६
अर्ह	४११	अवक्रय	३२२
अर्हणा	२४७	अवगणित	४१४
अर्हित	४११	अवगत	४१६
अलक	२१९	अवगाह	२३०अ
अलक्त	२३१	अवग्रह, अवग्राह	३८
अलंकार, अलंक्रिया	२२३	अवशा	९३अ
अलञ्जर	३१२ अ	अवशात	४१४
अलम्	४९४, ५१८	अवतंस	४८१
अलर्क	३४३	अवदंश	३५२
अलस	३४०	अवदात	७१
अलात	३१२	अवदारण	३०७
अलाघु	१५६ उ	अवदीर्ण	४०७
अलि, अलिन्	१६८	अवद्य	३८२
अलीक	४२० आ	अवधारण	४६३
अल्प	३८७	अवाधि	४६८
अल्पसरस्	११८	अवन	४९८ अ, ४९८ आ

(३०३)

खनत	३९४	अवसान	५०४अ
अबनि	१२५	अवस्था	६१अ
अवम	३८२	अवहेलन	९३अ
अवमत	४१४	अवाच्	३६१
अवमर्द	२९४	अवाग्र	३९४
अवमानना	९३अ	अवाची	३४
अवमानित	४१४	अवाप्ति	४४८
अवयव	२०५ अ	अवासस्	३७३
अवरज	१९८	आवत	४१४
अवरति	५०७	अविद्या	६८
अवरवर्ण	३३२	अविनीत	३६६
अवरोध	१३५	अविरत, अविलम्बित	२९
अवलक्ष	७१	अवेक्षा	५०४
अवलग्न	२१०	अव्यक्तराग	७३
अवलेप	९२	अव्यवाहित	३९२
अत्रवाद	२६५	अशू	४१८
अवश्यम्	५२०	अशनाया	३१६
अवश्याय	४४	अशनायित	३६४
अवष्टम्भ	९२	अशनि	२०
अवसर	४५४, ५०३	अशित	४१८
अवसित	४०९अ, ४१६	अशेष	३८९

अशोक	१५६ इ	आसि	२८७
अश्मगर्भ	३२७	आसित	७२
अश्मदारण	४२३	आसिधेनुका, आसिपुत्री	२८९
अश्मन्	१३९	असु, असुधारण	३०१
अश्रान्त	२९	असुर	७
अश्रु	२१७	असूक्षण	९३ अ
अश्लील	८३	असूवा	९३
अश्व	२७३	असृग्धरा	२०३ अ
अश्वस्थ	१५६ अ	असृज्	२०४ अ
अश्वमुख	२७	अस्त	४०५
अश्वा	२७३	अस्तम्	५२१
अश्वारोह	२७७	अस्तु	५१७
अश्विनीसुत	११ इ	अस्त्र	२८४
अष्टमूर्ति	१५	अस्त्रिन्	२८०
अष्टापद	३३०, ३५५	अस्थि	२०५
अस् (अपास्, न्यस्, उप-		अस्त्र	२०४, २१७
न्यस्, व्यस्, निरस्)	४०५	अस्तु	२१७
असकृत्	५०८	अहमहमिका	२९१ (अ)
असती	१८३	अहंयु	३८०
असमीक्ष्यकारिन्	३६४	अहंकार	९३
असार	३८३	अहंकारिन्	३८०

अहन्	५२	आकुल	३९५
अहपूर्वका	२९१	आकृति	४५८
अहमति	६८	आकीर्ण	४०३
अहमुख	५३	आक्रोड	१४४
अहह	४९७	आक्रोशन	५०० अ
अहार्य	१३८	आक्षेप	८१
अहि	१०४	आखण्डल	१९
अहित	२५८	आखु	१६१
अहितुण्डिक	१०६	आखुभुज्	१६०
अहिभुज्	४२८	आखेट	३४४
अहो	५१४	आख्या	७८
अहाय	५०९	आख्यात	४१५
—		आख्यायिका	७६
आ, आः	४८५	आगत	५२४
आकम्पित	४०४	आगन्तु	२४६
आकर	१४२	आगम	४३९
आकल्प	२२२	आगम्	२६६
आकार	४५८, ५०१ अ	आगू	६७
आकारणा	७८	आचमन	२४८
आकाश	३३	आचार	४५१
आकाशगङ्गा	२०	आच्छादन	४०

आच्छेदन	३४४	आदर्श	२३५
आजि	२९३	आदान	४८४
आजीव	३०३	आदि	४०१
आज्ञा	२६६	आदिकारण	६१
आज्य	३१४	आदितेय	५
आङ्गम्बर	४६१	आदृत	४३८
आढ्य	३६०	आदित्य	६ अ, ४७ अ
आततायिन्	३७६	आद्य	४०१
आतप	५०	आधार	११७, ४४०
आतङ्क	४२० आ	आधि	९६
आतपत्र	२३६	आधृत	४८४
आतापिन्	१६५	आधोरण	२७६
आतिथेय, आतिथ्य	२४५	आध्यान	९७
आतुर	२०३	आनक	८८
आतोद्य	८८	आनकदुन्दुभि	९६
आत्तगर्भ	३७५	आनत	३
आत्मज	१८७	आनन	२१३
आत्मन् ६१अ, ४४४अ, ४७८		आनन्द	५९
आत्मभू	८, ११	आनन्दन	४९८
आत्मभरि	३६५	आनाय	४७४
आत्मीय	४६८	आनुपूर्वी	२४८

(३०७)

आन्वीक्षिकी	७७	आमन्त्रण	४८८
आप्, प्रत्यवाप्, पर्याप्,		आमय	२०१अ
प्राप्, व्याप्, समाप्,		आमलकी	१५६ ऊ
परिसमाप्, अनुप्राप्	४०५	आमिष	२०४अ, ४८०
आरगा	११९	आमुक्त	२७९
आपण	१३१	आमोद	७०
आपत्प्राप्त	३७४अ	आम्नाय	७६, ४९८आ
आपद्	२८३	आम्र	१५३
आपन्न	३७४अ	आयत	४०६अ
आपन्नसत्त्वा	१८६	आयत्त	३६३
आपान	३५३	आयाम	२२९
आपीड	२३३	आयुध	२८४
आपीन	३१९	आयुष्मत	३५८
आप्त	२६०	आयुस्	३०२
आप्लव	२३० अ	आरकूट	३३१
आप्य	११०	आराति	५०७
आभरण	२२३	आरम्भ	५०४
आभाषण	८१	आरात्	४८६
आभीर	३१७	आराधन	४४८
आभोग	२३६	आराम	१४४
आम	४०५	आरोग्य	२०१

(३०८)

आरोह	१४७, २२९	आविल	११४
आरोहण	१३७	आविष्ट	२६८
आर्तव	१८३ अ	आवुक, आवुत्त	८८ आ
आर्द्र	४१९	आवृत	२४८
आर्य	८८ ई, २३७	आवृत	४०६
आलम्भ	२९८	आवेशन	१३४
आलय	१३२	आवेशिक	२४६
आलवाल	११९	आशंसा	४८२
आलस्य	३४०	आशय	५०३
आलान	२७१	आशा	३४, ४७८ इ
आलाप	८१	आशीविष	१०४
आलि	१२८, १४५, १८४	आशिसू	४८२
आलेख्य	४६४	आशु	२९
आलोक	४२१	आशुग	२८६
आलोकन	५०५	आश्वर्य	९१
आवपन	३१२	आश्रम	२४२ अ
आवर्त	१११	आश्रय	२६२, ४९९
आवलि	१४५	आश्रव	६७, ३६७
आवसित	३०८ अ	आश्रुत	४१६
आवाप	११९	आषाढ	२५२
आविद्ध	३९४, ४०५	आसू, (अध्यासू, उदासू,	

उपास्)	४११	इङ्गित	५०१ अ, ४५८
आसक्त	३६२	इङ्गुदी	१५६ आ
आसन	२३५, २६२	इच्छा	९६
आसन्न	३९१	इडा	४३१
आसव	३५२	इतर	३३९, ४०३
आसादित	४१३	इतरेद्यम्	५२३
आसार	३९	इति	४८९
आस्य	२१३	इतिहास	७६
आहत	४०५	इत्थम्	४९२
आहव	२९२	इत्वरी	१८३
आहार	३१६	इदानीम्	५२५
आहो	५११	इध्म	१४९
आहोपुरुषिका	२९१	इन	४७अ, ४४४
आह्वय	७७	इन्दिरा	१२
आहा, आहान	७८	इन्दीवर	१२१
<hr/>		इन्दु	४०
इ (अति-इ, अधि-इ,		इन्द्र	१९
अव-इ, उत्-इ, उप-		इन्द्राणी	१९अ
इ, प्रति-इ)	३६०	इन्द्रायुध	३८
इडु	१५६ उ	इन्द्रारि	७
इङ्ख (प्रेङ्ख)	४०४	इन्द्रावरज	९ अ
इङ्ग	५०१ अ		

इन्द्रिय	६८ अ, २०३, ४३६	ईक्षण	२१६, ५०५
इन्ध्	१४९	ईड्, ईडित	४१७
इन्धन	१४९	ईर् (प्रेर्, उदीर्)	४०५
इन्द्रियार्थ	६८अ	ईरित	४०५
इभ	२६९	ईलित	४१७
इभ्य	३६०	ईश्	३६०
इयत्ता	४३३	ईश, ईशान	१३
इला	४३१	ईशितृ	३६०
इव	४९२	ईश्वर	१३, ३६०
इष् (इच्छ्), अभीष्	३८२	ईश्वरी	१६
इप् (अन्विप्, प्रप्		ईषत्	५१४
Cau.)	४१३	ईषत्पाण्डु	७३
इपु, इषुधि	२८६	ईषी	९३
इष्ट	२४२ आ, ३१७	ईहा	९६
इष्टगन्ध	७०	ईहामृग	१५९
इष्टि	४२९ अ		
इष्वास	२८५	उक्त	४१५
		उक्ति	७५
ईक्ष् (अभीक्ष्, अपेक्ष्,		उक्षन्	३१८
अवेक्ष्, प्रत्यवेक्ष्,		उखा	३१२ अ
सगवेक्ष्, उपेक्ष्, परीक्ष्,		उग्र	९१ अ
प्रतीक्ष्, समीक्ष्)	३५७	उच्चावच	४०६ अ

उभ	३९३	उत्तमा	१८०
उच्चैस्	५२१	उत्तमाङ्ग	२१८
उच्चैःश्रवन्	१९आ	उत्तर	७९,४६९
उच्छ्रय, उच्छ्राय	१४७	उत्तरा	३५
उच्छिन्न	३९३	उत्तरीय	२३०अ
उज्जासन	२९७	उत्तरेषुम्	५२३
उज्झ	४१५	उत्तान	११४
उटज	१३३	उत्तानशय	१९६अ
उडु	४५	उत्थान	४४४इ
उडुप	११३	उत्पत्ति	६२
उत	४१०,४८७,५११	उत्पल	१२१
उताहो	५११	उत्पात	२९३,४३५अ
उत्क	३५९	उत्स	१४१
उत्कट	३६६	उत्सङ्ग	४२०
उत्काण्ठा	९७	उत्सर्जन	२४३
उत्काण्ठिता	१८३ ई	उत्सव	१०१
उत्कर	१७६	उत्सादन	२३१
उत्कर्ष	४९९	उत्साह	९७
उत्कलिष्ठा	९७,४२३	उत्सुक	३६२
उत्तंस	४८१	उत्सृष्ट	४१५
उत्तम	३८४	उत्सृष्ट	१४७
उत्तमर्ण	३०५	उदक	११०

उदग्र	३९३	उद्गार	३०४
उदाधि	१०८	उद्धृत	४०८
उदन्त	७७	उद्भव	६२
उदन्वत्	१०८	उद्भिज्ज, उद्भिद्,	
उदपान	११९	उद्भिद्	३८०
उदर	२०८	उद्भ्रम	५०१
उदकं	२६८	उद्यत	४०७
उदार	३५८, ४७०	उद्यान	१४४
उदाहार	७९	उद्युक्त	३६२
उदित	४१५	उद्धर्तन	२३१
उदीची	३५	उद्भासन	२९७
उदीच्य	४६९	उद्बाह	२५३
उदुम्बर	१५६ अ	उद्धान्त	४०९
उदूखल	३१०	उद्देग, उद्देजन	५०१
उद्धृत	४०९	उन्दुरु	१६१
उद्गमनीय	२२८	उन्नत, उन्नतानत	३९३
उद्गाढ	३०	उन्मादिष्णु	३६६
उद्गीथ	५०७ अ	उन्मनस्	३५९
उद्गूर्ण	४०७	उन्माथ	२९८, ३४५
उद्गाटन	३४६	उन्माद	९४
उद्घात	५०४	उन्मीलित	१४६
उद्घषं, उद्घव	१०१	उपकण्ठ	३९१

(३१३)

उपगम	५१७	उपराम	५६
उपगूहन	५०४	उपराम	५०७
उपग्रह	३०१	उपरि	४६९
उपग्राह्य	३६७	उपल	१३९
उपचरित	४११	उपलम्भ	५०१३
उपाचित	४०६	उपलब्धि	६४,४७८अ
उपजाय	२६३	उपवन	१४४
उपताप	२०१अ	उपवर्तन	१२७
उपत्यका	१४३	उपवास	२५०
उपश	२६७	उपवीत	२५२
उपधा	२६३	उपसर्ग	२९३
उपधान	२३४	उपसर्जन	३८८
उपनिधि	३२४	उपसूयक	४८
उपन्यास	७९	उपस्कार	३१२आ
उपपत्ति	१९४	उपस्पश	२४८
उपबह्व	२३४	उपहार	२६७
उपमा	३४९,३५१	उपहर	४६६
उपमातृ	४६२	उप +	२६४
उपमान	३४९	उपात्यय	२४९,५०६
उपयम, उपयाम	२५३	उपादान	४८०
उपशक्त	३७६	उपानह	३४७
उपरक्षण	२६८	उपाय	४५६

उपायन	२६७	उलूखल	३१०
उपालम्भ	८०	उल्का	२३
उपासङ्ग	२८६	उल्मुक	३१२
उपासना	२४७	उल्लोच	२३०
उपासित	४११	उल्लोल	१११
उपाहित	४०८	उल्वण	४०२
उपेन्द्र	९ अ	उशनस्	४६ अ
उपोद्घात	७९	उषस्	५३
उभय	४९७	उषा	५२२
उभयतः	४९५	उषित	४०९
उभयद्युस्, उभयेद्युस्	५२४	उष्ट्र	३२०
उमा, उमापति	१६	उष्ण	५७.३४०
उरग	१०५	उष्णरश्मि	४७
उरण, उरभ्र	३३१	उष्णीष	४८०
उररीकृत	४१६	उष्णोपगम	५७
उरस्	२०९	उष्मन्	४४९
उरस्य	१८८	उस्त्र	४९
उरु	३८६	उस्त्रा	३१९
उरोज	२०८		
उर्वशी	१९ इ	ऊत	४१०
उर्वरा	१२६	ऊधस्	३१९
उलूक	१६२	ऊरव्य	३०२

ऊरीकृत	४१६	ऊते	५१०
ऊरु	२०७	ऊषभ	८६अ, ३१८, ३८५
ऊरुज	३०२		
ऊर्ज, ऊर्जस्वल, ऊर्जस्विन्]	२८३	एक	४०२, ४२०आ
ऊर्गनाभ	१६१	एकक	४०२
ऊर्णा, ऊर्णायु	३२१	एकतान	४००
ऊर्णु	१६१	एकदन्त	१७
ऊर्मि	११०	एकदा	५२५
ऊर्मिका	२२५	एकाकिन्	४०२
ऊषर	१२६	एकाग्र	४६९, ४००
ऊष्मक	५६	एकान्त	३१
ऊष्मागम	५७	एकायन	४००
ऊइ, ऊह	६५	एडक	३२१
		एण	१६०
		एत	७४
ऊक्थ	३२५	एतहिं	५२५
ऊक्ष	४५, १५९	ए	४९८ इ
ऊक्	७६	एधे, एधस्	१४९
ऊजु	३९५	एधा	४९८ इ
ऊण	३०४	एनस्	५८
ऊत	८४	एरण्ड	१५६ ऊ
ऊतु	५५आ, ४३५अ	एवम्	४९२, ५१६, ५२०

ऐन्द्रजालिक	३५४	औरस	१८८
ऐन्द्रियक	४००	और्ध्वदेहिक	२४४
ऐरावत	१९ आ	और्व	२३ अ
ऐषमस्	५२५	औषध	२०१
ओकस्	४८३	कंसाराति	९ इ
ओङ्कार	७६	ककुद	४४०
ओघ	४२६	ककुम्	३४
ओजस्	४८३	कक्ष	२०९
ओतु	१६०	कक्ष्या	२७२
ओदन	३१४	कङ्कटकं	२७९
ओम्	५१६	कङ्कतिका	२३६
ओष	४९८ इ	कङ्काल	२०५
ओषधि, ओषधिपति,		कच	२१९
ओषधीश	४१	कच्चर	३८३
ओष्ठ	२१४	कच्चित्	५१८
औचिती, औचित्य	५०७ इ	कच्छप	११६
औत्तानपादि	४५	कञ्चुक	१०६, २७८
औपयिक	२६५	कञ्चुकिन्	२५७
औषवस्त	२५०	कट	२७०
		कट्यक	१४०, २२५
		कटाक्ष	२१७

काटि	२०७	कनीनिका	२१६
कटु	६९	कन्धा	५०७अ
काठिन, कठोर	३९८	कन्दर	१४२
कङ्कगार	३०९	कंदर्प	१०
कङ्गार	७४	कन्दु	३१२अ
कग	३८७	कन्दुक	२३५
काणिश	३०९	कंधरा	२१२
कण्टक	४२२	कन्या	१८२
कण्ठ	२१२	कपट	९८
कण्ठीरब	१५७	कपाट	१३७
कण्डू, कण्डूया	२०२	कपाल	२०५
कण्डोल	३११	कपि	१५८
कथा	७६	कापिल	७४
कदम्ब	१५६ इ	कपोत	१६१
कदम्बक	१७५	कपोल	२१४
कदर्य	३७५	कफ	२०३अ
कदली	१५६उ	कबरी	२२०
कदाचित्	५११	कबम्ह	३००
कदुण्ण	५१	कम्	३८१
कद्रु	७४	कमठ	११६
कनक	३२९	कमण्डलु	२५२
कनिष्ठ	१९८	कमल	१२३

(३१८)

कमला	१२	करुणा	९०
कमलासन	९	करेणु	४३२
कमलिनी	१२४	कर्कटक	११६
कमलोद्भव	९	कर्कटी	१५६क
कम्प (अनुकम्प)	४०४	कर्कन्धू	१५६अ
कम्प	१०१	कर्कश	३९८, ४७८ ई
कम्पन, कम्प्र	३९७	कर्ग, कर्ग	२१८
कम्बल	२२९ अ	कर्गधार	११३अ
कम्बु	११६	कर्गवेष्टन, कर्णिका	२२५
कम्प्र	३६७	कर्गजप	३७७
कर	४९, २१०, २६६	कर्तरी	३४८
करक	१५६ ई	कर्दम	११३
करका	३९	कर्पट	२२९ अ
करण	४३३	कर्पर	२०५
करपल्ल	३४८	कर्पूर	२३२
करबाल	२८७	कर्बुर	२३, ७४
करभ	३२०	कर्मकर	३३८
कराल	४७५	कर्मन्	४३५
करिगर्जित	२९३	कर्षक	३०५
करिणी	२७०	कल् (आकल्, संकल)	४०८
करिन्	२६९	कल	८७
करुण	८९	कलकल	८६

कलङ्क	४३, ४२०	कल्माष	७४
कलत्र	४६४	कल्य	५३, २०३, ४५७
कलधौत	४३६आ	कल्याण	६०
कलभ	२७०	कलोल	१११
कलरव	१६१	कवच	२७९
कलविङ्क	१६३	कवल	३१६
कलश	३१२	कवि ४६अ, २३९, ५०७इ	
कलहंस	१६६	कविका	२७४
कलह	२९२	कवोष्ण	५१
कलहान्तरिता	१८३इ	कशा	३४७
कला ४१अ, ४७३ अ		कश्मल	२९४
कलाद	३३४	कप	३४७
कलानाथ, कलानिधि ४१		कषाय	६९, ४५५
कलाप	२२१, ४४८	कष्ट १०७, ४२९अ	
काल	२९२, ४७३	कस् (निष्कस् Cau.,	
कलिका	१५३	विक्स्)	३७३
कालिल	४०३	कस्तूरी	२३२
कलुष	५८, ११४	कख	१६५
कलेवर	२०५अ	काङ्क्ष, आकाङ्क्ष	९६
कल्प ५८, २५०, २६५		काङ्क्षा	९६
कल्पना	२७२	काक	१६४
कल्पान्त, कल्मष	५८	काकपक्ष	२१९

(३३६)

कुङ्कुम	२३२	कुण्डी	२५२
कुच	२०८	कुतूहल	९८
कुचर	३७२	कुत्सा	८०
कुचाग्र	२०८	कुत्सित	३८२
कुज	४६०	कुथ	१५६
कुञ्चित	३९४	कुन्त	२८९
कुञ्ज	१४२	कुन्तल	२१९
कुञ्जर	२६९, ३८५	कुन्द	१५६३
कुट	१४६	कुप्	३७१
कुटिल	३९४	कुबेर	२६
कुटी	१३३	कुब्ज	२००
कुटुम्बिनी	१८१	कुमार	८८३१
कुट्टिनी	१८५	कुमारी	१८२
कुट्टिम	१३३अ	कुमुद	१२१
कुठार	२८८	कुमुदिनीप्रिय, कुमुदिना-	
कुड्मल	१५१	पति, कुमुदबान्धव	४०
कुड्य	१३१	कुमुदिनी, कुमुदती	१२४
कुणप	३००	कुम्भ	२७०, ४४९आ
कुणि	२००	कुम्भकार	३३२
कुण्ठ	३६४	कुम्भसंभव	४५
कुण्ड	३१२अ	कुरवक	१५६३
कुण्डल	२२५		

कुरण्टक	१५६ई	कुसूल	४३०अ
कुल	१७६, २३६	कुहर	१०२
कुलटा	१८३	कूज, कूजित	८६
कुलाय	१७२	कूट	१४०, १७६, ४२९
कुलाल	३३२	कूट्यंत	३४५
कुलिश	२०	कूपक	११४
कुलीन	२३७	कूर्पर	२११
कुलीर	११६	कूर्पासक	२२९अ
कुल्या	१२०	कूर्म	११६
कुबलय	१२१	कूल	११२
कुवाद	३७२	कृ, (अङ्गीकृ, अलंकृ, आकृ Cau., निराकृ, आविष्कृ, उपकृ, चमत्कृ, तिरस्कृ, विप्रकृ, प्रतिकृ, विकृ, सत्कृ, संस्कृ)	४०६
कुविन्द	३३३	कृकवाकु	१६३
कुश	१५६	कृच्छ्र	१०७
कुशल	६०, ३५७	कृत	४१२
कुशीलव	३३६	कृत	४०६, ४३६आ
कुशेशय	१२२	कृतान्त	२३, ४३५
कुसीद	३०४		
कुसुम	१५२		
कुसुमकाल	५६		
कुसुमचाप, कुसुमायुध,			
कुसुमेषु	११		

कृताभिषेका	१८२
कृति	५०७४
कृतिन्	२३९, ३५७
कृत्	११२
कृत्ति	२५२
कृत्तिवासम	१४
कृत्स्न	३९०
कृपण	३७९
कृपा	९०
कृपाण	२८७
कृपालु	३६२
कृभि	१६० अ
कृश	३८७
कृशाननु	२१
कृष (अकृष, उत्कृष, विप्रकृष)	३७३
कृषक	३०७
कृषि	३०३
कृषिक, कृषीवल	३०५
कृष्ट	३०६
कृष्टि	२३९

कृष्ण	५५ अ, ७२, ३१२ आ
कृष्णमार	१६०
कृ (व्यतिकृ, निकृ, परिकृ, विकृ)	४०३
कृप (अनुकृप Cau., विकृप, उपकृप, प्रकृप Cau., संकृप)	३४
केकर	३०४
केका	१७३
केकिन्	१६०
केतकी	१५६ क
केतन	२९१, ४४४ आ
केतु	४३५ अ
केदार	३०६
केनिपातक	११३ अ
केपूर	२२५
केलि	९९
केवल	४७४
केश	२१९
केशपाशी, केशवेश	२२०
केसर	१२४, १५६ आ, १५७

बेसरिन्	१५७	कोविद	२३८
कैठमांजा	९३	कोश	१७०, ३०६, ४७९
कैतव	९८, ३५४	कोष्ठ	४३०अ
कैरव	१०१	कोष्ण	५१
कैतत	११५	कौशेयक	२८७
कैवल्य	६८	कौटिक	३३७
कोक	१५९	कौणप	२३
कोकनद	१२३	कौतुक	९८
कोकिल	१६४	कोपीन	४४४उ
कोटर	१४९	कौमुदी	४२
कोटि	४३०	कौमोदकी	१२अ
कोण	४३० आ	कौलीन	४४६
कोदण्ड	२८४	कौलेयक	३४३
कोप	९५	कौशिक	१६०, ४२१
कोपना	१८०	कौशेय	२२७
कोपिन	३७१	कौस्तुभ	१२ अ
कोमल	३९९	क्रकच	३४८
कोरक	१५३	क्रतु	२४०
कोल	१५८	क्रथन	२९७
कोलक	३१२आ	क्रन्द, क्रन्दित	१०६
कोलाहल	८६	क्रम	२५०, ४३४

क्रमेलक	३२०	कथ, कथित	४०८
कव्य	२०४अ	क्षण	२९६
कव्याद्	२३	क्षण	४३१
कायिक, क्री (विक्री, पेरिक्री)	३२२	क्षणदा	५४
क्रिया	४५६	क्षणन	२९६
कीड, कीडा	९९	क्षतज	२०४अ
कुञ्ज	१६५	क्षत्रिय	२५४
कुब्	९५	क्षन्त्	३७०
कुश (अनुकुश, आकुश)	१००	क्षपा	५४
कुष्ट	१००	क्षपाकर	४१अ
कूर	३७८, ३९८	क्षम, क्षम	४५०
कोड	२०८	क्षमितृ, क्षमिन्	३७०
कोध	९५	क्षय ५८, २०१अ, ४३६	
कोधन	३७१	क्षयथु	२०१अ
कोश	१३०	क्षर्, क्षरण	५००अ
कोष्ठ	१५९	क्षान्त	४०९
कौञ्ज	१६५	क्षार	२३
कुम्	५००अ	क्षारक	४७४
कुम, कुमथ	५००अ	क्षिति १२४, ४३६अ	
क्लिद्, क्लिन्न	४१९	क्षिप् (अभिक्षिप्, आक्षिप्, निक्षिप्)	४०५
क्लिश, क्लिशित, क्लिष्ट	४०९अ		

(३२७)

क्षित	४०५	क्षौद्र	३३१
क्षिप्र	२८	क्षौम	२२७, २२८
क्षीब	३६६	क्षौर	२५२
क्षीर	१०९, ३१४, ४६६	क्षुत	४०७
क्षीरोदतनया	१२	क्षमा	१२५
क्षुद्	२३२	क्षमाभृत	१३८, २५५
क्षुद्र	३७९, ४६३	क्ष्वेड	१०६
क्षुद्रघण्टिका	२२६	ख	३२
क्षुध्	३१६, ३६४	खग	१७१, २८६
क्षुधित	३६४	खगेश्वर	१६१
क्षुर	५०७आ	खज	२००
क्षुरिन्	३३५	खट्वा	२३४
क्षुलक	३३९, ३८७	खड्ग	२८७
क्षेत्	३०६, ४६५अ	खण्ड्, खण्ड	४२
क्षेत्रज्ञ	६१अ	खण्डपरशु	१४
क्षेत्राजीव	३०५	खण्डविकार	३१३
क्षेपण	४९८इ	खण्डिता	१८३इ
क्षेपणी	११३अ	खदिर	१५६उ
क्षेम	६०	खद्योत	१६७
क्षोणि	१२४	खन् (उत्खन्, निखन्)	३०७
क्षोद	२३२	खनि	१४२

ग्वनित्र	३०७	गज	२६९
खर	५१, ३२१	गजशाव	२७०
खजू	२०२	गजानन	१७
खर्व	१९९	गजा	१३३अ
खल	३७७	गण	४१४
खलिनी	५०७ई	(अव-वि-गण)	
खलीन	२७४	गण	१७४
खल्या	५०७ई	गणक	२६०
खाद्, खादित	४१८	गणनीय	३८९
खानी	१४२	गणपति, गणाधिप	१७
खुर	२७४	गणिका	१८५
खेद	४८८	गणित, गणेश	३८९
खेय	११९	गण्ड	२१४, २७०
प्रख्य (प्रत्याख्या,		गण्डप	५०७ई
व्याख्या, संख्या,		गत	५२४
ख्या (Canst.)	४१५	गद	२०१अ
ख्यात	३६०	गदा	२८९
ख्याति	४९८आ	गद्य	५०७ई
— —		गन्ध	६८अ
गगन	३२	गन्धर्व	६
गङ्गाधर	५६	गन्धर्वदा	२१२

गन्धवाह	२५	गर्भ	३२५
गन्धोली	१६७	गर्भागार	१३३
गम्भीर	४९	गर्भिणी	१८६
गर्भार	११४	गर्व	९३
गम्भार	८७, ११४	गहण	८०
गम्, १ अधिगम ,		गडा	४९२
अनुगम , अभिगम ,		गर्ह	३८२
अवगम, अस्तंगम ,		गल	४१२
समाधिगम , आ-प्रत्या-		गल	२१२
समा-अभ्युद-अभ्युप-		गलित	४१२
निर-परि-विप्र-वि-सम-		गबाक्ष	१३४
अभिसम-गम)	४१६	गवेषणा	२४५
गभ्य	४०३	गवेषित	४१३
गरल	१०६	गव्यूति	१३०
गरुड	१६१	गहन	१४३, ४०३
गरुडध्वज	९३	गहर	१४२
गरुडाग्रज	४८	गाढ	३१
गरुत्मत	१६१	गाणिक्य	५०७३
गर्ज	२९३अ	गात्र	२०५अ
गर्जित	३७	गाध	११४
गर्ग	१०२	गान	८६

गायत्री	२४२आ	गुणित	४०६
गान्धार	८६अ	गुप्, गुप्त	४०६, ४१४
गारुत्मत	३२७	गुम्फ	४४९अ
गार्भिण	५०७उ	गुरु	४६, २४०
गाह्, अवगाह्	२३०अ	गुर्बिणी	१८६
गिर्	७५	गुल्म	१४९, २०४
गिरि	१३९	गुह्, उपगुह्	४०६
गिरिजा	१६	गुह	१८
गिरिश, गिरीश	१४	गुहा	१४२
गिलित	४१८	गुह्यक	६
गीत	८६	गुह्यकेश्वर	२६
गीर्ण	४१७	गूढ	४०६
गीर्वाण	५	गूढपुरुष	२६०
गीष्पति	४६	गृध्र	१६५
गुच्छक	१५१	गृह	१३२, ४८४
गुड	४३०आ	गृहागत	२४६
गुण्	४०५	गृहिन् (गृहस्थ)	२४२अ
गुण ६१अ, २८५, ३४६,		गृह्यक	१७६
[४४४		गृ, उद्गृ	४१७
गुणवृक्षक	११०४	गेन्दुक	२३५
गुणित	४०५	गेह	३३१

गो	३१८, ३१९, ४२५	गौर	७१, ७२
गोचर	६८अ	गौरव	२४६
गोत्र	१३९, २३६, ४६५	गौरी	१६
गोदारण	३०८	ग्रथ्, ग्रन्थ्, उद्ग्रथ्	४०४
गोदुह्	३१७	ग्रन्थ	४६५
गोधूम	३०८	ग्रन्थि	१४९
गोप	३१७	ग्रन्थित	४०४
गोपानसी	१३६	ग्रस्, ग्रस्त	४१८
गोपायित	४१४	ग्रह् (अनु-अप-नि-परि- वि-प्रति-सम्-ग्रह्)	५००
गोपाल	३१७	ग्रह्	५६, ४८४
गोपुर	१३७	ग्राम	१३७, ४५१अ
गोप्यक	३३९	ग्रामणी	४३२
गोमय	३१५	ग्रामता	५०७ उ
गोल	५०७ आ	ग्राम्य	८३
गोविन्द	९अ	ग्राम्यधर्म	२५४
गोविप्	३१५	ग्रावन्	१३९
गोष्ठ	१२७	ग्रास	३१६
गोष्ठी	२४१	ग्राह	११६
गोसंख्य	३१७	ग्रीवा	२१२
गोस्तनी	१५५	ग्रीष्म	५६
गोस्थानक	१२७		

गलम्, गलस्त	४१८	घाणा	२१३
गलह	३५५	घोर	९१अ
गली	४१	घोषगा	८०
गलानि, ग्लै	५००अ	घा	४०८
<hr/>		घ्राण	२१३
घट	३१२	घ्रागतपिंग	७०
घटायन्त्र	३४६	घ्रात	४०८
घन	३६, ३९०, ४४४	<hr/>	
घनसार	२३२	च	५१२
घर्म	९८, ४५१	चकोर	१७२
घम्	१५६	चक्र १६६, २७६, २८३, ४६६	
घस्मर	३६५	चक्रपाणि	९ अ
घस्त्र	५२	चक्रवर्तिन्	२५५
घात	२९८	चक्रवाक	१६६
घानुक	३७०, ३७८	चक्रवाल	३५
घाम	१५६	चक्ष. (आचक्ष,	
घुटिका	२०७	प्रत्याचक्ष, विचक्ष)	२१६
घुप, उड्घुष	८५	चक्षुःश्रवस	१०६
वृक	१६२	चक्षुस	२१६
वृणा	९०	चञ्चल	३९७
वृण	४९	चञ्चला	३७
घृत	३१४		

चञ्चु	१७२	चन्द्रहास	२८७
चटक	१६३	चन्द्रिका	४२
चटु	८०	चपल	२९, ३७६
चणक	३०८	चपेट	२१२
चण्ड	३७१	चम, आचम	२४८
चण्डाल	३४१	चमू	२८२
चण्डांशु	१७३	चमूत	१६०
चण्डिका	१६	चम्पक	१५६३
चतुर	३४१	चय	१३१, १७४
चतुरानन	८	चर (अतिचर,	
चतुर्भुज	९, अ	अनुचर, अभिचर,	
चतुर्मुख	८	व्यभिचर, आचर,	
चतुष्पथ	१२९	उचर (Au., उपचर,	
चत्वर	१३६, २४२	परिचर, विचर,	
चन्दन	२३१	विवर (Au., मेचर) ४११	
चन्द्र	४०	चर	२५९, ३९६
चन्द्रक	१७०	चरण	२०७
चन्द्रचूड	१३	चरणाश्रय	१६३
चन्द्रमस	४०	चरम	४०१
चन्द्रशाला	१३३ अ	चरित	४३८
चन्द्रशेखर	१३	चरिण्यु	३९६

चरु	२४२आ	उपाचि, पारि-निस्-	
चर्चा	६५,२३०अ	वि-चि)	४०६
चर्मन्	२५२,२८८	चिकित्स	२०१
चर्मकार	३३३	चिचित्सक	२००
चर्मिन्	१५६आ	चिकित्सा	२०१
चर्व, चर्वित	४१८	चिकुर	२१९,३७६
चल् (उच्चल्,		चिक्कण	३१३
प्रचल्, प्रविचल्)	४०४	चिञ्चा	१५६ अ
चल, चलन, चलाचल	३९७	चिता, चिति	३००
चलित	४०४	चित्त	६३
चषक	३५३	चित्तविभ्रम	९४
चाटु	८२	चित्ताभोग	६५
चातक	१६७	चित्तोद्रेक	९२
चाप	२८४	चित्या	३००
चामर	२६८	चित्र	७४
चामीकर	३२९	चित्र	७४, ९१, ४६४
चार	२६०	चित्रकार	३३५
चारण	३३६	चिन्ता	९७
चारु	३८१	चिबुक	२१४
चालनी	३१०	चिर	५०८
चि (अपचि,		चिरक्रिय	३६३

चिरंतन	३९८	चौर	३४४
चिररात्राय, चिरम्य	५०८	चौरिका, चौयं	३४५
चिराय	५०८	च्यु, च्युत	४१२
चिह्न	१६५		—
चिह्न	४३	छत्र	२३६
चुचुक	२०८	छद्	४०९अ
चुर्	४०७	छद्, छदन	१५०
चुलि	३११	छद्मन्	९८
चूडा	१७०, २२०	छन्द	४४०, ५०३
चूडामणि	२२४	छन्दस्	२४२आ, ४८३
चूत	१५३	छत्र	२६४, ४०९अ
चूर्ण, चूर्ण	२३२	छवि	४३, ५०
चूर्णकुन्तल	२१९	छाग	३२१
चेष्टक	३३९	छात	४१२
चेतन	६२	छात्र	२४०
चेतना	६४, ४२९	छादित	४०९अ
चेतस्	६३	छान्दस्	२४०
चेष्टा	४५१	छाया	४५६
चैल	२२९	छित	४१२
चोरित	४०७	छिद् (उच्छिद्, परि-	
चोल	२२९ अ	वि-च्छिद्)	४१२

छिट्टि	४०५	जनता	५०७
छिन्न	४१२	जनन	६२, २३६
छरिका	२८९	जननी	१८५
छेक	१७६	जनपद	१२७
		जनयित्री	१८९
जग	१२६	जनश्रान्त	७७
जगती	१२५, १२६	जनि	६२
जग्ध	४१८	जनी	१८४
जगिध	३१६	जनुस, जन्त	६२
जवन	२०८	जन्मन, जन्मिन	६२
जघन्य	४०१	जन्यु	६२
जघन्यज	१९८, ३३२	जय, उपजय	२५२
जङ्गम, जङ्गमनर	३९६	जय	२५२
जङ्ग्या	२०७	जया	१५६क
जङ्ग्याल	२८१	जयनी	१९६
जटा	१८९, २००	जम्बाल	११३
जठर	२०८	जम्बीर	१५६क
जनु	२३१	जम्बुक	१५९
जन्	३७८	जम्बु	१५५क
जन	४००, ४२८	जय	२९४
जनक	१८८	जयन्त	१९आ

जरत	१९८	जाङ्गुलिक	१०६
जरद्वय	३१८	जात	६३
जरा	१९७	जारूप,	३२९
जल	१०९	जातवेदम	२२
जलजन्तु	११५	जाति	६३, १५५
जलधारा	३६	जातु	५११
जलाधि, जलनिधि	१०८	जानु	२०७
जलमुच	३६	जामातृ	१९२
जलशायिन	९ ई	जाम्बूनद	३३०
जलाधार, जलाशय	११७	जाया	१८१
जलोच्छ्राम	११३	जायापती	१९६
जम्प	४१५	जायु	२०१
जम्पाक	३७२	जार	१९४
जल्पित	४१५	जाल	४७४
जघ	२८, २८१	जालिक	३३७
जघन	२८१	जालम	३३९, ३६४
जघनिका	२३०	जावाल	३३६
जागर	५०१आ	जाङ्गवी	१२०
जागरित्, जागरूक	३७१	जि, अभिजि, पराजि,	
जागर्या	५०१आ	विजि, जिर्गाप	२९४
जागृ	३७१	जिघत्सु	३६४

त्रिशासा	४९५	ममृजृम्भ, विजृम्भ	१००
त्रित्वर, त्रिष्णु	२८२	जृम्भ, जृम्भण	१००
जिह्व	३९४	ज	१९८
जिह्वग	१०५	जैतृ	२८२
जिह्वा	२१५	जैवातृक	४१,३५८
जीन	१९८	जोषम्	४९३
जीमूत	३६	श	२३९
जीर्ण	१९८	शा, शा Can.,	
जीर्णवस्त्र	२२९अ	(अनु, अव-अभि-आ- प्रति-वि-शा)	४१४
जीव, उपजीव,		शप्, शम, शपित	४०९अ
संजीव, अनुजीव	१०९	शाति	१९४
जीव	३०१	शान	४५२अ
जीवजीव	१७२	ज्या	२८५
जीवन	१०९, ३०३	ज्योतिरिङ्गण	१६७
जीवनौषध, जीवातु	३०२	ज्योतिम्	४८२
जीवान्तक	३३७	ज्योत्स्ना	४२
जीविका	३०३	ज्यौतिषिक	२६०
जीवितकाल	३०२		
जुगुप्स, जुगुप्सा	८०	ज्वलन, ज्वाला	२२
जुष्ट	४३९	शम्भशावात	२६
जृम्भ, उजृम्भ		शदिति	५०९

झर	१४१	तथ्य	८४
झष	११५	तदा, तदानीम्	५२५
झषकेतन	११	तनू, आतनू, प्रतनू, वितनू	४०४
टङ्क	४२३	तनय	१८७
टीका	५०७अ	तनु	२०६, ३९०
डिम्भ	१७३. १९६अ	तनुत्र	२७९
तक्र	३१५	तनू	२०६
तक्ष	३३४	तनूनपात्	२२
तक्षक	४२०अ	तुनूरुह	२२१
तक्षन्	३३४	तन्तु	३४६
तट	११२	तन्तुवाय	१६१, ३३३
तटिनी	११९	तन्त्र	४६६
तडाग	११८	तन्त्री	८६अ
तडित्	३७	तन्त्री	४६५अ
तडित्वत्	३६	तप्, Cau., (अति- अनु-अभि-परि-पश्चात्- प्र-सं-तप)	४१९
तत्	५१०	तप	५७
तत	४०४	तपन	४७
ततम्	५१०	तपनायि	३२९
तस्व	४४५		
तस्पर	३६२		

तपस्	४४५	तपेक	३१८
तपस्विन्	२५१	तर्पण	२४१, ४९८ अ
तमस्	६१ अ, १०३	तर्ष	९६, ३१६
तमस्विना	५५	तल्प	४४९
तमाल	१५६ई	तस्कर	३४४
तमिन्न	१०३	ताण्डव	८८अ
तमिन्ना, तमी	५५	तात	१८८
तरंग	११०	तादर्थ्य	४६८
तरंगिणी	११९	तापस	२५१
तराणि	४७, ११३	तापसतरु	१५६आ
तरल	२२४, ३९७	तामरस	१२२
तरस्	२८, २९१	तापिच्छ	१५६ई
तरस	२०४अ	ताम्बूलवल्ली,	
तरस्विन्	२८१	ताम्बूली	१५६आ
तारे (or तर्ही)	११३	ताम्र	३३०
तरु	१४५	ताम्रचूड	१६३
तरुग	१९७	तार	८७
तरुणी	१८३	तारका	४५, २१६
तर्क, प्रतर्क, वितर्क	६५	तारा	४५
तर्क	६५	तारापथ	३३
तर्कविद्या	७७	तारुण्य	१९६
तर्जनी	२११		

ताक्ष्य	१६१	तिल	३०८
ताल	८८अ	तीक्ष्ण	५१
तालपत्र	२२५	तीर	११२
तालवृन्तक	२३५	तीर्थ	४३९
तालु	२१५	तीव्र	३१
तावत्	४१०	तीव्रवेदना	१०७
तिक्त	६९	तु	४८६, ५१२, ५२०
तिग्म	५१	तुङ्ग	३९३
तितउ	३१०	तुच्छ	३८३
तितिक्षु	९२	तुण्ड	२१३
तित्तिरि	१७२	तुद्र, आतुद्र	२७१
तितिक्षा	९२	तुन्द्र	२०८
तितिशु	३७०	तुन्द्रपरिमृज	३४०
तिन्तिडी	१५६अ	तुन्दिन्, तुन्दिभ,	
तिमिर	१०३	तुन्दिह	१९९
तिरम्	४९६, ५१३	तुन्नवाय	३३३
तिरस्कारिणी	२३०	तुमुल	२९३
तिरस्क्रिया	१३अ	तुम्बी	१५५उ
तिरोधान	८०	तुग्ग	२७२
तिरोहिता	२९६	तुरंग, तुरगम	२७३
तिर्थच	५१३	तुरंगवदन	२७

तुरासाह्	१९	तेजस्	२०३,४८३
तुरीय	३२५	तेजित	४०७
तुल्, तुल्य	३५०	तैल	३१५
तुल्यपान	३१७	तोक	१८८
तुवर	६९	तोळ	२७१,३०७
तुष	३०९	तोदन	३०७
तुषार, तुहिन	४४	तोय	१०९
तुहिनरश्मि	४०	तोरण	१३८
तूण	२८६	तोषण	४४८
तूणी	२८७	त्यज्, त्यक्त	४१५
तूणीर	२८६	त्याग	२४३
तूर्ण	२९	त्रपा	९३
तूल	३३१	त्रपु	३३१
तूष्णीशील, तूष्णीक	३७३	त्रयी	७६
तूष्णीकाम्, तूष्णीम्	५१५	त्रस्, अपत्रस्, त्रस्त	३६९
तृण	१५६	त्रा	४१४
तृष्, Cau., तृप्त	४१९	त्राण	४१४, ४४१, ४९८ आ
तृप्	९६, ३१६	त्रात	४१४
तृष्णज	३६५	त्रास	९२
तृ, तारय, प्रतारय,		त्रिदश	४
तितीर्ष, (अवतृ, वितृ)	११३	त्रिदशालय, त्रिदिष	३

त्रिदिवेश	४	दंश, परिदंश, संदंश	१६०
त्रिपथगा	१२०	दंश	१६७
त्रिपुरान्तक	१५	दंशन, दंशित	२७९
त्रियामा	५४	दंष्ट्रा	४८२
त्रिलोचन	१५	दक्ष	३४१
त्रिविक्रम	९आ	दक्षिण	२०६, ३५८
त्रिविष्टप	३	दक्षिणा	३४
त्रिसंध्य	५४	दग्ध	४०९
त्रिस्रोतम्	१२०	दण्ड्	२६३
त्रुटि	३८७	दण्ड	२६३, ४३०आ
त्रै	४१४	दंढनीति	७७
त्रोटि	१७२	दधि	३१५
त्र्यम्बक	१५	दनु, दनुज	७
त्वच्	१४८, २०३आ	दन्त	२१५
त्वर	२८१	दन्तिन्	२६९
त्वरा	९९	दन्तुर	४७५
त्वरित	२८, २८१	दभ्र	३८७
त्वष्टृ	३३४	दम्	४०९
त्विष	५०	दम	२६३, ४९८
त्सर	२८८	दमथ	४९८
		दमित	४७९

देषनी	१९६	दशा	४७८४
दम्भ	५८	दायु	२५८,३४४
दम्भ	३१८	दहू	४०९
दया	९०	दहन	२१,४९८३
दयालु	३६२	दा, आदा	३७५
दयित	३८२	दाश्चाय्य	१६५
दर	९२	दाडिम	१५७४
दरिद्र, दरिद्रा	३७९	दात	४१२
दरा	१४२	दातृ	४७०
ददुर	११७	दात्र	३०७
दर्प	९२	दान	२४३,२७५
दर्पक	१०	दानव	७
दर्पण	०३५	दानवागि	५
दर्भ	१५६	दानशौण्ड	३५८
दर्बीकर	१०४	दान्त	४०९
दश	५५आ	दामन	३२०
दशन	५०५	दायाद	४३९,अ
दल	१५०	दार	१८१
दव	२३	दायक	४२२
दशन	०१५	दाग्नि	४१०
दशनवासस	२१४	दारु	१४९

दास्य	११३	दिव्य	४७५
दाव	२३	दिश	३४
दाश	११५	दिशः (अनुदिशः ,	
दास, दास्य, दासर	३३९	व्यपदिशः, अपदिशः ,	
दिगम्बर	३७३	आदिशः, प्रत्यादिशः ,	
दिग्ध	४०८	समादिशः, उपदिशः ,	
दिग्भव	३५	निदिशः)	३७४
दित	४१२	दिश्य	३५
दिति	७	दिष्ट	५२, ६१
दिधिषू	१८३ अ	दिष्टान्त	२९८
दितिमुत्त	७	दिष्ट्या	५१५
दिन	५२	दिह्, संदिह्	४०८
दिनमणि	४७ अ	दी	३७९
दिनान्त	५३	दीर्घिति	४९
दिक्	३, ३२, ३५, ४	दीन	३७९
दिवस	५२	दीप	२३५
दिवा	५१२	दीप, उदीप, संदीप ,	
दिवाकर	४६ अ	दीप्ति	५०
दिवान्ध, दिवाभात	१६२	दीध	४०६ अ
दिवापद्	५	दीर्घदशन्	२४०
दिवौकस	४	दीपमून	३६३

(३४६)

दीर्घिका	११८	दूती	१८५
दुःख	१०७	दूत्य	२६१
दुकूल	२२८	दून	४१९
दुग्ध	३१४	दूर	३९२
दुन्दुभि	८८	दूरदर्शिन	२४०
दुरित	५८	दूर्वा	१५६क
दुरोदर	४६७	दूष्य	२३०
दुर्गत	३७९	दूष्या	२७२
दुर्गन्ध	७०	दृढ	३१, ३९८
दुर्गा	१६	दृप्	९२
दुर्जन	३७७	दृब्ध	४०४
दुर्दिन	३९	दृश	२१७, ३७७
दुर्मनस्	३५९	दृषद्	१३९
दुर्विध	३७९	दृष्टान्त	४३५आ
दुर्हृद्	२५७	दृष्टि	२१७, ४८२
दुष्	३८३	दृ	४१०
दुष्कृत	५८	देव	४, ८८ इ
दुह	३१७	देवकीनन्दन	९आ
दुहितृ	१८८	देवता	५
दू	४१९	देवतायनन	२४२ आ
दून	२६१	देवन	३५५

(३४७)

देवर	१९१	द्यावापृथिवी, द्यावा-	
देवी	--६	भूमी	१३०
देवृ	१९१	द्युत्	३३
देश	१२७,४४२	द्युत्, उद्द्युत्, विद्युत्	४३
देह	२०६	द्युति	४३,५०
देहली	१३५	द्युम्न	३२६
दैतेय, दैत्य	७	द्युत्, द्यूतकृत	३५४
दैत्यगुरु	४६अ	द्यौ	३, ३२
दैत्य	४५५	द्योत	५०
दैर्घ्य	२२९	द्रव	९९,२९५
दैव	६१	द्रविण	२९१,३२६
दैवज्ञ	२६०	द्रव्य	३२५
दैवत	५	द्रा	३७१
दोला, दोलाय	२७५	द्राक्	५०९
दोष	४४६	द्राक्षा	१५५
दोषज्ञ	२३२	द्रु	१४६,४०७
दोषन्	२१०	द्रुत् २८, ३७६,४०७,५०९	
दोषा	५१२	द्रुम	१४६
दोषैकशृङ्ग	३७७	द्रुहिण	९
दोस्	२१०	द्रै	३७१
दोहद	९५	इन्द्र	१७३,४७८आ

डापरा	६६,४५९	धनद, धनाधिप	२७
डार, डार	१३६	धनिन	३६०
डारपाल	२५६	धनुर्धर, धनुष्मत्	२८०
द्विज	१७१,२३८,४२८	धनुस, धन्वन	२८४
द्विजराज	४१अ	धन्विन्	२८०
द्विजिह्व	१०४,४४०अ	धमनि	२०३अ
द्वितीया	१८१	धम्मिल	२२०
द्विप, द्विपद	२६९	धर	१३८
द्विरसन	१०४	धरणि, धरा	१२५
द्विरेफ	१६८	धराधर	१३५
द्विप	२५८,३७६	धरित्रा	१२५
द्विपत्	२५७	धर्म	५९,२५४,४५१
द्वीप	११२	धर्मराज	२३अ
द्वीपिन	१५७	धर्मिणी	१८३
द्वेषण	२५७	धव	१९४
द्वैध	३७६	धवल	७१
द्वैध	२६२	धा (अन्तर्धा, अपिधा,	
द्वैमानुर	१७	पिधा, अभिधा,	
		उपधा, समाधा,	
धत्तर	१५६ऊ	तिरोधा, निधा,	
धन	३२५	प्राणिधा, संनिधा,	

परिधा, पुगेधा,		धुर	२७६
संविधा, संधा,		धुरंधर, धुरीण, धुर्य,	
अतिसेधा)	८०५	धूर्वह	३१९
धातु	१४१, ४३६	धृतं	३५४, ३७८
धातृ	९	धृ	४०४
धात्रा	४३२	धृत	४१५
धानुष्क	२८०	धूप, धूपित,	४१९
धान्य, धान्यत्वन्	३०९	धूमकेतु	४३५अ
धामन्	४४७	धूम्र	७२
धारण	४३७	धूर्जटि	१५
धारणा	०६६	धूलि	२९०
धाराधर	३६	धूसर	७३
धारासंपात	३९	धृति	४३७
धिक	४८५	धृप्, अभिधृष् Uau.	३६८
धिकृत	३७३	धृष्ट, धृष्णञ्	३६८
धिष्ण	४६	धे	१९६अ
धी	६४	धेनुका	२७०
धीमत, धीग	०३९	धैर्य	४३७
धीवर	११५	धैवत	८६अ
धासचिब	०५६	धीरेय	३१९
धुत	४०४	ध्यै, अभिध्यै, निध्यै,	

प्रणिधै,	९७	नट्	८८अ
धुव	४५, ३९५, ४७७	नट	३३६
ध्वंस, अप-वि-ध्वंस		नटन	८८अ
Caṇ.	४१२	नत	३९४
ध्वज	२९१	नद	४४२
ध्वन्, प्र-प्रति-ध्वन्	८५	नदी	११९
ध्वनि	८५	ननान्द	१८९
ध्वस्त	४१२	ननु	४९१, ५१८
ध्वाङ्क्ष	१६४	नन्द्, अभिनन्द्,	
ध्वान्त	१०३	आनन्द्, प्रतिनन्द्	५९
— —		नन्दक	१२अ
न	५१८	नन्दन	१९आ
नक्तक	२२९अ	नपत्री	१८९
नक्तम्	५१२	नभस्	३२
नक्र	११६	नभस्वत्	२५
नक्षत्र	४५	नम्, उन्नम्, परिणम्	३९३
नक्षत्रेश	४१अ	नमसित	४११
नख, नखर	२११	नमस्या	२४७
नग	४२३	नमस्वित	४११
नगरी	१३०	नयन	२१६
नग्न	३७३	नर	१७७

नरक	१०७	नांगलोक	१०२
नरपति	२५५	नागवल्ली	१५६अ
नर्तन	८८अ	नाट्य	८८अ
नर्मन्	९९	नाडिधम	३३४
नलिन	१२२	नाडी	२०३अ
नलिनी	१२४	नाथवत्	३६३
नब	३९९	नाद	८५
नबनीत	३१५	नाना	४९७
नवमालिका	१५५	नानारूप	४०६अ
नवीन	३९९	नापित	३३५
नवोद्धृत	३१५	नाम	४९३
नव्य	३९९	नामधेय, नामन्	७८
नश, नष्ट	२९६	नायक	३६१
नह, अपनह-परिणह, अपिनह-पिनह-उपनह, (Cau.), संनह	२७९	नारिकेल	१५६ई
नहि	५१८	नारी	१७८
नाक	३,३३	नाल	१२४
नाग	१०४, २६९, ३३१ [३८५]	नालिकेर	१५६ई
नागराज	१०४	नाविक, नाव्य	११३अ
		नाश	२९९, ४३०
		नासा, नासिका	२१३
		निःशलाक	२६४

(३५३)

निःशेष	३८९	नितम्ब	१८०,२०८
निःश्रेयस	१६८	नितम्बिनी	१७९
निःस्व	३७०	नितान्त	३१
निकट	३९१	नित्य	३०,३९५
निकर	१७४	निदाध	९८
निकष	३४७	निदान	६१
निकषा	५१३	निदिग्ध	४०६
निकाम	३१७	निदेश	२६५
निकुञ्ज	१४२	निद्रा	१००
निकुरम्ब	१७५	निद्राग	३७१
निकृन्	३७४,३७७	निद्राल्य	३७२
निकृति	५०१अ	निधन	२९,९,४४४३
निकृष्ट	३८२	निधि	२८
निकेतन	१३२	निध्यान	५०५
निखिल	३८९	निन्द, निन्ना	८०
निगड	२७१	निपाठ	५०६
निगध	४५१अ	निपान	४३९
निग्रह	५००	निपुण	३५७
निग्न	३६३	निभ	३५१
निचित	४३५	निभृत्	३६८
निज्	३१२	निमय	२२१

निमित्त	४३६आ	निर्णीत	४७४
निम्न	११४	निर्णैजक	३३५
निम्नगा	११९	निर्देश	२६५
नियति	६१	निर्बन्ध	४८४
नियम	६७, २४९	निर्भर	३०, ५०९
नियुद्ध	२९३अ	निर्भर्त्सन	४८५
नियोज्य	३३९	निर्मोक	१०६
निरन्तर	३९०	निर्मोक्ष	४२४
निरय	१०७	निर्वपण	२४३
निरगेल	३७४अ	निर्वणन	५०५
निरर्थक	४०२	निर्वाण	६८, ४०८
निखग्रह	३६२	निर्वापण	२९७
निरसन	५०५	निर्वृत्त	४१०
निरस्त, निराकृत	३७४	निर्वेश	३५१, ४७९
निराकृति	५०५	निलय	१३२
निरामय	२०३	निवह	१७४
निघोष	८५	निवाप	२४४
निर्जर	४	निवात	४३८
निर्झर	१४१	निवीत	२२८
निर्णय	६६	निवेश	२६८
निर्णिक्त	३८३	निशा	५४

निशाटन	१६२	निष्ठयूति, निष्ठेव	५०७
निशान्त	१३२	निष्णात	३५७
निशापति	४१	निष्पत्ति	४३०
निशित	४०७	निष्पन्न	४१०
निशीथ	५५अ	निष्प्रभ	३९२
निशीथिनी	५४	निसर्ग	१०१
निश्चय	६६	निसृष्ट	४०५
निश्चित	४७७	निस्तल	३९३
निषङ्ग	२८६	निस्त्रिंश	२८७
निषङ्गिन्	२८०	निह्नन, निह्नमन	२९६
निषद्या	१३१	निहीन	३३९
निषाद	८६ अ, ३४१	निह्व	८२
निषादिन्	२७६	नी, अनुनी, अभिनी,	
निषूदन	२९६	आनी, उपनी, निर्णा,	
निषेध	४९५	परिणी, प्रणी, विनी	४०६
निष्कामित	३७३	नीकाश	३५१
निष्कुह	१४९	नीच	३३८
निष्कृति	४५५	नीचैम्	५२१
निष्ठा	४३०	नीड	१७२
निष्ठीवन	५०७	नीप	१५६३
निष्ठुर	८३, ३९८	नीर	१०९

नील	७२	नेमि	२७६
नीलकण्ठ	१६९	नैकभेद	४०६अ
नीलाम्बर	९३	नेगम	३२२
नीलाम्बुजन्मन्	१२१	नैमेय	३२३
नीवार	३०८	नो	५१८
नीवृत	१२७	नौ	११३
नीबी	३२३, ४७८आ	नौकादण्ड, नौतार्य	११३अ
नु	४१७	न्यस्त	४०५
नु	४९१	न्याय	२६५, ४५१
नृति	८०	न्याय्य	२६५, ४६०
नूतन, नूतन	३९९	न्यास	१२४
नूनम	५२०		
नूपुर	२२६	पक्ष	४०४
नृ	१७७	पक्षेतर	४०५
नृत्य	८८अ	पक्ष ५५अ, १७२, २२१,	
नृप	२५५		[४८०
नृशंस	३७८	पाक्षिन्	१७१
नैत	३६१	पक्ष्मन्	४४४ई
नेत्र	२१६	पङ्क	५८, ११३
नेत्राम्बु	२१७	पङ्कज	१२३
नेपथ्य	२२२	पङ्कल	१२७अ

पङ्ककगृह	१२२	पण्डित	२३९
पङ्क्ति	१४५	पण्य	३५३
पङ्गु	२००	पण्यवीथिका	१३१
पञ्चा	४९८आ	पण्याजीव	३२२
पञ्च	१५७	पतंग	१६७, ४२३
पञ्चजन	१७७	पतत्र	१७२
पञ्चता	२९८	पतत्रि, पतत्रिन्	१७१
पञ्चबाण	१०	पताका	२९१
पञ्चम	८६अ	पताकिन्	२८०
पञ्चशर	१०	पति	१९४, ३६०
पञ्चानन, पञ्चास्य	१५७	पतिवत्नी	१८४
पञ्जर	५०७इ	पतिव्रता	१८२
पट	२२९	पत्तन	१३०
पटच्चर	२२९अ	पत्ति	२८०
पटल	४७५	पत्र	१५०, १७२, २७६, [४६४
पटह	८८	पत्नी	१८१
पटु	३४०, ४२९अ	पत्रिन्	१६२, १७१, २८६
पण्	४१७	पथिक	२६२
पण	३५१, ३५४, ३५५	पथिन्	१२८
पणायित, पणित	४१७	पद्	२०७
पणितव्य	३२३		

पद, आ-व्या-उत्-उप-
निस्-प्र-प्रति-वि-

सं-पद	४१०
पद	४४१
पदग	२८०
पदवी	१२८
पशति	२८०
पक्षति	१२९
पक्ष	१२२
पक्षजा	१२
पक्षनाभ	९आ
पक्षराग	३२७
पक्षा	१२
पक्षाकर	११८
पक्षालया	१२
पक्षिनी	१२४
पक्ष	५०७३
पन्, पनायित, पानित	४१७
पन्न	४१२
पन्नग	१०५
पयस	११०, ३१४

पयस्य	३१५
पयोधर	२०८, ४५८
पर	२५८, ४७०
परःशत, परःसहस्र	३८९
परतन्त्र	३६३
परपुष्ट, परभृत	१६४
परमम्	५१६
परमेष्ठिन्	८
परवर्ति	३६३
परशु, परश्वध	२८८
परश्वस्	५२४
पराक्रम	२९२
पराग	१५२
पराजय	२९६
पराधीन	३६३
पराभूति	२९६
परारि	५२५
परार्थ्य	३८४
परासु	२९९
परिकर्मन्	२३१
परिकर	४६०अ

(३५८)

परिक्रम	५०१आ	परिभव	९३अ
परिखा	११९	परीभाव	९३अ
परिग्रह	४८४	परिभूत	४१४
परिचय	५०१इ	परिमल	७०,५०१अ
परिचर्या	२४७	परिमाण	४६३
परिचारक	३३९	परिरम्भ	५०४
परिच्छद	४६३	परिवृढ	३६१
परिजन	४८४	परिवेष	४८
परिणत	४०४	परिव्राज	२५१
परिणय	२५३	परिषद्	२४१
परिणाम	५०१	परिष्कार	२२३
परिणाह	२२९	परिष्कृत	२२२
परितप्त	५१७	परिष्वङ्ग	५०४
परिदेवन	८२	परिसर	१२८
परिधान	४६८	परीवाह	११३
परिधि	४८	परीहाम	९९
परिपण	३२३	परुत	५२५
परिपन्थिन्	२५८	परुष	८३
परिपाटी	२४८	परुस्	१४९
परिपूर्णता	२३६	परेत	२९९
परिप्लव	३९७	परेतराज	२३अ

परेखावि	५२४	पलव	१५०
पर्ण	१५०, १५४	पल्वल	११८
पर्णशाला	१३३	पवन	२५
पर्यङ्क	२३४	पवनाशन	१०५
पर्यटन	२४९	पवमान	२५
पर्यन्तभू	१२८	पवि	२०
पर्वय	२४९, ५०६	पवित्र	२५१, ३८३
पर्याप्त	३१७	पशु	४३४
पर्याप्ति	४९४	पशुपति	१३
पर्याय	२४९	पश्चात्	४८९अ
पर्युदञ्चन	३०४	पश्चात्ताप	९४
पर्वत	१३८	पश्चिम	४०१
पर्वन्	१४९	पश्चिमा	३४
पलगण्ड	३३२	पा, निपा	१०९
पलल	२०४अ	पा, पालय Caus.	३६०
पलाण्डु	१५६क	पांशुला	१८३
पलाश	१५०, १५४	पांसु	२९०
पलाशिन्	१४६	पाक	१७३, ४९८आ
पलिकनी	१८५	पाकशासन	१९
पलित	१९७	पाकशासनि	१९ आ
पल्यक्क	२३४	पाकस्थान	३११

पाखण्ड	२५१	पात्र	३५३
पाञ्चजन्य	१२अ	पानीय	१०९
पाञ्चालिका	३४७	पानीयशालिका	१३४
पाटल	७३	पान्थ	२६२
पाठ	२४१, ५०६	पाप	५८, ३७८
पाणि	२१०	पाप्मन्	५८
पाणिगृहीती	१८१	पामन्	२०१अ
पाणिपीडन	२५३	पामर	३३८
पाण्डुर	७१	पामा	२०१अ
पाण्डु, पाण्डुर	७२	पारद	३३१
पाताल	१०२	पारावत	१६१
पाल	११२, ३१२, ४६४	पारावार	१०८
पाथस्	११०	पारिजातक	१५३
पाद	१४१, ३२५, [४३९अ, ५१२]	पारिप्लव	३९७
पादग्रहण	२४२अ	पार्थिव	२५५
पादप	१४५	पार्वती	१६
पादुका, पादू	३४७	पार्वतीनंदन	१८
पादूकृत्	३३३	पार्श्व	२०९
पाद्य	२४५	पालाश	७२
पानगोष्ठिका, पान-		पावक	२१
		पाश	२२१

पाशक	३५५	पितृप्रसू	५३
पाशिन्	२४	पितृवन	३००
पाशुपाल्य	३०३	पितृव्य	१९१
पाश्चात्य	४०१	पित्त	२०३ अ
पाषाण	१३९	पिधान	४०
पिक	१६४	पिनद्ध	२७९
पिङ्ग, पिङ्गल	७४	पिनाक, पिनाकपाणि,	
पिचण्ड	२०८	पिनाकिन्	१४
पिचु	३३१	पिपासा	३१६
पिच्छ	१७०	पिपीलिका	५०७अ
पिञ्ज	२९८	पिप्पल	१५६अ
पिट	३११	पिशङ्ग	७४
पिटक	२०२	पिशाच	६
पिठर	३१२ अ	पिशित	२०४अ
पिण्ड	५०७आ	पिशुन	३७७
पितरौ	१९५	पीठ	२३५
पितामह	८,१९२	पीड, निर्पाड, उपपीड	१०७
पितृ	१८८	पीडन	२९४
पितृदान	२४४	पीडा	१०७
पितृपति	२३अ	पीत	७२
पितृपितृ	१९२	पीता	३१३

(३६२)

पीताम्बर	९ अ	पुरतस्	५१०
पीन	३८६	पुरद्वार	१३७
पीयूष	२०	पुरंदर	१९
पीवन्, पीवर	३८६	पुरन्धी	१८२
पुंश्चली	१८३	पुरस्	५१०
पुस्	१७७	पुरस्तात्	४८९ अ
पुंगव	३८५	पुरा	४९४
पुच्छ	२७४	पुराण	७६, ३९८
पुञ्ज	१७६	पुरातन	३९८
पुण्डरीक	१२३, ४२१	पुरी	१३०
पुण्ड्रक	१५४	पुरीत	२०४
पुण्य	५९	पुरीष	२०५
पुण्यवत	३५६	पुरुष	६१ अ, १७७
पुत्र	१८७	पुरुषोत्तम	९ अ
पुत्रिका	३४७	पुरुहूत	१९ अ
पुलौ	१९५	पुरोग, पुरोगम	२८१
पुनःपुनर्	५०८	पुरोधस	२५६
पुनर्	४९४, ५२०	पुरोभागिन	३७७
पुनर्भू	१८३ अ	पुरोहित	२५६
पुर, पुर	१३०	पुलिन	११२
पुरःसर	२८१	पुलोमजा	१९ अ

पुलिन्द	३४२	पूत	२५१, ३०८ अ, ३८३
पुष्, पुषित	४०९	पूतिगन्धि	७०
पुष्कर	३२, १०९, १२३, [४६७	पूर	४०९ अ
पुष्कराह	१६५	पूर	५०७ आ
पुष्करिणी	२४२ आ	पूरण	५१२
पुष्कल	३८४	पूरित	४०९ अ
पुष्ट	४०९	पूरुष	१७७
पुष्प	१५२, १८३ अ	पूर्ण	४०९ अ, ३९०
पुष्पधन्वन्, पुष्पबाण	११	पूर्णमा	५५ आ
पुष्परस	१५२	पूत	२४२ आ
पुष्पलिह्	१६८	पूर्व	४०१
पुष्पवती	१८३ अ	पूर्वज	१९९
पुष्पसमय	५६	पूर्वा	३४
पृ	३८३	पूर्वदेव	७
पृग	१५६ ऊ	पूर्वेषुम्	५२३
पूज्	४०९ अ	पूषन्	४७
पूजन	४५५	पृ	४०९ अ
पूजा	२४७	पृक्ति	३९९
पूजित	४०९ अ	पृच्छा	७९
पूज्य	३५७	पृतना	२८२

(३६४)

पृथक्	५१०	पौत्री	१८९
पृथगात्मता	६३,२५०	पौरस्त्य	४०१
पृथग्जन	३३८	पौर्णमासी	५५आ
पृथग्विध	४०६अ	पौलि	३१४
पृथिवी	१२४	प्रकटोदित	८४
पृथु	३८६	प्रकल्पन	२६
पृथुक	१७३	प्रकरण	४८९
पृथुल	३८६	प्रकर्ष	४३०,४८७
पृषत्	१११	प्रकाण्ड	१४८
पृषत	१११,१६०अ	प्रकामम्	३१७
पृष्ठ	२०९	प्रकार	४४२,४५९
पृ	४०९अ	प्रकाश	५०,४८९
पेचक	१६२	प्रकीर्णक	२६८
पेटक	३४६	प्रकृति	६१अ,१०१,२६२अ
पेलव	३९०	प्रकोष्ठ	२११
पेशल	३४१,४७६	प्रक्रिया	२६८
पेशी	१७२	प्रगल्भ	३६८
पैतृष्वसेय, पैतृष्वस्त्राय	१८६	प्रगुण	३९५
पोत	१७३	प्रगे	५२२
पोतवाणिज्	११४	प्रग्रह	३०१,४५०
पौत्र	४६५	प्रचुर	३८८

प्रचतस्	२४	प्रतिज्ञात	४१६
प्रच्छ, आप्रच्छ, संप्रच्छ	७९	प्रतिज्ञान	६७
प्रजा	४२८	प्रतिज्ञा	४४३
प्रजापति	९	प्रतिदान	३२४,४८९
प्रज्ञा	६४	प्रतिध्वान	८६
प्रणय	४५४,५०३	प्रतिनिधि	३४९,४८९
प्रणव	७६	प्रतिपन्न	४१६
प्रणिधि	२५९	प्रतिबन्ध	५०४अ
प्रणिहित	४०५	प्रतिपादन	२४३
प्रणीत	४०६	प्रतिबम्ब	३४९
प्रणुत	४१७	प्रतिभय	९१अ
प्रणय	३६८	प्रतिभान्वित	३६८
प्रतन	३९८	प्रतिमा, प्रतिमान,	
प्रति	४८९	प्रतियातना	३४९
प्रतिकर्मन्	२२२	प्रतिवाक्य	७९
प्रतिकृति	३४९	प्रतिश्रव	६७
प्रतिक्षिप्त	३७५	प्रतिश्रुत	८६
प्रतिधा	९५	प्रतिष्टम्भ	५०४अ
प्रतिधातन	२९७	प्रतिसीरा	२३०
प्रतिच्छाया	३४९	प्रतिहत	३७४अ
प्रतिजागर	५०४	प्रतीक	२,०५अ, ४२०आ

प्रतीकार	२९५	प्रत्यूष	५३
प्रतीकाश	३५१	प्रत्यूह	५०२
प्रतीक्ष्य	३५७	प्रथ, प्रथय Caus.	३६०
प्रतीची	३४	प्रथम	४०१
प्रतीत	३६०, ४३७अ	प्रथा	४९८आ
प्रतीप	४५२	प्रथित	३६०
प्रतीपदर्शिनी	१७८	प्रदीप	२३५
प्रतीहार	१३६, २५६	प्रदेशन	२६७
प्रतोद	२७१	प्रदोष	५५
प्रतन	३९८	प्रद्युम्न	१०
प्रत्यक्ष	४००	प्रधन	२९२
प्रत्यग्र	३९९	प्रधान	६१अ, ३८४
प्रत्यय	४५२अ	प्रधि	२७६
प्रत्यायित	२६०	प्रपञ्च	४२७
प्रत्याधिन्	२५८	प्रपा	१३४
प्रत्यवसित	४१८	प्रपात	१४०
प्रत्याख्यान	३७४	प्रपितामह	१९२
प्रत्याख्यान	५०५	प्रबन्ध	४९४
प्रत्यादिष्ट	३७४	प्रभञ्जन	२५
प्रत्यादेश	५०५	प्रभव	४७८अ
प्रत्युषम् (प्रत्यूष)	५३	प्रभा	५०

प्रभात	५३	प्रवण	४३४
प्रभाव	४४७	प्रवयस्	१९८
प्रभु	३६१	प्रवाल	३२८, ४७५
प्रभूत	३८८	प्रवाह	५०६
प्रमथन	२९७	प्रविशेष	५०३
प्रमथाधिप	१४	प्रवीण	३५७
प्रमद	५९	प्रवृत्ति	७७, ५०६
प्रमदा	१७९	प्रवृद्ध	४०५
प्रमनस्	३५९	प्रवेदन	५१८
प्रमाण, प्रमात्	४३३	प्रव्यक्त	४०२
प्रमा	४९, ८३	प्रशस्त	४३८
प्रमाद	९७	प्रश्न	७९
प्रमिति	४९, ८३	प्रश्रय	५०३
प्रमीत	३००	प्रश्रित	३६८
प्रमीला	४६५ अ	प्रष्ठ	२८१
प्रमुख	३८४	प्रसन्न	११४
प्रमुदित	४१९	प्रसन्नता	४२
प्रयत	२५१	प्रसभम्	५१६
प्रयोजन	४३९	प्रसव	४७७
प्रलय	५८, २९८	प्रसवबन्धन	१५१
प्रलाप	८१	प्रसन्न	५१६

प्रसाद	४२,४४०	प्रांशु	३९३
प्रसाधन	२२२	प्राक्	५२०
प्रसाधनी	२३६	प्राकार	१३१
प्रसाधित	२२२	प्राकृत	३३८
प्रसित	३६२	प्राघार	५००अ
प्रसू	१८९	प्राघुणक, प्राघृणिक	२४६
प्रसून	१५२,४४४३	प्राचा	३४
प्रसूजनयितारी	१९५	प्राश	२३९
प्रसृत	४०५	प्राजन	३०७
प्रस्तर	१३९	प्राज्य	३८८
प्रस्ताव	५०३	प्राण	२९१,३०१
प्रस्थ	१४०	प्राणिद्युत	३५५
प्रस्फोटन	३१०	प्राणिन्	६२
प्रम्रवण	१४१	प्रातर	५२२
प्रम्राव	२०५	प्रादुम्	४९६
प्रहर	५५ अ	प्राधान्य	४४०
प्रहरण	२८४	प्राप्त	४०५,४१३
प्रहि	११९	प्राप्तपञ्चत्व	२९९
प्रहित	३९२	प्राप्य	४०३
प्रह्व	४१९	प्राप्ति	४७६
प्रह्व	४३४	प्राभृत	२६७

प्राय	४५७	प्रेङ्वा	२७५
प्रायशः, प्रायेण,		प्रेङ्ग्वित	४०४
प्रायस्	५२१	प्रेत	२९९
प्रार्थित	४०९	प्रेत्य	५१४
प्रालेय	४४	प्रेमन्	९५
प्रावरण	२३०अ	प्रेरण	४९८इ
प्रावृत्त	२२८	प्रेषित	३९२
प्रावृष	५७	प्रेष्य	३४०
प्राप्त	२८९	प्रेथ	२७३
प्रासङ्ग	२७६	प्रेषितभर्तृका	१८३आ
प्रासाद	१३५	प्लव	११३, ११७, ३४१
प्राक्	५४	प्लवग, प्लवंग, प्लवंगम	१५८
प्रिय	८३, ११४, ३८२	प्लिहन्	२०४
प्रियक	१५६इ	प्लुष्ट	४०९
प्रियता	९५	प्लोप	४९८इ
प्रियङ्गु	१५६ऊ	प्लात	४१८
प्रां	४१९		—
प्रीणन	४९८अ	फणा	१०५
प्रीति	४१९	फणिन्	१०४
प्रीति	५९	फल, प्रतिफल	१४६
प्रष्ट	४०९	फल	१५१, २८८, ४७३अ

फलक	२८८	बन्ध्य	१४६
फलवत्, फलिन्,		बभ्रु	४६४
फलिन	१४६	बर्ह	१७०
फल्गु	३८३	बर्हिण, बर्हिन्	१६९
फाल	२२७, ३०७	बल ९३, २८३, २९१, ४७१	
फुल, फुल	१४६	बलदेव	९३
फेन	५०७आ	बलवत्	१९९, ५८९
<hr/>		बलविन्यास	२९३अ
बक	१६५	बलाका	१६३
बकल	५६१ई	बलात्कर	२९३
बत	४८८	बलाराति	१९अ
बदरी	१५६अ	बलाहक	३६
बन्दिन्	२९०	बलि २४१, २६६, ४७१	
बबन्दी	३०१	बलिध्वसिन्	९३
बद्ध	३७५	बलिपुष्ट, बलिभुज	१६४
बधिर	२००	बलीबद	३१८
बन्ध्, आ-अनु-बन्ध्	३७५	बलत्र	३११, ३१७
बन्धकी	१८३	बाहिर्दार	१३७
बन्धु	१९४	बाहिम्	५२१
बन्धुजीवक, बन्धूक	१५६इ	बहु	३८८
बन्धुर	३९३	बहुगर्णवाच्	३७२

बहुप्रद	३५८	बाह्य	५२१
बहुमूल्य	४०७	बिडाल	१६०
बहुल	३८८	बिडीजम	१९
बहुलीकृत	३०८ अ	बिल	१०२
बहुविध	४०६ अ	बिल्व	१५६ अ
बाढ	३१	बिन्दु	१११
बाढम्	४३१	बिम्ब	४१ अ
बाण	२८६	बिस	१२४
बादर	२२७	बिसकर्णिका	१६३
बाध्, बाधा	१०७	बीज	६१, २०३
बान्धव	१९४	बीभत्स	९०, ९१
बाल	१९७, २१९	बुक्का	२०५
बालतृण	१५६	बुद्ध	४१६
बालिश	३७८	बुद्धि	६४
बालेय	३२१	बुद्धद	५०७ अ
बाल्य	१९६	बुध्, Caus.,	
बाष्प	४४९	(अव-प्र-स-बुध्)	४१६
बाह्	२१०	बुध	४६, २३८
बाह्वज	२५४	बुधित	४१६
बाहुमूल	२०९	बुभुक्षा	३१६
बाहुयुद्ध	२९३ अ		

(३७२)

उभुक्षित	३६४	भङ्ग	११०
बुध	३०९	भज, विभज्	३२५
बंहित	२९३अ	भङ्गज्	११०
बृहत्	३८६	भट	२७८
बृहस्पति	४६	भट्टारक	८८ ई
बोधकर	२९०	भट्टिनी	८८ इ
ब्रह्मचारिन्	२४२अ, २५०	भद्र	६०, ३१८
ब्रह्मन्	८, ४४५	भयंकर	९१ अ
ब्रह्मसूत्र	२५२	भयद्रुत	३७४ अ
ब्राह्मण	२३८	भयानक	८९, ९१अ
ब्राह्मी	७५	भर	३०
ब्राह्मण्य	५०७ इ	भरत	३३६
— — —		भर्ग	१५
भ	४५	भर्तृ	१९४
भक्त	३१४	भर्तृदारक	८८ आ
भक्ष्	४१८	भर्तृदारिका	८८ इ
भक्षक	३६५	भर्त्सन	८१
भक्षग	३५२	भमेन्	३५१
भक्षित	४१८	भलूक	१५९
भग	४२६	भव	४७६, ५१४
भगिनी	१८९	भवन	१३२

भव्य	६०	भाव	८८ आ, ४७६
भसित	२३	भावित	४१३
भस्त्रा	३४८	भावुक	६०
भस्मन्	२३	भाष्, अप-आ-सं-	
भा	५०	भाष्	४१५
भाग	३२५	भाषा	७५
भागधेय	६१, २६६	भाषित	७५, ४१५
भागिनेय	१९२	भास्	५०
भागारथी	१२०	भास्कर, भास्वत	४७
भाग्य	६१	भिक्षु	२४२अ, २५१
भाजन	३१२, ४६४	भित्त	४२
भाण्ड	३१२, ४३० आ	भित्ति	१३१
भानु	४७अ, ४१	भिद्, उद्भिद्	४१०
भामिनी	१८०	भिदा	४९८अ
भारती	७५	भिन्न	४०३, ४१०
भारयष्टि	३४६	भिषज्	२००
भार्गव	४६अ	भी	९१अ, ९२
भार्या	१८१	भीति	९२
भार्यापत्नी	१९६	भीम	९१अ
भाल	२१६	भीरु	१७९, ३६९
भालचन्द्र	१३	भीरुक, भीलुक	३६९

भीषग, भीष्म	९१	भूदव	२३८
भुक्त	४१८	भूधर	१३८
भुम्भ	३९४, ४०७	भूप, भूपति, भूपाल	२५५
भुज्	४१८	भूमृत्	१३८, २५५
भुज्	४०७	भूमन्	५२१
भुज	२१०	भूमि	१२४
भुजग	१०४	भूमिस्पृश	३०२
भुजगाशन	१६९	भूयस्, भूयिष्ठ, भूरि	३८८
भुजंग, भुजंगम	१०४	भूर्ज	१५६ आ
भुजंगद्विष्, भुजंगभुज्	१६९	भूपग	२२३
भुजान्तर	२०८	भूषित	२२२
भुजिष्य	३४०	भृ	३६८
भुवन	१२६	भृगु	१४०
भू	१२४	भृङ्ग	१६८
भू, भावय Caus.,		भृतक	३३८
(अनु-अभि-आविर्-		भृति	३५१
उद्-तिरो-परा-परि-		भृतिभुज्	३३८
प्र-प्रादुर-वि-सं-भू.)	४१३	भृत्य	३३५
भूत	६, ४१३, ४३७ अ	भृशम्	३०
भूति	२३, ४३६	भेक	११७
भूतेश	१४	भेद	२६३, ४६६

भेदित	४१०	भ्रातृतीय	१९४
भेरि	८८	भ्रान्ति	६६,४९९
भेषज्	२०१	भ्राष्ट्र	३१२ अ
भैरव	९१	भ्रू	२१६
भेषज्य	२०१	भ्रण	४३१ अ
भोग	१०५,४२४	भ्रेष	२६५
भोगधर. भोगिन्	१०५		---
भोजन	३१६	मकरध्वज	११
भोस्	५१३	मकरन्द	१५२
भौम	१६	मख	२४०
भ्रंश, अपभ्रंश	४१२	मघवन	१९
भ्रंश	२६५,४४६	मङ्गु	५०९
भ्रम, परिभ्रम, विभ्रम्,		मङ्गल	६०,४९०
मंभ्रम्	६६	मञ्ज	२३४
भ्रम	६६	मञ्जरि	१४९
भ्रमर	१६८	मञ्जिर	२२६
भ्रमि	४९९	मञ्जु, मञ्जुल	३८१
भ्रष्ट	४१२	मञ्जुषा	३४६
भ्राजिष्णु	२२३	मठ	१३३ अ
भ्रातृ, भ्रातृज,			

मणि	३२८	मद	९२, २७०, ५०१
मणिक	३१२अ	मदन	१०
मणिबन्ध	२११	मदस्थान	३५३
मण्डन	२२४	मदिरा	३५२
मण्डल	३५, ४१अ, ४८	मदिरागृह	१३३ अ
मण्डलाग्र	२८७	मद्य	३५२
मण्डलेश्वर	२५५	मधु	३३१, ३५२
मण्डहारक	३३५	मधुकर	१६८
मण्डित	२२२	मधुक्रम	३५३
मण्डूक	११७	मधुप	१६८
मण्डूर	३३१	मधुमक्षिका	१६७
मत्त	५१६	मधुर	६९
मत्तगात्र	२६५	मधुरसा	१५५
मार्ति	६४	मधुरिपु	९आ
मत्त	३६६, ४१०	मधुलिह	१६८
मत्तकाशिनी	१८०	मधुवार	३५३
मत्सर	४६०	मधुव्रत	१६८
मत्स्य	११५	मधूच्छिष्ट	३३१
मधिन्	३२०	मध्य	२१०, ५१६
मन्थ, उन्मन्थ	२९८	मध्यम	८६अ, २१०
मद्, उन्मद्, प्रमद्	४१९	मध्याह्न	५४

मन्, अनु-आभि-अव-		मन्थ	३२०
सम्-मन्	४१४	मन्थर	२८१
मनस्	६३	मन्द	३४०
मनसिज	११	मन्दगामिन्	२८१
मनस्कार	६५	मन्दाकिनी	२०
मनाक	५१४	मन्दाग	१५३
मनित	४१६	मन्दिर	१३२
मनीषा	६४	मन्दुरा	१३३
मनीषिन्	२३९	मन्दोष्ण	५१
मनुज	१७७	मन्द्र	८७
मनुजाधिप	२५५	मन्मथ	१०
मनुष्य	१७७	मन्यु	९४, ४५५
मनुष्यधमन्	२७	मयु	२७
मनांश	३८१	मयूख	४९, ४२३
मनोभव	११	मयूर	१६९
मनोरथ	९६	मरकत	३२७
मनोरम	३८१	मरण	२९९
मनोहत	३७४अ	मरीच	३१२आ
मन्तु	२६६	मरीचि	४९
मन्त्र	४६६	मरीचिका	५१
मन्त्रिन्	२५६	मरुत	२५, ४३५

मरुत्व	१९	महस	४८२
मरुत्सहाय	२१	महाकुल	२३७
मर्कट	१५८	महानस	३११
मल्य	१७७	महायज्ञ	२४०
मर्दन	५०१अ	महार्घ	४०७
मर्मन्	५०७इ	महावान	२६
मर्मर	८५	महाशय	३५६
मर्मस्पृश	४०३	महिंला	१७८
मयोदा	२६३, ४३३	महिष	१५९
मल	४७३	महिषी	१८२
मलदूषित	३८३	महिा	१२५
मलयज	२३१	महीक्षित	२५५
मलिन, मलामस	३८३	महीधर	१३९
मल्ल	५०७आ	महीध्र	१३८
मल्लिका	१५६क	महीभुज	२५५
मल्लिकाक्ष	१६६	महीभृत	१३९, २५५
मसूर	३०८ अ	महीपाल	२५५
मसृण	३१३	महीरुह	१४५
मस्तक	२१८	महच्छ	३५६
महत	३८६	महेश्वर	१३
मह	१०१	महात्साह, महायम	३५६

महोषध	३१२आ	मान	४९०
मा	१२,५१८	मानव	१७७
मा, अनुमा, उपमा,		मानस	६३
निर्मा	४०६	मानिनी	१७९
मांस	२०४अ	मानुष	१७७
मांसल	१९९	मानुष्यक	५०७ई
मांसिक	३३७	माया, मायाकार	३५४
माणवक	१९७	मायु	२०३अ
मातङ्ग	३४१,४२५	मार	१०
मातरपितरौ	१९५	मारण	२९७
मातरिश्वन्	२४	मारिष	८८ ई
मातलि	१९ आ	मारुत	२५
मातापितरौ	१९५	मार्ग	४१३
मातामह	१९३	मार्ग	१२८
मातुल	१९१	मार्गण	२८५, ३७९, ५०४अ
मातृ	१८९	मागित	४१३
मात्र	४६३	मार्जना	२३० अ
मात्रा	३८७, ४६३	मार्जार	१६०
माद	५०१	मार्तण्ड	४६ अ
माधवी	१५४	माष्टि	२३० अ
माध्वीक	३५२	माळती	१५५

माला	२३३	मुक्तावली	२२५
मालाकर, मालिक	३३७	मुक्ति	६८
माल्य	२३३	मुख	२१३
मास	५५अ	मुख्य	३८४
मास्म	५१८	मुच्, उन्मुच्, विमुच्	२७९
माहात्म्य	४२६	मुण्ड	३३५
मित्र	४७अ, २५९	मुण्ड	५०७ इ
मिथस्	४९६	मुण्डन	२५२
मिथुन	१७३	मुण्डिन्	३३५
मिथ्या	५१९	मुद्	५१
मिथ्यामति	६६	मुद्, अनुमुद्	४१९
मिल्	५०७	मुधा	५१०
मान	११५	मुनि	२५३
मानिकेतन	१०	मुरज	८८
मील, उन्मील,		मुरमर्दन, मुरारि	९ इ
समुन्मील, निमील	१४६	मुप्	१६१
मुकुट	२२४	मुष्टि	२१२, ४५९
भुकुन्द	९ ई	मुसल	३१०
मुकुर	२३५	मुसालिन्	९ उ
मुकुल	१५१	मुस्ता	१५६ क
मुक्ता	३२८	मुह	३७८

मुद्दः	५०८	मृगपति	१५७
मूक	३६१	मृगवशाजीव	३४२
मूढ	३७८	मृगबन्धनी	३४५
मूत्र	२०५	मृगमद	२३२
मूर्ख	३७८	मृगया	३४४
मूर्छा	२९४	मृगयु	३४२
मूर्त	४४४	मृगराज	१५७
मूर्ति	२०६	मृगलाञ्छन	४१ अ
मूर्धन्	२१८	मृगव्य	३४४
मूर्धाभिषिक्त	२५४	मृगाङ्क	४१
मूलधन	३२३	मृगित	४१३
मूल्य	३२२, ३५१	मृगेन्द्र	१५७
मूषक	१६१	मृज (अप-अव-परि-	
मूषा	३४८	प्र-मृज)	२३०अ
मूषित	४०७	मृजा	२३०अ
मृ	३००	मृष्ट	१४
मृग्	४१३	मृणाल	१२४
मृग	१६०, ४२५अ	मृत	३००
मृगतृष्णा	५१	मृति	४४०
मृगादिषु	१५७	मृत्तिका	१२६
मृगनाभि	२३२	मृत्यु	२९९

मृत्युञ्जय	१४	मनका	१९६
मृद	१२६	मेल	५०७
मृद, उपमृद	५०१ अ	मेष	३२१
मृदङ्ग	८८	मैत्री, मैत्र्य	५०७ इ
मृदु	३९९	मैथुन	२५४
मृदुत्वच	१५६ आ	मोक्ष	६८, २५४
मृदुल	३९९	मोध	४०२
मृदीका	१५५	मोचन	४७७
मृषा	५१९	मोद	५९
मृष्ट	३८३	मोषक	३४४
मखला	२२६	मोह	२९४
मेघ	३६	मौकुलि	१६४
मेघनादानुलासिन्	१६९	मौक्तिक	३२७
मेघबाहन	१९	मौन	२४८
मेचक	७२, १७०	मौर्वी	२८५
मेढ	३२१	मौलि	४७१
मेढस्	२०५	म्रक्षण	३१०
मेदिनी	१२५		
मेडुर	३६६	यकृत	२०४
मेघा	६४	यक्ष	३
मेघ्य	३८३	यक्षराज	७६

यक्ष्मन्	२०१ अ	यमुना	१२०
यजुस्	७६	यव	३०८
यज	२४०	यवस	१५६
यत्, निर्यातय Uaus.	३६३	यवीयन्	१९८
यत्, यतम्	५१०	यशस	८०
यति, यातिन्	२५१	यष्टि	५०७ इ
यत्न	४२६	या, (अनुया, अभिया, आया, समाया, उया, प्रत्यया, प्रया, निर्या)	२७५
यथा	५१४	याग	२४०
यथाजात	३७८	याच, याचक	३७१
यथातथम्	५१९	याचितक	३०४
यथायथम्, यथाथम्	५१९	याच्ञा	२४५, ४५५
यथाहवर्ण	२५९	यातना	१०७
यथास्वम्	५१९	यातृ	२३
यथाप्सित	३१७	यातृ	१९०
यदृच्छा	४९८	यादस्	११५
यन्तृ	२७७	यादसापति	२४
यन्त्र	४२९	यान	२६२, २७६
यम्, (आ-व्या-उत- अभ्युत्-उप-नि- प्र-यम्)	३६३	याप्य	३६२
यम	२३ अ, ४३५, ५०२	याप्ययान	२७५

याम	५५ अ	योनि	४३६
यामिनी	५५	योषा, योषित	१७८
यावत्	४९०	यौवत	५०७३
युक्त	२६५, ४५०	यौवन	१९६
युक्ति	४२५ आ	—	—
युग	१७३, ४२५ आ	रंहम्	२८
युगपत्	५२५	रक्त	७३, २०४ अ
युगुल, युग्म	१७३	रक्तसार	१५६३
युज्, Pass. & Caus., अनु-अभि-उप-नि-		रक्ष्, परिरक्ष्	४१४
प्र-वि-से-युज्	३६२	रक्षण	४९८ आ
युद्ध, युध्	२९२	रक्षस्	६, २३
युध्	२९३	रक्षा	२३
युवार्ति	१८३	रक्षित	४१४
युवन्	१९७	रक्षित्	४३२
युवराज	८८ आ	रक्षिन्, रक्षिवर्ग	२५७
यूथ	१७६	रंगाजीव	३३५
योग	४२५ आ	रच्, रचित	४०६
योग्य	४६४	रजक	३३५
योजन	५०७ इ	रजत	३३०
योद्ध, योध	२७८	रजनी, रजनीमुख	५५
		रजस् ६९ अ, १८३ अ, २९०	

रज्जु	३४६	रमण	९३
रज्जु, (Caus., अभि- अनु-वि-रज्जु)	३७६	रमणी	१८०
रजस्वला	१८३ अ	रमा	१२
रग	२९२	रम्भा	१९३
रत	२५४	रय	२८
रतिपात	११	रल्लक	२२९ अ
रत्न	३२८	रव	८५
रत्नगर्भा, रत्नमू	१२५	रवि	४७
रत्नाकर	१०८	रशना	२२६
रथ	२७५	रश्मि	४९, ४५०
रथकार	३३४	रस ६८, ६९, ९०, ३३०, ४८१	
रथाङ्ग	२७६	रसज्ञा, रसना	२१५
रथिन्	२७७	रसा	१२५
रथ्या	१२९	रसातल	१०२
रद, रदन	२१५	रसाल	१५३, १५६ उ
रदनच्छद	२१४	रमित	३७
रन्ध्र	१०२	रहम्, रहस्य	२६४
रभस	५०७ आ	राका	५५ आ
रम्, आरम्, उपरम्,		राक्षस	२३
विरम्	३८१	राङ्कव	२२७
		राग	४८१

(३८६)

राज्	२५५	रिङ्गाण	१००
राजवत्	१२७	रिच्, अतिरिच्	३८३
राजन्	२५५, ४४४	रिद्ध	३०८अ
राजन्य	२५४	रिपु	२५७
राजन्वत्	१२७	रिष्टि	२८७
राजराज	२७	रु, आरु, विरु	८६
राजश्याल	८८ई	रीढा	९३ अ
राजहंस	१६६	रीति	४३६ अ
राजि	१४५	रुक्प्रतिक्रिया	२०१
राजीव	१२३	रुक्म	३३०
राज्य, राज्याङ्ग	२६३ अ	रुक्मकारक	३३४
रात्रि	५४	रुक्ष	४८०
राद्धान्त	६६	रुग्ण	४०७
राम	९३, ४५०	रुच्	५०
रामा	१८०	रुचि	५०, ४२७
राशि	१७६, ४२९, ४७८ इ	रुचिर, रुच्य	३८१
राष्ट्र	२६३ अ, ४६६	रुज्	२०१अ, ४०७
राष्ट्रिय	८८ई	रुजा	२०१अ
रासभ	३२१	रुत	८६
रिक्त	१८३	रुद्, रुदित	१००
रिक्थ	३२५	रुद्ध	४०३

रुद्र	६अ, १६	रोधस्	११२
रुध्, अनुरुध्, अवरुध्	२५९	रोमन्	२२१
रुधिर	२०४अ	रोमन्ध	५०७ अ
रुरु	१६० अ	रोमहर्षण, रोमात्र	९५
रुप्	९५	रोष	९५
रुह्, आरुह्, अवरुह्,		रोहित	३८, ७३
अभिरुह्	१२३	रोहिताश्व	२१
रूप्, विरूप्, निरूप्	६८अ	रौद्र	९०, ९१अ
रूप्य	३३०		
रुषित	४०६	लक्ष	२८५
रे	५१३	लक्षणा	४८९
रेणु	२९०	लक्ष्मण	३६१
रेतस्	२०३	लक्ष्मन्	४३
रेफ	४४९	लक्ष्मी	१२, २८३
रेवतीरमण	९ उ	लक्ष्मीवत्	३६१
रे	३२६	लक्ष्य	९९, २८५
रोग	२०२	लगुड	५०७आ
रोचिष्णु	२२३	लघु	२८
रोचिस्	५०	लङ्घन	४८७
रोदन	२१७	लज्ज	४१०
रोदस्, रोदसी	१३०	लज्जा	९३

लज्जित	४१०	लष्, अभिलष्	३६५
लता	१४७, १४८	लस्, उलस्, विलस्	४७३
लप्, अप-आ-प्र-वि-		लाक्षा	२३१
सम्-लप्	४१५	लाङ्गल	३०७
लपन	२१३	लाङ्गलपद्धति	३०८
लपित	७५, ४१५	लाङ्गूल	२७४
लब्ध	४१३	लाज	३१३
लब्धवर्ण	२३९	लाञ्छन	४३
लभ्, उपालभ्,		लाभ	३२३
उपलभ्, प्रत्युपलभ्,		लालसा	४८२
विप्रलभ्	४१३	लाला	२०३ अ
लम्बोदर	१७	लास्य	८८ अ
लय	८८ अ	लिख्, आ-अभि-उत्-	
लम्ब्, वि-लम्ब्	२९	लिख्	२६१
ललना	१७९	लिखित	२६१
ललाट	२१६	लिङ्ग	४४०
ललाम	४५२ अ	लिप्, अवलिप्	२३२
लव	३८७	लिपि, लिपिकर	२६१
लवण	६९, ३१३	लिप्ता	९६
लवित्र	३०७	लिबि	२६१
लशुन	१५६ ऋ	लिह	१४८

ली, निली	१३२	लोच, लोचन	२१६
ली, विली, प्रली	२९८	लोप्त्र	३४५
लीढ	४१८	लोमन्	२२१
लीला	९९, ४७३	लोल	३९७, ४७६
लुब्ध	३६५	लोलुप, लोलुभ	३६५
लुब्धक	३४२	लोष्ट	३०६
लुभ, लोभय Caus.,		लोह	३३०
प्र-वि-लुभ	३६५	लोहकारक	३३३
लुलाय	१५९	लोहित	७३, २०४ अ
लू, लून	४१२	लोहितक	३२७
लूम	२७४		
लेखक	२६१	वंश	१५६, २३७
लेखा	१४५	वक्तृ	३७२
लेप	४४३	वक्त्र	२१३
लेपक	३३२	वक्त्रे	३९४
लेश	३८७	वक्षस्	२०९
लेष्टु	३०६	वक्षोज	२०८
लोक	१२६, ४२०	वङ्ग	३३१
लोकमातृ	१२	वच्, प्रवच्, प्रतिवच्	४१५
लोकवाद	४४६	वचन	७५
लोकेश	८	वचनेस्थित	३६७
		वचस्	७५

वज्र	२०, ४६६	वदावद	३७२
वज्रिन्	१९	वध	२९८
वज्र्	३७४	वधोद्यत	३७६
वज्रक	१५९, ३७८	वधू	१७८, १८४, ४४३
वञ्चित	३७४	वन	१४३, ४४४ उ
वङ्गजुल	१५४, १५६ इ	वनप्रिय	१६४
वटी	३४६	वनमक्षिका	१६७
वडवा	२७३	वनमालिन्	९ इ
वडवानल	२३ अ	वनहुताशन	२३
वड्	३८६	वनिता	१७८
वणिज्	३२२	वन्ध्य	१४६
वण्टक	३२५	वप्, निवप्, निर्वप्	२४४
वत्स	२०९	वपन	२५२
वत्सतर	३१८	वपा	२०५
वत्सर	५७	वपुस्	२०५ अ
वत्सल	३६१	वप्र	१३१, ३०६
वद्, वादय Cau., अप-		वम्, उद्गम्	४०९
वद्, अभिवद्, विवद्,		वयस्य	१९७, २५९
संवद्, विस्वद्	४१५	वयस्या	१८४
वदन	२१३	वर	४५९ अ, ४६०, ४९९
वदान्य	३५८	वरटा	१६७

वरत्रा	२७२	वर्त्मन्	१२८
वरवणिनी	१८०	वर्धकि	३३४
वराङ्ग	२१८	वर्धन, वर्धिष्णु	३७०
वराङ्गी	१७९	वर्मन्, वर्मित	२७९
वराटक	३४६, ५०७ इ	वर्य	३८४
वरारोद्रा	१८०	वर्ष	३८
वराह	१५८	वर्षवर	२५७
वरिवसित, वरिवसियत	४११	वर्षा	५७
वरीवस्या	२४७	वर्षाभू	११७
वरुण	२४	वर्षोपल	३९
वरूथिनी	२८३	वर्ष्मन्	२०५ अ, ४४७
वरेण्य	३८४	वलभी	१३६
वर्ग	१७५, ४३० अ	वलय	२२५
वर्ग, संवर्ण, निर्वर्ण	४१७	वलयित	४०६
वर्ण	२३७, ४३१ अ	वलीमुख	१५८
वर्णक	२३२	वल्क, वल्कल	१४८
वर्णित	४१७	वल्गु	४५२
वर्णिन्	२५०	वल्मीक	१२७ अ
वर्तन	३०३	वलकी	८७
वर्ति	२३२, ४७८ इ	वल्लभ	३८२
वर्तुल	३९३	वल्लरि	१४९
		वल्ली	१४७

वशः	४४०	वा	५११, ५२०
वशंक्रिया	५०० अ	वाक्पति	३७२
वशा	२७०	वाक्य	४९५
वशिकं	३८३	वागीश	३७२
वस्, अधिवस्, निर्वस्		वागुरा	३४५
Caus., उपवस्, प्रवस्	१३३	वागुरिक	३३७
वस्, वसन	२२९	वाग्मिन्	३७२
वसन्त	५६	वाङ्मुख	७९
वसा	२०५	वाच	७५
वसु ६ अ, ३२५, ४८२		वाचंयम	२५३
वसुदेव	९ ई	वाचक	४९४
वसुधा, वसुंधरा	१२५	वाचाट, वाष्माल	३७२
वसुमती	१२५	वाचिक	८३
वस्तु	४३९	वाजिन्	२७२
वस्त्र	२२९	वाजिशाला	१३३
वस्त्रसा	२०४	वाञ्छा	९६
वस्त्र	३२२	वाडव	२३ अ, २३८
वह, आवह, उद्वह,		वाडव्य	५०७ ई
निर्वह Caus., विवह,		वोणिज	३२२
संवह Caus., प्रवह	२५३	वाणिज्य	३०३
वाहि	२१	वाणी	७५
		वात	२५

वातायन	१३४	वाराशि	१०८
वाताशन	१०५	वारि	१०९
वादिल, वाद्य	८८	वारिद	३६
वानप्रस्थ	२४२ अ	वारिराशि	१०८
वानर	१५८	वारिप्रवाह	१४१
वानीर	१५४	वारिवाह	३६
वापी	११८	वारुणी	४३१ अ
वाम	२०६, ४५२	वात्त	२०३
वामन	१९९	वात्ता	७७, ३०३
वामनयना, वामलोचना	१७९	वार्द्धक	१९७
वामा	१७८	वालधि, वालहस्त	२७४
वामी	२७३	वालुका	४३७
वायस	१६४	वाल्क	२२७
वायसाराति	१६२	वावृत्त	४०५
वायु	२४	वाशित	८६
वायुसख	२१	वासु, अधिवासु	२३३
वार्	१०९	वास	१३३
वार	४५८	वासकसज्जा	१८३ उ
वारण	२६९, ५१८	वासगृह	१३३
वारबाण	२७८	वासर	५२
वारम्ही	१८५	वासर्न्ती	१५४

बासर	५२	विक्रान्त	२८२
बासव	१९	विक्रिया	५०१
बासस्	२२९	विक्रेतु	३२२
वासित	२३२	विक्रेय	३२३
वासुकि	१०४	निकुव	३७६
वासुदेव	९ आ	विग्रह	२०५अ, २६२, २९२,
वाह	२७२		[५०२
वाहन	२७६, ४६४	विघात	३८
वाहिनी	२८२	विघ्न	५०२
वाहिनीपति	२७७	विघ्नराज	१७
वि	१७१	विच्, विविच्	२६४
विकच	१४६	विचक्षण	२३९
विकर्तन	४६ अ	विचर्चिका	२०१ अ
विकल्प	५११	विचारणा, विचिकित्सा	६५
विकासित	१४६	विज्, उद्विज्	५०१
विकार	५०१	विजन	२६४
विकुर्वाण	३५९	विजय	२९४
विकृत	९१, २०३	विश	३५७
विकृति	५०१	विज्ञास	३६०
विक्रम	४५१अ, २९२	विट	५०७ आ
विक्रय	३२४	विटप	१५०

विटपिन्	१४५	विद्वस्	२३८
वितथ	८३	विद्वेष	९४
वितरण	२४३	विध्, Caus.	४०९
वितर्क	४८६	विधवा	१८४
वितर्हि	१३६	विधा	४४२
विस्तारित	२१२	विधातृ	९
वितान	२३०, ४४५	विधान	४४२
वित	३२५, ३६०	विधि ९, ६१, २५०, ४४२	
विद्, आविद्, निविद्, संविद्, संप्रतिविद्	४१६	विधु	९ इ, ४१
विद्	४१३	विधुत	४१५
विदर	४३८ अ	विधुर	५०३
विदिश	३५	विधुवन, विधूनन	४९८ अ
विदित	४१६	विधेय, विनयग्राहिन्	३६७
विद्ध	४०९	विना	५१०
विद्यमान	४३८	विनायक	१७
विद्याधर	६	विनिर्मित	४०६
विद्युत्	३७	विनीत	३६८
विद्रव	२९५	विन्न	४१३
विद्रुत	३७६	विन्यास	२९३ अ
विद्रुम	३२८	विपक्ष	२५८
		विपत्री	८७

विपण	३२४	विभव	३२६
विपणि	१३१	विभावरी	५५
विपत्ति	२८३	विभावसु	४७ अ
विपथ	१२९	विभूषण	२२३
विपद्	२८३	विभ्रम	४५१
विपर्यय, विपर्यास	५०६	विभ्राज्	२२३
विपश्चित्	२३८	विमनस्	३५९
विपिन	१४३	विमर्दन	५०१ अ
विपुल	३८६	विमातृज	१८७
विप्र	२३८	विमान	१९ इ
विप्रकार	५०१ अ	वियत्	३३
विप्रकृत	३७४	वियद्भगा	२०
विप्रकृति	५०१ अ	वियात्	३६८
विप्रकृष्ट	३९२	विरति	५०७
विप्रयोग	५००	विरल	३९०
विप्रलब्ध	३७४	विराज्	२५४
विप्रलब्धा	१८३ इ	विराव	८५
विप्रलम्भ	१००, ५००	विरिञ्चि	९
विप्रलाप	८२	विरोध	९४
विप्रुष	१११	विरोधोक्ति	८२
विबुध	४	विलक्ष	३६९

विलाप	८२	विशसन	२९७
विलास	४७३	विशारद	४४१
विलीन	३७६	विशाल	३८६
विलेपन	२३२, ५०१ इ	विशालता	२२९
विवर	१०२	विशिख	२८६
विवर्ण	३३८	विश्रम्भ	२६५, ४४९ आ
विवश	३७६	विश्राणन	२४३
विवस्वत्	४७	विश्रान्त	२९
विवाद	८०	विश्रुत	३६०
विवाह	२५३	विश्व	६ अ, ३८९
विविक्त	२६४	विश्वकर्मन्	४४४ आ
विविध	४०६ अ	विश्वंभर	९ इ
विवेक	२५०	विश्वंभरा	१२५
विश, आविश, उप-		विश्वरूप	९ ई
विश, अभिनिविश,		पिश्वसृज्	९
प्रतिनिविश, निविश,		विश्वमृता	१८४
प्रविश	२६८	विश्वास	२६५
विश	३०२, ४७९	विष	१०६
विशङ्कट	३८६	विषय	६८ अ, १२७, ४५४, [४९९
विशद	७१	विपयिन्	६६ अ
विशर	२९८		

विषवैद्य	१०६	विस्मृत	४०४
विषाण	४३४	विस्त्रसा	१९७
विषाद	४८८	विहग	१७१
विष्कम्भ	१३७	विहंगिका	३४६
विष्किर	१७१	विहस्त	३७५
विष्टप	१२६	विहायस्	३३, १७१
विष्टर	४५९	विहार	५०१ आ
विष्ठा	२०५	विहल	३७५
विष्णुपद	३३	वीचि	११०
विष्वक्	५१७	वीणा	८७
विसंवाद	१००	वीथी	१४५, ४४१
विसर्जन	२४३	वीप्सा	४८९
विसृत	४०४	वीर	८९, २८२
विस्तर	४२७	वीरुध्	१४७
विस्तार	१५०, ५०२	वीर्य	२०३
विस्तृत	४०४	वृ, प्रावृ, विवृ	४०५
विस्पष्ट	८४	वृक	१५९
विस्फार	२९३ अ	वृक्कण	४१२
विस्फोट	२०२	वृक्ष	१४५
विस्मय	९१	वृजिन	५८, ४४४ अ
विस्मयान्वित	३६९		

वृत्, अनुवृत्, व्यावृत्,		वृष्	३८
निवृत्, निर्वृत्, विवृत्	४१०	वृष	५९, ३१८
वृत्	४०५	वृषदंशक	१६०
वृत्ति	४९९	वृषध्वज	१५
वृत्त	३९३, ४०५, ४३८	वृषन्	१९
वृत्तान्त	७७, ४३५ आ	वृषभ	३१८
वृत्ति	३०३	वृषल	३३२
वृत्र	४५९	वृष्टि	३८
वृत्रहन्	१९	वृष्णि	३२१
वृथा	५१०	वे	४१०
वृद्ध	१९८	वेग	४२५ अ
वृद्धत्व	१९६ अ	वेगिन्	२८१
वृद्धा	१८५	वेणु	१५६
वृद्धि	४९९	वेणुक	२७१
वृद्धिजीविका	३०४	वेतन	३५१
वृद्धोक्ष	३१८	वेतस	१५३
वृध्, परिवृध् Caus.	३७०	वेताल	५०७ अ
वृन्त	१५१	वेद	७६
वृन्द	१७५	वेदि	२४२
वृन्दारक	५	वेदिका	१३६
वृश्चिक	१६० अ	वेध	४९८ आ

वेधानिका	३४८	वैर	९४
वेधस्	९	वैरनिर्यातन, वैरशुद्धि	२९५
वेधित	४०९	वैरिन्	२५७
वेप्, वेपथु	१०१	वैलक्ष्य	४२० अ
बेला	४७३	वैशाख	३२०
बेलित	३९४, ४०४	वैश्य	३०२
वेशन्त	११८	वैश्वानर	२१
वेश्मन्	१३२	व्यक्त	४३५ आ
वेश्या	१८५	व्यक्ति	६३
वेष	२२२	व्यग्र	४६९
वेषवार	३१२ आ	व्यजन	२३५
वेष्ट्, वेष्टित	४०६	व्यञ्जक	८९
वै	५१२, ५२०	व्यञ्जन	४४४ आ
वैजयन्तिक	२८०	व्यत्यय, व्यत्यास	५०६
वैजयन्ती	२९१	व्यथ्, व्यथा	१०७
वैतनिक	३३८	व्यध	४९८ आ
वैतालिक	२९०	व्यय	५०२
वैद्य	२००	व्यर्थ	५१०
वैधेय	३७८	व्यलीक	४२० अ
वैनतेय	१६१	व्यवसाय	४७८
वमात्रेय	१८७	व्यवासित	४४१

व्यवहार	८०	व्योमयान	१९३
व्यवाय	२५४	व्रज, अनु-परि-प्र-व्रज	२४९
व्यसन	४४६	व्रज	१७४
व्यसनात्ति	३७६	व्रज्या	२४९
व्यस्त	३९५	व्रण	२०१ अ
व्याकुल	३७५	व्रत	२४९
व्याम	१५७, ३८५	व्रतति	१४७
व्याज	९८, ९९	व्रीडा	९३
व्याध	३४२	व्रीहि	३०९
व्याधि	२०१ अ	-----	
व्याधित	२०३	शंस, आ-समा-प्र-शंस	४१७
व्यापार	४३१	शक	२९२
व्याल	१०४, ४७२	शकट	२७५
व्यालग्राहिन्	१०६	शकल	४२
व्यास	५०२	शकुन्त, शकुन्ति	१७१
व्यासक्त	४६९	शकृत्	२०५
व्याहार	७५	शक्त	४५०
व्यूढ	४३१	शक्ति	२९२, ४३६ अ
व्यूह	२९३	शक्र	१९
व्योकार	३३३	शक्रधनुस्	३८
व्योमन्	३२	शंकर	१३
		शङ्का	४९२

शङ्कु	२८९, ४७२	शमित	४०९
शङ्ख	११६	शमी	१५६ ऊ, ३०८ अ
शची, शचीपाति	१९ अ	शंबरारि	११
शठ	३७७	शम्भली	१८५
शतपत्र	१२२	शंभु	१३
शतहृदा	३७	शयन	१००, २३४
शताङ्ग	२७५	शयनीय	२३४
शत्रु	२५८	शयालु	३७२
शनैस्	५२१	शयित	३७१
शनैश्वर	४६	शयु	१०४
शपथ, शपन	७८	शय्या	२३४
शफ	२७४	शर	२८५
शबर	३४२	शरजन्मन्	१८
शबल	७४	शरण	४३२
शब्द	६८ अ, ८५	शरद्	५७
शब्दग्रह	२१८	शरव्य	२८५
शम्, निशम् Cau.	४०९	शरारु	३७०
शमथ	४९८	शरासन	२८४
शमनस्वस्	१२०	शरीर	२०६
शमल	२०५	शरीरास्थि	२०५
		शरीरिन्	६२

शर्करा	३१३	शात	४०७
शर्व	१३	शातकुम्भ	३२९
शर्वरी	५४	शाख	२५८
शलभ	१६७	शादहरित, शादल	१२७ अ
शल्य	२८९	शान्त	४०९
शव	३००	शान्ति	४९८
शश, शशधर	४१ अ	शाप	४८४
शशलाञ्छन	४१ अ	शाम्बरी	३५४
शशादन	१६१	शारिफल	३५५
शश्वत्	५०८	शार्ङ्ग	१२ अ
शष्प	१५६	शार्ङ्गिन्	९ अ
शस्त	६०, ४१७	शार्दूल	१५७, ३८५
शस्त्र	२८४	शाल	१४६
शस्त्री	२८९	शाला	१३३
शाक	३१२ आ	शालि	३०८
शाकुनिक	३३७	शालीन	३६९
शाखा	१४८	शालूर	११७
शाखामग	१५८	शाल्मली	१५६ ऋ
शाम्बिन्	१४५	शावक	१७३
शाठ्य	९८	शाश्वत	३९५
शाण	३४७	शास्, अनुशास्,	

आशास्, प्रशास्	२६५	शिरस्त्र	२७८
शासन	२६५	शिरा	२०३अ
शास्त्र	४३३, ४६५	शिराष	१५६ऊ
शिक्ष	३५७	शिरांगृह	१३३ अ
शिक्षा	४५५	शिराधि	२१२
शिक्षित	३५७	शिरोरत्न	२२४
शिखण्ड	१७०	शिरोरुह	२१९
शिखण्डक	२१९	शिरोवेष्ट	४८०
शिखण्डिन्	१६९	शिलीमुख	४२३
शिखर	१४०, १४८	शिला, शिलोच्चय	१३९
शिखरिन्	१३८	शिल्प	३४८
शिखा	२२, १७०, २२०	शिल्पिन्	३३६
शिखावल, शिखिन्	१६९	शिल्पिशाला	१३४
शिञ्जित	८५	शिव	१३.६०
शिञ्जिनी	२८५	शिवा	४७८ आ
शितिकण्ठ	१६९	शिशिर	४४, ५६
शिफा	१४९	शिशु	१७३
शिविका	२७५	शिशुत्व	१९६
शिविर	२६८	शिष्टि	२६६
शिम्व	३०८अ	शिष्य	२४०
शिरस्	१४८, २१८	शी, अतिशी	२७१

शीकर	३९	शुभ्	४३
शीघ्र	२८	शुभ	६०
शीत	४४, १५४	शुभ्र	७१
शीतक	३४०	शुभ्रांशु	४१
शीतल	४४	शुल्क	२६७, ४२२
शीधु	५०७३	शुल्ब	३४६
शीर्ष	२१८	शुश्रूष, शुश्रूषा	२४७
शीर्षण्य	२७८	शुष्	२०१ अ
शील	९५, ४७३ अ	शुष्म	२९१ आ
शक	१६५	शूक	३१०
शुक्ति	११६	शूककीट	१६० अ
शुक	४६, २०३	शूद्र	३३२
शुकाशिष्य	७	शून्य	३८३
शुक्ल	५५अ, ७१	शूर	२८२
शुच्	९४	शूर्प	३१०
शुचि	७१, ४२७	शूल	४७२
शुण्ठी	३१२ आ	शूलपाणि, शूलिन्	१३
शुण्डापान	३५३	शृगाल	१५९
शुद्धान्त	१३५	शृङ्खल	२७१
शुध	३८३	शृङ्खलक	३२०
शुनक, शुनी	३४३	शृङ्ग	१४०

शृङ्गाटक	१२९	शोभा	४३
शृङ्गार	८९	शोष	२०१ अ
शृङ्गिणी	३१९	शौण्ड	३६६
शृत	४०८	शौण्डिक	३३५
शू, विशू	२९८	शौरि	९ आ
शेखर	२३३	शौर्य	२९१
शेवाल	१२३	श्रोत	५०० अ
शेष	१०४, ५०७ इ	श्मशान	३००
शेषशायिन्	९ इ	श्मश्रु	२२१
शैल	१३९	श्याम	७२, ४५२
शैलूष	३३६	श्यामल	७२
शैवल	१२३	श्यामा	४५२
शैवलिनी	११९	श्यामाक	१५६ क
शैशव	१९६	श्याल	१९१
शोक	९४	श्येत	७१
शोचिस्	५०	श्यन	१६२
शोणरत्न	३२७	श्रद्धा	४४३
शोणित	२०४ अ	श्रम्, विश्रम्	२९
शोधनी	१३८	श्रम्भ	२६५
शोधित	३१३, ३८३	श्रवण, श्रवस्	२१८
शोभन	३८१		

श्राद्ध	२४४	श्लघे	४९९
श्रान्त	२९	श्लेष्मन्	२०३ अ
श्रि, आ-उत्-से-श्रि	३६८	श्लोक	४२०
श्री १२, २८३, ४०८		श्वःश्रेयस	६०
श्रीकाण्ठ	१६	श्वन्	३४३
श्रीपति	९ आ	श्वपच	३४१
श्रीफल	१५६ अ	श्वभ्र	१०२
श्रीवत्स	१२ अ	श्वशुर	१९०
श्रीवत्सलाञ्छन	९ इ	श्वशुरौ	१९५
श्रु, आ-सम्-प्रति-वि-		श्वश्रू	१९०
समा-श्रु	४१६	श्वश्रूश्वशुरौ	१९५
श्रुत	४३६ आ	श्वस्	५२४
श्रुति	७६, १८	श्वस्, आश्वस्, समाश्वस्,	
श्रुणी	१४५	निश्वस्, उच्छ्वस्,	
श्रेयस्	५९, ६८	विश्वस्	२६५
श्रेष्ठ	३८४, ४३२	श्वसन	२४
श्रोणि	२०७	श्वापद	४७२
श्रोत्र	२१८	श्वेत	७१
श्रोत्रिय	२४०	श्वेतरक्त	७३
श्लक्ष्ण	३८७		
श्लाघ, श्लाघा	८२	षट्पद	१६८

षड्ज	८६ अ	सशय	६५
षडानन	१८	संश्रव	६७
षण्ड	२५७	संश्लेष	५०४
षाण्मातुर	१८	संमत्त	३९२
ष्ठिव, नि-ष्ठिव्	५०७	संसद	२४१
		संसार	४७६
संयत्	२९३	संस्तव	१०३३
संयत	३७५	संस्था	२६६, ४४०
संयम, संयाम	५०२	संस्थान	४४७
संयुग	२९२	संस्थित	२९९
संलाप	८२	संहति	१७५
संवत्सर	५७	संहनन	२८५ अ
संवनन	५०० अ	सकल	३९०
संवर्त	५८	सकृत्	४८६
संवसथ	१३७	सक्थि	२०७
संवाहन	५०१ अ	सग्वि	२५९
संविद्	६७	सखी	१८४
संवीक्षण	५०४ अ	सख्य	२५९
संवीति	४०६	सगभ्यं	१९३
संवेग	९९	सगोत्र	१९४
संवेश	१००	सग्धि	३१७

संकट	४०३	संचारिका	१८५
संकर	१३८	सञ्, व्यतिषञ्,	
संकलित	४०८	आसञ्	३६२
संकल्प	६४	संज्वर	२२
संकाश	३५१	संज्ञा	४२९
संकीर्ण	४०३, ४३५	सटा	२२०
संकुल	४०३	सत	२३८, ४३८
संकेत	१८३ अ, ४५४	सतत	२९
संक्षेपण	५०४ अ	सती	१८२
संख्या	६५	सत्तम	३८४
संख्यात	३८९	सत्ता	४७६
सङ्ग, संगम	५०७	सत्थ	६१ अ, ४७८
संगर	४५९	सत्पथ	१३०
संग्रह	७७	सत्य	८४
संग्राम	२९२	सत्यंकार, सत्यापन	३२४
संघ	१७५	सत्रा	५११
संघात	१७४	सत्वर	२९
सज्ज	२७९, ४५७	सद् (सीद्), अवसद्,	
सज्जन	२३७, २६८	आसद्, निषद्, प्रसद्,	
सज्जना	२७२	विषद्	४१३
सजम्बाल	१२७	सदन	१३२

सदस्	२४१	संदेशहर	२६१
सदा	५२५	संदेह	६६
सदागति	२४	संदोह	१७४
सदातन	३९५	संधा	४४३
सदृक्ष, सदृश, सदृश	३५०	संधि	२६२, ४९९
सन्नन्	१३२	संध्या	५३
सद्यस्	५१५	सन्नद्ध	२७९
सना	५२१	सन्नहन	४२५ आ
सनातन	३९५	सन्निकृष्ट	३९१
सनाभि	१९३	सन्निकर्षग, सन्निधि	५०१ इ
संतत	२९	सन्निवेश	४४७
संतति	२३६, ४२८	संन्यासिन्	२४२ अ
संतप्त	४१९	सपत्न	२५७
संतमस	१०३	सपदि	५०९, ५१५
संतान	२३७	सपर्या	२४१, २४७
संताप	२२	सपिण्ड	१९३
संतोष	४८८	सर्पाति	३१७
संदान	३२०	सप्तकी	२२६
संदाव	२९५	सप्ततन्तु	२४०
संदित	४०४	सप्तला	१५५
संदेशवाच्	८३	सप्ताश्व	४७

सप्ति	२७२	समाधि	६७, ४४२
सत्र	४६५ अ	समान	३५०
सभर्तृका	१८४	समानोदयं	१९३
सभा	१३३, २४१	समाप्ति	४८९
सभाजन	४९८	समालम्भ	५०१ इ
सभासद्. सभास्तार	२४२	समासाद्य	४०३
सभ्य	२३७, २४२	समाहार	५०१
सम	३५०, ३८९	समाह्वति	७७
समग्र	३९०	समाह्वय	३५५
समाज्ञा	८०	समिति	२४१, २९३
समाधिक	३९६	समिध्	१४९
समंततस्	५१७	समीप	३९१
समम्	५११	समीर, समीरण	२५
समय	५२, ४५३	समुच्चय	५०१
समया	५१३	समुज्झित	४१५
समर	२९२	समुदाय	१७४
समर्थ	४३९ अ	समुद्रक	२३६
समवाय	१७४	समुद्धत	३६६
समसन	५०४ अ	समुद्र	१०८
समस्त	३८९	समुद्रवसना	१२५
सभा	५७	समुपजीषम्	५१५

समूह	१७४	सरसिजासन	९
संपत्ति, संपद	२८३	सरसी	११८
संपुट	२३६	सरस्वती	७५
संप्रति	५२५	सरित्	११०
संप्रदाय	४९८ आ	सरित्पति	१०८
संप्रधारण	४५५	सरोज	१२३
संबाध	४०३	सरोरुह	१२२
संबोधन	५१३	सर्ग	४२४
संभावना	४९२	सर्प	१०४
संभेद	१२०	सर्पराज्	१०४
संभ्रम	९९	सर्पिस्	३१४
संमार्जेनी	१३८	सर्व	३८९
संमूर्च्छन	४९८	सर्वतस्	५१७
संमृष्ट	३१३	सर्वदा	५२५
सम्यच्	८४	सर्वलिङ्गिन्	२५१
सरधा	१६७	सर्पप	३०८ अ
सराणि	१२९	सालिल	१०९
सरमा	३४३	सव	२४०
सरल	३५८	सवयस्	२५९
सरस्	११८	सवित्	४७
सरसिज	१२३	सविध	३९१

सव्य	२०७	सांयुगीन	२८२
सस्य	१५१	सांबत्सर	२६०
सस्यमञ्जरी	३०९	साकम्	५११
सह, उत्सह, प्रोत्सह		साकल्य	४९०
(Cau.)	४०९	साक्षात्	४८७
सह	५११	सागर	१०८
सहकार	१५३	सागराम्बरा	१२५
सहज	१९३	सात्रि	५१३
सहधर्मिणी	१८१	साति	५०४ अ
सहन	३७०	सादिन्	२७७
सहभोजन	३१७	सादृश्य	४९१
सहस्	२९१, ४८३	साध्	२२२
सहसा	५१४	साधन ४३३, ४४४ इ, ४४८	
सहस्रपत्र	१२३	साधारण	३५०, ४०२
सहस्रांशु	४७ अ	साधु	२३७, ३८१
सहस्राक्ष	१९	साध्वस	९२
सहाय	२८१, ४८०	साध्वी	१८२
सहायता	५०७ उ	सानु	१४०
सहिष्णु	३७०	सान्त्व, सान्त्व	२६३
सहृदय	३५६	सान्द्र	३६६, ३९०
सांयात्रिक	११४	सांद्ष्टिक	२६८

सामपदीन	२५९	साहस	२६३
सामन्	७६, २६३	सिंह	१५७, ३८५
सामन्त	२५५	सिकता	४३७
सामर्थ्य	४७१	सिक्थक	३३१
सामाजिक	२४२	सिच्, अभिषिच्,	
सामान्य	६३, ४०२	उत्सिच्	२५४
सामि	४९३	सित	७१, ४०९ अ
सांप्रतम्	५१६, ५२५	सिता	३१३
साम्य	५१४	सिद्ध	६, ४१०
सायम्	५३, ५२२	सिध्	४१०
सार	४६०	सिद्धान्त	६६
सारंग	१६० अ, १६७, [४२५ अ	सिन्धु	१०८, ४४२
सारथि	२७७	सिन्धुपति	१०८
सारमेय	३४३	सिब्	४१०
सारस	१६५	सीता	३०८
सारिका	५०७ अ	सीत्य	३०६
सार्थ	१७५	सीधु	३५२
सार्थवाह	३२२	सीमन्	४८५
सार्धम्	५११	सीमन्त	५०७ आ
सार्वभौम	२५५	सीमन्तिनी	१७८
		सीर	३०८

सीरपाणि	९ उ	सुपर्वन्	४
सीरिन्	४७१	सुम	१५२
सीबन	४९८ अ	सुमनस्	४, १५२
सीसक	३३१	सुमना	१५५
सु	५०९, ५१२	सुर	४
सुकुमार	३९९	सुरज्येष्ठ	८
सुकृत	५९	सुरद्विप्	७
सुकृतिन्	३५६	सुरपति	१९ अ
सुख	५९	सुरभि	५६, ७०, ४४९ अ
सुगन्धि	७०	सुरलोक	३
सुचरित्रा	१८२	सुरवर्त्मन्	३२
सुत	१८७	सुरा	३५२
सुतात्मजा	१८९	सुराचार्य	४६
सुदर्शन	१२ अ	सुवर्ण	३२९
सुदूर	४०६	सुषम	३८१
सुधा	२०, ४४३	सुषमा	४३
सुधांशु	४१	सुष्टु	५०९
सुधी	२३८	सुहृद्	२५९
सुन्दर	३८१	सूकर	१५८
सुन्दरी	१८०	सूक्ष्म	३८७
सुपथिन्	१३०	सूच्, सूचक	३७७

(४१६)

सूचना	४२९	सृप्, अपसृप्, उपसृप्,	
सूचि	४२२	संसृप्, विसृप्	१०४
सूत	२७७, ३३१	सृष्ट	४०६
सूत्थान	३४०	सृष्टि	४२४
सूत्र	३४६	सेतु	१२८
सूद	३११	सेना	२८३
सूनु	१८७	सेनानी	१८, २७७
सूनृत	८३	सेव्, निषेव्	२५७
सूपकार	३११	सेवक	२५७
सूर	४६ अ	सेवन	४९८ अ
सूरत	३६२	सैकत	११२
सूरसूत	४८	सैनिक	२७८
सूरि	२३९	सैन्धव	२७२, ३१३
सूर्य	४६ अ	सैन्य	२७८, २८३
सूर्यतनया	१२०	सोढ	४०९
सूर्येन्दुसंगम	५५ आ	सोत्प्राप्त	८४
सृ, अनुसृ, अपसृ, प्रसृ	४०४	सोदर्य	१९३
सृक्किन्	२१५	सोन्माद	३६६
सृणि	२७२	सोपान	१३७
सृणिका	२०३	सोम	४१
सृति	१२८	सोमप	४५१

सोलुण्ठन	८४	स्तम्बेरम	२६९
सौचिक	३३३	स्तम्भ, अवष्टम्भ,	
सौदामनी	३७	पर्यवष्टम्भ	५०४अ
सौध	१३४	स्तम्भ	४४९आ
सौम्य	४५७	स्तव	८०
सौरभेय	३१८	स्तिमित	४१९
सौरभेयी	३१९	स्तु, प्रस्तु	४१७
सौरि	४६	स्तुत	४१७
स्कन्ड	२९४	स्तुति	८०
स्कन्द	१८	स्तुतिपाठक	२९०
स्कन्ध	१४८, २१०	स्तु, विस्तु	४०४
स्कन्ध	४१२	स्तन	३४४
स्खल	१००	स्तेय, स्तेन्य	३४५
स्खलन, स्खलित	१००	स्तोक	३८७
स्तन	२०८	स्तोत्र	८०
स्तनप	१९६ अ	स्तोम	१७४, ४५०
स्तनंधय	१९६ अ	स्त्री	१७८
स्तनित	३७	स्त्रीपुंस	१७३
स्तवक	१५१	स्थाण्डल	२४२
स्तम्ब	१४९	स्थविर	१९८
स्तम्बकारि	३०९	स्थाणु	१६

स्थान	४४१	स्निग्ध	२५९, ३१३, ३६१,
स्थानांय	१३०		[३६६
स्थाने	५१६	स्निह्, स्नेहय Caus.	३६१
स्थापत्य	२५७	स्तु	१४७
स्थामन्	२९१	स्तुत	४०७
स्थाली	३१२ अ	स्तुषा	१८४
स्थावर	३९६	स्नेह	९५
स्थाविर	१९६ अ	स्पश	६८ अ
स्थास्तु	३९६	स्पशन	२४३
स्थिति	२६६, ४३०, ४३१	स्पश	२५९
स्थिर	४६०	स्पष्ट	४०२
स्थिरतर	३९६	स्पृष्टि	४९९
स्थूल	३८६	स्पृश	४०३
स्थूललक्ष्य	३५८	स्पृह्, स्पृहा	९६
स्थेयम्	३९६	स्फटा	१०५
स्थौल्य	४७१	स्फाति	४९९
स्तव	४९८ अ	स्फार	३८८
स्ता, निष्ठा	२३० अ	स्फुट	१४६
स्तान	२३० अ	स्फुट	१४६, ४०२
स्तायु	२०४	स्फुटन	४९८ अ
		स्फुराज	४९८ इ.

स्फुलिङ्ग	२२	स्नाक	५०९
स्फूर्ति	४९८ इ	सु, स्रुत	४०७
स्म	५१२, ५२१	स्थिष्, आ-सम्-वि-स्थिष्	५०४
स्मय	९२	स्व	१९४, ४७८
स्मर	१०	स्वच्छन्द	३६२
स्मरहर, स्मरारि	१५	स्वजन	१९४
स्मि, बिस्मि	३६९	स्वज्	५०४
स्मृति	९७	स्वतन्त्र	३६२
स्यद	२८	स्वधिति	२८८
स्यन्द्	४०७	स्वन	८५
स्यन्दन	२७५	स्वप्	३७२
स्यन्दनारोह	२७७	स्वप्न	१००
स्यन्दिनी	२०३ अ	स्वप्नज्	३७२
स्यन्न	४०७	स्वभाव	१०१
स्थूत	३११-४१०	स्वयम्	५२२
स्थूति	४९८ अ	स्वयंभू	८
स्रस्	४१२	स्वर्	१
स्रज्	२३३	स्तर	८६ अ
स्रव	४९८ आ	स्वरूप	१०१
स्रष्टृ	९	स्वर्ग	३
स्रस्त	४१२	स्वर्ण	३२८

स्वर्णकार	३३४	ह	५१२
स्वर्णदी	२०	हंस	१६६
स्वर्णैद्य	१९ ई	हजे	८८ ई
स्वसृ	१८९	हठ	२९३
स्वस्ति	४८७	हण्डे	८८ ई
स्वस्त्रीय	१९२	हन्, अपहन्, अभि-	
स्वादी	१५५	हन्, आहन्, प्रत्या-	
स्वार्थीनप्रातिका	१८३ ई	हन्, व्याहन्, प्रति-	
स्वाध्याय	२५२	हन्, संहन्	३७४ अ
स्वान्त	६३	हनु	२१४
स्वाप	१००	हन्त	४८८
स्वापतय	३२५	हय	२७२
स्वामिन्	३६०	हर	१५
स्वित	४८६	हरि	१५७, ४६१
स्विद	९८	हरिण	७२, १६०
स्वेद	९८	हरित	३४, ७२
स्वेदनी	३१२ अ	हरित	७२
स्वैरिणा	१८३	हरितक	३१२ आ
स्वैरिता	४९८	हरिदश्व	४७
स्वैरिन्	३६२	हरिद्रा	३१३
		हरिद्राभ	७२

हरिन्मणि	३२७	हा	४१५, ४९६
हरिप्रिया	१२	हाटक	३२९
हर्म्य	१२५	हायन	५७
हर्यक्ष	१५७	हार	२२५
हर्ष	५९	हार्द	९५
हर्षमाण	३५९	हाला	३५२
हल	३०७	हास	९१
हला	८८ ई	हास्य	८९, ९१
हलायुध, हलिन्	९ उ	हि	३९३, ४९७, ५१२
हल्य	३०६	हिस्	२९८
हविस्	३१४	हिंसाकर्मन्	५०१ आ
हव्यपाक	२४२ आ	हिंस्त्र	३७०
हव्यबाहन	२२	हित	४५०
हस्, अपहस्, उपहस्,		हिम	४४
परिहस्	९०	हिमवत	१६
हस	९०	हिमांशु	४०
हसन्ती	३१२	हिरण्य	३२६, ३२९
हस्त	२१०, २२१	हिरण्यगर्भ	८
हस्तिन्	२६९	हिरुक्	५१३
हस्तिपक	२७६	ही	५१४
हस्त्यारोह	२७६	हीरक	३२८

हीन	४१५	हेति	२२
हुतभुज्, हुताशन	२१	हेतु	६१
हुं or हूं	४८९ अ	हेमन्	३२९
ह, हारय (Cau.),		हेमन्त	५६
अपहृ, व्याहृ, संहृ,		हेमपुष्पक	१५६ उ
अभ्यवह, उद्धृ, उपसंह,		हेरम्ब	१७
व्यवह, उपहृ, प्रतिसंह,		हेष्, हेषा	२७३
आह, निर्ह, उदाह, प्रह,		हैमवती	१६
परिह, प्रत्युदाह, संप्रह,		होम	२४१
उपाह, विह	४१८	होरा	५०७ अ
हृद्, हृदय	६३, २०५	हु, अपहृ, निहृ	८२
हृदयालु	३५६	ह्यस्	५३४
हृद्य	३८२	हृद्	११७
हृष्	४१९	हृस्व	११९
हृषीक	६८	ह्री	९३, ४१०
हृष्ट	४१९	ह्रीणि, ह्रीति	४१०
हृष्टमानस	३५९	ह्रेष्, ह्रेषा	२७३
हे	५१३		

HOW TO USE THE INDEX TO ENGLISH WORDS.

The references in the English Index are made to the *Slokas* in the text, and not to the pages, the former being more convenient than the latter. The words, which will be found in the following Index, are those which are of very frequent occurrence in the English language; whenever, therefore, any word cannot be found in the Index, its synonyms in general use should be referred. Many of the abstract and verbal nouns, which cannot be found in the Index, should be formed from the corresponding adjectives and verbal roots that will be found.

INDEX.

<i>To</i> Abandon 279, 415	<i>To</i> Accept 406, 500
Abandoned 415	Acceptance 484
Abandoning 424	Accepted 416
Abashed 410	Accident 498
Able 439 अ 450, 494	<i>To</i> Accomplish 113, 222, 410
Above 467	Accomplished 410
Abridgment 77, 504 अ	Accomplishing 448
Absence 518	According to 519
Absolution 68, 466	<i>To</i> Acknowledge 414
Abstracted 400	Acquaintance 501 ₹
Abstruse 403	<i>To</i> Acquire 416, 418
Abundant 388	<i>To</i> Act 88 अ, 406 410, 411, 418
<i>To</i> Abuse 80, 501 अ	Act (good) 59
Abuse 80	Acting 89
Abusing 500 अ	
Abusive 83	

Action 435, 456, 473	Administration 262 अ
Actions 451, 476	To Admire 369
Actions (graceful, of love, &c.) 451	To Admit 416
Active 341, 376	Admitted 516
Actor 336	To Admonish 416
Adamant 466	To Adore 409 अ
To Add together 408	To Adorn 233, 406
Added together 408	Adorned 222, 494
Addiction 440, 446	Adorning (act of) 223
To Address 216, 414, 415	Adult 197
Addressed 415	To Advance 416
Addressing 81, 513	Advance 499
To Adhere 132, 362, 504	Advantageous 450
Adjoining 392	Adversity 283, 446
To administer re- medies 201	Advice (secret) 466
	To Advise 374, 416
	Advised 409 अ

Affection 95, 481, 503	Agony 107
Affectionate 361	Agony (mental) 96
Affix 453	Agreeable (speech) 82
To Afflict 107, 407, 419, 500 अ	Agreement 67, 454, 459
Afflicted 376, 419	Agriculture 303
Affliction 96, 107	Ah! 485, 488, 496
After 400, 489 अ, 491	Aim 285
Afternoon 54	Air 24, 25
Afterwards 490, 489 अ	Air-chariot 19 ₹
Again 522	Alas! 89, 488, 496
Age 302	To Alight 123
Aged 198	All 390, 474, 490
To Agitate 298	Allegation 81
Agitated 503	Alliance 262
Agitation (mental) 501	To Allow 409
Ago 520	To Allure 365
	Ally 259, 480
	Alone 402
	Also 492, 487

Altar 242	Answer 79
Alternative 511	Ant 507 अ
Always 525	Antelope 160
Ambitious 356	Anthill 127
Amidst 516	Anxiety 96
Amusement 99	Anxious 362
Ancient 398	Apartment 430 अ
And 490, 492	Ape 462
Anger 95, 455	To Appear 50
Anger (sentiment of) 90	Appearance 421, 458
Angle 430 अ	Appellation 77, 78
Anguish 107	Appetite 316
Animal 62, 478	To Appoint 362
To Animate 109	Appointment 454
Ankle 207	To Apprehend 65
To Annoy 107	To Approach 104, 268, 275, 360, 413, 416
To Anoint 232	Approach 517
Anointed 408	To Approve 59, 82,
Another 468	
To Answer 415, 418	

259, 414, 419, 500	Arrangement 293 अ
Aquatic (animal)	Array of battle
115	293 अ
Aqueous 110	Arrayed 431
Arch (ornamental)	To Arrest 259
137	Arrived 524
Archer 280	Arrogance 92, 93.
Architect of the	490
gods 444 अ	Arrow 285, 286,
Ardent 359	423, 425
Ardour 97	Art 348
Argument 65, 433	Artery 203 अ
To Arise 413	Articles (for sale)
Arm 210	323
Armed 279	Articles of art 348
Armour 279	Artificer 336
Army 282, 471	Artist 336
Around (all) 495,	As 487, 514
517	To Ascend 123
To Arrange 404,	To Ascertain 413
406	Ascertaining 463

Ascetic 242 अ, 251

As far as 490

Ashamed 410

Ashes 23, 436

To Ask 79, 409

Asking 245

Asleep 371

As long as 490

As many as 490

As much as 490

Ass 321

To Assail 294

To Assault 500

Assault 294

Assemblage 475

To Assemble 416,
507

Assembly 241

Assent 67

To Assent 414

Assignment 183 अ

As to 486

Astonished 369

Astonishment 91

Astringent 69

Astrologer 260

Astronomer 260

As well as 492

Asylum 438, 499

Atmosphere 32, 33

At once 509, 515,
525

Atonement 455

To Attach one's
self to 376

Attachment 440, 427

To Attack 294, 418

Attack 294

To Attain 368, 405,
410, 416

Attempt 126

<i>To Be convinced of</i> 360	<i>To Be faulty</i> 383
<i>To Be corrupted</i> 412	<i>To Be fit</i> 362
<i>To Be dejected</i> 413	<i>To Be glad</i> 59, 419
<i>To Be delighted</i> 419	<i>To Be heard</i> (all round) 416
<i>To Be disappointed</i> 410	<i>To Be helpless</i> 413
<i>To Be dissolved</i> 298	<i>To Be hungry</i> 364
<i>To Be distracted</i> 501	<i>To Be incarnate</i> 113
<i>To Be divided</i> 298	<i>To Be inconsistent</i> 415
<i>To Be endowed</i> 268	<i>To Be indifferent</i> 411
<i>To Be entitled</i> 411	<i>To Be intoxicated</i> 419
<i>To Be erect</i> 419	<i>To Be languid</i> 500 अ
<i>To Be faint</i> 378	<i>To Be loosened</i> 412
<i>To Be famous</i> 360, 416	<i>To Be mad</i> 92
<i>To Be fatigued</i> 29, 500 अ	<i>To Be manifest</i> 413
	<i>To Be master</i> 360
	<i>To Be melted</i> 298
	<i>To Be negligent</i> 419

<i>To Be obstinate</i> 268	<i>To Be stained</i> 232
<i>To Be pleased</i> 59, 413	<i>To Be suitable</i> 64, 362, 410
<i>To Be polluted</i> 232	<i>To Be surprised</i> 369, 406
<i>To Be possible</i> 413	<i>To Be tamed</i> 409
<i>To Be powerful</i> 413	<i>To Be tired</i> 29
<i>To Be propitious</i> 413	<i>To Be troubled</i> 501
<i>To Be proud</i> 93, 232	<i>To Be unsteady</i> 66, 275
<i>To Be purified</i> 383	<i>To Be victorious</i> 294
<i>To Be ready</i> 279	<i>To Be visible</i> 50, 413
<i>To Be restored</i> 410	<i>To Be wearied</i> 29
<i>To Be right</i> 410	<i>To Be withered</i> 201 अ
<i>To Be roused</i> 371	<i>Beak</i> 172
<i>To Be ruined</i> 379, 410	<i>To Beam forth</i> 43
<i>To Be sad</i> 413	<i>To Bear</i> 95, 253, 368, 409
<i>To Be satisfied</i> 419	
<i>To Be skilful</i> 230 अ	
<i>To Be solitary</i> 264	
<i>To Be splendid</i> 43	

To Bear affection to
361

To Bear fruit 146

Bear 159

Beard 221

Beard (of corn)
309

Bearing 437

Beast of burden 319

To Beat 374 अ

Beatitude (final)
68, 254, 466

Beautiful 381, 450,
452, 457, 476

Beauty 43, 451, 457

Because 489, 497
510

To Become 413

To Become excited
371

To Become exhaust-
ed 500 अ

To Become visible
413

To Become wet 419

Bed 234, 449

Bee 167, 168, 423

Been 437 अ

Before 487, 494,
495, 510, 520

To Beg 379

Beggar 379

Begging 245

To Begin 417

Beginning 79, 455,
504

Beginning from 401

Behalf 468

To Behave 410, 411,
418

Behind 400, 491

To Behold 357, 376

Being 438, 476

Being (living) 62,
437 अ

Belief 443

To Believe 360

Bell (small) 226

Bellows 348

Belly 208

Beloved 382

Benediction 482

Benevolent 356

To Bend 363, 393,
407

Bent 394, 513

Bent (down) 394

Bent upon 362

To Besiege 259, 264

To Besmear 232

To Bestow 375

Best 384, 385, 459अ,
460, 470

Be sure 497

**To Betake one's
self to** 230 अ

Betel (nut) 156 ऊ

Betel (plant) 156 आ

Better 459 अ

Betraying 265

Between 516

To Bewail 94, 100,
415

Bewailing 82

Bewildered 375

Beyond 487

Big 386

Bile 203, 436

Bill 172

To Bind 279, 375,
504 अ

Biography 438

Birch (tree) 156 आ

Bird 171, 423, 428

Birth 62, 476, 514

Bit 42, 387

Bitch 343

To Bite 42, 160

Bitter 69

Black 72, 452

Blacksmith 333

Blade 467

To Blame 80

Blame 80, 420

Blanket 229 अ

To Blaze 50

Blessing 459 अ, 491

Blind 200

Blood 204 अ, 473

To Blossom 146

Blossom 146

To Blow 253, 404

Blown 146

Blown out 408

Blue (dark) 72

Blunder 100

Boasting 291

Boat 113

Boat (small) 113

Bodice 229 अ

Body 206, 433, 447

Body 205 अ

Body-guard 257

To Boil 408

Boil 202

Boiled 408

Bold 368, 441

Belt 137, 472

Bone 205

Boon 459 अ

Bored 409

Bosom 209

Both 497

Both sides (on)

495

Bough 148

<i>To</i> Bound 412	Bravery 291, 426
Bound 375	Bread 314
Bound (together)	Breadth 229
404	<i>To</i> Break 42, 410
Boundary 473, 485	<i>To</i> Break forth 410
Bounteous 358	<i>To</i> Break promise
<i>To</i> Bow 393	415
Bow 284	Breaker 423
Bow of <i>Siva</i> 14	Breaking through
Bow of <i>Vishnu</i> 12अ	498 आ
Bowed 411	Breast 209
Bowels 430 अ	Breasts of women
Bower 142	208, 458
Bowstring 285	Breast-plate 278
Box 236, 346	<i>To</i> Breathe 62, 265
Boy 197	Bribe 480
Bracelet 225	Bridge 128
Braid (of hair)	Bridle 274
220, 448, 471	<i>To</i> Brighten 230 अ
Branch 148	Brightness 42, 50
Brass 331	<i>To</i> Bring 406
Brave 282	

<i>To Bring about</i> 410	<i>Bulkiness</i> 471
<i>To Bring forth</i> 378	<i>Bulky</i> 199, 386
<i>To Bring over</i> 252	<i>Bull</i> 318
<i>Bristle</i> 309	<i>Bullock</i> 425
<i>To Bristle</i> 419	<i>Bullock (young)</i>
<i>Broken</i> 410, 412	318
<i>Broom</i> 138	<i>Bunch</i> 151
<i>Brother</i> 193, 195	<i>Bund</i> 117, 128
<i>Brother of husband</i>	<i>Burn</i> 409, 419
191	<i>Burning</i> 498 ₹
<i>Brother of wife</i> 191	<i>Burnt</i> 409
<i>Brother's son</i> 195	<i>To Bury</i> 307, 405
<i>Brought together</i>	<i>To Burst</i> 146, 410
408	<i>To Burst out</i> 294
<i>Brown</i> 74	<i>Business</i> 431
<i>Brush</i> 138	<i>Bustle</i> 461
<i>Bubble</i> 507 अ	<i>But</i> 486, 518
<i>Bud</i> 153, 474, 479	<i>Butcher</i> 337
<i>Bud (opening)</i> 151	<i>Butter</i> 315
<i>Buffalo</i> 159	<i>Buttocks</i> 208
<i>To Build</i> 406	<i>To Buy</i> 322

<i>To Buzz</i> 86	<i>Canto</i> 424
<hr/>	<i>Capable</i> 450,494
<i>Cage</i> 507 अ	<i>Capital</i> 323
<i>Calculable</i> 389	<i>Captivate</i> 418
<i>Calculate</i> 415	<i>Captive</i> 301
<i>Calf</i> 318	<i>Captivity</i> 301
<i>To Call</i> 406,417,	<i>Capturing</i> 301
418	<i>Car</i> 275
<i>Called</i> 493	<i>Careful</i> 341
<i>Calling</i> 78,488,513	<i>Carelessness</i> 97
<i>Calm</i> 29	<i>Carpenter</i> 334
<i>Calmly</i> 593,515	<i>Carriage</i> 275,276
<i>Calmness</i> 498	<i>To Carry</i> 253, 406
<i>Calumny</i> 500 अ	<i>To Carry away</i> 418
<i>Camel</i> 320	<i>Cart</i> 275
<i>Camp</i> 268	<i>To Carve</i> 261
<i>Camphor</i> 232	<i>Cascade</i> 141
<i>Canal</i> 117	<i>To Cast down</i> 403
<i>Canopus (the star)</i>	<i>Caste</i> 237
45	<i>Caster-oil (plant)</i>
<i>Canopy</i> 230,445	156 अ

Cat 160	Censorious 372,377
Caterpillar 160 अ	Censure 80
Cause 61,436,436आ, 439,445.452 अ	To Censure 80
Cause (primary) 61	Censured 375
To Cause to be dressed as a wound 279	Ceremony 442
To Cause to sound 415	Certainly 486,492, 520
Cave 142	Certain thing 477
Cavity 102	Certainty 66
Cease 494	Cessation 507
To Cease 29,381, 409	Chains 271
To Celebrate 360	Challenging to fight 500
Celebrated 360	Chamberlain 257
Celebration 101	To Champoo 253
Celebrity 498 आ	Chance 498
Cement 443	To Change 64,406
Cemetery 300	Changing 397
	Channel 113
	Channel (small) 120

Chapter 430 अ
 Character (written) 261
 Charcoal 312
 Charge 81,500
 Chariot 275
 Charioteer 277
 Charioteer of the
   sun 48
 To Charm 361,418
 Charming 500 अ
 Chase 344
 Chaste (woman)
   182
 To Chastise 263
 Cheated 374
 Cheating 98
 Check 502
 Cheek 214
 Cheeks (of ele-
   phant) 270
 To Cherish 382

Chess-board 355
 Chest 208
 To Chew 418
 Chewing 507 अ
 Chief 255, 281,384,
   432, 440,466
 Child 173, 197,422
 Childhood 196
 Childish 378
 Cbin 214
 To Chirp 86
 Chisel 423
 Chosen 405
 Chowrie 268
 Chunam 443
 To Churn 298
 Churning-stick 320
 Circle 35
 Circular 393
 Circumference 48

Cistern 134
 Citron 156 क
 City 130
 Civility 498
 Class 63, 175
 Clean 114, 313, 383
 Cleaning 230 अ
 To Cleanse 230 अ,
 383
 Clear 114, 383, 402
 Clearness 42
 Clever 341, 357,
 476
 Cliff 140
 Cloak 228
 Clod 306
 Close 391
 Close to 513
 To Close 146
 Cloth (of bark,
 fibres, silken,
 woollen) 227, 228,
 229

Clothing 229, 468
 Cloud 36, 458
 Club 507 आ
 Clump 309
 Cluster 309
 Coarse 83
 Cobbler 333
 Cock 163
 Cock-fighting 355
 Cocoanut 156 ई
 Colander 310
 Cold 44
 To Collect 405, 406,
 418, 500
 Collected 406
 Collection 77, 174,
 175, 448, 474, 501
 Colour 68 अ, 431 अ
 To Colour 376, 417
 Colt 273
 Comb 236
 To Combine 405

<i>To Come</i> 275, 316	<i>To Compare</i> 350,
<i>To Come near</i> 310	406
<i>To Come to pass</i> 410	<i>Comparison</i> 349
<i>Comet</i> 435 अ	<i>Compassion</i> 90
<i>To Comfort</i> 263	<i>Compassionate</i> 362
<i>Comical</i> (sentiment) 89	<i>Competent</i> 357
<i>Command</i> 266, 465	<i>Compiled</i> 404
<i>To Command</i> 265,	<i>Complete</i> 390
414	<i>To Complete</i> 409 अ
<i>Commander</i> 277	<i>Completion</i> 236
<i>Commencement</i>	<i>Complexion</i> 431 अ
504	<i>To Compose</i> 404,
<i>Commended</i> 417	406
<i>Commentary</i> 507 अ	<i>Composed</i> 406
<i>Commodity</i> 323	<i>Composition</i> 494,
<i>Common</i> 402	507 अ
<i>Compact</i> 431	<i>Compound</i> 136
<i>Companion</i> 259	<i>To Conceal</i> 82, 406,
<i>Company</i> 241, 507	418
	<i>Concealed</i> 264, 406
	<i>Concealment</i> 82,

468, 478 अ	Confidence 265, 455
Conceit 92	Confident 368, 441
Conceited 380	Confidential 260
Concentrated 400	To Confine 259
Concentration	Confined 375
425 अ	Confirmation 430
Conch-shell 116	Confluence 120
Conch-shell of Vish-	To Confound 378,
nu 12 अ	413
Conciliation 263	Confounded 395
To Conclude 406	To Confront 368
Concluding 504 अ	Confused 403, 435
Conclusion 430, 435	Confusion 99, 420 अ,
504 अ	451
Conclusion (dem-	Conjecture 486
onstrated) 454	Conjuring 500 अ
Condiment 312 अ	To Connect 362
Condition 61 अ, 440	To Connive 357
Conduct (virtuous)	To Conquer 294,
95	373
To Confide 265	

Consciousness 429, 498 अ	To Contemplate 97
Consent (unwilling) 517	Contempt 93 अ
Consented 516	Contemptible 445
To Consider 68 अ 216, 357, 408, 411, 413, 414	Contentedly 493
Consideration 65, 455	Contentment 494
To Console 263	Continual 29, 30
Consonant 444 अ	To Continue 411
Conspicuous 384	Contract 67, 454
Constant (-ly) 29, 30, 521	Contraction 504 अ
Constituent part (of the body) 436	Contrary to 452
Consultation 466	Control 502
To Consume by fire 409	Conversation 82
Consumption 201 अ	To Converse 415
	To Convey 418
	Cook 311
	Cooked 408
	Cooking 498 अ
	Cool 44
	Copper 330
	Copyist 261
	Coral 328

Cord 346	Couple 173, 425 अ
Corn 308, 309	Courage 437
Corner (of eye) 217	Courageous 282
Corner (of mouth) 215	Courtesy 498, 522
Corpse 300	Courting 367
To Corroborate 418	Cousin 187
Corruption 76	To Cover 161, 405, 409 अ
Costly 407	Covered over 406
Cot 234	Covering 40, 468
Cotton 331	To Covet 365
Cotton-made 227	Covetous 365
Couch 234, 459	Cow 319, 425, 449 अ
Cough 201 अ	Cow (divine) 449 अ
Councillor 256	Cow-dung 315
Counsel (secret) 466	Cow-herd 317
To Count 414	Cow-pen 127 अ
Counted 389	Crab 116
Country 127, 442, 454	Crafty 472
	Crane 163, 165
	To Create 406

Created 406	Crow 164, 471
Creation 424	Crowd 174, 175, 426
Creator 8, 9	Crowded up 403
Creature 62	Crown 224, 471, 480
Creditor 305	Crucible 348
To Creep 104	Cruel 370, 378, 398, 463
Creepier 147	To Crush 160, 232, 298, 412
Crest 170, 233, 481	Cry 85
Crest (of hair) 220	Cry (of birds) 86
Crest-jewel 224	Cry (elephant's) 293 अ
Crime 266	To Cry 85, 100, 415
Crippled (in the arm, in the leg) 200	Crying 100
Crocodile 116	Crystal 420 अ
Crooked 394, 496, 513	Cuckoo 164
Crops 151	Cucumber 156 अ
Crone 430	Cunning 377
To Cross 113	Cur 343
Crossing roads 129	To Curb 363

Curbed 409	Dark fortnight 55 अ
Curds 315	Darkness 103, 459
To Cure 201, 406	Daughter 187, 195
Cured 203	Daughter-in-law
Curing 201	181, 443
Curiosity 98, 495	Day 52
Curled (hair) 219	Day (by) 512
Current 426	Day (cloudy) 39
Curse 78, 484	Day of the full
Cursing 500 अ	moon 55 अ
Curtain 230	Day of the new
Cushion 234	moon 55 अ
Custom 248, 249.	Day (of the week)
436 अ, 454	458
Cut 410, 412	Dawn 53
To Cut 412	Dawn (in the) 522
To Cut to pieces	Day-time (in the)
334	512
	Dead 299
To Dance 88 अ	Deaf 200
Dancing 88 अ	Dealer (in anti-
Daring 291, 437	dotes) 106

Death 298, 440	Decocted 408
Death-god 435, 451, 461	Decoction 455
Debt 304	Decorated 222
Debtor 305	Decoration 222, 231
To Decay 413	Decrease 436
Deceit 98, 100, 427	Deed 435
Deceitful 378	Deep 114
To Deceive 113 अ, 374, 405	Deep (tone) 87
Deceived 374	Deer 160
To Decide 406	To Defeat 294, 413
Decided 474	Defeat 296
Decidedly 474	Defect 446
Decision 66	Defence 441
Decked 222	Defended 414
Declaration 453	Defender 257
To Declare 216, 374, 405, 409 अ, 414, 418	Deference 259
	Defied 373
	To deform 68 अ
	Degradation 446
	Degraded 412
	Degree (in a high) 512

<i>To Delay</i> 29, 374 अ	<i>Dependent</i> 257, 363
<i>Deliberation</i> 65	453, 484
<i>Delicate</i> 390, 399	<i>To Depict</i> 417
<i>To Delight</i> 419, 473	<i>Deposit</i> 324
<i>Delight</i> 59	<i>Depressed</i> 359
<i>Delighted</i> 419	<i>Derisive</i> 84
<i>To Delineate</i> 261	<i>To Descend</i> 113,
<i>To Deliver</i> 324, 375	123
418	<i>Descendant</i> 428
<i>Demigods</i> 6	<i>To Describe</i> 417
<i>Demons</i> 7, 23	<i>To Deserve</i> 411
<i>Demonstration</i> 435,	<i>To Design</i> 64
466	<i>Desirable</i> 382
<i>Den</i> 142	<i>Desire</i> 96, 426, 427,
<i>Denial</i> 478 अ. 505	437, 482
<i>Dense</i> 391	<i>To Desire</i> 64, 96, 97,
<i>To Deny</i> 82, 415	357, 365, 414, 417
<i>To Depart</i> 404, 412,	<i>Desirous</i> 367
416	<i>Desperate (action)</i>
<i>Departed</i> 521	437
<i>To Depend upon</i>	<i>To Despise</i> 406, 413,
109, 365	414

Despised 373, 414
 Destiny 61, 435
 To Destroy 42, 298,
 307, 374 अ, 405,
 410, 412, 418
 Destroying 296
 Destruction 38
 Destruction of the
 Universe 58
 Detective 259, 260
 Determinatin 66,
 424, 484
 Detracted 375
 Detracting 372
 Detraction 93
 Devastation 294
 To Deviate 404
 To Devour 156, 417
 Devoured 418
 Devout 251
 Diadem 471

Diamond 328, 466
 Dialogue 82
 To Die 300, 416
 Die 355
 Died 408
 To Differ 410
 Difference 250, 466,
 468
 Different 403
 Difficult 403, 429 अ
 Difficult pass 129
 To Diffuse 404
 To Dig out 307
 Dignity 447
 Diligent 362
 Dim 392
 To Diminish 406
 Dinner 316
 To Direct 362
 To Direct one's
 attention 97

Direction 34, 425, 430	To Disdain 80
Dirt 473	Disease 201 अ, 501
Dirty 114, 383	Diseased 407
Disagreeable 420 अ	Disfavour 5 00
To Disappear 296, 405, 413, 416	To Disfigure 68 अ
Disappearance 468	Disguise 99
Disappeared 296	Disguise (in the- of) 493
Disappearing 496	Disgust (sentiment of) 90, 91
Disappointed 374 अ	Disgusting 91
To Disapprove 406	Dishonoured 414
Disc 41 अ, 48	Disobeyed 414
To Discharge 254	To Disown 406
Discourse 81, 466	To Disperse 412
Discovering 478 अ	Disposition 101, 476
To Discriminate 264	Dispute 80
Discus of Vishnu 12 अ	To Dispute 415
Discussion 65, 466	To Disregard 357
	Disrespect 93 अ
	Dissension (sow- ing) 263

Distant 392, 486	Doctrine 498 अ
Distilling 500 अ	516
Distinct 84	Dog 343
Distinction 250, 466	Doll 347
To Distinguish 325, 414	Domesticated 176
Distorted 394	Donation 243
Distress 94	Do not 494, 495, 518
Distressed 409 अ	Door 136
419, 503	Door (outer) 137
Distressing 429 अ	Door-keeper 256
To Distribute 325	To Do penance 419
To Distrust 478 अ	To Doubt 64, 201, 408
Disunion 263	Doubt 65, 451, 486, 511
Ditch 119	Dowery 422
To Dive into 230 अ	Down 470
To Diversify 74	Downward 470
To Divert one's self 418	To Draw 373, 404
To Divide 325, 410	To Draw out 418
Doctor 200	

Dread 92, 437	Dropping 500 अ
Dreadful 91, 475	Drought 38
To Dress 222, 229, 279, 405	Drowsiness 465 अ
Dress 222	Drug of life 302
Dressing 231	Drum 88
To Drink 109, 196 अ, 418	Drunkard 366
Drinking 353	To Dry 201 अ
Drinking company 353	Duel 293 अ
Drinking-cup 353	Dull 340, 445
To Drive back 374अ	Dumb 361
—out 373—together 408	Duplicity 262
Driven out 373	Durable 460
Driver (of elephant) 276	Dust 138, 290
To Drop 407, 412	Dutiful 367
Drop 39, 111	Duty 254
Dropped down 407, 412	Dwarfish 199
	To Dwell 132, 133
	Dwelling 132
	To Dye 376
	Dyer 335

Each 489	Ecstasy 94
Each other 496	Educated 238, 239
Eager 359	<i>To Effect</i> 253
Eagle 161, 428	Effect 501
Ear 218	Effecting 448
Ear of corn 309	Effort 426, 441
Early 522	Egg 172
Early (in future)	Either—or 487, 491,
494	511
Ear-ring 225	<i>To Eject</i> 507
Earth 46, 125, 126,	Ejecting 507
425, 462	Elated 380
Earth & sky 130	Elder 199
Earthen vessel 312	Elegant 223
East 34	Element 436, 437अ
<i>To Eat</i> 156, 417,	Elephant 269, 270,
418	425, 432
Eaten 418	Elbow 211
Echo 86	Eloquent 372
<i>To Eclipse</i> 107, 405	Embassy 261
Eclipse 56, 484	<i>To Embrace</i> 107,
	406, 500, 504

Embrace 504	Enemy 257, 258, 459, 470
Embryo 431 अ	Energy 97, 478, 483
Emerald 327	Energetic 283, 356
Eminence 430 [481	Engagement 454
Emotion (of love)	To Enjoy 257, 268
Emperor 255	Enjoyment 479
Emphasis 463	Enlarged 404
To Employ 362	Enmity 94
Empty 383	Enmity (deep-root- ed) 453
Emulation 93, 291	Enormous 475
To Encamp 268	Enough 317, 494
Encircled 406	To Enquire 416
Enclosure 131, 499	Enquired into 413
To Encourage 409	Ending 504 अ
To End 413	Ends (of a garment) 478 * [440
End 430, 504 अ	Ensigns (Royal)
To Endeavour 100, 363	To Enter 268, 410, 416
Ending 401	
To Endow 362	
To Endure 92, 95, 291, 409	

<i>To Entice (away)</i>	Error 66
365	Essence 445, 460
Entire 390	Establishing a truth
Entire (thing) 463	66
Entirely 495	Estimated 389
Entrails 204	Eternal 29, 30, 395,
Entrance 136	477, 521
Entrust 405	Eternally 29, 30
Enveloped 406	Etymology 436
Enveloping 40	Eulogy 80
Envious 377	Eunuch 257
Envoy 261	<i>To Evacuate</i> 383
<i>To Envy</i> 96	Evasion 82
Envy 93, 460	Even 487, 490, 492
Equal 350	Evening 53, 55
Equipped 279	Evening (in the)
Equipping 272	522
<i>To Erect</i> 393	Everlasting 395
Erect 395	Every 489
<i>To Err</i> 100	Every where 517
Errand 83	Evident 84, 402

Exactly 487	To Exhale 265
To Examine 357, 417	Exertion 478
Example 135 अ	To Exhaust 500 अ
Exceeding 487	Exhaustion 500 अ
Exceedingly 509	Existence 476, 514
Excellence 430 अ, 499	Existing 438
Excellent 384, 438, 459 अ, 460	To Expand 265, 404
Except 468, 510	Expanse 427, 502
Excess 30, 487	To Expect 96, 357, 409
Excessive 30, 31, 396, 487	Expedient 456
Excessively 509	Expelling 505
Exchange 323, 489	Expense 502
Exchange (in) 489	To Experience 413
To Excite 50, 405	To Explain 216, 405, 415, 418
To Exclaim 415	Expletives 512
Excrement 205	Expressed 415
To Exert 363, 409	Expressing 494
	To Extend 404
	Extended 404

Extension 445, 502	Facing towards 495
Extension (of tree)	Fact (in-) 519
150	<i>To</i> Fade away 298
Extensive 386	Fæces 205
Extent 427	<i>To</i> Fail 411
<i>To</i> Exterminate	Failure 38
412, 418	Faint 393
External 521	Fair 71
Externally 521	Faith 453
Extinguished 408	Falcon 161, 162
<i>To</i> Extol 417	<i>To</i> Fall down or
Extolled 417	asunder 412
Extolling 80	<i>To</i> Fall to pieces 412
Eye 216, 217, 425	Fallen down 412
Eye (on peacock's	Falling down 446
feather) 170	Falling from virtue
Eye-brow 216	100
Eye-lash 444 ₹	False 420 अ, 519
—	Falsehood 83, 429
<i>To</i> Face 368	<i>To</i> Falter 100
Face 213	Fame 80, 420, 426,
	498 अ

Familiarity 501 ₹	Fault 266, 446
Family 236, 237, 484	<i>To Favour</i> 59, 113अ, 413, 500
Famous 360	Favour 42, 500
Fan 235	Favorite 382
Far 392, 486	<i>To Fear</i> 91, 107, 501
Farm 306	Fear 92, 420 आ
Farmer 305	Fearful 91 अ
<i>To Fascinate</i> 361	Feather 170, 464
<i>To Fast</i> 133	Feeble 383
Fast 250	<i>To Feel</i> 253, 413
<i>To Fasten</i> 279, 375	Feeling 517
Fasting 250	Felon 376
Fat 205, 386	Female 178
Fate 61, 442	Ferocious 370
Father 188	Ferocious animal 472
Father-in-law 190, 195	Festival 101, 431
Father of Krishna 9 ₹	Fettered 375
Fatigued 29	Fotters 271

Fibre 346	To Finish 222, 405, 410
Fibres (of lotus &c.) 124	Finished 409अ, 410
Fibrous root 149	Fire 21, 427, 482
Fiddle-stick 43 अ	Fire-brand 23, 312-
Fie! 485	Fire-fly 167
Field 306, 433	Fire-place 311
Fig-tree 156 अ	Fire-place (portable) 312
To Fight 292, 363, 418	Firm 438, 460
Fight 292, 293	First 401
Figure 68 अ, 444, 447	First or bright fortnight 55 अ
Filaments 124	Fish 115
To Fill 368, 409 अ	Fisherman 115
Filled up 409 अ	Fist 212
Filling up 512	Fit 450, 460, 464, 494
Filth 473	Fitness 507 अ
To Find 405, 413	To Fix on 375
Fine 387	Fixed 396, 477
Finger 211	

Flag 291	Foetus 431 अ
Flag-bearer 280	Foliage 150
Flame 22, 423, 482	Fold of the skin 471
Flamingo 166	To Follow 249, 257, 275, 375, 410, 411, 416
To Flash 43	Follower 281
To Flatter 82	Following 400, 491
Flattery 82	Following one's will 498
Flavour 481	Food 314
Fleet 281	Foolish 378
Flesh 204 अ	Foot 207, 441
Flight 295	Foot (of mount- ains) 141
Flock 174 to 176, 458	Foot-mark 441
Flood 507 अ	Foot-soldier 280
Floor 133 अ	For 489
To Flow 253, 407	To Forbear 409
Flower 152	Forbearance 92
Flowing out 498 अ	Forbearing 370
To Fluctuate 275	
Fluid 481	
Foam 507 अ	

Forcibly 516	Forward 467
Fore-arm 211	Foster-mother 462
Fore-finger 211	Found out 105
Forehead 216	Fountain 141
Foreign 522	Fowler 337
Foreigner 470	Fox 159
Fore-noon 54	Fraction 325
Forest 143	Fragrance 70
Forest conflagration 23	Fragrant 70, 232
Forester 342	Fraud 98, 429
Forgotten 404	Free 362
<i>To Form</i> 68 अ	Frequented 439
Form 417, 458	Frequently 508
Formerly 494	Fresh 399
Formidable 475	Friend 259
Forsaken 115	Friend (female) 184
Fortnight 55 अ	Friendly 361
Fortunate 356, 361	Friendly actions 507 अ
Fortunately 515	Friendship 259, 507 अ
Fortune 60, 61	

To Frighten 91, 107

Frightened 369

Frigid 44

Frog 117, 461

From 485

Front (in) 401,
467, 510

Frost 44

Froth 507 अ

Fruitful 146

Fruitless 402, 146

Frying-pan 312 अ

Fuel 149

Fugitive 374 अ

Full 31

Fulness 236

To Fulfil 113, 253

To Fumigate 419

Funeral 244

Funeral pile 300

Furrow 308

Further 490

Fury 95

Gadfly 167

To Gain 375

Gained 413

Galaxy 20

To Gamble 354

Gambler 354

Gambling 354

Gamester 468

Ganges 120

Ganges (heavenly)
20

Gaping 100

Garden 144

Gardener 337

Garland 233

Garland (of pearls)
225

Garlic 156 ऋ

Garment 229
 Garment (upper)
     230 अ
 Garment (worn
 out) 229 अ
 Garments (a pair
 of washed) 228
To Gather 406
 Gathered 106
 Gathering 501
 Gay 359
 Gazing carefully
     505
 General 277, 402
 Generous 470
 Gentle 358, 368
 Germinating 380
 Gestures 476, 501 अ
To Get 375, 413
 —"—drunk 119
 Ghee 311

Giant 23
 Gift 243
 Ginger 312 अ
 Girdle (round the
     waist) 226
 Girl 182, 197
To give 113 अ, 363,
     375, 415
To give faith 64
 —"—leave 414
 —"—out 507
 —"—pain 107, 409,
     419
 Given up 405, 415
 Giving 243
 Gladly 515
 Glass 331
 Globe 430 अ, 507 अ
 Gloom 103
 Glorified 417
 Glory 426

To Glow 376	Good 138
Glow-worm 167	Goodness 61 अ
To Go 104, 222, 249, 275, 360, 392, 410, 411, 416	Goods 463
To Go astray 411	Good-will 500
—”— away 412	Goose 166
—”— out 275, 416	Goose (ruddy) 166
—”— to meet 275	Got 413
Goad (of elephant) 271	Gourd 156 उ
Goat 321, 428	Gracious 362
Go-between 185	Grain 309
Goblet 353	Gram 308 अ
Goblin 507 अ	To Govern 254, 265, 360, 363, 406, 414, 418
God of Death 23 अ, 435	Granary 130 अ
Gods 4, 5	Grand 386
Gold 328, 329	Grand-daughter 189
Goldsmith 334	Grand-father 192, 193
Gone 438, 524	To Grant 113, 415, 416

Granted that 493, 517	To Greet 415
Granting 493	Grief 94, 455, 488
Grass 156	To Grieve 94, 107
Grass (young) 156	Grieved 374 अ
Grass-hopper 167	To Grind 232
To Gratify 257	Grinders (teeth) 482
Gratifying 498 अ	Grind-stone 347
Grave (tone) 87	Ground 126
Gray 73	Group 174, 175
Gray-hair 197	Grove 142
To Graze 411	To grow 100, 123, 370
Great 386, 470	—'— fond 376
Great-grandfather 192 193	—"— large 279
Greatly 521	—'— old 198
Greatness 426	—'— red 376
Greedy 365, 476	—'— ripe 393
Green 72, 453, 462	—'— up 498 अ
Green (with grass) 127 अ	To Guard 414
	Guard 268

To Guess 65, 416
 Guest 246
 Guest (at dinner
 time) 246

—

Hail 39
 Hail ! 487
 Hair 219
 Hair (on the body)
 221
 Hair (standing on
 end) 95, 422
 Half 42
 Half year 55 અ
 Hall 133
 To Hallow 406
 Halo 48
 Hammer 429
 Hand 210
 Handful 459
 Hands joined 212

Handsome 381
 To Hang down 29,
 412
 To Happen 413
 Happily 493, 515
 Happiness 59, 60
 Happy 356
 Hard 398, 429 અ,
 438
 Harem 135
 Harlot 183
 Harmony 88 અ
 Harsh 83, 480
 Harvest 151
 Haste 99
 To Hate 376
 Hatful 376
 Hater 257, 258
 Hatred 94
 To have recourse
 to 368

Hawk 161, 162 Head 218, 507 ₹ Healing 201 Health 201 Healthy 429 अ, 457 Heap 429, 475 <i>To hear</i> 218, 409, 416 Heart 63, 205 <i>To heat</i> 419 Heat 22, 449, 451 Heat (burning) 22 <i>To Heave</i> 265 Heaven 3, 425 Heavenly body 482 Heavenly damsels 19 ₹ Heavenly physicians 19 ₹ Heavens 32, 33 Height 147	Hell 107 Helm 113 अ Helmet 278 Helmsman 113 अ Helpless 363, 375 Herb 41 Herd 174, 175, 176 Here begins &c. 490 Heretic 251 Hermit 242 अ, 251 Hermitage 133, 242 अ Heroic sentiment 89 Heron 165 Hesitation 511 Hidden 406 <i>To Hide</i> 405, 406, 409 अ <i>To Hide one's self</i> 132 <i>To Higgle</i> 415

High 393, 467
 High (tone) 87
 High-born 237
 Hill 138, 139
 Hilt (of swords &c)
     288
 Hindrance 137
 Hint 458
 Hip 207, 208, 464
 To Hire 322
 History 76
 Ho ! 488
 Hoard 326
 Hog 158
 To hold 368, 500
 Hole 102, 453, 468
 Holiday 431
 Holy 251, 383
 Holy syllable 75
 Holy waters 439
 Hollow (of a tree)
     149

Hollow (tone) 87
 Honest 84
 Honey 331
 Honour 490, 492
 To Honour 400,
     409 अ, 411, 413, 417
 Honourable 357
 Honoured 409 अ
 Hood (cobra's)
     105, 424
 Hoofs 274
 Hope 482
 To hope 266, 417
 Horizon 35
 Horn 434
 Horripilation 95
 Horse 272, 273, 461
 Horseman 277
 Hospitable 245
 Hospitality 241, 245
 Hostile 258

Hot 51

Hour 507 अ

House 132, 133, 432,
447

Householder 242 अ

Humanity 507 इ

To Hum 86

Humble 434, 521

Humbly 521

Humiliated 375

Humiliation 93 अ

Humour of the
body 436

Hump 440

Hump-backed 200

Hunger 316

Hungry 364

Hunting 344

Huntsman 337

Hurry 99, 451

To hurt 298, 374 अ

Husband 191, 196

Husk 309

Hut 123

Hymns 466

I believe 492

Ichneumon 464

Idle 340

Idol 319

If 490

Ignoble 338, 382

Ignorance 68

Ignorance (spirit-
ual) 68

Ignorant 378

I hope 495, 518

Ill 203, 407

To illuminate 50,
419

To illustrate 419

Illustration 435 अ

Illness 201 अ	Impure 435
Illusion 66,68	<i>To</i> Inaugurate 254
Illusion 364,429	Incarnate 444
Image 349	Inclination 96
<i>To</i> Imagine 413	Inclined to 495
<i>To</i> Imitate 416	Inconsistency 100
Immediately 509	<i>To</i> Increase 100,
Immodest 366	498 ₹
Immoveable 396	Increase 499
Impassable 103,	Increased 405
429 अ	Indecent 83
<i>To</i> Impede 374 अ	Indeed 491, 492,
Impediment 38,	493,497,520
502,504 अ	Independent 362
Impenetrable 429 अ	Index-finger 211
Imperceptible 400	<i>To</i> Indicate 377
Imperishable 466	<i>To</i> Indicate by
<i>To</i> Implore 100	signs 406
Implored 409	Indication 429
Imprisonment 301	Individual 402
Imprudent 364	Individuality 63

Indolent 364	To inhabit 133,411
Indra 19,20	Inimical 376
Indra's capital 19 अ	To Injure 406
Indra's charioteer 19 आ	Injured 374
Indra's elephant 19 आ	Injury 501 अ
Indra's garden or paradise 19 आ	To Inquire 201
Indra's wife 19 आ	Inquiry 504 अ
Indra's horse 19 आ	Inquisitiveness 495
Indra's son 19 आ	Insignificant 388
Industry 441	Insisting upon 484
Infancy 196	Insect 160 अ
Infant 196 अ, 431 अ	Insolent 366
Infatuation 94	To Inspect 357
To Infer 65, 406	Instantly 515
Inferior 470	To Instruct 265,406
Infernal (region) [107	Instruction 455
To Inflame 50	Instrument 433
	Instrument (musi- cal) 88
	To Insult 405, 415
	Intellect 64

Intelligence 77, 435 अ	Invading 262
Intelligent 238, 239	To Invest with the sacred thread 406
Intelligible 84	To Investigate 65
To intend 357, 414	Investigated 413
Intent 362	Investigation 245
Intention 64, 476, 503	Invisible 496, 521
Intercourse (sex- ual) 254	Invitation 78, 488
Interest 98	Iron 330
Intermediate point of the compass 35	Ironical 84
To Interrupt 412	Iron rust 331
Interval 35, 468	Irritable 371
In the other world 414.	To Irritate 95
To Intoxicate 419	Is it not that &c. ? 491
Intoxicated 366	Is it possible ? 492
Intoxication 501	Island 112
Introduction 79, 503	Itch 201 अ, 202
	I think 492
	It is said 497

Jackal 159	Juncture 499
Jackal (female)	Jungle 143
478 अ	Jupiter 46
Jar (earthen) 312 अ	Just 265, 490
Jaw 214	Just (It is) 516
Jealous 460	Just now 525
Jealousy 93, 460	Justice 265, 451
To Jest 90	— — —
Jewel 125, 328, 482	Keen 51
Jewel worn by	To Kill 296, 298
Vishnu 12 अ	374 अ, 410
To Join 362	Killing 296, 298
Joined 408	Kind 63, 362, 442,
Joining 499	459, 489
Joke 427	Kind-hearted 356
Jolly 359	To Kindle 50, 149
Joy 59, 501, 507 अ	Kindness 95, 500
Juggler 354	King 255, 444
Jugglery 354	Kingdom 262 अ
Juice 481	Kinsman 193, 478
Jujube 156 अ	Kitchen 311
(The) Jumna 120	

Kite 165	Lake (deep) 117
Kneading (body)	Lame 200
501 अ	To Lament 86, 94,
Knee 207	100
Knife 289	Lamentation 82
Knot 149	Lamp 235
To Knot 404	Lance 289, 472
Knotted 404	Land (barren) 126
To Know 414, 416	Land fertile 126
Knowledge 64,	Land (near the
452 अ	foot of mts.) 143
Known 416	Land (on the up-
Known as 493	per part of mts.)
Koss 130	143
Krishna 9 अ	Language 75
Krishna's elder	Langnor 500 अ
brother 9 उ	Lap 420
—	Large 386, 521
Labourer 338	Largely 521
Lac-dye 231	Lash 307, 347
Lake 118	

Last 401	Leg 207
Lattice 474	Legend 76
To Laugh 90	Legume 308 अ
Laughter 91	Leisure 431
Law 265	Length 229
To Lay aside 405	Let it be &c. 517
—, —down 405	Letter of the alpha-
Lazily 521	bet 431 अ, 466
Lazy 281, 364	Liberal 358, 470
To Lead 406	To Lick 418
Lead 331	Lie 83
Leader 281, 360, 432	To Lie down 132,
Leaf 137, 150	371
League 507 अ	Life 301, 302, 429,
To Learn, 357, 360	478.
Learned 238, 239,	To Lift up 363
441	Lifted up 408
Learning 506	To Light 50
To Leave 383, 415	Light 50, 421, 423
Left 405	Lightning 37
Left (hand, side,	Like 350, 487, 491,
&c.) 206, 452	492

Likeness 349, 514, 491 .	Loan 304
Limb 205 अ	Lock of hair 471
To Limit 412	Locks 219
Limit 430, 443, 473, 485	Loftiness 147
Line 145, 512	Lofty 393, 469, 475
Lineage 236, 337	Logic 77
Linen 227	Loins 207, 208,
Lion 157, 461	Long-lived 358
Lip 214	Looking at 505
Liquid 481	Looking-glass 235
Liquor 352	Lonely 264
Litter 275	Long 406 अ
Little 387, 463, 485, 514	Long (time) 508
To Live 62, 109, 132, 133	To Long for 96
Livelihood 303	Longing 97, 359
Liver 204	To Look 357
Living 301	To Loosen 279
	To Lop off 412
	Loquacious 372
	Lord 360, 444
	Loss 430, 436

Lost 296	Luck 61
Lotus 121, 122, 123, 467	Lucky 356, 351
Lotus (white) 121, 123	Lump 507 अ
Lotus (red) 123	Lustre 50, 427, 447, 456, 483
Lotus blue 121	Lute 87
Lotus-plant 124	<hr/>
Loud (tone) 87	Mace 289
To Love 259, 381	Mace (of Vishnu) 12 अ
Love 95, 254, 455, 481	Machine 429
Love-God 10, 11	Madness 94
Love (sentiment of) 89	Magic 354
Loved 439	Magnanimous 356
Loving 367	To Maintain 109
Low 382, 394, 521	Maintainning one's post 262
Low-born 338	Majesty 477
Lower 470	Majority 521
Lowly 521	To Make 406
	—, — crooked 407

<i>To make firm</i> 504 अ	<i>Manual art</i> 348
—,,— <i>haste</i> 281	<i>Manufactory</i> 134
—,,— <i>haughty</i> 254	<i>Many</i> 521
—,,— <i>inarticulate</i>	<i>To march</i> 275
<i>sound</i> 86	<i>Marching against</i>
—,,— <i>invisible</i> 405	262
—,,— <i>known</i> 416	<i>Maro</i> 273
—,,— <i>pure</i> 383	<i>Mark on Vishnu's</i>
<i>Male</i> 177	<i>breast</i> 12 अ
<i>Malice</i> 93	<i>Market</i> 131
<i>Man</i> 177, 479	<i>Marriage</i> 253
<i>Man (of hill tribes)</i>	<i>To Marry</i> 253, 363,
342	406, 500
<i>Mane</i> 157	<i>Mars</i> 46
<i>Mango-tree</i> 153	<i>Marshy</i> 127
<i>Manifest</i> 496	<i>Mason</i> 332
<i>To Manifest</i> 406	<i>Mast</i> 114
<i>Manifesting</i> 489	<i>Master</i> 240, 360
<i>Manifold</i> 406 अ	444
<i>Mansion</i> 135	<i>Match</i> 355
<i>Mantle</i> 228	<i>Material</i> 444 इ

Materials (of wor- ship) 245	Melting 481
Matron 181, 182	Member 205 अ, 242
Matted hair 220	Menace 81, 485
May it be so ! 518	Mendicant 251, 379
Meals 314, 316	Menses 183 अ
Mean 463	Merchant 114, 322
Meaning 439, 476, 494	Mercury 46, 331
Means 433, 444 ₹	Mercy 90
To Measure 406	Merit (religious) 451
Measurable 389	Merry 359
Measure 324, 433, 447, 463, 490	Message 83
Mechanical art 348	Messenger 261
Medicine 201	Messenger (female) 185
To Meditate 97, 416	Metal 141
To Meet 275, 507	Metaphysics 77
To Melt 407	Meteor 435 अ
Meeting 241, 507	Method 248, 249, 434
Melted 407, 376	Metre 242 अ, 438
	Middle 468, 516

Middle of house	Miserly 379, 460
133	Misery 107
Midnight 55 अ	Misfortune 446
Mild 457	Missile 284
To Milk 317	Missing 296
Milk 314	To Mistake 66
Milk (made of) 315	Mistake 66
Milk (sour) 315	Mistaking 100
Milkman 317	Mistaking for 492
To mind 414	Mixed 403, 435
Mind 63, 476	To Mock 90
Mind (comprehensive) 64	Moderate 457
Mine 142	Modern 399
Mineral 141, 436	Modest 368
Minister 256	Moist 419
Miracle 464	To Moisten 230 अ
Mirage 51	Molten 376
Mire 113	Moment 431
Mirror 235	Monastery 133 अ
Miser 379	Money 254, 326
Miserable 374 अ	Money-lender 305

Money-lending 304	To Moant on 123
Monkey 158, 461	Mountain 138, 139, 423
Month 55 अ	Mouse 161
Monstrous 475	Mouth 213
Moon 40, 41, 444, 461	Mouth (of a river) 120
Moon-light 42	Mouthful 316
More 467	Movable 396
Morning 53	To move 6, 404, 411, 416
Morning (in the) 522	—, —to and fro 404
Mortar 310	Movement 451
Moss 123	Movement (of body) 456
Mostly 521	Much 30, 31, 388, 521
Mother 189	Much less 522
Mother of gods 6	Much more 522
——demons 8	Mud 113
Mother-in-law 190, 195	Muddy 114
Motive 436 आ, 439, 453	
Mound 128	

Muddy (land) 127 अ	Narration 76
Mudwall 131	Narrative 494
To Multiply 405	Narrow 403
Multiplied 405	Nature 61 अ, 101, 424, 451
Multitude 426, 450, 458, 474, 475	Navigable 113 अ
Mongoose 464	Near 391, 466, 486, 513
Murderer 376 .	Nearness 501 ₹
Muscles 204	Necessarily 520
Music 86	Neck 212
Musk 232	Nectar 20, 443
To Mutter 252	Needle 422
Muttering 252	To Neglect 95, 357, 414
Mythology 76	To Neigh 273
— — —	Neighbourhood (in the) 513
Nail 211, 472	Neighbouring 391
Naked 373	Neighing 273
To Name 216, 405	Nephew 192
Name 77, 78, 429, 457, 465	
Name (by-) 493	

Nest 172	Noon 54
Net 474	Noose 345
Nether world 102	North 35
Never 518	Northern 469
Never mind 493, 517	Nose 213
New 399	Nostrils of horse 273
News 77	Not 518
Nigh 486	Note (musical) 86 अ
Night 54, 55	To Nourish 368, 409
Night (at or in) 512	Novel 76
Night (in the-) 522	Now 490, 525
Nipple 208	Number 324
No 518	Nurse 462
Noble 237, 437 अ	—
Noble-minded 356	Oar 113 अ
Noise 80, 85, 86	Oath 78, 453, 484
Noisy 293	Obedient 367
No matter 493	To Obey 247, 259, 410
Non-existence 518	Object 503

Object (of desire) 454	Occasion 458, 503
Object (of sense) 68 अ, 454	Occupation 431
Oblations 241	To occupy 405
To Oblige 406	Ocean 108
Obligingness 259	Odious 376
Obsequies 244	Of course 493, 520
To Observe 257, 413	To Offend 411, 413, 414
Observance 442	Offended 374 [418
Observance religi- ous 454	To Offer 244, 363,
Obstacle 137, 502, 504 अ	Offerings 241, 244
To Obstruct 259, 374 अ	Officer 256
To Obtain 222, 405, 413	Officious 368
Obtained 405, 413	Offspring 188, 428
Obtaining 448, 517	Often 508
Obvious 402	Oh ! 485, 488, 513
	Oil 315
	Oily 313
	Old 198, 398
	Old age 197
	Omen 293

Omitting 510	Opposing 504 अ
Omnipresence 498	Opposition 94, 427, 506, 504 अ
One 402	Oppression 293
One another 496	Option 511
One's self 478, 522	Opulent 360
Onion 156 ऋ	Or 511
Only 463, 474	Orator 372
To Ooze out 412, 500 अ	Ordeal 479
Oozed out 407	To Order 362, 374
Oozing 500 अ	Order 248, 249, 265, 266, 434, 465, 491
To Open 100, 146, 265, 373, 410	Order (religious) 242 अ
To Open (wide) 363	Ordinary 402
Opened 146	Ore 141, 436
Opinion 486, 516	Organ of sense 433, 436
Opinion (firm) 477	Origin 436, 478 अ, 484
Opportunity 454, 468, 503	Ornament 223, 224, 448
To Oppose 107, 293, 504 अ	

Ornament of ear 481	Painting 464
Ornament for feet &c. 226	Painting the body 231
Other than 403	Pair 173, 425 आ
Outside 468, 521	Palace 134, 135
Oven 311	Palanquin 275
Over 487	Palate 215
To Overpower 294, 368, 413	Pale 72
Overpowered 268	Palm with fingers 212
Oviparous 380	Palm tree 156 आ
Owl 162, 421	Panel 137
Own 469, 478	Panegyrist 290, 336
Owner 350	Paradise 3
O wonder 514	Paramour 194, 50 आ
Ox 318	To Pardon 95, 409
---	Parents 195
Pacified 409	Parrot 462, 165
Pain 107	Parsimonious 460
To Paint 261	Part 42, 325
	Particle 387

Partisans 480
 Partition 131
To Pass over 113 अ
 Passion 61 अ, 507 आ
 Past 524, 438
 Patched cloth 507 अ
 Path 128, 129
 Pathos 89
 Patience 92
 Patient 370
To Pay 363
To Pay regards 357
 Pay 351
 Peace 262
 Peace of mind 498
 Peacock 169, 428
 Peacock's cry 170
 Pearl 328
 Peg 346
 Penance 249, 445
 People 420, 428

Pepper 312 आ
 Perceived 416
 Perceptible 400
 Perception 498 इ
To Perceive 68 अ,
 216, 357, 408, 414,
 416
To Perforate 409
 Perforator 348
To Perform 68 अ,
 406, 411, 418
To Perfume 233,
 419
 Perfumed 232
 Perfumes applied
 to body 232
 Perfuming by flow-
 ers 233
 Perfuming the
 body 231
 Perhaps 486, 493,
 497, 511

Period 468	Phase of the moon
<i>To Perish</i> 296, 410, 413	41 अ
Perished 299	Phlegm 203 अ, 436
Perishing 298	Physician 200
Permission 491	Pick-axe 307
<i>To Permit</i> 414, 419	Picture 349, 464
Perpetual 395	Piece 42
Perplexed 369	<i>To pierce</i> 268, 409
Perseverance 97, 478	Pierced 409
Persevering 356	Piercing 498 आ
Personally 487, 522	Piercing vital parts 403
<i>To Perspire</i> 98	Pigeon 161
Perspiration 98	Pike 472
<i>To Persuade</i> 113	Pike for driving cattle 271
<i>To Pervade</i> 405	Pillow 234
Pervading 498	Pin 422
Perverse 452	Pining 97
Perversion 506	Pink 73
Pestle 310	Pious 251
	Pith 460

To Pity 100, 404

Pity 90

To Place 405

To Place in or
under 405

Place 441

Place (in the) 489

Plan 425 अ

Planet 46, 484

Plant 41

Plantain 156 उ

Plaster 443

To Play 66, 99,
354, 415, 473

Play 99, 473

Player (strolling)
336

To Please 376, 414,
419

Pleased 419

Pleasing 381, 448,
498 अ

Pleasure 59, 424

To Pledge 414

Pledging one's
word 443

Plough 307

Ploughed 306

Plough-share 307,
429, 465

To Pluck 418

Plundering 501 आ

Pod 308 अ

Poet 507 इ

Poetry 507 इ

To Point to 374

Point (of arrow
&c) 289

Point (of needle
&c) 422

Poison 106, 481

Polar Star 45, 477

Policies of kings
262, 263

<i>To Polish</i> 230 अ,	<i>To Pour out</i> 403
261	<i>Poverty</i> 283
<i>Polished</i> 407	<i>Power</i> 447, 477,
<i>Polite</i> 358	483
<i>Politics</i> 77	<i>Powder</i> 232
<i>Pollen</i> 124, 152	<i>Practice</i> 436 अ
<i>Pomegranate</i> 156 इ	<i>Practice (unoral)</i> 95
<i>Pond</i> 118	<i>To Praise</i> 82, 360,
<i>Pool</i> 118	417
<i>Poor</i> 379	<i>Praise</i> 80, 450
<i>Portent</i> 293, 435 अ	<i>Praised</i> 417
<i>To Possess</i> 418	<i>To Prattle</i> 415
<i>Possessed (by a de-</i>	<i>To Pray</i> 265
<i>mon)</i> 268	<i>Prayed</i> 409
<i>Possibility</i> 492	<i>Prayer</i> 490
<i>Possibly</i> 492, 493,	<i>Precept</i> 498 अ
511	<i>Precept (religious)</i>
<i>Pot</i> 312	250
<i>Potter</i> 332	<i>Precipitor</i> 240,
<i>To Pound</i> 232, 501 अ	256, 439
<i>Pounding</i> 501 अ	<i>Precious</i> 407

Precious stone 328

Preface 79

Preferable 459 अ

Pregnant woman
186

To Prepare 64, 279

Prepared 406

To Prescribe 374

Presence (in—of)
:487, 495

To Present 416

Present 267

Present (sacrificial)
242 अ

To Preserve 360,
414

To Press 107

To Press together
160

To Pretend 374

Pretext 99

Pretty 381

To Prevail 413

To Prevent 374 अ

Preventing 518

Price 322, 426

Priest (of family)
256

Prince 88 अ, 255

Prince (neighbour-
ing) 255

Princess 88 अ

Prince (tributary)
255

Principle 519

Prisoner 301

Privacy 264

Private 466

Privately 264

Probably 497

To Proceed 249, 360

To Proclaim 85

Proclamation 80	<i>To Pronounce</i> 411,
<i>To Procure</i> 410	418
<i>To Produce</i> 253, 378	Proper 460, 464
Produced 406	Proper (it is) 516
Produced in a di-	Properly 516
rection or quarter	Property 439, 444,
35	451, 463, 478
Production 62	<i>To Propitiate</i> 413
Profession 303, 440	Propitiated 411
Proficient 357	Proptiation 247, 448
Profit 323	Propriety 507 ₹
Profitable 450	Prose 507 ₹
Prohibiting 518	<i>To Prosper</i> 370, 409
Prohibition 439	Prospering 498 ₹
Prologue 79	Prosperity, 60, 283,
Prominent 384, 319	426, 436, 453
<i>To Promise</i> 414, 416	Prosperous 361
Promise 67, 443,	<i>To Protect</i> 360,
453, 459	406, 414
Promised 416	Protected 414
Prompt 368, 429 अ	Protection 498 आ

Protection (seek-
ing) 262

Protector 257, 432

Proud 380

Prowess 291 अ,
482, 483

Proximity 501 ₹

Prudent 238, 239

Public 507 उ

Public woman 185

Publishing 489

To Pull out 418

Pungent 69

To Panish 263, 265

Punishment 430 अ,
500

Punishment of ene-
my 294

Pupil 240

Pupil of the eye 216

Puppet 347

Purchaser 322

Pure 313, 383

To Purify 383

Purpose 440, 476,
503

To Pursue 249, 404

Pustule 202

To Push on 271

To Put 405

To Put at the head
405

To Put on 279, 405

To Put on clothes
229

To Put together
374 अ

—

Quadrangle 136

Quality 444

Qualities of the
mind 61 अ

Quarrel 82, 292	Raised 407
To Quarrel 500	Raised up 408
Quarter 34, 325	Ram 321
Queen (crowned)	To Ramble for pleasure 418
182	Rampart 131
Question 79	Rank 441
Quick 281	Ransom 267
Quickly 28, 29, 495	Rapid 28, 29
Quicksilver 331	Rapidly 28, 29
Quiver 286, 448	Rashly 514
— — —	Ratan 154
Race 236, 237	Rather 485, 514
Radiant 223	Ratification 324
Raft 113	Rattling 37
Rag 229 अ	Ravine 103
Rage 507 अ	Raw 405
Raiment (silken)	Ray 49, 423, 425,
228	427, 430, 450,
Rain 38	461, 482
Rain-bow 38	Razor 507 अ
To Raise 363, 368,	
373	

<i>To Reach</i> 405, 413	<i>To Reconcile</i> 406
<i>Ready</i> 368, 410, 457	<i>Reconciliation</i> 522
<i>Real</i> 84	<i>To Recover</i> 265,
<i>Real (thing)</i> 477	405, 410, 413, 416
<i>Really</i> 519	<i>Recovered</i> 203
<i>To Rear</i> 370	<i>Rectitude</i> 266
<i>Rear (in the-)</i> 401	<i>Red</i> 73
<i>To Reason</i> 65	<i>Reddish</i> 73
<i>Reason</i> 61, 433	<i>Reddish black</i> 72
<i>Reasoning</i> 65	<i>Reed</i> 154
<i>To Receive</i> 59, 375,	<i>To Reflect</i> 65, 357,
416	413
<i>Receptacle</i> 464	<i>Reflection</i> 65, 456
<i>Recital</i> 506	<i>Refuge</i> 432, 499
<i>Reciting the Vedas</i>	<i>To Regard</i> 216 414,
241	417
<i>Reciting lowly</i> 252	<i>Region</i> 34, 127
<i>To Recognise</i> 413,	<i>Regret</i> 94
414	<i>Regularity</i> 434
<i>Recollection</i> 97	<i>Regularly</i> 519
<i>To Recommend</i> 417	<i>To Regulate</i> 265

Reins 274, 450
 Rejected 374
 Rejection 505
To Rejoice 376,
 381, 419
 Rejoiced 419
 Relation 478
 Relative 194
 Release 477
To Release 279
 Relieve 113
 Religion 254
To Remain 411
 Remainder 507 ₹
 Remaining 507 ₹
 Remedy (applying)
 456
 Remembrance 97
 Remote 470
To Remove 230,
 373

Renowned 360
 Rents 266
To Repay 406
To Repent 419
 Repentance 94, 453
 Replete 30, 31
To Reply 415
To Report 416, 417
 Report 77
 Report (evil) 446
To Repose 29
 Reposing 29
To Represent 88 अ,
 406, 413
To Reproach 413
To Reprove 413
 Reproach 80, 81,
 485
To Repudiate 374,
 415
 Repudiated 374

Repudiating 505	Resolve 64
To Repulse 216	To Resort to 410
Reputation 80	Resounding 86
To Request 409	Respect 246
To Require 357, 418	Respecting 489
Request 455	Rest 507, 507 ₹
Requested 409	To Restore 324, 363
Research 245	To Restrain 259,
To Resemble 410,	363, 500
415	Restrained 409
Resemblance 349	Restraint 498
Resembling 491	Restriction 463
Resentment 95	Result (immediate)
Reservoir of water	268
117, 439	Result (future) 268
Residence (place)	Retaliation 295
483	Retinue 484
Residue 507 ₹	To Retire 376, 404
To Resign 405	To Return 363, 410
To Resist 406	Return (in-) 489
To Resolve upon 64	Returned 524

Revealing 489	Ripening 498 अ
Revered 512, 409 अ	To Rise 146, 360,
Reverence 247	368, 393, 400, 410
Reverse 506	-from a seat 416
To Revile 415	Rise 62
To Revive 109, 265	Rite 250, 442
To Revolve 410	Rivalry 93, 291 अ
Rice 308	River 119, 442
Rice (boiled) 242 अ	Road 128, 129, 441
Rich 360	Road (bad) 129
Riches 283, 325	Road (good) 130
Ridge of mts. 140	To Roam 66, 162
To Ridicule 90	To Roar 85, 293 अ
Right 265, 519	To Rob 418
Right (hand, side, &c.) 206	Robber 344,
Rsghtly 516	Robbing 345, 501,
Ring 225	501 अ
Rinsing the mouth	Robust 199
248	Rock 139
Ripe 404	Rogue 377
	To Roll 410

Roof 136	Rumour 77, 446
To Root out 412	To Run 407
Root 436, 484	Rust 436 अ
Rope 320	Rustling sound 85
Ropes 272	Rut 270
Rose-coloured 73	— —
Rough 398, 480	Sack 311
Round 393, 438	Sacred 251, 383
To Rouse 416	Sacred Science 439
Row 145	Sacrifice 240, 445,
To Rub 230 अ, 261.	450, 455
501 अ	Sad 359
To Rub gently 253	Sadness 488
Rubbing 501 अ	Saffron 232
Rubbing the body	Sage (silent) 253
with unguents 231	Sake 468
Ruby 327	Salary 351, 479
Rudder 113 अ	Sale 324
To Rule 265	Saliva 203 अ
Rule 454, 466	Salt 69, 313
Rumination 507 अ	Salutation 242 अ

<i>To Salute</i> 59, 415	<i>Scent</i> (exquisite) 70
<i>Saluted</i> 411	<i>School</i> 133 अ
<i>Sand</i> 437	<i>Science</i> 465
<i>Sandal</i> (tree) 231	<i>Scientific work</i> 465
<i>Sandal</i> (ointment) 231	<i>Scissors</i> 348
<i>Sandy desert</i> 437	<i>Scorched</i> 409
<i>Sandy soil</i> 437	<i>Scorpion</i> 160 अ
<i>Sap</i> 460	<i>To Scratch</i> 261
<i>To Satisfy</i> 376, 414, 419	<i>Scripture</i> 433
<i>Saturn</i> 46	<i>Scythe</i> 307
<i>Sauce-pan</i> 312 अ	<i>Sea</i> 108, 442
<i>Savage</i> 342	<i>To Search</i> 65, 68 अ, 406, 413
<i>To Save</i> 113 अ, 414, 418	<i>Searched</i> 413
<i>Saw</i> 348	<i>Searching</i> 504 अ
<i>To Say</i> 417	<i>Season</i> 55 आ
<i>Scabbard</i> 479	<i>Seasoning</i> 312 आ
<i>Scarlet</i> 73	<i>Seat</i> 235, 459
<i>To Scatter</i> 403	<i>Seat</i> (raised) 136
	<i>Secret</i> 406, 467
	<i>Secretly</i> 264, 496

To See 216, 357,
376

Seed 309

Seeing 505

To Seek 413

To Seize 375, 500

Seizing 301

Selected 405

Self 469

Self-control 498

Self-controlled 251

Self-exultation 291 अ

Selfish 365

To Sell 322

Seller 322

Semen 203, 483

To Send 392, 413,
418

To Send forth 409

Sense 68 अ, 433

Sensible 400

Sent 392

Sentence 495

Sent forth 405

Sentiment 89, 90,
481

To Separate 264,
362, 405, 412, 416,
504

Separation 500

Separation (ex-
treme) 503

Sepoy 278

Serpent 104

Serpent's region 102

Serpent's skin 106

Servant 257, 339

To Serve 247, 257,
406, 411, 413

Served 408, 411

Service 247

Serving 259

Sesamum 308	Sharpened 407
Set 416, 521	To Shave 244, 335
To Set free 279	Shaving 252
To Set on fire 419	Sheaf 310
To Set out 222, 404	Sheath 479
To Settle 406	Shed 133
Settled 477	Sheep 321
Several 497	Shell 116, 507 ₹
Severe 398	Shelter 498 अ
To Sew 410	Sheltered 414
Sewing 498 अ	Shepherd 336
Sewn 410	Shield 288
Shadow 456	To Shine 43, 50,
To Shake 101, 404	254, 419, 473
Shaken 404	Ship 113
Shaking 101, 397,	Shivering 101
476, 498 अ, 498 इ	Shoe 347
Shallow 114	Shoemaker 333
Shame 93	Shoot 149
Share 325	Shoot (new) 475
Sharp 51, 429 अ	Shop 131

Shore 112	Signification 489
Shoulder 210	Silence 248
Shouting 86	Silent 373
To Show 50, 360, 374, 377	Silently 493, 515
To Show one's sa- tisfaction 59	Silken 227
Shower 39	Silver 330
To Shrink 369	Silver-smith 334
Shrub 149	Similar 350
To Shut 146, 405	Similarity 491, 514
Shy 369	Sin 58
Sick 203, 407	Since 489, 497, 510
Sidelong (look) 217	Sincere 84, 358
Sieve 310	Sinful 485
To Sigh 265	Sinful action 435
Sight 216, 217	Singing 86
Sign 458	Single 402
Sign (of the zodiac) 478 ₹	To sink down 413
Signs 429	To Sip 109, 248
	Sister 189, 193, 195
	Sister (of husband) 189

<i>To Sit</i> 411, 413	<i>Slope</i> 434
<i>To Sit down</i> 268	<i>Slothful</i> 364
<i>To Sit down on</i> 411	<i>Slough</i> 106
<i>To Sit near</i> 411	<i>Slow</i> 281
<i>Skeleton</i> 205	<i>Slowly</i> 521
<i>Skilful</i> 357	<i>Small</i> 387
<i>Skin</i> 203 अ	<i>To Smear</i> 408
<i>Skin of deer</i> 252	<i>Smeared</i> 408
<i>Skirts</i> 128	<i>To Smell</i> 408
<i>Skull</i> 205	<i>Smell</i> 68 अ
<i>Sky</i> 32, 33, 467	<i>Smelt</i> 408
<i>To Slander</i> 405	<i>To Smile</i> 369
<i>Slanderer</i> 449 अ	<i>Smoky</i> 72
<i>Slanting</i> 496, 513	<i>Smooth</i> 313, 366
<i>To Sleep</i> 371, 372	<i>Snake</i> 104, 449 अ,
<i>Sleep</i> 100	461, 472
<i>Sleepiness</i> 465 अ	<i>Snake-catcher</i> 106
<i>Sleeping room</i> 133	<i>Snake's body</i> 105,
<i>Sleepy</i> 372	424
<i>Slender</i> 387	<i>Snare</i> 345
<i>Slippers</i> 347	<i>Snow</i> 44

So 492, 510	Soul 301, 476, 478
Soft 366, 399	Soul 61 अ
Soiled 383	<i>To</i> Sound 85, 415
Soldier 278	Sound 85, 68 अ
Soldier (veteran)	Sound (low and
283	indistinct) 87
Solely 463, 474	Sour 69
<i>To</i> Solicit 379	Source 478 अ
So many 489	South 34
Some-what 485, 514	Sovereign 255
So much 489	<i>To</i> Sow 244
Son (legitimate) 188	Space (included) 35
Son 187, 195	<i>To</i> Span 279
Son-in-law 192	Span 212
Soon 509	Spare 518
<i>To</i> Soothe 263	Spark 22
Sorrow 94	Sparrow 163
Sorrow (sentiment	Sparse 391
of-) 89	<i>To</i> Speak 405, 415
Sort 459, 466	<i>To</i> Speak in a low
Sort (of this-) 492	voice 252
Sot 366	

Speaker 372	Split 110
Speaking 75	Splitting up 498 अ
Spear 436 अ	Spoken 415
Species 63, 175	To Sport 381, 473
Speech 75, 425, 453	Sport 473
Speech (agreeable)	Spot 43, 441
82	Spotted 74
Speed 28, 425 अ,	Spray 111
507 अ	To Spread 404
Speedily 28, 29	To Spread every-
Sphere 507 अ	where 416
Spice 312 अ	Spread 404
Spider 161	Spring 56, 141
Spirit 61 अ	To Spring up 146,
To Spit 507	360, 410, 413
Spitting 507	To Sprinkle 230 अ,
Spittle 203 अ	254
Spleen 204	Sprinkling 499,
Splendid 223	500 अ
Splendour 50, 423,	Sprite 507 अ
482	Sprout 144, 149,
	475

Sprouting 380	Step-brother 187
Spy 259, 260	Stick 430 अ, 430 आ
To Squeeze 107	507 आ, 507 इ
Squint-eyed 200	Stigma 420
Stable 133, 396	To Sting 271
Staff 507 इ	Stinking 70
To Stagger 100	Stitched 410
Stair-case 137	Stitching 498 अ
To Stake 417	Stolen (thing) 345,
Stake at play 355	407
Stalk (of lotus)	Stomach-ache 472
124	Stone 139
Stand 235	Stool 459
Standard 433, 447	To Stop 259, 363
Star 45	Stop 507
State 61 अ, 440	Storm 26
Stay 440	Story 76, 438
Steady 396, 460	Straight 395
To Steal 161, 407	Strange 420 अ
Stealing 345, 501	Stranger 470
Stem 151	Stream 426

Strength 460, 471, 483,	Subject to 363
To Stretch 404	Submarine fire 23३
Strike 271, 374 अ, 418	To Submit 393
Striking 498 अ	To Subsist 109, 410
String 346	Subordinate 388
—of a lute 86 अ	Subsequently 523
Strong 199, 283	Substance 444
Strongly 509	Subtle 376
Student 240	To Succeed 410
Student (religious) 242 अ, 250	Success 294
To Study 360, 363	Succession of each or several 489
Studying 506	Such 489
Stumbling 100	To Suck 196 अ
Stupid 340	Suddenly 514
Subduing 263	To Suffer 92, 95
Subject 454, 489	—pain &c. 409 अ, 419
Subjection 440	Suffering from 376
Subjects 428	Sufficiency 494
	Sufficient 317, 494

Sugar 313
 Sugar (unrefined)
     430 अ
 Sugarcane 156 उ
To Suggest 377
 Suggestion 429
 Suit 500
To Sum up 415
 Summary 77
 Summer 57
 Summit 140
 Summoning 78
 Sun 46 अ to 47 अ,
     423, 426, 444, 461
 Superfluity 487
 Superfluous 396
 Superior 469
 Superiority 430
 Supplying 512
To Support 253
 Supporting 437

To Suppose 65
 Supposing 490
 Supreme 440, 470
 Surely 474, 486,
     491
 Surge 111
To Surpass 360,
     371, 383, 406
 Surprise 91
 Surprised 369
To Surround 66,
     279, 403, 406,
     504 अ
 Surrounded 406
To Survive 109
To Suspect 357
 Suspecting 451
To Swallow 109
 Swallowed 418
 Swan 166
 Sweat 98

<i>To Sweat</i> 98	<i>Tailor</i> 333
<i>To Sweep</i> 230 अ	<i>To Take</i> 375, 500
<i>Sweepings</i> 138	<i>To Take away</i> 418
<i>Sweet</i> 69	<i>To Take back</i> 418
<i>Sweet-meat</i> (a kind of) 314	<i>To Take courage</i> 265
<i>Swerve</i> 404, 412	<i>To Take heart</i> 265
<i>Swift</i> 28, 29, 281	<i>To Take out</i> 418
<i>Swiftly</i> 28, 29	<i>To Take place</i> 410, 413
<i>Swiftness</i> 28	<i>To Take refuge</i> 368
<i>Swoon</i> 294	<i>To Take rest</i> 29
<i>Sword</i> 287	<i>Taking away</i> 501
<i>Sword</i> (of <i>Vishnu</i>) 12 अ	<i>Taking rest</i> 29
<i>Sympathy</i> 90	<i>Talk</i> 81
— —	<i>Talkative</i> 372
<i>Table-land</i> 140	<i>Tall</i> 393
<i>Taciturn</i> 373	<i>To Tame</i> 409
<i>Taciturnity</i> 248	<i>Tame</i> 176
<i>Tail</i> 274	<i>Tamarind</i> 156 अ
<i>Tail</i> (of <i>peacock</i>) 170, 448	<i>Tank</i> 117, 242 अ

Target 285	Tenacity 184
To Tarry 29	To Tend 414
To Taste 418	To Tend to 253
Taste 68 अ, 427, 481	Tendency 506
Taunting 84	Tender 399
Tavern 133 अ, 353	Tenderness 90
Tawny 73, 461	Tending cattle 303
Tax 266	Tent 230
To Teach 265, 357, 374, 414	Term 468
Teacher 240	Termeric 313
To Tear 410	To Terminate 413
To Tear off 500	Termination 430
Tear 217, 449	Terrace 133 अ
Tearing 498 अ	Terrible 91, 91 अ
Tedious 363	Terrified 369
To Tell 415	To Terrify 91
Tempest 26	Terror 92
Temple 242 अ	Test (of honesty) 263
Temples of elephant 270	Testimony 433
	Tether 320

Theft 345
 Then 490, 525
 Therefore 510
 They say 497
 Thick 366, 391
 Thief 344
 Thigh 207, 420
 Thin 391
 Thing 439, 441
To Think 97, 413,
 414, 416.
 Thinking 492
 Thirst 316
 Thorn 422
 Thoughtless 364
 Thread 346
 Thread (sacred)
 252
 Threat 81
 Threshed 308 अ
 Threshold 135

To Thrive 409
 Thriving 370, 498 ₹
 Throat 212
 Throbbing 498 ₹
 Throughout 517
To Throw 405, 418
To Throw up 403
 Throwing 498 ₹
 Thrown 405
 Thumb 211
To Thunder 293 अ
 Thunder-bolt 20,
 425
 Thus 489, 492
 Tidings 77, 435 अ
To Tie 279, 404
 Tiger 157, 421
 Tilled 306
 Time 52, 453, 458,
 468, 473
 Time (proper) 454

Time (musical) 88 अ	To Torment 107,
Timid 369	409 अ, 419
Tin 331	Tortoise 116
Tinkling 85	Tossed up and
Tip (of elephant's	down 395
trunk) 467	Touch 68 अ
Tire 276	To Touch 230 अ,
Title 77, 78, 429,	261, 403
457	Touching 392
To 489	Touching to the
To-day 523	quick 403
Toe 211	Touch-stone 347
Together with 511	Towards 489
Token 458	Town 130
Told 415	Town-gate 137
Toll 267	To Trace out 413
Tomorrow 523, 524	Trade 303
Tongue 215	Trader 322
Tooth 215, 428	Tradition 76
Top 140, 467	Traditional 498 अ
Top (of trees) 148	Transcendental 400

To Transgress 360
Transgressing 487
Transgression 453, 506
Trap 345, 429
To Travel 133, 249
Traveller 262
Travelling 249
Treacle 430 અ
Treasure 28, 326, 479
Treatise 489
Tree 145, 146, 423, 459
To Tremble 107, 369, 404, 501
Trembling 101, 397, 404, 476, 498 અ-૬
Trench 119
To Trespass 411
Trial of honesty 263

Tribute 266
Trick 425 અ, 429
Trickling 498 અ
Trifling 463
Trituration 501 અ
Triumph 294
Triumphant 282
Troop 174, 175
Troubled 409 અ, 419
True 83, 84, 438
Truly 519
Trunk (headless) 300
Trunk (of tree) 148, 430 અ
Trunk (elephant's) 467
To Trust 265
Trust 265, 452 અ
Trusty 260
Truth 519

To Try 408
To Tumble 100
Tumultuous 293
Tune 86 अ
Turban 480
To Turn away
     from 410
 —,— *out* 373
 —,— *round* 66, 410
Turning round 499
Turret 449
Tusk 434, 482
Twang 293 अ
Twig 150
Twilight 53
     —
Udder 319
Umbrella 236
Un-alterable 466
Uncautiousness 97
Uncertainty 65

Unchaste 183
Unchecked 374 अ
Uncle 191
Unctuous 313
To Undergo 249,
     409, 410, 416
To Understand 360,
     413, 416
Understandin 64
Understood 416
Undertaken 416
Undoubtedly 520
Undulating 393
Uneasy 359
Uneasiness 501
Unexpected 514
Uneven 393
Unfathomable 115
Unfavorable 452
Unforeseen 514
Unfriendly 480

<i>To Unite</i> 362, 368, 375, 416	<i>Useless</i> 383, 402
<i>Union</i> 507, 425 अ	<i>Uselessly</i> 510
<i>Unmarried man</i> 250	<i>Usual</i> (-ly) 29, 30
<i>Unmeaning speech</i> 81	<i>To Utter</i> 405, 411, 418
<i>Unnatural</i> 420 अ	—
<i>Unrestrained</i> 362, 374 अ	<i>Vacant</i> 383
<i>Unripe</i> 405	<i>Vain</i> 402
<i>Unstable</i> 397	<i>Vainly</i> 510
<i>Unsteady</i> 397	<i>Valley</i> 142
<i>Untie</i> 279	<i>Value</i> 322, 426
<i>Untrue</i> 519	<i>To Value</i> 414
<i>Uplifted</i> 407	<i>To Vanish</i> 298
<i>Upper</i> 469	<i>Vanity</i> 92, 93
<i>Upright</i> 395	<i>Vapour</i> 449
<i>Upto</i> 485	<i>To Variegate</i> 74
<i>Urine</i> 205	<i>Variegated</i> 74
<i>Usage</i> 436 अ	<i>Variety</i> 442, 489
<i>Usury</i> 304	<i>Various</i> 406 अ, 497
	<i>Vast</i> 386
	<i>Vedās</i> 76

Vegetable 312 अ,	Vigilance 501 अ
380	Vigilant 371
Vehicle 276, 464	Vigour 478
Veil 228	Village 137
Vein 203 अ	Vine 155
Vendor of spirits	Violating 487
335	Violation 453, 506
Venerable 357, 438	Violation of order
Vengeance 295	249
Venus 46, 46 अ	Violence 293
Verse 420, 438, 483,	Violence (by-) 516
507 ₹, 512	Virtue 61 अ, 451
Versed 357	Virtuous 438
Very 30, 31, 509	Vishnu 9 अ-आ-इ
Very (the-) 487	Visible 487, 496
Vessel 312, 464	To Visit 416
Vex 409 अ, 419	Vitl airs 478
Vice 446	Vital part 460,
Victim 267	507 ₹
Victorious 282	Vocative (case &c)
Victory 294	513

Void 383	Want 96, 437
Voluptuary 507 अ	<i>To</i> want 357
<i>To</i> Vomit 409	War 262, 292, 293,
Vomiting 507	459
Voracious 365	Warding off 518
Vow 249	Warm 51
Vulgar 83	<i>To</i> Warm 419
Vulture 165	Warrior 278
—	Warrior (in chari-
Wager 355	ot) 277
Wages 351, 479	<i>To</i> Wash 230 अ
Waist 210	Washerman 335
<i>To</i> Wait 357	Wasp 167
<i>To</i> Wake 371	Waste 502
Wakefulness 501 अ	<i>To</i> Waste away 202,
Waking 371, 501 अ	379
<i>To</i> walk round	Watch 268
about 66	Watch of three
Wall 131	hours 55 अ
<i>To</i> Wander 66, 162,	Watching 504
249, 411	Water 109, 425,

430 अ, 466, 467, 473	To Welcome 275,
Water-fall 141	416
Waterlily 121	Well 491, 516, 517
Watery 110	Well (very-) 516
Wave 110, 423, 473	Well (with steps)
Wave (large) 111	118
Wax 331	West 34
Way 128, 129	Wet 419
Wealth 283, 325,	What ? 486, 493
439, 478	What else ? 490
Weapon 284	Wheat 308
To Wear 368	Wheel 276
To Wear out 198	Wherefore 493
Weary 29	Whether-or 511
To Weave 410	Which ? 491
Weaver 333	Whip 307, 347
Wedge 472	To Whirl 66
To Weep 100	Whirling round 499
Weeping 100	Whirl-pool 111
To Weigh 350	To Whisper 252
Weight (measure	Whit 387
of) 324	

White 71	Will 64
Whole 390, 463, 474, 490	Wily 378
Why ? 491, 493	To Win 294
Wick (of a lamp) 478 ₹	Wind 24, 25, 435, 461
Wicked 377, 378, 422, 472, 485, 493	Wind (violent) 26
Wickedness 501 अ	Windlass 346
Wide 406 अ	Window 134, 474
Widow 184	Wine 352, 507 ₹
Widow remarried 183 अ	Wing 172, 464
Width 229	To Wink 146
Wife 181, 196, 443, 449, 464, 484	Winnowed 308 अ
Wife (of husband's brother) 190	Winnowing basket 310
Wild (animal) 472	Winter 56
Wilderness 129, 143	To Wipe away 230 अ
	Wisdom 64
	Wise 238, 239, 438
	Wish 95, 96, 440
	To Wish 96, 266, 417

With 511	Worm 160 अ
<i>To Withdraw</i> 404	Worship 247, 426
Without 468, 510	<i>To Worship</i> 409 अ,
Woe ! 89, 488	411
Wolf 159	<i>To Worship by</i>
Woman 178, 443	hymns 417
Women (varieties	Worshipped 411
of) 179, 180	Worthless 338, 383,
Wonder 91, 98, 464	463
Wonder (senti-	Wound 201 अ
ment of-) 89	<i>To Wound</i> 296,
<i>To Wonder</i> 406	298, 374 अ
Wood 149	<i>To Wrangle</i> 415
Wool 321	Wreath 233
Woollen 227	Wrestler 507 अ
Works (charitable)	Wrestling 293 अ
242 अ	Wretched 379, 485
Work-shop 134	<i>To Write</i> 261
World 126, 420,	Writer 261
514	Writing 261
Worldly pursuit 454	Wrist 211
	Wrong 519

<i>To Yawn</i> 100	<i>Yoke</i> 276, 425 अ,
<i>Yawning</i> 100	<i>Young</i> 173, 197
<i>Year</i> 57	<i>Younger</i> 198
<i>Year (current)</i> 525	<i>Young (woman)</i> 183
<i>Year (last)</i> 525	<i>Youth</i> 196 ,
<i>Yellow</i> 72	—
<i>Yellowish white</i> 72	<i>Zeal</i> 97
<i>Yes</i> 490	<i>Zenana</i> 135
<i>Yesterday</i> 523, 524	<i>Zigzag</i> 394
<i>To Yield</i> 317	<i>Zone</i> 226

